

SCRIERI COMPLETE

din partea Autorului
17/8-95.

JACOB NEGRUZZI

4956

No. A. 57 033

28155

SCRIERI COMPLETE

VOLUMUL I

78135

COPII DE PE NATURĂ

SCRISORI

BUCUREȘTI

STABILIMENTUL GRAFIC I. V. SOCECŪ

59, STRADA BERZEI, 59.

1893.

859 (Negruzzi 1)

7660.

Rc 81/04

CONTROL 199

38,975.

B.C.U. Bucuresti

C7660

COPII DE PE NATURĂ

*La nature, féconde en bizarres portraits
Dans chaque âme est marquée à de différents traits
Une geste la decouvre, un rien la fait paraître*

.....

BOILEAU.

PROLOG

De-ți plac în poezie ideile mărețe
Frumoasele tablouri, precum le 'nchipuiesc
Acele geniuri mândre ce 'n sboruri îndrăznețe
Olimpicele virfuri s'atingă năzuesc —

Atuncea nu cu mine să stai la convorbire
Și astă cârtică de-o parte să o pui
Căci ea jos pe pământuri reține-a ta gândire
Și culmile înalte cu ea nu poți să sui.

Eu am privit în juru-mi l'a noastră omenire
La *număr* fără margini, cu *gândul* mărginit
Ce năzuește numai la bună viață
Și mici măririi vânează ca scop și țel dorit.

Ca pictorul, ce liber de rele și de bune
Primblându-se 'ntâlnește un chip așa ciudat,
Încât a scos îndată hârtie și cărbune
Și marginile sale ușor a desemnat,

Tot astfel, câteodată, când singur stam în casă
Și-mi apăreau în minte figuri ce am văzut,
Luam, fără de știre de ceea ce-a să iasă
Condeiu, și o coală sau două am umplut.

Cetește dar și lasă să-ți treacă înainte
De-a rând toate aceste figuri ce-am zugrăvit
Și cred, la ori ce față îți vei aduce-aminte
De alte chipuri multe ce 'n lume-ai întâlnit.

Cucoana Nastasiuca o știi cum la primblare
Incet, incet se mișcă în vechiul seu rădvan;
Ear cu hârtii, jurnale ce des pe trotuare
Ai întâlnit pe *Vespe* — acum *Vespasian*!

De-ai mers la Adunare, știi bine pe *Zimbilă*
Ce schimbă la principii cum schimbă la figuri,
Apoi la *Văicărescu* nu te-ai uitat cu milă,
Văzând cu ce suspinuri inghite la fripturi?

Gavril ținând psaltirea, adoarme când cetește
Și lungile lui gene pe micii ochi se plec;
Artiștii mari pe scenă, când publicul privește
În gesturi desperate și răcnete se 'ntrec.

Ear *Paraleul* mândru, în birja ce aleargă
Stă țeapăn — când alături pe *Ghiță Titirez*
Îl vezi cum prin mulțime se strecură să meargă
La *rendez-vous* mai iute — eternul amarez!

Tiberiu Lehăiescu in lupte-electorale

De pe tribună varsă cuvinte, nu idei,
Pe când cu lungi ciubote mergând la tribunale
In toată dimineață zărești pe *Cocovei*.

Alt'dată când a casă citești cu mulțămire
Tu vezi intrând la tine un domn necunoscut
Ce prin cuvinte blânde, rostite cu-umilire
Voește să-ți procure soție într'un minut.

Pe lângă chipuri simple și altele 'ngâmflate
Vei mai vedè in cartea-mi: *poeti* ce cu amor,
Cu patrie, frăție, tirani și libertate
Topite împreună in versuri, ne omor;

Autori care fac parte din secta lăudăcioasă
Ce publică lungi scrieri in cărți și in jurnal
De *românismu* pline și alte vorbe groase,
Dar fără un grăunte de gând original.

Figurile aceste ca la o panoramă
In gând încă odată le trece la sfârșit
Și poate că 'mpreună — dacă-mi dau bine samă —
Se vor lega cu toate intr'un intreg unit.

Și vezi dacă in formă ușoară nu se poate
Cuprinde vre odată un fond serios și bun —
Dar, cetitor, tu singur gândește-aceste toate,
Căci eu a mea idee nu-mi vine să o spun.

Mai, 1872

PĂRINTELE GAVRIL

— N'avem nimic, fiilor ; noi suntem sermani ce ne ținem numai cu Domnul...

— Și cu ce vă hrăniți, părinte?

— Cu Domnul !

Alecsandri.

Văzut-ați vre odată un popă cu barba lungă albă, cu părul lung, cărunț și cu ochii căpriei și mici care abia se zăresc sub lungele sale sprincene, primblându-se încet și maiestos pe stradă ? Acesta este părintele Gavril, preot la biserica Sf. Panteleimon.

Și tatăl său fusese popă, și bunicul său fusese popă.

Părintele Gavril e aproape de 60 ani ; el știe ceti în toate cărțile din biserica lui, știe chiar scrie cu slovă vechie.

Casa părintelui din ograda bisericeii cu cerdacuțul de scânduri boite galben și acoperemântul său de șindile vechi inegrite, împetrițat pe ici, pe colea cu șindile albe, nouă, e văruiță, până unde ajunge cerdacul ;

ear deacolo in jos e dată cu lut până la pământ. Aspectul e curățel, căci preoteasa Nastasia e bună gospodină. La fereastra din dreapta, unde este odaia de primire, se ved mai multe oale cu busuioc, căci Elisavetei, fetei celei mai mari a popei ii plac foarte mult florile; in fereastra din stinga sunt câteva cărți legate in piele, printre care se zăresc ici și cole alte cărți mai mici cu legătură de carton ruptă și cam feștelite. Cele legate in piele sunt cărți bisericești in care cetise odinioară părintele Gavril, când era mai tânăr, ear celelalte sunt romanuri traduse, cărți de stihuri și calendare, lectura de predilecție a fetei celei mai mici, Zamfirița, care-i mai oacheșă decât sora ei; care n'are multă plecare pentru gospodăria casei, ci are plăcere să cetească istorii și stihuri de dragoste unde *El* și *Ea* se iubesc pân la moarte dar lumea rea ii despărțește ș'apoi mor amândoi, ear pe mormintele lor resare câte o floare care suspină in adâncul nopților. Aceste cărți i le-a dat profesorul Iftimie Evdochimovici de la școala primară de alături care și-a pus ochiul pe Zamfirița, mai ales știind că părintele Gavril are două vișoare intr'o podgorie apropiată din care sperează că una se va da Zamfiriței de zestre. Zamfirița șede adeseori la fereastră,

ascunsă după perdeaua cea de cit verde cu dungi galbene și se uită când trec băieții și profesorul la școală. Iftimie Evdochimovici a zărit într'o zi doi ochi negri prin crăpătura perdelei și deatunci nu trece niciodată, fără a părea gânditor și a scoate din piept o duzină de suspinuri dureroase. Zamfirița văzând așa și aducându-și aminte de lumea cea rea și de cele două morminte, suspină și ea cu amar.

Surorile amândouă nu trăesc însă bine împreună. Elisaveta, văzând preferența lui Evdochimovici, se revoltă de nedreptatea bărbatilor care nu caută femei vrednice și gospodine, ci fete ce-și perd vremea cu cetit și suspinat, și nu este zi lăsată de Dumnezeu unde să nu ocărească pe sora ei, fie pentru nerânduiala din casă, fie că a lăsat borșul să se afume la bucătărie, sau că n'a udat florile la vreme. In asemenea casuri preteasa dă dreptate Elisavetei care-i mai gospodină și-i seamănă mai mult, ear Sf. Sa ia partea Zamfiriței, copilei sale favorite, până când cearta se sfârșește prin aceea că și preteasă și copile vin de sărută mâna părintelui care dă fiecăreia blagoslovenia sa, urând „pace tuturor!“ La care blagoslovenie preteasa și cu fetele răspund cuvios in chor: „și duhului tău, amin!“

Averea părintelui nu se mărginește numai în casa lui și cele două vișoare. De la înmormântări, nașteri, cununii, spovădaniei, praznice, paraclisuri, parastase și alte rugăciuni, Sf. Să a strins și bănișori, care sunt sau dați cu dobândă de $1\frac{1}{2}$ la sută pe lună, pentru care părintele păstrează sinetele și amaneturi, sau sunt în natură. Este o mică punguliță de piele groasă cu mai multe sute de gălbenăși cu zimți, împărătești, drepți la cumpănă, fără bortă și bine spălați, și sunt mai mulți călțuni de lână, umpluți cu irmilici turcești și sorocoveți nemțești. Sinetele, călțunii și punguța, sunt puse într'o lădiță de lemn, incuiată cu două lăcăți și ascunsă în fundul supatului din odaia de primire. Pentru nimic în lume părintele Gavril n'ar lua o para din punga cu galbeni; acolo se adaugă numai, dar nu se mai scoate nici odată.

Pe patul cel lung din odaia de primire care se întinde de la sobă și până la perețele opus, sunt mai multe saltele, oghialuri și perne curat înfățate în fețe cu horbotă pe la margini; sunt mai multe lăicere de lână în sute de colori, și două cațaveice de blană de vulpe; iar din pod atîrnă în jos peste pat două duzine de ștergare alb-gălbie care toate, împreună cu două lăzi de lemn

boite albastru și roș au să compue zestrea fetelor la măritare.

Părintele Gavril are un caracter foarte împăcacios. El ar voi să stea bine cu toată lumea și să nu supere pe nime. Ca un adevărat creștin, el este supus și umilit cu superiorii sei. Când vorbește cu un arhiereu, el ține capul adânc plecat și vorbește așa de dulce, parecă curge miere de pe buzele sale; iar când se intimplă să fie înaintea mitropolitului, el pupă de sute de ori marginea cea mai de jos a poalei și nici cutează a ridica ochii săi păcătoși până la strălucita față a despotului. Odată se intimplase ca mitropolitul, inspectând biserica Sf. Panteleimon, să intre și în casa părintelui Gavril, pentru a se odihni de truda liturghiei ce auzise. În mijlocul patului se așăzase toate perinele pe care era să șadă mitropolitul; pe pardosele erau așăzate pân afară în cerdacuț, lăicerele de zestre. Părintele Gavril aștepta în cerdac cu preoteasa și cu fetele sale, care erau imbrăcate în cațaveicele cele de zestre, unde sărutând poalele mitropolitului îl primii cu un „bine cuvântat fie cel care vine întru numele Domnului!” După care mitropolitul blagoslovise casa, patul și perinele și dulcețile ce-i aducea Elisaveta, (smulgând cu deasila în cealaltă odaie chi-

saua din mâinile Zamfiriței ce voise să aibă ea onoarea de a aduce dulceți) și pe toți pravoslavnicii christiani ce locuiesc în lăuntru. Acea zi memorabilă n'o mai uita părintele Gavril ci neincetat își aducea aminte de fericirea aceea, zicând cel puțin odată pe zi : „Când Înalt Pr. Sf. Sa părintele mitropolitul venea pe la mine...”

În viișoarele sale, părintele Gavril face vin foarte bunișor și-l vinde pe la jidani, păstrând însă totdeauna pentru sine, câte un polobocel, căci Sf. Sale îi place să bea câteva pahare de vin vechiu la masă și sara. Dușmanii bisericei pretind că părintele bea de mai multe ori pe zi și cam mulțișoare pahare — dar aceasta nu este de crezut. Ei mai susțin că Gavril ar fi slujit de câteva ori fiind cu chef, că odată s'ar fi închinat cu cadelnița pe la sfeșnice în loc de icoane și că s'ar fi incurcat în cetirea Sfintei Evanghelii; că altă dată ar fi eșit cu patrahirul pe dos, cu potcapul pe cap și cu psaltirea în mână, în loc de a ține Sfintele daruri; că odată chiar, la Sf. Panteleimon, când era hram la biserică, s'ar fi superat pe dascălul din strana stingă care de o jumătate de oară nu mai contenea să cânte „Doamne miluește”, în loc de a lăsa să zică pe dascălul din strana dreaptă și a-i ține numai isonul după rân-

duiala slujbei, și că în mânia sa, i-ar fi aruncat mai multe evanghelii, psaltiri și ciasloave în cap—dar aceste toate sunt numai zavistuiți a dușmanilor biserice și nu se pot crede.

Părintele Gavril e prieten cu multe case boerești și mai ales cu acele case blagoslovite, unde se cetesc încă paraclisuri în fiecare Sâmbătă și unde se face aghiasmă cel puțin odată pe lună. La cetirea paraclisurilor, Sf. Sa, dacă se întâmplă ca stăpânii să-l lese singur în casă, se pune pe scaun, glasul său devine din ce în ce mai slab, până ce rugăciunea nici se mai aude, atât e de absorbit în simțiri religioase, robul lui Dumnezeu Gavril. Când însă aude pași îndreptându-se spre odaia în care se face paraclisul, el se scoală grabnic și intonează îndată cu glas puternic și melodios: Doamne miluește! Doamne miluește! Iar sfârșind rugăciunile, dacă îl invită boerul la dulceți, părintele conversează cu multă veselie; numai când vine vorba de biserică, Sf. Sa arată păreri de rău despre ticăloșia oamenilor de astăzi care și-au pierdut evlavia până într'atâta că nu mai dau pentru rugăciuni ca mai înainte; că nu mai aduc atâtea luminări și colaci pe la biserică ca în timpurile cele frumoase; că nu mai plătesc să

se aducă pe acasă icoane făcătoare de minuni, când este vre o nenorocire, ba încă merg cu nelegiuirea chiar păn a nu voi să mărească lefile preoților. Atunci părintele devine cu desăvirșire melancolic și prevede că urgia lui Dumnezeu are să se arăte în curênd prin vre un cutremur sau potop ca să pedepsească pe oamenii fără de lege. Cu toate aceste, eșind, întinde mâna sa spre sărutare și zice: „să fie bine!“ — Aceste sunt cuvintele sale favorite.

Părintele Gavril poartă așa de mare interes omenirii, încât nu-l lasă cugetul și evlavia, să scape nici un botez, sau inmormântare, fără ca să presente, chiar nerugat, serviciile sale, pravoslavnicilor christiani. La inmormântări ia totdeauna luminarea și testemelul și adeseori, pentru a pune pe creștini în pozițiune de a se arăta și mai devotați lui Dumnezeu, ascunde sub giubea testemelul primit și mai apucă vre-o câteva. Dacă vre unu indiscret îl zărește și-i observă că ar trebui să ia numai unul căci ar fi venit mai mulți preoți — „Să fie bine, fiule“, răspunde Sf. Sa și se depărtează grabnic. Îndată după inmormântare, părintele Gavril vine și propune cum să se facă grijele și rugăciunile. Doamne ferește, nu iartă vre una din rugăciunile de trei, de nouă, de dou-

zeci și șapte sau patruzeci de zile, nici praznicele, colacii, coliviile și celelalte neaparate pentru iertarea păcatelor și liniștea sufletului celui mort. Când vine să vadă familia acestuia, el nu vorbește decât de *bietul reposatul sermanul*, și vorbind se induioșează așa de tare, încât își șterge o lacrimă; dacă însă și familia e mișcată, „să fie bine“ adaugă el, intinzând mâna ca să i se dea cele trebuitoare pentru rugăciuni extraordinare.

Ca duhovnic, părintele Gavril e foarte aspru. Când se spovăduiește un tânăr cu chipul istet, Sf. Sa, după ce citește mai multe rugăciuni, îi pune neapărat următoarele întrebări:

„Postit-ai tot postul mare, fiule?”

— Nu, părinte, o mărturisesc.

„Rău, fiule, rău! răspunde părintele increțind fruntea. — Dar la biserică fost-ai în toate Duminicile și serbătorile?”

— N'am fost, părinte, zice bietul tânăr cu glas umilit.

„N'ai fost la biserică? În genunchi, fiule! Dat-ai pentru rugăciuni?”

— N'am dat, părinte.

Aici, fața Sfinției sale ia o expresiune amenințătoare; el ridică cu solemnitate patrahirul și acopere capul păcătosului; apoi îi pune cartea pe cap într'un mod violent

și cetește câteva minute. După aceea îl întreabă cu glas sinistru :

„Sărit-ai multe garduri ?

— Ce fel, părinte ?

„Sărit-ai multe garduri, fiule ?

— Când eram copil, părinte, am sărit peste câteva garduri, dar acum...

„Te faci că nu mă înțelegi, fiule. Ești tânăr, muiera e ademenitoare... Sărit-ai multe garduri ?

— Apoi dă, părinte, am cam sărit...

„O, iartă-l, Doamne ! pentru fără de legile sale ! Multe metanii ai să faci, fiule, și nu știu dacă te voi putea deslega de păcatele tale, exclamă duhovnicul intinzând mâna. (aci creștinul îi pune un irmilic în palmă). Mare însă și milostiv este Domnul Dumnezeu nostru, adaugă părintele și te va ierta prin robul său nevrednic !

După spovădanie, părintele e vesel, îi întinde mâna spre sărutare și-i zice, zimbând „să fie bine !“

În mari lupte sufletești a intrat bietul părinte Gavril, de când toată lumea face politică și are și el vot la alegere. În întrunirile electorale nu știe cum s'ar împărți ca să fie bine cu toate partidele. Pe de-o parte vede coconași de boeri în casa cărora face paraclisuri, pe de alta vede pe alții care

făgăduiesc de a mări lefile preoților. Dacă s'a da cu aceștia, poate să peardă clientela boerească; dacă s'a da cu ceilalți nu i se mărește leafa. Deaceea părintele Gavril a socotit că cel mai nimerit este să nu se strice cu nime și să aprobeze pe toți. La alegere, făgăduiește tuturor candidaților votul său. El are mai multe bilete cu numele candidaților deosebitelor partide și jură fie căruia că pentru dinsul a votat.—Nu se știe însă nicio dată pe care din bilete l'a pus în urnă.

O dată se iscălea o hârtie plină de tânguiri pentru abusurile unui prefect; protopopa îl indemna să iscălească și el.

„Dar eu nu știu nimica despre acestea, intimpina bietul părinte Gavril.

— Să iscălești, părinte!

„Dar am să-mi fac dușmani și sunt un biet om.

— Iscălește, când îți spun; nu știi de unde ne vine indemnarea să iscălim!..

„Aș vrea să fie bine, suspină Sf. Sa iscălind.“

Peste o oră îl întâlnește prefectul pe stradă.

„Nădejduiesc, părinte, că n'ai iscălit în hârtia ce se dă asupra mea.

Mă ferească Dumnezeu, Cucoane Iancușor, răspunde părintele. Cum poți crede una ca asta despre mine?

— Nu spun alta decât că mi-ar părè rău.“

Câteva zile se trecură și iar întâlni perfectul pe Sf. Sa.

„Dapoi bine, părinte, te-am văzut iscălit în jalbă. Ce-mi spuneai mai dăunăzi?

— Doamne ferește! Am fost năpăstuit.

„Dar am văzut cu ochii mei, ce mai tăgăduiești?

— Să fie bine, Cucoane Iancușor.

„Părinte, ia samă, că-i lucru mare!

— Să fie bine, răspunse Sf. Sa, depărtându-se în fugă.

Asemenea întâmplări repetându-se, într-o zi veni Iftimie Evdochimovici la preoteasa Nastasia și-i spuse că se teme, ca părintele va fi depărtat de la biserica Sf. Panteleimon. Mare îngrijire în familia Sfinției Sale! Zamfirița prevăzând că politica are s'o nenorocească plânga deoparte; preoteasa Nastasia de alta; iar Elisaveta țipa și striga că Evdochimovici e un intrigant și ocărea pe sora ei. Sosind părintele acasă: „Ce ai făcut părinte, strigă Nastasia, te-ai pus rău cu toată lumea!“

— Să fie bine, răspunse Sfinția Sa.

„Dar cum are să fie bine, părinte, dacă iscălești cu toți și împotriva tuturor?

Țipetele și sfada deveneau din ce în ce mai mare. Văzând așa, părintele întinse de

odată amândouă mâinile și strigă cu glas puternic: „Pace tuturor!“

La aceste cuvinte fărmețătoare, se făcù îndată liniște și pace și toată familia respunse în chor plecând capul în jos: și duhului tău, amin!

EROUL FĂRĂ VOIE

Fremd kehrt er heim ins Vaterhaus.

Schiller.

Sfârșind studiile sale în străinătate, Costică își puse diploma de știință într'un toc; tocul într'un giamandan, și plecă în țară. În orașul de provincie unde se născuse, îl așteptau cu nerăbdare. Părinții lui Costică, care în familia lor nu numărase decât medelniceri, spătari și postelnici, erau măguliți că deacum vor avea și un doctor în drept și răspândire vorba că *doctorul* Costică o să sosească și că deacum patria va avea un om mare mai mult: un doctor cu diplomă!

Lumea începù a vorbi. Într'o societate de vr'o șapte dame și patru bărbați cari se adunau în toate serile pentru a-și istorisi cele întimplute în cursul zilei, atât în societate cât și în politică, pentru a interpreta

diferitele fapte ale cetățenilor și cetățence-
lor, a cerceta cauzele acestor fapte și a le
combina efectele; îndată ce se află despre
diploma lui Costică, convorbirea căzù asu-
pra lui.

„Ați auzit că Costică Buzdurug și-a făcut
examenul de doctor? Azi a venit cuconul
Nastase să mi-o spuie, zise cuconul Ion.

— Dar cum să nu o știu, păcatele mele,
răspunse Casandra, cuconul Nastase a făcut
cel puțin v'o douăzeci de visite astăzi ca să
vestească această știre la toată lumea.

„Par' că tare își bate capul lumea de Co-
stică al lui, intimpină cucoana Frăsina. S'o
fi fudulit Nastase acum, de nu-l vei mai
ajunge cu prăjina. Mare lucru să fie cineva
doctor! Ș'apoi cine știe dacă-i adevărat! Și
chiar de-i adevărat, câte diplome se cumpără!

— Cum ziceți, cucoană Frăsină, intrerupse
cuconul Mihalachi: câte diplome se cumpără!
Nu știu eu pe Costică Buzdurug! N'am fost
față când l'au botezat? Era ia un băiat ca
ceilalți. Nu știu zeu, cum a eșit doctor. Sau
mă 'nșăl, sau am ghicit pentru ce cuconul
Nastase și-a vândut 100 de fălci de pădure...

„Bine zici, strigară cucoanele Casandra și
Frăsina împreună, și-a vândut pădurea! Acum
totul se explică!— In acel moment servito-
rul anunță pe cuconul Nastase Buzdurug.

„Poftim, poftim, cucoane Nastase, ii strigă cucoana Frăsina care era de gazdă. De mult n'am mai avut mulțămirea...

— Sărut mâna, cucoană Frăsină, răspuse Nastase. Mă iertați. Am avut in vremea din urmă o mulțime de trebi... băiatul meu...

„A! cuconașul D-voastre! Am auzit că acum e doctor. Mi-a părut foarte bine. Am zis-o totdeauna că are să iasă bun. De mic se putea vedea că-i plin de duh.

— Te hiritisesc, cucoane Nastase, adăogî cucoana Casandra... și la mai mare! Tare trebui să fii mândru. Ai un flecău care are să facă onoare patriei... și familiei sale, adăogî ea cu un zimbet semnificativ.

„Apoi dă, cuconiță, răspuse cuconul Nastase cu modestie, cum a da Dumnezeu. Eu mi-am făcut datoria de părinte; l'am crescut cu cheltueală, cu durere, deacum să-și-o croască el singur. Convorbirea urmă toată sara asupra lui Costică și întreaga societate îi lăudă meritele și talentele. Lui Nastase îi zimbea inima. Nu apucă însă bine să iasă pe ușă și cucoanele Casandra și Frăsina strigară a tempo, schimbând deodată expresiunea fisionomiei: Uf! ce om nesuferit!“

Tot in acea sară, erau într'o altă adunare trei tineri și douë domnișoare care ședeau

în jurul unei mese, pe când în cealaltă parte a salonului se țineau câteva dame bătrâne, mumele domnișoarelor. Domnișoarele amândouă și unul din tineri, făceau scamă, iar ceilalți doi tineri nu făceau nimica.

— Ce zi frumoasă a fost astăzi, zise unul din tineri.

„Dar, era multă lume la primblare, răspuse una din domnișoare.

— Aveți să mergeți mâine sara la teatru? zise unul din tineri.

„Ba nu, răspuse una din domnișoare.

— Am auzit că Ghiftui are să dea un bal, zise unul din tineri.

„Când, când? întrebare amândouă domnișoarele.

— Nu se știe încă pozitiv, răspuse altul din tineri.

Domnișoarele plecară capul.

„Ați auzit că Adela Cireșescu se mărită? șopti unul din tineri către una din domnișoare.

— Adela se mărită! exclamă domnișoara, ridicând capul.

„Adela se mărită! exclamă cealaltă domnișoară. Tot cu...

— Tot, răspuse tînărul zimbînd.

Amândouă domnișoarele plecară capul și urmară a face scamă.

— A propoz, zise unul din tineri, am auzit că ne vine un cavaler mai mult din străinătate.

„Cine, cine? esclămară domnișoarele, ridicând capul.

— Costică Buzdurug. Cică-i doctor, zise unul din tineri cu un zimbet indoeinic.

„Doctor in ce? întrebă una din domnișoare.

— Doctor in... in știu eu ce?... in ori și ce... respunse tînărul. Mare lucru să fie cineva doctor! Ș'apoi câte diplome se cumpără!

„Tot e mai bine să aibă cineva o diplomă, când se întoarce de la studii, decât să nu aibă, resună un glas de damă bătrână din celalalt capăt al salonului.

Tinerii tăcură toți. Domnișoarele zimbiră amêndoue.

În acel moment intră un servitor și anunță pe cuconul Nastase Buzdurug. În salon se făcù o tăcere generală. Cuconul Nastase, după ce dete mîna cu toate persoanele, se puse lângă cucoanele cele bătrâne.

„De mult n'am mai avut mulțămirea să vă vedem, cucoane Nastase, îi zise doamna de gazdă.

— Am îmbătrănit, cucoană Ancuță, și abia mă pot hotărî să es din casă. Dar când

mă hotăresc, totdeauna la D-voastre vin mai întâi.

„Glumiți, cucoane Nastase; D-voastră bătrân? Sunteți încă verde și sănătos.

— Dar *anii* s'au cam înmulțit. Acum am un băiat mare pe care mâni, poimâni o să trebuesc să-l pun la cale.

După aceste cuvinte, urmă o tăcere de câteva minute în care toți se uitară la pământ.

„Ce mai face *Monsieur Costică*, tot își urmează studiile?

— Le-a sfinșit, cuconiță. Acum și-a luat diploma de doctor și-l aștept să se întoarcă pe mică pe cias.

„Tare trebuie să fii mândru, cucoane Nastase.

— Apoi dă, cuconiță, răspuns cuconul Nastase cu modestie, e singurul copil ce mi-a dat Dumnezeu. Eu mi-am făcut cu dînsul datoria de părinte; l'am crescut cu cheltuială, cu durere; deacum să și-o croiască el singur.

Convorbirea urmă încă puțin timp despre neplăcerea părinților care sunt siliți a se despărți de copii lor, despre bucuria părintească când copii se întorc, despre cariera ce așteaptă la noi pe tinerii doctori și despre *Monsieur Costică*; după care Nastase

eși, căci avea de mers într-o a treia casă, la prefectul județului. Eșind el, toate persoanele prezente se sculară; ear cucoana de gazdă îl petrecu până la ușă, îi zimbî foarte dulce și zicându-i sara bună, îi strinse mâna mai mult decât obicînit.

Ajungînd la prefect, Nastase nu mai găsi nici un loc vacant la mesele de cărți.

„Plecăciune, cucoane Nastase, îi strigă prefectul. Ce minune că te-arăți pe la noi?

— Am venit să vă mai văd, cucoane Gîgoraș, răspuse Nastase. — Ei, care pe care?

„Guvernul stă rău. Boierii din opoziție mă pun platcă, peste platcă, zise prefectul zimbînd.

— Bine că stă guvernul rău numai la joc!

După cîtva timp în care Nastase dădea sfaturi prefectului cum să joace, el îi șopti la ureche că are să-i spuie ceva. Prefectul rugă pe altul să-i ție locul la cărți și luînd pe cuconul Nastase de braț, amîndoi se preumblară prin casă, vorbind încet. Abia se auzea de cînd, în cînd câte un cuvînt.

— Cum adică la tribunal? șoptea glasul lui Nastase.

„Cred că *supleant*, răspuse prefectul.

— Cel puțin *membru*, zise Nastase.

„Dar vezi că... urmă prefectul, însă cuvintele lui nu se auzeau.

— Fie dar și procuror, ca să nu mai fie vorbă, zise Nastase. Amândoi se strinseră de mână.

„À propos, cucoane Nastase, urmă prefectul, D-ta implinești pe Firfirig pentru data cea... știi... Fă-mi hatirul, mai pășuește-l vr'o câteva luni... garantez eu că...

— Bucuros, cucoane Grigoraș, bucuros. Mai ales pentru D-voastre...

Amândoi se strinseră ear de mână și mai șoptiră câteva cuvinte împreună, după care prefectul se reasăză la joc.

— Plecăciune la boeri, zise Nastase sculându-se.

„Plecăciune, sara bună, bonsoir, la vedere, răspunseră mai multe glasuri.

— Oare ce voia Nastase, zise un domn bătrânior de la altă masă de cărți, către vecinul său care era cam de aceeași virstă.

„Trebuie să fi fost vorba de un post pentru băiatul lui care se întoarce din străinătate.

— Ear a să dea pe un vechiu funcționar afară ca să puie în loc un firțigău de tîner.

„Rău, rău! intimpină cel întâiu și amândoi păreau îngrijați.

A doua zi Costică sosi. După o scenă de familie foarte duioasă, cuconul Nastase îl întrebă unde îi este diploma și Costică scoase din toc o coală de hârtie groasă pe care erau tipărite mai multe cuvinte latinești cu litere foarte mari. Părinții de o parte, Costică de alta desfășurare hârtia.

„Ce stă scris aici, Costică? că eu nu înțeleg nimica, și văd mai multe nume străine.

— Acesta e numele rectorului Universității pe care-l vezi sus; ici mai jos e numele decanului facultății ș'apoi vine al meu.

„Ce fel al tău?

— Dar, al meu, eaca: *Constantinus Busdurugus Romanus*.

— Aha! Latinește! Dar cuvintele *vir ornatissimus et doctissimus* ce însemnează?

„Însemnează bărbatul cel mai împodobit, cel mai învățat.

— Tu ești acela? întimpină muma cu lacrimi în ochi. Vino, doctisimuțule, să te sărut!

„Dar asta aici ce vra să zică: *absolvit cum laude*?

— Adecă am trecut examenul cu laudă.

„Cu laudă! exclamă mama din ce în ce mai minunată. Apoi se înțelege: omul cel mai împodobit și mai învățat nici nu putea să treacă examenul altfel decât cu laudă.

Cred că așa lucru nu s'a mai văzut de când sunt universități în Germania!

— Ba s'a mai văzut, răspuse Costică, plecând ochii și înroșindu-se.

„Să lăsăm asta, zise atunci cuconul Nastase, și să vorbim despre viitorul teu. Ce gândești să te faci?

— Apoi dă, știu eu? întimpină Costică.

„Eu cred că ai trebui să intri într'o funcție judecătorească.

— Diploma o am eu, zise Costică, dar n'am practică; ar trebui să fac întâi pe scriitorul într'o cântălerie ca să ved cum merg lucrurile.

„Tu, scriitor! strigă muma, și se țină de un scaun ca să nu cază jos, când sunt atâți răi care judecă pre oameni! atâți neinvățați fără diplome! Costică, ce vorbă ai spus acolo!

— Trebuie să intri cel puțin ca procuror, zise Nastase.

„Ca president! strigă muma.

— Lasă să fie procuror, rugă Nastase.

„Nu vreau! Nu vreau! urmă cu violență muma, bătând din picior. Auzi! procuror! Un doctor cu atâta laudă, cel mai impodobit și mai învățat din toți doctorii!

— Dar sunt încă tânăr și am timp destul pentru a înainta la aceste posturi. N'am

nici o practică: n'am să știu face o incheere.

„Ai să le faci incheeri latinești și grecești, strigă bătrâna, și să-i pui pe toți în cofă!

Costică plecă fruntea în jos.

— Avem destulă vreme să gândim la aceste, zise acum Nastase, schimbând convorbirea. Gătește-te, Costică, avem să facem câteva vizite.

„Nu uita să mergi și la cucoana Ancuța; știi vorba noastră, zise bătrâna.

— Pst! Nu spariè pe băiat, îi șopti Nastase încet.

Peste vr'o oară Nastase și Costică, plecând în trăsură de a casă, se duseră să facă vizite.

Pe stradă, toată lumea îi saluta și Costică era silit să scoată și să puie pălăria neconținut. Nastase făcea când un semn din mână, când puneă două degete la pălărie, când o scotea adânc, adânc, când nici nu răspundea la salutări, după însemnătatea persoanei pe care o întâlnea. — Lui Costică îi părea aceasta foarte curios.

— Avem să mergem la cucoana Aglaița Mucureanu, una din cucoanele cele mari; ea ține casă deschisă și de la întâiul efect ce-i produci ei și celei mai mari din fiicele sale Olga, atiră adesea reputația unui june. Ia

seama Costică și te poartă bine. Când vom intra, bătrânei să-i săruți mâna, ear duduței Olga să-i faci un compliment grațios. Nu vorbi prea mult, asta face o rea impresie la întâia vedere, dar nici să taci din cale afară, asta-i și mai rău.

— Bine, răspuse Costică.

Costică era de 23 de ani; modest de natură, el învățase ceva carte, cât se învăța în școală; ca student în cei întâi ani umblase mai mult după petreceri, decât după învățătură; apoi se puse pe studiu, cât trebuie pentru examen. Având destul spirit natural, el simțea că toate acestea nu însemnează mult și se mira cum de părinții lui îl credeau învățat. De mulți ani, el nu fusese, decât în societate de studenți și simțea o mare emoțiune, când era acum să facă cel întâiu pas în lume. Când ajunsese la Doamna Mucureanu, simți deodată o mare slăbiciune la picioare, încât abia putu sui scările; sus în coridor inima i se bătea cu putere, iar când ușile salonului se deschiseră, tot sângele i se suie în cap, el intră amețit și totul părea că se invirtește împrejurul seu.

„Curaj, îi șopti la ureche cuconul Nastase.

Costică, luându-și o inimă își înalță peptul și pași mai hotărît. Din nenorocire în momentul când zări două dame în salon, se

aruncă asupra lui un cățeluș, hămăind și mușcându-l de pantaloni. Lui Costică îi veni ameteală, dar cucoana Aglăița, văzând starea vrednică de jale a tînărului, îi veni înainte, îi zimbî și-i întinse mîna spre sărutare, duca Olga earăș îi zimbî cu grație și se puse lângă dinsul.

După cîteva întrebări și răspunsuri preschimbate între cucoana Aglăița și cuconul Nastase, cucoana Aglăița se adresă cîtră Costică.

„Unde vă place mai bine, în Germania sau a casă?”

— Negreșit, în patrie.

„Aveți să vă saturați foarte de grabă de patrie. La noi merg toate rău și pe dos. Doar dacă tineri cu învățătură ca D-voastră vor mai pune ceva rînduială.

Costică se uită la dinsa cu ochi mari.

„V'am cunoscut copil mic, acum v'ați făcut un tînăr frumos.

Costică se înroși ca para focului.

„Cum trece vremea, cucoane Nastase!

— Așa, cucoană Aglăiță, așa! răspunse Nastase cu un suspin.

„Din Țara nemțească se întorc tinerii foarte serioși; cred cucoane Nastase, că Monsieur Buzdurug (aici arată cu capul pe

Costică) nu va desprețui și petrecerile, precum fac mulți nemți de vîrsta D-sale.

— Ori ce lucru la vremea lui, cucoană Aglaiță, și treaba și petrecerile.

Costică era din ce în ce mai neliniștit. I se părea că e pe banca de acușați. Interogatorul cel adevărat începuse însă abia acum din partea domnișoarei Olga.

„Ați fost v'odată la Paris ?

— Niciodată. Prin Germania am călătorit mult, dar în Franța n'am fost încă.

„Ve place danțul ?

— Imi place destul, deși nu sunt pasionat.

„Trebue să jucați valsul foarte bine ; acesta e danțul german *par excellence*.

Costică făcu o mișcare de modestie.

„Ve place musica ?

— O ! foarte mult.

„Sunt sigură că din piano cântați foarte bine ?

— Din piano nu cînt nici de cum ; am învățat violina.

„Violina e un instrument foarte frumos, mai cu seamă cu acompaniament de piano. — Ați cetit „Les Misérables“ de Victor Hugo ? Cum ve pare ?

— Imi pare... hm... cam... să ve spun drept... cred că... hm...

„Sunt pasajuri foarte frumoase, dar ro-

manul e prea lung. Se vede că autorul a avut intenția să umple o mulțime de volumuri. Mie imi face efectul unei piei de tigrul; totul nu este de o culoare unită, dar pe ici pe colea sunt pete care dau întregului un aspect plăcut.

— Eu l'am comparat totdeauna cu un pustiu în care se găsesc ici și colo oaze înfloritoare, dar comparația cu pielea de tigrul mi se pare mult mai potrivită și mai frumoasă.

Domnișoara zimbî cu mulțămire și cucoana Aglăița privi pe Costică cu interes. Când eșiră, și muma și fata îi întinseră mîna cu amabilitate și-l invitară să vie cît va voi de des, mai ales sara. Costică se miră vîzînd că erau mai amabile cu dînsul decît cu tatăl seu.

— Bravo, Costică, zise cuconul Nastase, după ce eșiră, trebile merg bine. Au să te laude în tot orașul. Istoria cu tigrul și cu potopul sau pustiu, ai invirtit-o bine. — Avem să mergem acum la prefect.

Cînd intrară în salonul prefectului, acesta le merse înainte și făcînd lui Costică un salut grațios, îi întinse mîna. Costică era încîntat de o așa de mare amabilitate din partea unei persoane atît de însemnate.

— Imi pare foarte bine că am onoarea

de a face cunoștința d-voastre, domnule Buzdurug. Am auzit că ați făcut studii foarte serioase și sperez că nu veți refuza patriei serviciile d-voastre.

„Visul meu a fost să pot fi folositor patriei pe cât me vor servi slabele mele mijloace.

— Fiți sigur că aveți să fiți chemat de a realiza aceste nobile dorințe. Dacă-mi dați voie, imi voi face o plăcere de a stăruî să ocupați un post, demn de titlurile ce posedeți.

„Titluri pân acuma nu am, domnule prefect, am numai buna voință de a dobândi titluri în viitor.

— Sunteți modest și asta-i bine; dar nu trebuie să ve micșurați meritele. Sunteți doctor și în această calitate sunteți în drept a cere ca guvernul să vă vie înainte. Măria Sa Vodă sprijine foarte mult pe tinerii cu învățătură, căci ei reprezintă viitorul.

Costică era amețit de atâta amabilitate și nu mai știa ce să răspundă. El văzù cu mulțămire că se schimbă conversația și că prefectul începe a vorbi cu tatăl seu de sămănături de toamnă, de prețul grâului și de boală de vite. Când eșiră, el se simți mai mare și credea singur că

are merite la recunoștința patriei; nu înțelese însă câteva cuvinte ce șoptise prefectul la urechile tatălui seu în momentul eșirii: Nu uita vorba noastră, cucoane Nastase, și poți fi sigur că treaba se face.

Tatăl și fiul mai făcură încă o vizită la cucoana Frăsina, ear sara o petrecură la cucoana Ancuța. Peste tot locul, Costică fu primit cu cea mai mare amabilitate. Toți îl laudau, și-i înălțau meritele. Cucoanele cele bătrâne îl indemnau să mai puie cartea la o parte și să se odihnească de atâta învățat. În zadar protesta Costică că nu învățase așa de mult; nime nu voea să-l creadă. Cum nu era să studieze și zi și nopțe în șir de ani îndelungați, pentru a dobândi diploma de doctor?

Impovărat de atâta laudă, Costică găsindu-se sara târziu singur în camera lui, se întrebă dacă nu cumva era adevărat tot ce i se spunea și dacă nu avea, fără ca singur să știe, toate meritele ce i se puneau în seamă. Amețit precum era, el ajunsese la concluziunea că este un om însemnat și, legănat în visuri de mărire și de viitor înflorit, el se culcă...

A doua zi, îl vizitară mai mulți tineri cu care fusese împreună la școală în cei întâi

ani ai copilăriei. Unul era copist la prefectură altul era subprefect, altul militar, altul nu era nimic. Toți îl felicitare și laudare. Unul îl incredința că Doamna Mucureanu vorbise mult bine de dinsul, subprefectul îi zise că prefectul îl are bine, și toți împreună că el este acum la ordinea zilei și că de dinsul se ocupă toată lumea. Abia scăpat de aceștia, Costică alergă la un amic de studiu care sfârșise cu câțiva ani înaintea lui, se retrăsese la moșie și din intimplare se afla în oraș. Costică avea pentru acest prieten multă stimă și se mira cum de lumea îl zicea prost. După cea întâi bucurie a revederii, Costică îi istorisi cu entusiasmu primirea ce i se făcuse și își arătă mirarea cum de amicul său rămânea serios și părea a nu împărtăși mulțămirea sa.

— Ești amețit Costică de atâta succes, dar prin acest prolog am trecut cam toți; însă laudele societății nu țin multă vreme. Pare că ved cum de mâine se spun cu totul altele despre tine.

„Tu ai fost totdeauna pesimist, îi răspunse Costică.

— Ai se fii și tu ca mine prea curând. Ah! Dacă ai cunoaște mai bine persoanele ce te laudă astăzi!

„Dar bine ce interes are lumea să mă înalțe?

— Nici unul. N'au ce face și se ocupă de alții. Trebuie să vorbească de bine sau de rău. La început se zice de bine, dar mai pe urmă se zice în de obștie numai de rău. Pe tine te laudă mai mult decât pe alții fiindcă aparența e în favoarea ta. Dar n'aibi grijă, laudele, fiind o excepțiune, nu vor ține mult și-i vei vedea incurând intorcându-se la regula comună. Ia bine seama, Costică, de nu lăsa să te orbească laudele, precum și de a fi mai pe urmă cu nepăsare pentru relele ce vor spune despre tine, căci strălucirile grabnice trec grabnic, ș'apoi e în natura lucrurilor ca să se calomnieze mai mult, tocmai cei ce s'au lăudat mai mult: aceasta este o reacțiune naturală în o societate neocupată. Pentru ca să te poți susține trebuie să ai merite *adeverate*. Puneți mâna pe conștiință și întreabă-te dacă ai măcar o umbră de aceste merite?

Lui Costică îi făcură aceste cuvinte o dureroasă impresiune și le puse pe seama pesimismului amicului său. Nerespunzând la aceasta, conversația trecu la suvenir din vremea de student. Când însă Costică se întoarse acasă și se află ear sara târziu în camera sa, entuziasmul său scăzuse mult. El

iși sprijini capul pe mâni și se puse pe gânduri.

De câte ori, stând sara târziu singur și cufundat în gânduri, Costică avea să aibă părerile cele mai contrare despre meritele sale, despre viitor și despre societatea în care intrașese!

VESPASIAN ȘI PAPINIAN

Du mensonge toujours le vrai demeure maître
Pour paraître honnête homme, en un mot, il faut l'être
Et jamais, quoiqu'il fasse un mortel ici-bas
Ne peut aux yeux du monde être ce qu'il n'est pas.

Boileau.

PEPINESCU

Salutare, nene Vespe!

VESPE

Pepinescu, te salut!

PEPINESCU

Ce-ai pățit amice dragă, de te uiți așa de slut?

VESPE

A desființat ministrul postul meu de scriitor
Ș'acum trebui s'aștept iarna ca să intru iar actor.

PEPINESCU

Cum vęd eu prea strălucită nu e starea pungei tale.

VESPE

A uitat sermana pungă că pe lume sunt parale—
Dar a ta cum se găsește ?

PEPINESCU

Am un leu și zece bani.—
Cam puțin pentru stomahuri demne de străbuni
[Romani.

VESPE

Nu e de trait aice.—Țară nemulțumitoare
Ce nu știe să plătească dreptul merit și valoare !
Imi vine să fug de dinsa, lăsând propria sa soarte
Să o peardă fără de mine în uitare și în moarte !

PEPINESCU

Tu găsești încă scăpare iarna când teatrul vine,
Spune-mi însă, dragă Vespe, ce e de făcut cu mine ?
Mii de gânduri geniale am în cap ce clocotesc
Mii de mii eu am talenturi—și'n nimic nu isbutesc
Precum știi, advocatura cu care am început
Nici de cum n'a vrut să meargă, clientelă n'am avut;
Atunci intrând în poliție m'am făcut subcomisar,
Scos de acolo după o lună, am fost pus bibliotecar,
Pe altul numind în locu-mi, intrai vătaf de moșie,
Unde mi-ar fi mers prea bine, dac'a treia mea soție
Ca s'o schimb cu altă jună, n'aș fi trebuit s'o las
Și'ncurcat prin tribunale, fără de post n'aș fi ramas.
Deatunci incercai de toate: perceptor și revisor,
Stenograf la adunare, grefier, silvicultor,
Subprefect ajuns în fine, foarte bine aș fi fost
Dac'alegerea din urmă nu m'ar fi trântit din post.—
În zadar ! sunt toate rele, numai prin statornicie
Vom ajunge la putere, la noroc și bogăție.

VESPE

Asta-i țară pentru oameni buni și vrednici, precum
[noi?

Rēul se desfată 'n aur, binele zace 'n noroiu.
Teatru este numai iarna : un nenorocit artist
Toată vara stă pe gânduri... O ! e trist e foarte trist !
Darea mea din post afară sufletu-mi inveninează...
O ! De-aș fi pe acele scânduri care lumea insemnează
Cum aș declama acumă câtră publicul cel mare
De nedreapta cârmuire, de selbaticile fiare
Care pradă ca miniștri pe poporul cel serman :
Cinci milioane de victime, toți nepoți ai lui Traian !

PEPINESCU

Vespe, de un timp incoace ferbe 'n gându-mi un
[plan mare
Cum s'ajungem la putere, avuție și onoare
Făr de multă osteneală...

VESPE

Spune, Pepinescu, spune!
Mintea ta iscoditoare naște-adesea idei bune.
De când s'a desființat postul de copist a șesea clasă
Ș'am remas până la iarnă făr de casă, făr de masă,
Eu sunt hotărit la toate... spune Pepinescu, spune.

PEPINESCU

Planu-mi mare pe deasupra tuturoră ne va pune.
Vespe, să uităm deacuma cântelerii și copiști
Ș'inălțând a noastră frunte să ne facem—*jurnaliști*.

VESPE

Jurnaliști !

PEPINESCU

O foaie nouă la lumină să apară
Cum n'a fost pe lume alta, politică, literară...

VESPE

Bine, dar jurnalul nostru pe guvern va sprijini?

PEPINESCU

Se 'ntelege, de-a vrea numai după merit a plăti.
Ear de nu, luptând cu dinsul, în serviciu ne vom
[pune

La acei bărbați de merit care fac opozițiune.
Cu guvern—resboiu de moarte! Arăta-vom fără milă
Cum miniștrii fac tot răul, pe popor cum îl împilă...

VESPE

Dar poporul oare-a crede tot ce-om scrie în jurnal?

PEPINESCU

Ne vom pune pe tărâmul *liberalo-național*
Monopolizând deacuma pentru noi patriotismul
Vom scorni o neștiută vorbă nouă: „*Românismul*“.

VESPE

Românismul? — Ce-i aceea?

PEPINESCU

În urechi frumos lovește
Ce 'nsemnează' e greu a spune, însă sună... *românește*.
Crezi tu c'or îndrăzni încă să deschidă a lor gură
Când vom striga „*Românismu*“ în politică 'n pictură,
„Domnilor, literatura *românească* să vă fie;
Arta fie *românească*; fiți *Români* în poezie.
Industria și comerțul să vă fie *românești*;
Românești deacum să fie dogmele bisericești;

Maniera *românească* ; fiți *Români* în îmbrăcare
Românească să vă fie băutură și mâncare ;
Mândrul soare sus pe ceruri *românește* să lucească
Căci *română* e deasupra împărăția cerească.
Românesc Dumnezeu sfântul !...

VESPE

Pepinescu te oprește,
Prea frumos le spui aceste, însă cam *brașovenește*
Nu ne va mai crede nime...

PEPINESCU

O ! poporul a să creadă
Numai toate-aceste vorbe tipărite să le vadă.
Mulțimea nu vrea idee, se hrănește de cuvinte :
Ea întreabă cum îi sună, nu întreabă de-i cu minte.
Românismul sună bine. Fiecare cetățean,
Le vom spune, se coboră dintr'un vechiu erou

[Roman —

Asta trebui să le placă. — Le vom arăta apoi
Cum și tu și eu ne tragem dintr'o viță de eroi.
Numele ce-avem acum din memorie vom șterge
Căci cu Pepinesc și Vespe mai departe nu se merge.
Vom schimba a noastre nume precum alții au

[schimbat

Care-o coadă latinească la sfârșit au aninat.
Tu-i purta în loc de Vespe numele *Vespasian*
Eu în loc de Pepinescu m'oiu numi *Papinian*.

VESPE

O ! idee minunată : să port nume de 'mpărat
Așa nume pân acum nici pe teatru n'am purtat !

PEPINESCU

Pentr'un avocat ca mine, Papinian e frumușel
Căci ca mine Papinianus cic'a fost advocățel.

VESPE

M'ai convins. O! Papiniane, să incepem chiar de

[mâne

Un jurnal cum n'a fost încă la popoarele Române,
Tu politica-i conduce, iar eu partea literară
Ca impreunând aceste, mai învățat să apară
Românesc jurnalul nostru — Spune-mi însă, Papinian,
Cum să botezăm copilul?

PEPINESCU

Vre un împărat Roman

Reposat de multe veacuri al său nume ne va da—

Asta e ușoară treabă. E mai greu a cugeta

În întâiul nostru număr, ce-o să zicem drept pro-

[gramă ?

VESPE

Mai întâi de la miniștri noi să cerem aspră seamă

De ori care a lor faptă; să vedem dacă n'a fost

Dat afară cu nedreptul vre un scriitor din post...

PEPINESCU

Toate-aceste sunt detaliuri. Mai întâi le vom vesti

Că în foaia noastră numai *românește* vom gândi.

Trebuie dovedit în urmă, cu dovezi istoricești

C'ori ce fapte mari în lume, au fost fapte *românești*,

Că deapururea României au fost cel mai demn popor,

Glorios, sublim, brav, mândru, mare, civilisator;

Probele cele mai certe ne-au căzut acum în mână

Că Romanii de la Roma n'au fost Romani, ci *Români*;

Că din miile de populi ce-au fost în antichitate
Am trecut fără de amestec singuri la posteritate.
De Greci nici ne batem capul; este prea știut de toți
Că 'n Atena și în Sparta au trăit Fanarioți.
Lăsând vremile păgâne, la Creștini atunci vom trece
Arătând că Români fură cei apostoli doisprezece;
Deacolo 'n țări depărtate vom găsi 'ntr'un țințir
Că Godfrid de Bulione ce-a mers la Ierusalim
Tot Român a fost de sânge; că'n Asia Tamurlan
N'a fost Mongol cum se crede, ci de viță de Roman;
Revoluțiunea mare cea în Franța izbucnită
De Români, de Horia, Cloșca a fost numai pregătită;
Chiar Napoleon Bonaparte deși 'n Corsica născut
Dup' un unchiu de var'a șeptea, român sânge au
[avut.

Iar când vor cunoaște bine c'am împlinit numai noi
Cele mai mărețe fapte și în pace și'n război
Vom hotărî viitorul: cum trebuie lucrat
Ca să renălțăm un nume, de Ministeriu pătat.
Toți acei ce planul nostru de îndată nu-l primesc
Sunt periculoși, netrebniți, a lor gând nu-i românesc,
Sunt de viță fanariotă, sunt infami Austro-Maghiari
Ce vând țara la Turci, Unguri, Nemți, Muscali,
[Greci și Tătari!

VESPE

Bravo! Papiniane, bravo! Minunat, încântător!
Eloquența ta de sigur va străbate în popor! —
Acum eu, fără îndoială tot cu-asemenea măsură
Voiu croi de altă parte nalta mea literatură.
Productiv voi fi și critic: e ușor a critica
Când spui vorbe-ocăritoare, fără mult a discuta. —
Mai ușor e a produce: am să fiu istoric mare
Publicând la documente deplin demne de crezare

Ce voi spune disgropate din morminte și ruine,
Prin nespusă osteneală, în niscăi-va țări străine,
Cerând de la ministeriu, bani de drum, emolumente
Să cutrier lumea gratis, după alte documente.
Apoi critice istorici voi așterne prea 'nvățate
Despre Persia, Asiria ș' alte țări îndepărtate
Despre India, Kamciatka, Patagoni, Madagascar
Troglodiți, Bași-buzuci și pustiu de Sahar,
Peste mări și țări o sută m'oiu primbla printre
[păgâni

Cu mult studiu pe la dinșii, aflând urme de *Români*.
Despre clasică veche, nu trebui prea mult vorbit
A cita câte un nume când se pare potrivit
E destul în vremea noastră: pe-Aristot, Homer,
[Platon,

Plutarh, Pliniu, Herodot, Hesiod și Ciceron,
Invocând pe ici, pe cole, pe-a lor nume m'oiu basa
Spunând că'n cutare scrieri, ei sunt de părerea mea.
Italianii și Spaniolii, Dante, Calderon, sau Tass'
Le voi spune că n'au merit, că uitării au rămas;
Despre cărțile franceze mult n'a rămân de spus
Căci de toți a fi știute trebuiește presupus:
Asta de belea mă scapă.—Din cei noi într'un noroc
Voi spune că cel mai mare filosof e *Paul de Kock*.
Iar Englezii și cu Nemții puindu-i pe lângă noi
Voi proba cât de netrebnic e întregul acest soi.
Byron e fără de morală: cântă pe un Don Juan.
Shakspeare cu nerușinare pune 'n scenă pe'un țigan.
Căci ce e Otello alta? — Goethe e un grădinar;
Schiller dascăl de școală și Hans Sachs un ciu-
[botar.

Leibnitz un zaraf cu cifre; Locke un materialist
Și jidanul de Spinoza un netrebnic panteist.
Iar mai mult decât aceștia e un mare ignorant
Neamțul cel fără de credință, *Musu Manolachi Kant*.

PEPINESCU

Vespasiane, de minune !

VESPE

Când pe toți voiui nimicî,
Plin de 'ncredere și mândru la Români voiui reveni.
Arătând cum decât dinșii, noi suntem cu mult mai
[mari
Că Engleji, Germani, Francejii sunt pe lângă noi
[barbari.

Voiui face filosofie, adevărat românească,
Voiui cânta poesii lirici peptul de Român să-ți crească:
Pe tirani, copile ^{mîndru} ~~bele~~, munți, amor și libertate
In aceeași poezie ai să vezi amestecate.
Și voiui scrie la balade ca adevărat Roman
Numai despre Ștefan-Vodă, Mihai-Bravul și Traian !
Iar aceea scriitorime care nu vrea să ne creadă
Ce nu-i place umplutură și nu vrea fanfaronadă
Care scriu a lor produceri, simplu, neted, natural—
Ii vom rupe 'n mii de petici in al nostru demn jurnal.
De-or îndrăzni să ne 'ndemne cărți străine să cetim
Spuind că și in aceste v'o idee ades găsim,
Le vom spune cu dreptate că sunt răi, nelegiuîți
Că n'au dragoste de țară și că sunt — *cosmopoliți* !

PEPINESCU

Va cetî atunci poporul, uimit cu căscata gură
Așa politică naltă, nobilă literatură.
Ne vor crede dreptî la cuget, autori mari și învățați
Ne-om vedè de mii de glasuri inspre ceruri înălțați...

PEPINESCU

Zi pe zi de vr'un ministru la mas' om fi invitați,

Unanim alegătorii ne-or alege deputați,
In senat ne va fi locul...

VESPE (cu entusiasm)

Când de sus, de pe tribună
Bubu-l-va glasul nostru precum cerul care tună
Și când mari, temuți și mândri ne vedè-vor mână
[n mână
Ne-a deschide a sale brațe Academia Română!

PEPINESCU

Te salut, măreț Romane, *Caius Iulius Vespasianus!*

VESPE

De trei ori salute ție *Marcus Tullius Papinianus!*
De mâni dară, chiar de mâne, vor renaște doi Ro-
[mani...

Dar azi ce mâncăm, iubite?

PEPINESCU

Am un leu și zece bani.

STĂROSTII

La Flèche. Que viens-tu faire ici ?

Frosine. Ce que je fais partout ailleurs : m'entremettre d'affaires, me rendre serviable aux gens... J'ai surtout pour les mariages un talent merveilleux. Il n'est point de partis au monde que je ne trouve en peu de temps le moyen d'accoupler.

Molière.

Intr'o dimineată m'am trezit din somn cu următoarea întrebare ce nu-mi făcusem încă până atunci: „Oare n'a venit timpul să me însor?” — Din acea dimineată fatală, ideea căsătoriei mă prigonește neconținut, mai ales când sunt singur. Imi zugrăvesc în închipuirea mea — și am o închipuire destul de bogată — starea conjugală, cu colorile cele mai plăcute. Văd o femeie... ce zic, o femeie? Un ânger, pe care îl iubesc, care me iubește, cu care împărtășesc toate bucuriile și fericirile vieții, în ochii căreia cetesc cea mai dulce mângăiere, în momentele de durere...

in sfârșit imi fac un tablou atât de frumos, atât de încântător, încât toate aspirațiunile mele tind spre realizarea lui. Când arunc însă o privire asupra numeroaselor persoane căsătorite, in mijlocul cărora trăesc, văd că alții nu au atins idealul la care aspir eu. Din contra, dacă compar starea mea de libertate și neatirnare cu starea celor căsătoriti; mai cu samă când văd... când văd!... și când, intorcându-me in trecut, imi aduc aminte de oareși-care intimplări personale... dar nu trebue să-mi părăsesc subiectul; ajungă a spune, că in acele momente gândurile mele părăsesc ideea căsătoriei și se indreaptă spre altele.

Cu toate aceste in fiecare zi chestiunea fatală mi se impune din nou, și din nou mă intreb: Să me'nsor, sau să nu me'nsor? Văzând că mintea mea nu este in stare să dislege o așa insemnată chestiune, m'am hotărit să consult pe alții. M'am adresat întâi la câțiva burlaci care trecuse peste indoita virstă a majorității. Aceștia mi-au dat sfatul—și vorbeau cu mult foc—să nu mă insor; să remân neatirnat; să nu mă fac petru totdeauna sau robul unei ființe capricioase, sau un tiran domestic, neconținut silit a intrebuița autoritatea cu care natura și legea investește pe capul familiei.

Când imi vorbeau aceștia, me uitam în ochii lor și imi părea că vorbele lor nu erau rostite cu bună credință; imi părea că acești fericiți sunt departe de a crede aceea ce zic și că ar dori să mai atragă pe vreun nenorocit în societatea lor. — M'am adresat atunci către juri căsătoriți. Aceștia imi laudau și zugrăveau fericirea căsătoriei cu atâta entuziasm, încât m'ar fi convins deplin, dacă, observându-le fisionomia, n'aș fi crezut a vedea un gând răuvoitor, ascuns în ochiul lor. Nici aceștia nu sunt de bună credință, mi-am zis, și m'am apucat atunci să cetesc ce zice autorii cei mari asupra acestui punct. Dar nici înțelepciunea acestora nu mi-a putut răspunde într'un chip mulțamitor. Apostolul Pavel zice că e deopotrivă bine a se însura și a nu se însura. Rabelais dincontra, că e tot atât de rău a se căsători și a nu se căsători. După Socrate căsătoria este un rău, dar un rău trebuitor... Dar părerile acestora, sunt ele oare drepte? Ce să zică soțul unei Xantipe? — Desperând de a ajunge la un rezultat cu cercetările mele, mi-am zis că trebuie să las un curs liber evenimentelor ca ele să hotărască. Când imi venea ideea căsătoriei, o înădușam grabnic și me adânceam în lectură.

Intr'o zi — era pe la unul după amiazi,

ceteam într'o carte care apăruse nu de mult și simțeam cum pleoapele mele se coboară peste ochi și cum încep a mă perde în visuri, când deodată se furișă un domn necunoscut în odaia mea și-mi făcù un compliment adânc. Fața sa zimbea așa de blând și ochii sei se uitau la mine așa de duios, încât toată persoana imi părù... foarte suspectă.

— Nu me cunoașteți, cucoane Ioniță?

(Am nenorocirea de a mă numi Ioniță).

„N'am mulțămirea... Ce împrejurare...?

— Eu vă cunesc prea bine, am cunoscut și pe părintele D-voastre. Pe vremea Rușilor am slujit sub D-nealui la postelnicie, pe când era....

„Imi pare bine. Ce împrejurare...?

— Am să vă spun un secret, zise necunoscutul, uitându-se cu îngrijire în jurul seu.

„Un secret, mie! Curios! — (Gândeam că era vorba despre vr'o conspirație politică și de frica poliției, m'am dus grabnic și am închis toate ușile cu zăvorul). Vorbiți, i-am zis, ascultând cu băgare de seamă.

— Voiți să câștigați șesesprezece mii de galbeni?

— „Șesesprezece mii de galbeni! Să câștig!

Și mirarea mea creștea din ce în ce.

— Şesesprezece mii de galbini, zimţi, împărăteşti, în numărătoare! ce vă spun eu!

„Dar bine, cum, ce feliu, de unde şi până unde, D-ta... pe care n'am avut onoarea...?”

— Totdeauna m'am interesat mult de familia D-voastre, răspuse el zimbînd. Am să vă fac o propunere, dar... mă rog, cea mai mare discreţie... este aci în joc reputaţia unei domnişoare.

„Unei domnişoare...”

— N'aţi gândit niciodată la căsătorie?

„La căsătorie? am răspuns, făcîndu-mă roş ca o patlagică.

— Dar, v'am găsit o bună partidă. Şesesprezece mii de galbeni, în numărătoare, pe legea mea! Fata e bunicică, de 19 ani, bine crescută, curăţică, ştie franţuzeşte, nemţeşte, rupe şi englezeşte, cântă din clavier, e bună gospodină şi are şesesprezece mii de galbeni în numărătoare!

„Bine, domnule...”

— Ştiu ce-mi puteţi răspunde. N'o cunoaşteţi încă..., nu şitiţi dacă vă va plăcè... dacă caracterele s'or potrivi: ştiu toate acestea... Dar vă dau înscris c'aveţi să-mi fiţi recunoscător. Familia ei e onorabilă, doareşte foarte mult să vă aibă ginere, şi dacă v'aţi hotărî, poate pentru hatirul D-voastre

va mai adăogi vr'o mie pe lângă cele șese-sprezece.

„Dar, domnule, cum se poate...

— Se poate foarte bine; gândiți că, fiindcă n'ați văzut-o încă, ea n'are să vă placă? Am fotografia ei la mine. (Aici necunoscutul scoase un pachet de fotografii și șoptind incet înaintea sa la fiecare portret: asta are șese mii... asta-i văduvă, dar n'are copii... pentru asta imi trebuie unul mai bătrân... asta-i în vorbă cu prefectul de la B... etc., se opri la una din fotografii și mi-o întinse.) Priviți... așa-i că-i frumușică? Nu poate s'o vadă cineva fără a o iubi.

Sunt cam iute de natură și începuse a mi se suî sângele la cap.

— Domnule ești un... această domnișoară n'are de sigur nici o idee că oameni ca d-ta îi colportează reputația prin case străine. Fie-ți rușine!

„Nu te supăra, imi răspuse necunoscutul. Vezi mai întâi portretul, și-ți dau înscris că...

— Domnule, ești din casa mea, i-am zis, împingându-i și braț și portret.

„Îți dau trei zile să te gândești.

— Ești afară!

— Îți dau trei zile. Gândește-te bine. După trei zile am să găsesc pe altul mai cuminte

și are să-ți pară rău. Nu desprețuî norocul ori de unde ar veni!

Drept răspuns la acest sfat, am luat pe necunoscutul meu de guler și l'am aruncat afară. În mijlocul curții l'am văzut scoțindu-și pălăria, închinându-se adânc la mine și strigându-mi pentru ultima oară cuvintele: Șesespzezece mii de galbeni, poate chiar șeptespzezece pentru D-ta! Ai trei zile să te gândești!

Mă primblam neliniștit prin casă. Mii de idei imi fulgerau prin gând. Eram când furios, când indignat. Insfirșit după o lungă primblare, văzând că nu mă liniștesc, m'am hotărit să mă duc să spun cuiva această intimplare estraordinară, căci fiind eu de o natură foarte expansivă, singurul mijloc de a-mi ușura peptul impovorat, este de a comunica altora cauzele neliniștii mele. Mă dusei la un amic.

Tot omul are cel puțin un amic; eu am mai mulți. Între aceștia este unul nu prea mare de stat, fără barbă și mustețe, dar cu ochi foarte inteligenți: cam filosof de soi, de un caracter totdeauna vesel, rîzînd de tot și de toți, neavînd niciodată bani în pungă, și numindu-se Stan.

— Amice, i-am strigat intrînd, nu știi ce mi s'a intimplat? O! Ce tristă e lumea

aceasta! Astăzi am pățit ceva foarte extraordinar!

„Ție îți pare totul extraordinar, răspunde el și lungindu-se pe o canapea, își puse mâinile după cap, ațintî asupra mea privirea sa inteligentă și-mi zise: vorbește!

— Eram a casă, m'am trezit c'un domn necunoscut care cu nepusă masă mi-a făcut propunerea să mă însor cu o fotografie ce avea în buzunar și cu șesesprezece sau șepesprezece mii de galbeni.

„Ii avea și pe aceștia în buzunar?

— Ba nu.

„Știe carte; e frumușică; cântă din clavicord; de câți ani este; are frați și surori; ce fel e soacra; cum se numește; unde se vede?

— *Cine*, pentru Dumnezeu?

„Fotografia.

— Nu știu; de unde să știu? nici m'am uitat la dinsa.

„Nici te-ai uitat la dinsa? O!—Dar ce ai răspuns domnului necunoscut?

— L'am luat de guler și l'am dat afară.

„Când a spus că se întoarce?

— Peste trei zile.

„Și ce gândești să faci?

— Cum, ce gândesc să fac? Să nu-l primesc.

„Bah! Tot in nouri și visuri ai să trăiești? N'ai început încă a privi lumea cu ochi mai practici? Nici că am să pot face din tine, un om ca toți oamenii. Ce strica dacă te uitai la portret? Printr'aceasta nu luai asupra-ți nici o indatorire. Ș'apoi, cine știe... Viața e o loterie, poate trăgeai un număr fericit.

— Lasă-mă, pentru Dumnezeu! Nu-mi gonî rămășița ilusiunilor.

„Fie, păstrează-le. Dar pentru ce ai primit pe domnul cel necunoscut cu așa de puțină urbanitate? El are o meserie ca multe altele. Face parte din breasla starostilor.

— Din breasla starostilor? Ce-i aceea?

„Starostii sunt persoane care fac căsătorii: la noi in țară, o profesiune destul de răspândită și lucrativă.

— N'auzisem încă păn acuma.

„Ascultă dară cu luare aminte. Știi că cheștiunea căsătoriei este destul de delicată. Ea nu se resolvă intre părți deadreptul, din două motive: întâi, fiindcă ar putea să urmeze o refuzare din partea unuia sau altuia și înțelegi in ce pozițiune neplăcută s'ar găsi partea care face propunerea; apoi, fiindcă natura omului e plină de contraziceri și ciudățenii. Lucrul ce dorești mai mult in lume, nu mai face așa mare plăcere când il

poți dobândi fără greutate. Deaceea vezi mume cari nu gândesc decât cum să-și mărite fata, care și-a pus ochiul pe vre-un tânăr, deodată când acesta vine de la sine, că fac greutăți, că string din buze, că fac pe indiferentele etc. etc. Ca și mumele așa și fetele, așa și pretendenții. Se pândesc unii pe alții cine a face cel întâi pas. Vai! de cel care-l face! Lumea e prefăcută, n'o poți schimba! Pentru a înlătura acest rău, s'a instituit o clasă de persoane neutre, cari merg de la unii la alții, fără ca părțile să intre în vorbă directă și pentru un salariu potrivit cu împrejurările, apără pe părți de neajunsul unei propuneri directe. Înțelegi folosul cel mare ce se naște din această instituțiune. Și una și alta din părți dacă treaba nu se face, este presupusă că n'a știut nimica despre serviciurile mijlocitorului; nime nu se înroșește; nime n'a făcut propuneri respinse. Dincontra, dacă s'ar face direct, înțelegi în ce pozițiuni false s'ar găsi câte odată... Pentru acest scop sunt dar starostii. Aceștia se compun atât din bărbați, cât și din femei, dar mai cu samă din femei fiindcă ele sunt mai șirete și știu să conducă treaba cu mult mai multă răbdare și dibăcie. Starostele tău era unu prost: el nu te cunoștea; gândea să te sparie cu miile de

galbeni; să-ți trântască propunerea ni tam ni sam! O femeie ar fi făcut altfel. Ele încep pe departe, se duc pe la mumă sau mătușă și iau vorba incet, incet. Inchipuește-ți, o cucoană bătrână de 70 ani, fără dinți, cu un tulpănegru în cap care ar vorbi cam așa: „Doamne, cuconiță, am fost mai dăunăzi la cucoana Catinca Văpsuleasca, să-i duc niște dulceți, că-mi zisese să-i fac v'o patru gavanoase. Dar știi, cuconiță, că numai ca să mă ajute imi zice să-i fac dulceți, că are o duduică foarte gospodină și frumușică. Ați văzut-o v'odată?

— Ba nu.

„Tare-i frumușică și gospodină și bună și cucoana Catinca o iubește amarnic. Inchipuește-ți, cuconiță, că nici nu vrea s'o mărite. Dăpoi bine, cuconiță, i-am spus eu, duduica e de 18 ani (c'asa trebuie să fie, că s'a născut cu doi ani înaintea Nemților) și trebuie să gândească să se puie la cale. Carte știe, din clăvir cântă, e frumușică, are zestre bunișoară, (că zeu e bunișoară) de ce să nu se mărite?—Dăpoi cu cine să se mărite? mi-a zis cucoana Catinca, nu vezi cum sunt tinerii în zilele noastre, numai după zestre umblă? Aveți dreptate, cuconiță, i-am răspuns eu; of! tare's răi, dar sunt printre dinșii și bunișori; este de

pildă cuconașul lui cuconul Manolachi Pungă, este al lui Vasilică Gândac, ei dapoi, cuconașul matale, cuconiță, cuconul Victorită..., și așa din vorbă în vorbă merge de la mamă la băiet, care întâi face nazuri, apoi cu in-cetul stărostia prinde și treaba se face.

Afară de aceste staroste de profesiune, sunt și altele, cucoane din societate care stărostesc fără salariu, numai, după ce se face treaba, obiceiul este să li se dea un present. Cucoane de soiul acesta se amestecă în toate casele și în toate împrejurările familiilor străine; rugate, nerugate. A murit un membru al unei familii, eată-le la moment ca să mângâie și știi cum? Dumnezeule! Vai, de văduva nenorocită pe care ele o mângâie! Dacă se naște un copil, eată-le față ca să găsească că fașele nu sunt cum trebuesc, că doftorul e rău, că apa în care se botează copilul a fost prea rece și altele; dar de trei ori vai! când este v'o nuntă care nu e făcută de dinsele! Toată viața mirelui o colportează din casă în casă, scornesc istorii pe trecutul miresei, presupun că însurăței au să trăească rău, că nu se iubesc, știu toate defectele caracterului unuia și altuia, într'un cuvânt arată că o să peară lumea, fiindcă se căsătoresc doi tineri, fără ajutorul lor. Dar să le vezi când au o nuntă în

gând, cu cată dibăcie intorc și invirtesc, cum laudă pe mire in casa miresei și vice-versa, cum conving și pe unul și pe altul că sunt inamorați, fără a se cunoaște, și dacă isbutesc și le-a venit prezentul, cum buciumă fericirea creată de dinsele. Toate clasele de stărostii însă, au un ce comun: categoriile in care impart fetele; după cum ar vra să facă măritișul ori să-l impiedice, căci fete de măritat sunt totdeauna mai multe decât băieți de insurat și tot de la bunavoința acestora atirună soarta bietelor fete, păn in sfirșit. La intrebarea cum e cutare fată, sunt zece specii de respunsuri, care compun totodată și categoriile in care se impart fetele :

1. Foarte frumoasă.
2. Frumușică.
3. Curățică.
4. Cântă binișor din clavier.
5. Hm, hm.
6. E nostimă.
7. Nu-i slută.
8. Ia un bunduc.
9. Slutuță.
10. Pogană.

Când intrebi, dacă cutare fată e frumușică și-ți respund „cântă binișor din clavier“

cată să te depărtezi mai din vreme. Când însă fata intră în categoriile care urmează după aceasta, ia-ți pălăria și fugi unde-i apuca. Dar ce te uiți la mine cu ochii holbați? Nu-ți convine teoria starostiilor?

— Stane, iți bați joc de mine, i-am răspuns.

„Mă ferească Dumnezeu! Tu mă poți crede; așa sunt lucrurile în realitate. Dar tu ești trist. Nefericite amice! Te incredințez că mijlocul acesta este foarte practic. Dar tu vrei poezie, vrei să suspini, vrei seri incântătoare la lumina lunii argintii; vrei bătaie de inimă, iți place să visezi la un ideal care nu este, vrei să ai momente de desperare în care să dorești neagra moarte!... Ince-tează odată cu aceste visuri! Pe cât sunt ele de frumoase de citit în cărți, sau de văzut pe teatru, pe atât sunt de grozave, când ni se întâmplă în realitate. Când ai ști!... Fă dar și tu, cum au făcut alții cari nu sunt mai nenorociți pentru aceasta. Ți-am spus: căsătoria e o loterie. Lasă romanurile... Dar ce-ți iei pălăria?

— Remâi sănătos, Stane!

„Stăi, amice, stăi! Te duci? Intoarce-te, că nu ți-am spus încă tot. Poți să visezi până la un oare care punct, Stărostiile nu

mai sunt azi ceea ce erau odată; bate o suflare occidentală peste țara noastră și cred că peste v'o sută de ani... Stăi!...

El tot striga încă după mine, dar eu eram departe și nu-l mai ascultam.

P O E T I C A L E

Verse wie sie Bassus schreibt
Werden unvergänglich bleiben —
Weil dergleichen Zeug zu schreiben
Stets ein Stümper übrig bleibt.

Lessing.

Alecsandri incepe introducerea poeziilor sale populare prin cuvintele: *Românul e născut poet*. Mulți au înțeles această frază *ad litteram*, inchipuindu-și că, de vreme ce sunt Români, trebuie să fie și poeți și au inundat toată câmpia literară cu versuri. Foi literare, sau politice, cărți mari și mici, călindare, foi sburătoare, toate gem sub povara versurilor cuprinse în ele. Un străin care nu ar cunoaște țara și limba ar crede, judecând numai aparență, că țările Române sunt o nouă Arcadie, unde sub un cer etern albastru, trăesc oamenii cei mai fericiți; unde alte griji și nevoi nu sunt, decât acele ce-și crează sufletul în durerea amorului, în

aspectul naturei și în auzul buciului păstoresc care resună duios pe întinse văi, luminate de-a lunii blândă lumină. Dar aruncând o privire mai pătrunzătoare, vai! care ar fi disamăgirea sa! Care sunt poezii, unde sunt acei, ce ascultând inspirația lor, uită lume și oameni, pentru a se afunda în universul inchipuirii? Unde sunt acei, care perduți în visuri, disprețuesc realitatea vieții cu toate grijele și chinurile ce aduce? Unde sunt acești poezi—întrebi tu, naive și nenorocite străin? O! de-ai cunoaște limba noastră ca să înțelegi versurile acestor așa numiți poezi, nu i-ai căuta în inspiratoarea singurătate; nu i-ai căuta sub umbra misterioasă a luncei sau la malul limpedelui pârâu; nu i-ai căuta nici chiar în liniștea cabinetului lor de lucru, unde sunt înconjuțați de imaginile poetice, create de mintea lor inspirată; — i-ai căuta... găci unde, — naive străin? În arhivele unui ministeriu, la masa unui tribunal, în cântelaria unui comisar de poliție, dar mai cu samă în biurul unui jurnalist. Te miri de aceasta, naive străin? Pentru ce? Tu nu știi că Arcadia Română este populată de geniuri universale, care cu aceeași ușurință sunt totodată oameni de stat și oameni de lege, istorici și jurnaliști umoristici, autori și actori, copisti și gene-

rali, administratori și poeți? Nu zimbî cu necrezare, naive străin! Asemene spirite geniale se găsesc la noi într'un număr așa de însemnat—așa de însemnat! Un domn numit... dar nu-i voi rosti numele, de frică să nu intru cu el în polemică și să nu fiu spulberat de ascuțita și necruțătoarea sa până — însă îl poți ceti sub o mulțime de articole — scrie totodată drame și versuri (foarte frumoase), și face tractate istorice (geniale), și scrie articole umoristice (minunate) și hotărește soarta țării în adunări legislative (foarte bine), scrie articole politice (infocate) și face studii filosofice asupra diferitelor religii (nepărtinitoare) și... cum? —mă vei intrerupe, naive străin—filosof, om de stat, umorist, istoric și poet totodată, dar în care din aceste specialități se deosebește mai cu seamă!.. O naive străin!

Altul e om de spadă și om politic. Faima lui se întinde departe spre apus și răsărit, spre mează-zi și mează-noapte. Cel puțin cetățeni din regiuni depărtate îl aleg, ascultând numai al faimei glas puternic, reprezentant al lor în adunare, pe când el în regiuni opuse, face propagandă de unitate națională și dobândește rezultate *foarte simțitoare*. Tot el, urmând numai calea înflorită a gloriei, restoarnă domnitori, ținând sa-

bia... in teacă, și săvârșește aceste isbânzi cu foarte mare pripă, căci ii rămân încă multe ore libere in care, fiindcă *n'are ce face*, se pune pe poetizat. Să-ți citez câteva din poeziile sale făcute *Când n'avea ce face*? Dar de ce să-ți răpesc un timp prețios, in care tu poate ai ce face, iubite străin?

Altul—dar acesta este poet de profesiune și abia s'a alunecat in treacăt de-a primii portofoliuri ministeriale—compune pe fiecare săptămână, sau o dramă in versuri și o lungă poemă sau o lungă poemă și o dramă in versuri. Cum?—vei esclama, naive străin, cele mai mari geniuri, cu cea mai răpede inchipuire, n'au putut niciodată să ajungă cât de aproximativ, o așa grabnică inspirațiune? Poemele și dramele lui sunt așa dar comori de frumusețe poetice, pline de imagini frumoase, zugrăvite in forma cea mai plăcută; el dar intrece pe geniurile cele mai mari?—Dar, el ii intrece pe toți in iuțeala lucrării; însă in imagini frumoase, in idei poetice, in formă aleasă vai! vai!

Dar dacă este așa, vei urma, naive străin, cum de se înșală un public intreg?

O! publicul nu se înșală, căci el nici ce-țește aceste produceri și cum ar putea?... Ei însă văzând aceasta, au incheiat cu mai mulți alții de acelaș calibru un pact de re-

ciprocă lăudare. Societatea lăudăcioasă e bine organizată. Când vorbește H. de B., il declară cel mai mare poet și versificator al Românilor, un geniu demn de pus alături cu cele mai mari geniuri poetice ale popoarelor ce au condus soarta omenirii; când vorbește C. și B. de H., ei il declară cel mai mare istoric critic ce s'a arătat până acum; de ese o foaie cu ilustrațiuni, îndată își pun portretul lor în frunte și-și fac o biografie *poetică*, în care arată fie-care jertfele grozave ce au făcut ceilalți pentru patrie și naționalitate și cum au suferit ură și prigonire pentru idei; de ajunge unul din ei puternic la guvern, îndată ajută cu bani publici pe acei bărbați de merit, care lucrează pentru înălțarea gloriei naționale, i se fac subvențiuni pentru publicări de interes național, pentru călătorii științifice și pentru altele multe. Partea cea mare din public care nu cetește, văzând aceste laude, își închipuește că așa trebuie să fie; dar mai frumos este, că ei singuri la sfârșit își închipuesc că așa trebuie să fie. Văzându-se lăudați, ei uită pactul tăcut, prin care acele laude au fost produse și cu vremea dobândesc convingerea că sunt oameni mari, căci nimic nu credem mai ușor, decât aceea ce ne măgulește iubirea de sine. Ei nici își mai

dau osteneala să studieze pe acei autori mari, ale căror nume au trecut peste lungi secole, ca să vadă nemăsurata prăpastie cei desparte de ei, nemăsurata prăpastie cei desparte chiar de acele spirite productive mai mici, care au urmat numai linia trasă de acele geniuri mărețe. Amăgiți prin laude fabricate, ei uită că aceea ce scriu nu numai nu va trece posterității, dar se va acufunda în noapte, în timp când autorii laudați trăesc încă și trăesc bine prin ajutorul subvențiilor și a recompenselor.

Cât de amețit trebuie să fie cineva, pentru a crede că va produce un op de artă frumoasă, fără inspirațiuni înalte, fără grijă și durere sufletească; că nesimțirea comună lor cu acea a mulțimii neproductive, va avea efecte, care nu sunt decât produsul unui spirit mai deosebit, unei sensibilități mai alese pe care ni le dă numai natura, iar nu neputincioasa noastră voință!

O! sermane poet, care lucrezi în ascuns, împins de o putere neresistibilă; care, înzestrat cu aspirațiuni nerealizabile, te isbești în fiecare moment de nesimțirea și nepriceperea mulțimii și te întorci apoi amărit în singurătatea sufletului tău, acestui isvor nesecat și totodată acestei respătiri eterne a suferințelor tale — câte au

trebuit să te sfâșie ; câte nopți ai petrecut în durere, pentru a produce o adevărată poezie, fie cât de mică — și voi pseudo-poeti vă inchipuiți a ajunge la acelaș rezultat, fără ca în sufletul vostru să fie o umbră măcar de aceeași simțire ?

Dar pentru ce nu ? Ce trebuie simțire, ce trebuie suferințe, ce trebuiesc aspirațiuni înalte, când ați făcut un pact de reciprocă lăudare, când vă declarați unii pe alții oameni de geniu și strigați atâta până ce mulțimea vă crede ; când ades vă folosiți de ideile și producerile altora, dându-le drept originale și ajungeți astfel la rezultatul dorit ? Nu este așa mai practic ? — Se spune că nimic nu se produce bun fără jertfă sufletească, — voi ați găsit mijlocul de a nu suferi asemenea jertfe și cu toate acestea a face să creadă lumea că producerile voastre sunt bune. Când apare un altul, al cărui superioritate nu o puteți tăgădui, îndată toți vă răpeziți asupra lui, pentru a-l sfîșia ; iar când vă simțiți neputincioși, — atunci aruncați asupra lui un vël de tăcere. De dinsul nici se pomeneste și strigați mai mult încă unii de alții că aveți merite și astfel pericolul e înlăturat.

Dar nu ! Mă înșăl. Ei sunt poezi adevărați, autori mari, demni de toată lauda con-

timpuranilor și gloria posterității. N'avem decât să aruncăm o privire în poeziile publicate de dinșii, pentru a ne convinge de puternica lor inspirațiune, de imagini frumoase, de stil, de puritatea limbei. Unul cântă într'o baladă *Ionașcu-Vodă* :

Sângele roșește câmpul din *belșug*,
Otomanii fug ;
Eată că-i ajunge oastea românească !
„Zmeilor uci-deți !” sună tot mereu
Vai ! amar ! ș'aleu !
D'o așa navală Domnul te ferească !

„Robi să nu se prinză : *nu voiū să mē'ncurc*
Taie tot ce-i Turc.“
Astfel Ionașcu-Vodă poruncește
Pala *duce horă* ; al săgeței *cânt*
S'acordează 'n vânt
Ș'intr'un pept de dușman falnic amuțește !

Nu mai vezi păgânii ; *vreau să zic de-i cați*
Ii privești culcați,
etc., etc.

Tot acesta compune o fabulă „Femeea inecată”, a cărei început este următorul :

Era Bahluiul mare
Pe țerm șezând

In gând,
Pe rând
Treceam neajunsurile vieții solitare.
„De-aș fi căsătorit
— Spusei atunci *destul de tare* —
„*Ce traiu*
„*De raiu*
„Să tot iubești și să tot fii iubit
„*Neadormit.*
„Ce dulce armonie!
„Deacuma dar, ori-cum să fie
„Imi trebui mie
„*O soție*
„*Nurlie,*
„*Durdulie,*
„*Hazlie*
„*Vie.*
etc., etc.

Intr'o a treia poezie ce inspirase acestui
autor deschiderea unei societăți de citire din
Cernăuți el zice:

Vreau să cânt *deșteptul* mândrei Bucovine
Unde Dragoș-Vodă frățiorii săi
I-așeză 'n speranță de 'nsuflări străine
D'a-i scăpa 'ndâncul codrilor *merei*

Unde neuitatul Stefan inecase
In șivoi crusite falnici *megieși*
Unde *inainte-ți trebuie ca să easă*
La tot pasul oase de Tătari sau Leși!

Ris își fece soarta, țara cea din veacuri
Inspaimă **p'ori-cine** nu era Român
S'o arunce jertfă prăzilor și jacuri
Supuind-o unui venetic stăpân.

Șvabii și Polonii, *neagra Jidovime*
Ținutașul ista prefăcuse'n han
Ca să nu s'urească dintre oaspeți nime
Da cu foc să ofte badea Moldovan !

„Mult va trece oare *păn ce-al* invierii
„Va sosî 'ntr'o vreme așteptatul cias?
„Mult suna-va *incă'n insuș* cuibul țării
„Vorba nelatină, tristul *der, die, das?*

Poesii tot așa de frumoase ca aceste au
publicat și alții; d. e. eroul care face poesii
când n'are ce face alta, cântă o sărutare și
incepe ast-fel:

Te-am sărutat
Și soarta-mi de odată *a pălit !...*
Gândeam că al meu suflet uritul l'a 'mpetrit;
Dar *focul ce depus'am pe umăru-ți curat*
Mi-arată că am încă putere de iubit.
etc. etc.

Alți poeți se deosebesc nu numai prin
această înălțare de simțiri și idei ce am
admirat în cei citați, dar încă prin o limbă

curată, curată ca și umărul pe care eroul
de mai sus *a depus* foc. Domnul G... cântă
„*Omagiul Damicelei*“ precum urmează :

Șarmantă damicelă
Cu ochi ca de gazelă
Ornată precum ești
Pe toate eclipsești,

Cochetă complasantă
Ai *șic*, ești elegantă
În tot al tău aspect
Inspiri ori cui respect.

Cu poza-ți maestoasă
Cu mâna-ți voluptoasă
Pe toți inebunești
Pe toți chiar îi răpești,

Permite-mi a-ți mai spune
Că-mi place a dispune
De sinu-ți inocent
Spui fără compliment,

De vrei să-mi fii consoartă
Îmi risc viața toată
Îți jur, nu te flatez
Cu viața-mi garantez.

Tu ești a mea febleță
Tu ești a mea tandreță
Pe tine te ador
Ca tine voi să mor.

Cetirea tuturor acestor poesii frumoase, infocate, mi-a înălțat sufletul, m'a inspirat și pe mine si într'o zi am cercat și eu să fac versuri. După câteva ore de muncă, am scos și eu o poezie la lumină pe care încă n'am tipărit-o până acum. Astăzi însă o voce interioară mă impinge în arena publicității și... mă hotăresc a publica poezia mea. Pentru ce n'aș înmulți și eu numărul poetilor? Nu cer alta decât a fi criticat cu indulgență. O! colegi iubiți, lăudați-mi versurile și vă voi înălța și eu în scrierile mele până la ceruri! Inima-mi palpită... până tremură în mâna mea novice... Dar curaj, curaj!—Eată poezia mea:

INVOCĂȚIUNE LA DESTIN

Vergină cu beleță
De ce de-a mea tandreță
De ce de-a mea pasiune
Tu n'ai compasiune?

Au vrei tu a mea moarte
Fiind-că te *am* foarte
Știi bin' c'al meu amor
E fulger tunător.

O! *cecule* destin
De scelerateți plin

O! Zeule putinte
De tine nu's continte.

Cu doi de ai tei *moți*
Îți e facil să poți
Din ea indiferantă
Să faci a mea amantă.

De nu ești in *etate*
Prin v'o fatalitate
Sau prin vre o minune
Să-mi iai ast pasiune,

O! iei a sa belime
Ia a sa frăgezime
O! schimbă a sa față
Răpește-i a sa grață.

Ce zic?! Nu! Nu! Destine,
Nu m'asculta pe mine
Nu asculta ce spun
Nu miroși că's nebun?

Nu! Nu! O! mult mai bine
Las' să *tombe* pe mine
Cumplita ta urgie,
Mai bine-așa să fie!

Decât a fi vilană
(Deși e inumană)
Prefer pentru ea *belă*
Să-mi *brul* a mea *servelă*!

Am scris-o !!!

Nu știu ce vei zice de dinsa, naive străin ;
nu știu ce veți zice de dinsa, iubiți colegi
mai vechi. Trebuie să vă placă, căci este fă-
cută în spiritul poeziilor voastre. Dacă ta-
lentul meu nu atinge tocmai pe al vostru,
cu timpul m'oiu perfecționa, nu este de des-
perat. Primiți-mă și pe mine în doctul vos-
tru corp ; dați-mi și mie subvențiuni și laude
prin ziare și vă promit a vă face poezii la
orice ocasiune. Voiu cânta Domnitor, Mi-
niștri, Cameră legislativă, Senat, Curte de
Casație, Curte de conturi, budgetul, drumul
de fer, redactorii de jurnale, dar mai cu
seamă voiu cânta, inspirat ca și voi de
foc patriotic, mărirea trecută, fericirea pre-
sentă și strălucirea viitoare a națiunii Ro-
mâne, pe toate tonurile, cu sau fără rimă,
cu ce ritmu veți voi, chiar cu acela al Tra-
ianidei, care seamănă mult cu tropotul unui
cal și ar fi potrivit pentru cântarea unui
răpede progres național.

Focul meu patriotic m'ar impinge să com-
pun o poemă națională după asemănarea
Traianidei pe care aș începe-o d. e. așa :

ROMÂNIA

TRECUTUL, PRESENTUL ȘI VIITORUL EI

Poemă epică, istorică, religioasă, patriotică, morală și comercială. În XXIV de Doine.

DOINA I

Doină inspiră-mă, să cânte cântecu-mi
Țara frumoasă de la Curpați,
Ce strecuratu-s'a cu vitejia sa
Prin al dușmanilor aprigul laț;
Cum multe secole de barbarismu crud
Mândri Români au suferit
Pân ce-a luminelor raze puternice,
Peste-a lor patrie iar s'au ivit.
Cum se luptarē mult, compatrioții demni
Cu Polonez, Maghiar cu Otoman
Arătând lumilor care habar n'aveau
Ce poate sângele brav de Roman.
Căci în veci n'au perit național'tățile
Ce-au știut s'apere patria lor
Care cu coase 'n mâni, cu arce p'umere
Decât ca sclavi a fi, prefer să mor!...

S'asa mai departe promit a sfîrși într'o
singură săptămână toată poema, care va fi
de patru ori cât Traianida.

Iubiți colegi, primiți propunerea mea și
vă promit cea mai mare discrețiune. Odată
pactul incheat, vom urma toți deopotrivă
la înavușirea literaturii naționale ca și în

trecut și vor incremenî popoarele civilisate
văzînd la ce culme am înălțat noi Româ-
nia. Ear tu, naive străin, nu te mira că
m'am hotărit așa de grabnic a mă face poet,
căci așa își alege cineva cariera la noi in
țară. Ș'apoi tot Românul nu e născut poet?

LEI PARALEI

Il rêve la veille par où et comment il pourra se faire remarquer le jour qui suit.

La Bruyère.

Lei Paralei se găsesc precum în toate țările, așa și la noi. Mai înaintați decât seculul lor, ei s'au lepădat de legăturile neîndemănate ale patriei, — idei ce le par învechite — și sunt declarați cetățeni ai lumii — cosmopoliți.

Paraleul merge foarte bine gătit, după moda cea din urmă; el are mustețe și barbișă sau mustețe și favorite. Aceste, ca și părul capului sunt totdeauna pomăduite și frisate cu cea mai mare artă. Când îl vezi în trăsură, răzemat cu grație, cu picioarele întinse și aruncate unul peste altul, cu pălăria bine netezită, cu capul întepenit pe umere, lăsând să cadă în dreapta și în stînga ochiri disprețuitoare, cele mai

multe ori prin o mică sticlă infiptă într'un ochiu, ai crede că el e stăpânul absolut asupra tuturor bietilor muritori care aleargă pe jos după trebile și nevoile lor. Paraleul are mulți amici, și mai cu samă pe toate persoanele care însemnează ceva prin talentul, averea, sau pozițiunea lor. Cum a făcut cunoștință cu una din aceste persoane, el devine de îndată intim ; îi întinde mâna, i-o stringe cu foc, îi zice „*tu*“ la a doua intilnire ; din „*mon cher*“, „*mon cher ami*“ nu-l mai slăbește. Pe alții îi desprețuește, și se uită la ei cu mândrie din înălțimea în care se află plutind asupra tuturor celorlalți. Dacă intilnindu-l, îl întrebi ce mai face, răspunsul său stereotip este „*Je m'embête*“. După aerul disgustat și tonul sec cu care rostește aceste cuvinte, ai zice că bietul om suferă de boala grozavă a uritului și că de dimineța până seara el nu știe cum să ucidă ucigătorul timp. Dar nu este așa : paraleul e foarte ocupat și nu are nici un moment liber.

Dimineța când se deșteaptă din somn — dimineța paraleului începe pe la douăsprezece de amiazi — mai multe persoane cu figuri pline de îngrijire îi așteaptă scularea, ca la un monarc. Aceste persoane au toate câte o hârtiuță octavă în mână pe care

sunt scrise mai multe cifre. Paraleul îi primește obicînit în pat, dându-le o foarte scurtă audiență. Adeseori vizitatorii es cu hîrtiuța tot în mână și cu figurele tot pline de îngrijire.

După aceasta urmează timpul consacrat toaletei. Pe masa așezată înaintea unei oglinzi se ved, precum la paraleoaică, așa și la paraleu, o mulțime de șipușoare, gavanoșele, cutiuțe, măturite, periute, peptenășele, bumbacuri și instrumente de diferite soiuri, fiecare avînd o destinație specială. Pe toate le întrebuintează, consultînd în timpul operațiunii, nu numai oglinda cea mare și alte oglinzi mai mici de diferită formă, ci consultînd și părerea camelierului său care stă față la aceste pregătiri și e foarte intim cu stăpînul său — când sunt singuri. Viind timpul dejunului, el se duce la unul din numeroșii săi amici. Intrînd vesel pe ușă: „Mon cher, în fine mă ai la dejun“, zice el. De mult îți promisesem c'oiu veni, dar n'am mai putut scăpa — o mulțime de trebi — ș'apoi mă rup toți amicii mei care de care, încât nu știu cum să mă mai impart pentru a mulțămi pe toți; mai dăunazi era mai să mă bat la duel din astă cauză. Așa-i că tu nu te superi de negligența mea? — Bietul așa numit amic, nu

se supără nici decum de această neglijență și își muncește gândul pentru a-și aduce aminte când l'ar fi rugat să-i ție tovarășie la dejun, dar ce să facă ?

În timpul mesei, paraleul istorisește amicului său tot ce s'a petrecut mai nou în societate: ce s'a vorbit în diferite case și despre cine, spune despre căsătoriile sau despărțeniile ce se proiectează; despre dueluri ce se fac ori au a se face; amururi nouă ce se formează, vechi ce se desfac; despre caii de călărie ce s'au cumpărat de amatori, și echipajuri ce s'au arătat la primblări; despre sumele pierdute și câștigate în joc, despre calitățile și defectele nou descoperite la cutare actriță și despre ultimele știri aduse de jurnalul de modă. Cronica ține cât ține dejunul. Sfirșindu-se acesta, paraleul ie zioa bună și se duce, aruncând o ultimă și pătrunzătoare privire asupra aspectului apartamentului și îmbrăcămintei amicului său.

Cam tot așa face și paraleoaica. Și pe dînsa o supără dimineata vizitatori, ținînd în mână hârtiute în formă octavă. Pe aceștia îi mângăie adesea cu vorbe dulci -- chiar foarte dulci.

Cameriera care trăește cu stăpâna sa în mare intimitate, când sunt singure, și care

e plină de respect când o persoană străină e prezentă, cunoaște toate secretele paraleoaicei. Ea asistă la toate operațiunile toaletei și cunoaște cu deamănuntul destinațiunea tuturor nenumăratelor lucrușoare și instrumente ce se găsesc pe masa grațiilor. — Când paraleul se întâlnește în societate cu paraleoaica, ei sunt unii cu alții de o politeță așa de rezervată, își vorbesc cu un ton așa de ales, dar când sunt în tête à tête, treaba se schimbă. Tonul nu mai e ales, reserva dispare. Ca și cum ar fi alți oameni, acum sunt de o intimitate extraordinară. Precum actorii cari, când sunt pe scenă recitează rolul învățat, potrivit gesturile după situațiune, iar după căderea cortinei, când se adună între dinșii, vorbesc cu un ton, și gesticulează într'un mod cu totul contrar chipului ce le impusese scena, astfel și paraleii se simt atunci bucuroși de a se lepăda de formele neplăcute ce le impunea societatea.

După dejun, paraleoaica sfârșindu-și toaleta face sau primește visite. Paraleul face numai visite, el nu primește niciodată. Pe fiecare zi el are o mulțime de visite de făcut. Aici are să feliciteze de zioa onomastică sau de zioa nașterii, sau de aniversarea cununiei sau a botezului copilului, căci paraleul

cunoaște aceste foarte bine: dincolo are să ceară sau să dea o explicațiune unei dame despre alusiunea ascunsă in cutare frasă, rostită de cutare cavaler in cutare adunare; in alt loc se duce cu o listă rugând ca să se contribue la un ajutor ce se dă unei persoane sermane — însărcinare importantă ce a primit de la o damă; in altul iarăș duce un buchet de flori, sau un bilet de teatru, sau o poesie. Paraleul e foarte mare amator de poesii, și chiar face singur versuri, cel puțin declară că versurile sunt făcute de dinsul. Adeseori ai cetit poate versuri asemenea in o carte, sau in albumul vre unui alt muritor obscur care le compusese pentru dinsul și ți se pare că compunerea paraleului nu e tocmai originală, atunci însă paraleul incredințează că versurile sunt de dinsul; că acea carte nu a văzut-o niciodată; că se poate prea ușor ca spirite asemenea să se fi intilnit și la urmă dacă nu are o altă probă că el e autorul, atunci o afirmă pe *parola lui de onoare*. Se știe însă că parola lui de onoare e sfântă, și contra unei asemenea probe evidente ne mai putându-se intimpina nimic, paraleul rămâne autor. — Și paraleoaicelor le place mult să li s'aducă poesii, mai ales când aceste sunt scrise caligrafic și hârtia

e parfumată. Ele laudă fără deosebire orice versuri li s'aduc, dar dacă din intimplare au să iasă tocmai la visite, sau la primblare, sau la spectacul, biata poezie care a făcut atât efect e uitată pe o masă oareşi care, de unde apoi cameriera o stringe pentru dinsa, — căci şi camerierele paraleoaicelor sunt mari amatoare de poezii. — Poesiile aduse şi primite sunt toate de amor. Paraleii le compun inspiraţi de această puternică simţire, care la dinşii ca şi la paraleoaice e o stare sufletească cronică şi la care nu renunţă niciodată fiindcă este un semn de nevinovăţie a inimei.

Paraleii care sunt aşa de des în poziţiune de a recurge la serviciile numeroşilor lor amici şi prin urmare ar fi siliţi a se supune legilor reciprocităţii, sunt totdeauna dispuşi a face, dacă nu altele, cel puţin două specii de serviciiuri deosebite. Ei primesc cu plăcere a fi postilioni de amor şi secundanţi la duel.

Când vre-un amic roagă pe un paraleu a fi secundantul său, atunci acesta, înţelegând toată gravitatea misiunii, dă figurei sale o expresiune cu desăvirşire solemnă. El intră la secundanţii adversarului cu pas grav, dar hotărit, fisionomia sa este politicoasă, dar

teribilă. Se cetește în fața sa că el nu va ceda asupra nici unui punct.

El nu uită nimic din cele prescrise de regulile onoarei în această materie; n'ar lăsa doamne ferește să treacă o singură minută peste cele douăzeci și patru de ore, căci altfel onoarea ar fi în veci pătată. Causa amicului este acum cauza sa proprie și propria sa onoare ar suferi când ar indemna pe amicul seu la vre-un fapt de care ar putea *zimbi* numai un neinteresat. Când după multe dificultăți a urmat o înțelegere asupra principiului, de exemplu că au a se face scuse, atunci toată greutatea se pune pe încheerea procesului verbal de onoare. Aici se acată de fiecare cuvânt, de fiecare virgulă, căci adesea de la punctuațiune atirună onoarea amicului. Dacă însă treaba nu se poate termina în chip pacinic, atunci regulând modul luptei, nu cedează întru nimic asupra armelor, alegerii locului, numărului pașilor și comandei—și în toate acestea este pentru cea mai mare asprime, căci și onoarea lui este amestecată, deși nu el, ci amicul are să se bată.

Dacă paraleul joacă deseori rolul de *secundant*, nu se poate spune că ar figura tot așa de des și ca *duelant*. Cu toate acestea când alt chip nu este și împrejurările îl

silesc neapărat să se bată la duel, atunci se supune. După luptă, adică după ce unul din luptători țintise spre ceruri, ear celalalt spre virful unui plop, el vorbește cu cea mai mare nepăsare despre duelul său ca și cum ar fi un lucru ce i s'ar intimpla în toate zilele.

Eată-l în vizită, în tête à tête cu o damă.

— Nu v'aș fi crezut niciodată așa de bătauș, îi zice dama.

„Nu mă cunoașteți, doamna mea. O! când onoarea este în joc, sunt în stare... un bărbat are numai o singură onoare!

— Sunt foarte mulțumită că duelul a avut un sfârșit fericit. Dar mi se pare că v'ați cam cruțat adversarul...

„Vă înșalați, o! eu nu cruț niciodată în asemenea afaceri; dar locul meu era desavantajos, soarele îmi bătea în ochi și pistoalele erau proaste — mulțumită secundanților adversarului. Norocul a cam favorizat pe adversarul meu și... el merita norocul său, căci era cam... palid. Am fost de părere să reîncepem îndată, dar secundanții nu m'au lăsat.

— Foarte bine au făcut, putea să se intimple o nenorocire pentru un lucru de nimica.

„Un lucru de nimica! Un lucru de ni-

mica! — exclamă paraleul agitat, apoi increștind sprincenile șoptește pintre dinți, așa încât dama să-l poată auzi: dar ce n'a fost astăzi, poate fi mâne...

Acel mâne însă nu mai vine niciodată.

Timpul vizitelor trecând, paraleii și paraleoaicele se duc la primblare. Din toate persoanele care se preumblă, ele sunt cele mai elegante fie că es in trăsură, fie că es călare in costum de cavaler și amazonă.

După ce la preumblare au observat toate împărecherile formate, pe cale de a se forma sau desființate; după ce au făcut mii de observări asupra tuturor echipajurilor și toaletelor și mai ales după ce au fost țelul observărilor generale, își schimbă grabnic toaleta și se duc la prânz.

Paraleii și paraleoaicele prânzesc pe la case străine, unde petrec apoi și sara. Dacă se joacă cărțile, paraleoaicele iau parte ca și paraleii, căci ele cunosc toate jocurile; când însă sara se petrece in convorbiri și vine vorba despre literatură sau arte, paleii și paraleoaicele au cuvântul și nu mai tac. Un biet om modest care ar fi față și ar voi să așaze și el un cuvânt, și părerea sa care poate nu este cu totul neintemeiată, ar fi contrară ideilor paraleilor, toți aceștia sar cu gura înainte și țipă și strigă sau il

iau in ris pân ce bietul om de voie, de ne-voie trebuie să cedeze, sigur fiind că a doua zi au să trimbițe pretutindenea că-i un ignorant.

— Ați citit cartea cutare? întreabă cineva pe o paraleoaică.

„Fi donc!

— Cum, nu vă place?

„Quelle horreur!

— Dar bine ce defect ii găsiți? Eu unul am cetit-o cu mulțămire.

„E rea fiindcă... nu-i bună.

— Aceasta nu-mi pare a fi un argument. Ce e rău într'insa? Ar trebui să discutăm.

„Ce mai trebuie discutat, după ce nu-i bună! Și cum poate fi bună, când autorul are un nume ce n'am auzit de când sunt!

Când se vorbește despre musică, paraleii și paraleoaicele condamnă musica clasică care n'ar avea nici o noimă. O mulțime de vuet, fără simțire, care nu vorbește la inimă. Ei iubesc musica operetelor franceze și musica de joc. Pe lângă cele mai nouă valsuri de Strauss, ei declară un galop din Viața Parisiană și un duet din Ducesa de Geroldstein, culmea cea mai înaltă ce s'a ajuns in această artă. Când se face musică clasică, paraleii și paraleoaicele sufer torture de urit și caută să scape cât mai grabnic. După

asemenea serate ei se dispăgubesc de uritul ce au suferit prin un *souper* vesel la una din paraleoaice. Toată compania se adună și cinează la musica unei tarafe de lăutari ce le cântă cântece de dor și de jale.

La teatru paraleoaicele se duc ca să primească visite în loje, paraleii ca să sboare din lojă în lojă. Aici intră cu un buchet de flori, colo cu un cornet de bomboane; peste tot locul zimbesc și convorbesc; ei cunosc toate damele prezente, știu să dea cea mai mică relațiune despre ori cine din public paraleoaicelor, care în vremea aceea primblă ochiana lor în toate părțile. Și dacă la sfârșit îi întrebi de au fost mulțamiți, ei se miră de această întrebare; cum puteau fi mulțamiți, când teatrul nu era plin, sau când lipsea cutare persoană sau cutare alta?

În adevăratul lor element sunt însă la baluri. Paraleoaica în toaleta cea mai bogată și strălucită e atunci așa de amabilă cu toți cavalerii, chiar cu cei mai modești—numai cavaleri de joc să fie,—încât te miri de această schimbare. Din contra paraleul ridică nasul și mai sus.

El joacă numai cu damele acele care prin obicei sunt considerate ca reginele tuturor balurilor, iar când se apropie de o alta, el are aerul de a-i face o mare onoare, întoc-

mai ca un sultan ce ar arunca basmaoa unei sclave mai puțin favorite, și gândește în sine: „Sermana! Are să-i bată multe zile inima de bucurie, pentru favoarea ce i-am făcut și la care nici se aștepta!“ Cotilionul, se 'nțelege, îl conduce de drept un paraleu, cu o paraleoaică. El știe cel mai bine figurile; pe cavalerii care se cam incurcă, îi muștră fără cruțare prin vorbe destul de aspre și în gura mare, încât sermanul cavalier care nu știe să facă bine diferitele figuri și nu e tocmai dănuitor bun, se ascunde prin unghiuri rușinat. Paraleul dă chiar ordine doamnei și domnului de gazdă care ascultă fără opunere—căci cine este așa de competent ca paraleul în această materie?

Afară de baluri, ceea ce le place mai mult paraleilor și paraleoaicelor, sunt călătoriile. Pe la băi îi găsești totdeauna și-i recunoști după costumul lor de fantasmă. Colori de rochie sau straie care bat la ochi, pălăriuțe mici pe virful capului, sau puse pe o urechie cu cozi de mai mulți coți de lungi, pe nas un *pince-nez* de aur și cu pietre scumpe, etc., te fac de-i recunoști de departe. Numai când cauți numele lor în lista străinilor, te miri de unde au eșit atâți conți, marchizi și duci în țara noastră! Vasilică Curcan se numește *Contele Curcano-Mirmilitzki*;—Cos-

tachi Gârlă se numește baronul *Constantin Garla de Afumata*. — *Ducesa Bute, născută Lopata*. — *Princesa Bostano Crastavetzki, născută Pitringello-Barabulla* etc. Pe cărțile de vizită unde stau scrise aceste nume, vezi și câte o coroană ducală sau princiară cu o stemă împărțită în patru câmpuri pe care sunt desemnate flori rare sau păseri năzdrăvene sau alte semne și imagini alegorice, în jurul cărora vezi săbii, steaguri și tunuri. Toate aceste au rămas, se înțelege, în familiile lor din neam în neam, în șir de multe secole. Când aude un biet străin nume ca *Garla de Afumata* sau *Pitringello-Barabulla*, cum să nu creadă că între străbunii actualilor baroni și principii trebuie să fie o mulțime de cavaleri rătăcitori, de cardinali, de mareșali ?

Contesele și princesele le găsești încunjurate de o mulțime de străini tineri care sunt prea onorați de a fi în bunele grații a unor dame așa de frumoase, de nobile și de amabile. În asemenea ocaziune, paraleoaicele se fac că nu te cunosc, ear când nu le dă mâna a te ignora, atunci te indeamnă să iei un titlu, cel puțin de baron, fiindcă în străinătate n'ai putea trece altfel printre oameni. În zadar protestezi, jurând că n'ai avut nici un baron printre strămoși, că ace-

știa sërmanii își căutau de moșiile lor, neștiind că sunt asemenea titluri pe lume—ele șoptesc pe la urechile incunjurătorilor lor că ești baron de foarte bună familie, dar că ești un original ce are mania de a călători *incognito*.

Însă anii trec, vine un timp când frumusețea dispare, când nervele slăbesc, când și paraleii se simțesc cuprinși de îngrijire pentru un viitor necunoscut, când, ca la toți ceilalți muritori neprivilegiați, problema vieții trece prin minte cu iuțeala fulgerului; când în ciuda candeliei ce aprind paraleoai-cele la icoana din etac, și a luminării ce trimit la biserică; plăcerile cele vechi le au zis rămas bun. O lege fatală și comună îi silește și pe dinșii la supunere; bătrânețele vin—bătrânețele... ce se fac ei atunci?

O tăcere!

CHRISTACHI VĂICĂRESCU

Fă-mi o groapă la reçoare
Că inima reu mă doare.

Cântec vechiu.

Christachi Văicărescu fusese camaradul meu de școală. Ca copil simțea o adâncă antipatie pentru carte. El ura limbele clasice mai tot atât de mult cât și pe cele moderne; nu-i plăceau matematica, geometria și istoria naturală, nu afla nici o mulțumire în studiul geografiei, nu prea avea plecare pentru literatură și din istorie știa numai că Grecii se adunau la jocurile Olimpice ca să se trintească și să cânte, că Romanii își puneau câteodată mâna în foc ca să scape Roma, că se inbrânceau din când în când de pe stinca Tarpee și că în veacul de mijloc cavalerii rățăceau prin păduri ca să mântuească princesele de tirania urieșilor și a balaurilor. La joc însă și la masă era cel în-

tăiu. El alerga mai tare și bătea mingea mai ghibaciu decât toți. Ear la mâncare, deși inghitea cantități imense de bucate, acestea nu-i potoleau niciodată apetitul pe deplin. Tatăl său, ca om priceput, ținând seamă de aceste plecări ale sale, îl scoase din școală și-l luă la țară pe lângă dînsul. — De atunci nu l'am mai văzut.

Mai deunăzi, un domn cu fața rotundă și barba plină, mă intîmpină și, lovindu-mă pe umăr, mă întrebă de-l mai cunosc. Văzînd că stau la indoială, îmi zise : Eu sunt Christachi Văicărescu.

— Cum se poate? Niciodată nu te-aș fi recunoscut, ai o barbă grozavă și arăți voinic și sdravăn...

„Ah! aparența e înșălătoare, suspină el.

— Ce mai faci, unde trăești, ești insurat?

„Sunt insurat—sunt foarte nenorocit.

— N'ai nemerit-o? Îmi pare foarte rău.

„Nu sunt nenorocit în căsătorie. Am o femeie foarte bună, sermana, însă...

— Interesele poate nu-ți merg bine.

„Ba, nu mă pot plînge; merg destul de bine, însă...

— Ei bine, ce-ți lipsește?

„Ah? Sunt bolnav, sunt foarte bolnav.

— Glumești, tu bolnav? Arăți tare și voinic ca un urs.

„Asta mă nenorocește, strigă el, nimeni nu vrea să mă creadă. Toți își inchipuiesc că glumesc, sau că sunt nebun. O! Doamne, Doamne! Rea e lumea asta! Ce am făcut eu de nu merit crezare, nici măcar de la tine cu care am fost prietin odată? Ce am greșit eu oamenilor, de mă iau în ris când le spun durerile mele? spune, explică-mi...

— Nu te burzului, Christachi, nu voeam să te supăr; te vedeam rumen și sdravăn și gândeam... judecând după aparență... dar ce-ți este, ce boală ai?

„Ce boală — *boală* în singular? — întreabă-mă ce *boale* am, și lasă mult să mă gândesc ca s'adun numărul lor, căci cifra e îngrozitoare. Ear zimbești? Mă nenorociți cu zimbetul vostru! Când ți-oiu spune boalele mele ai să rizi. Dă-mi parola că nu vei ride și ți le spun.

— N'oiu ride.

„Pățimesc mai întâi — e ridicul a spune — pățimesc de inimă.

— De inimă? Vr'o durere ascunsă, vr'un amor nenorocit...

„Ce vorbești copilării? Gândesc eu la aceste; pot eu gândi la aceste? Aș vrea să am asemenea suferințe, dar nu. O, nu! Pățimesc de inima materială, de astă bucată

de carne care stă ici la mijloc și-i cam plecată spre stînga. Am bătae de inimă.

— Batae de inimă? Ai avut v'o supărare, v'o grijă mare...

„Ba nu: asta-i mai a dracului: n'am avut nici o supărare, mi-a venit dintr'o friptură de curcan.

Ne mai putîndu-mă opri, lăsaî risului meu cursul cel mai liber. Christachi însă, vîzînd așa, imi întoarse spatele și voi să se depărteze fără a mai perde o vorbă cu mine. Abia îl putui opri, ținîndu-l de braț.

„Nu te supăra, Christachi, mărturisește singur, că pare foarte curios de a suferi de inimă dintr'o friptură de curcan.

— O! Cei fericiți nu cred niciodată în suferințele altora! exclamă el. Și nu mi-ar fi ciudă dacă ar spune-o un om special, dar voi mirenii în doftorie, pentru ce vă amestecați unde nu vă pricepeți? Am să-ți explic totul ca să înțelegi și tu, pentru ca, dacă vei suferi v'odată de ceva, să știi cauza și împrejurările.

„Explică, am răspuns.

Christachi Văicărescu tuși și începî a-mi ține următoarea cuvîntare:

„Vezi, ici în dreapta și în stînga sunt plămîinii (*pulmones*); aceștia sunt ca doi bureți care se string și se întind după cum

intră sau ese aerul. La mijloc între dinşii este inima (*cor*), împărţită în două chilii. Neîncetat sângele intră şi ese şi în totdeauna se închide şi se deschide un căpăcel, a cărui mişcare o numim bătaia inimii. Această parte superioară a trunchiului este despărţită de partea inferioară printr'o piele groasă (*diaphragma*). În partea aceasta se află ca organe principale stomahul (*ventriculus, stomachus*) şi maiul (*hepa, jecur*). Stomahul este un fel de sac elastic. După mâncare se întinde, apoi după mistuire se strânge la loc şi intră în starea sa normală. El joacă rolul cel mai important în toată maşina aceasta ce purtăm un şir de ani pe acest pământ. Căci el îţi produce mulţămirea cea mai mare când mănânci cu apetit, şi cea mai mare nemulţumire când suferi de dînsul. De ţi-e bolnav stomahul, eşti un om pierdut. Capul nu mai este limpede, culoarea feţei se pierde, puterile slăbesc, şelele te dor, picioarele nu mai au putere, somnul te părăseşte, şi veseliea îţi zice pentru totdeauna zioa bună.

„Tu mi ai spus că pătimeşti de inimă, il curmai eu.

— Aibi puţină răbdare pentru Dumnezeu! — mă rugă Christachi.

„Acum vezi ce mi s'a întâmplat. Friptura

cea de curcan a făcut să-și peardă stomahul meu elasticitatea și când mănânc ceva, ori ce-a fi, măcar o lingură de ciorbă, el se umflă grozav, ia așa, (aici intinse amândouă brațele înaintea lui), încât apasă pe diafragma care la rândul ei apasă pe plămâni și pe inimă. Plămâni, ne mai având destul spațiu, nu mai lucrează liber, așa încât sufer de înădușeală, iar inima apăsată nu mai are loc destul pentru sângele ce se grămădește în ea și bate și fierbe îngrozitor. — Deaceea sufăr, din cauza fripturei celei de curcan, de stomah, de pept, de inimă, fără a mai pomeni de celelalte organe care bolesc și ele, se'nțelege, de vreme ce sunt toate în cea mai strinsă legătură. Nervele imi sunt totdeauna iritate, capul imi e totdeauna greu, gâtul aprins. Imi e totdeauna foame, și de mănânc, vai ș'amar! sunt omul cel mai nenorocit! De nu mănânc, cad de osteneală. Ah! ce viață grozavă și ticăloasă!

„Și n'ai cercat nimica pentru ca să te îndrepti!

— Eu n'am cercat nimica? — Am făcut toate curele cunoscute până astăzi. Am luat doftorii cu oca; m'am căutat cu alopații, cu omeopații, cu electro-omeopații, cu hidropații și — băbește. Câte odată mă căutam în același timp cu medici alopați și omeopați, luând me-

dicamente și de ale unora și de ale altora, fără ca unii să știe de alții. Incepând cu lingure la fiecare oră, picături, hapuri și prafuri, am ajuns la clondire mari de doftorie pe care toate le-am inghițit; am luat tot soiul de ape minerale; am făcut zi și noapte comprese reci sau calde; am făcut tot felul de băi cunoscute, m'am adăpat cu apă rece până ce n'am mai putut. Am întrebuințat toate mijloacele așa numite universale: hapuri de Morizon am inghițit multă vreme, începând cu câte trei pe zi și ajungând *crescendo* până la treizeci și nouă; am bătut siropul Pagliano; am făcut tot ce prescriu Holoway, Raspail, Baumscheidt și contele Mattei. Văzând că aceste mijloace universale bune pentru toți, mie nu-mi foloseau, m'am întors la curele noastre naționale, m'am supus la salcie și fumuri; am făcut descântece cu legătură de ceapă și spuză; am ars petică; am stins cărbune; am inghițit inimi de porumb și rânză de găină neagră; insfirșit am chemat o babă țigancă, vestită în descântece ca să mă caute, și—trebuie s'o mărturisesc, am dat să ce-tească rugăciuni de cătră un popă dintr'o mănăstire mică de la munte, despre care auzeam că face minuni.

„Cristachi, pentru Dumnezeu!

— Nu ride, nu știi ce vra să zică boala:

din bărbat verde, ajungi babă bătrână, căzătură, hodorogă. — Am făcut ca bărbații și am făcut ca babele: nu este medic, nu este babă ce n'aș fi consultat, dar vai! Toate în zadar! În zadar! Sunt bolnav prăpădit și singura mea dorință este să sfârșesc cât mai curând; singura mea speranță sapa și lopata! (Aici își scoase portsigarul și-mi oferì o sigaretă). Nu fumezi? Tutunul meu e foarte bun.

„Cristachi, prânzești azi cu mine?

— Bucuros. Adică vorba vine, căci eu trăesc acum mai mult din aer, nu știu cum de mă mai țin. La câte oare?

„La cinci. La revedere. Caută de fii mai vesel.

— Eu, mai vesel? Ah! Îți bați joc de mine! — La revedere!

Ne despărțirăm. Infătoșirea lui Cristachi Văicărescu mă preocupa. Intilnisem mulți oameni extraordinari în viața mea, dar nu dădusem încă de un hipohondru straniu ca acesta. Vorba lui răpede, ochii lui aprinși, infățișarea sa sănătoasă și fisionomia sa tristă și veselă totodată formau un ciudat contrast. Mă dusei la un amic al meu, un tânăr medic, doctorul Franzolă, și povestindu-i intilnirea ce avusesem, îl îndemnă să vie și el la mine la prânz. Când mă întorsei cu Franzolă a casă, Cristachi mă aștepta. Văzând în bibliotecă un dicțio-

nar de conversațiune, el îl deschisese și ce-
tea la cuvântul „inima“; figura lui părea
foarte îngrijită.

„D. Văicărescu proprietar—doctorul Franzolă, prezentați eu.

— A! D-lui este doctorul Franzolă de
care mi s'a spus atâta. Imi pare foarte bine
de cunoștința D-voastre. Sunt un bolnav
prăpădit. De mi-ți da voie vă voi consulta
și pe d-voastră, deși am început a despera,
că boala mea ar fi curabilă.

„Când veți binevoi, răspunse doctorul; cel
mai nimerit mă găsiți dimineața până la
ora...

— Dar fiindcă am mulțămirea a vă vedea
acum, îl curmă Văicărescu, socotesc că nu
v'ar supăra de m'ați supune chiar la mo-
ment unei cercetări amănunțite.

Fără a mai aștepta răspuns, Christachi
incepuse a-și scoate surtucul, lăsând a se
vedea un pept lat și voinic, când feciorul
ne intrerupse, invitându-ne la masă.

„Lasă pe mai târziu, Christachi, îi spusei,
ai timp destul.

Văicărescu increțî sprincenele și se supuse
cu nemulțămire.

Doctorul Franzolă era un om vesel; îi
plăcea să manânce și să bea bine și mai

ales găsea plăcere într'o convorbire viu întreținută.

Șezând la masă, Franzolă începù a povesti din vremea studiilor despre nebunii făcute. Văicărescu îl asculta cu melancolie.

„Ah! suspină el—fericiți acei pe care nenorocirile presente nu-i preocupă într'atâta, încât să le șteargă din minte amintirile trecutului! Eu nu mai am nici trecut, nici viitor; prezentul e totul pentru mine. Acesta e singurul meu gând, singura mea preocupare: un chin grozav care mă sfîșie și mă arde. Cât sunteți de fericiți și vrednici de invidie!—Intrerupându-se deodată mă apucă de braț și-mi zise cu glas răpede: Nu inghiți ciorba ferbinte, pentru Dumnezeu! că are să ți se dilateze stomahul. Căldura produce extensiunea tuturor corpurilor. Nu-i așa, doctore? — Franzolă zimbî, ear mie imi căzù lingura din mână, spăriet.

„Precum vă spun, urmă Christachi, eu am numai un singur gând, acel al boalei, sau mai bine zicînd, al *boalelor* mele, căci nu este organ în tot trupul meu de la creștet și până la talpă de care să nu sufer. Adeseori mă 'ntreb dacă nu sunt nebun. Mă culc cu gândul meu, mă trezesc cu dînsul, trăesc cu dînsul; astîmpăr nu mai am. De-mi trece prin cap a pleca, pun caii la trăsura și mă

duc. Ca să am și altă ocupațiune decât agricultura, m'am ales primar cu gând de a mă interesa și de a face să inflorească comuna mea. In zadar! N'am ținut două săptămâni și am demisionat cu desgust. Am început atunci a mă ocupa de cai, auzind că aceasta produce emoțiuni și-ți atrage gândurile. In zadar! Puteau să peară toți caii câți îi a-veam, imi era indiferent; — m'am desfăcut de dinșii. Atunci mi-a venit gândul să mă arunc in politică și să mă aleg deputat, însă auzind că in capitală trăești intr'o climă bolnăvicioasă, că apa e rea și mai cu seamă spuindu-mi un amic că discuțiile parlamentare produc bătae de inimă, gândii la starea sănătății mele, mă apucare fiori, mi se ridică părul de groază și părăsii acea idee“.

Aici văzând că ciorba i se răcise o inghiți cu o grabă cum nu mai văzusem. După aceasta urmă :

„Odată cum eram la țară, mi se spuse că a venit in sat un medic trimes de administrație ca să vaccineze copii din sat și că trăsese in gazdă la primar. Indată il invitai la curte, sperând că acesta imi va da vre-un sfat bun. Dar de unde? Era un ignorant care avea mai puține cunoștințe medicale decât mine; un șarlatan care-mi spunea

cai verzi pe păreți: susținea că sunt sănătos și că boala mea ar fi numai ipohondrie! Auzi dumneata?

— Un pahar de vin, Christachi, îl întreprusei.

„De vin, de vin curat, eu? Vrei să mă nenorocești? să inghit eu alcool? exclamă el.— Pune-mi două picături în apă.

Christachi înghițea cantități enorme de bucate, tot susținând că nu are apetit. Franzolă îl observase câtva timp, după aceea incingându-se o convorbire de călătorii, se lăsă cu totul avântului vorbei și tot povestea, povestea. Inferbintat de vorbă bea în fie-care moment câte un pahar tot laudând vinul și se făcea din ce în ce mai vesel.

„Mi-a venit o idee, imi șopti Văicărescu la urechie.

— Care?

„Am să consult pe Franzolă îndată după masă. A bătut cam mult și socotesc că mi-a spune adevărul, știi „in vino veritas“.

— Bine.

„Și d-voastră veți fi călătorit mult, domnule Văicărescu, urmă Franzolă.

— Dar, ca să mă caut: am fost prin Austria, Germania, Francia, Anglia, Belgia, Italia și Svițera, răspuse Christachi.

„Și unde v'a plăcut mai mult?

— Mai rămâne indoială ? In Francia. Acolo zic și eu că oamenii știu trăi. Bucatele sunt ușor de mistuit și reci, pe când Nemții sunt foarte răi bucătari, iar Englezii sunt grozavi : îți dau carne crudă, plină de sânge, încât te miri de scapi cu viața.

„Dar Italia, frumoasa Italie, patria artelor ?

— Nici acolo nu mi-a prea plăcut. Italienii au un fel de bucătărie cosmopolită, încât nu știi de ce să te ții. Poamele lor sunt bune, însă au neajunsul de a te indemna să mănânci prea multe și-ți produc colice. Apoi clima fiind foarte caldă, ești silit să tot bei. Poți dar să-ți inchipuești ce zice stomacul, acest organ însemnat, esențial.

Feciorul ne aduse friptura.

„Friptură de curcan ! țipă Văicărescu înspăimântat. Vrei să mă ucizi ?

— Nu-i vina mea, îți jur că nu știam.

„Am să iau o bucată de pept, urmă Christachi, imblânzindu-se.

Văicărescu mâncase cât opt. Când ne scularăm de la masă el nu mai putea. Doctorul de altă parte băuse un număr bunișor de păhăruțe și era foarte vesel.

„După masă imi place s'aud musică, zise Franzolă, v'o melodie jalnico-melancolică sau dacă nu se poate, s'aud cel puțin cetin-;

du-se poesii. Cadența versurilor face asupra mea efectul muzicii, îmi imbată creerii și mă aduce într'o stare de nesimțire foarte plăcută.

— Ce muzică și poezie! răspuse Văicărescu, muzica și poezia vieții stă în stomah. Când acesta funcționează bine, viața-i poetică, când stomahul suferă, viața-i cea mai grozavă prosă. Mă rog să nu cetim nimica căci monotonia versurilor mă face nervos și-mi infățișează boalele mele cu colorile cele mai negre. Mai bine, vino doctore, de mă cercetează.— Acuma trebuie să-mi spui adevărul, îmi șopti la urechie.

„N'am putea lăsa cercetarea pe mâine?“ întimpină Franzolă.

— Acum sau niciodată! rugă Văicărescu.

„Deșteaptă-te, Franzolă!“ adăusei eu.

Pacientul și medicul trecură într'o altă cameră.

După o pătrime de oră revenind amândoi, văzui pe Franzolă zimbînd, ear Christachi arăta foarte trist.

„Ei...?“

Franzolă ridică umerile, ear Văicărescu clătină din cap cu melancolie. Apoi adresându-se către mine, îmi zise încet :

„Minte am eu să întreb pe un om când aburii vinului îi ineacă creerii! Mi-a spus

cuvinte fără noimă, susținea că toate organele mele sunt în starea cea mai bună, că nu pot să sufăr de nimica și că totul este închipuire, ipohondrie. Am să mă duc să-l văd mâine dimineața când va fi deștept și va vedea el singur cum s'a înșălat astăzi.

Când mă dusei a doua zi să văd pe Christachi Văicărescu la otelul unde ședea, îl găsii făcându-și pachetele și gătindu-se de plecare.

„Cum Christachi, te și duci, ne lași ?

— Socoți că voi mai sta un singur moment în orașul vostru ? Eram să mor astă noapte.

„Ce fel ?

— Simțeam pe brațul stâng o mâncărime grozavă și m'am speriat socotind că sunt bolnav de vărsat (*variolae*).

„Să vedem.... te-a pișcat un țintar.

— Asta mi-a spus și doctorul, dar presupuind că aveți dreptate, frica nu e de ajuns ? Nu, nu mai stau nici un moment.

„Așa dar ai văzut pe Franzolă astăzi dimineață ?

— L'am văzut. Nu știe nimica. Închipuește-ți că astăzi fiind în toate mințile, mi-a repetat tot aceea ce-mi spusese și eri. Toți medicii nu știu nimica, toți sunt niște ignoranți !

„Nu te mânia pe mine Christachi, dacă ți-o spun, însă tu suferi numai de ipohondrie.

— Ah! și tu, și tu! Nimeni nu mă crede. Am să mor într'o zi și atunci numai aveți să vă convingeți că am avut dreptate și veți zice intristați: „Prea târziu vedem că avea dreptate bietul om. Sermanul, noi nu-l credeam și eată că a murit“ și aveți să mă jeliți și să-mi plângeți de milă!

Vězând că zimbesc eară, Christachi Văicărescu imi zise zioa bună și porni furios.

STEFAN ȘI MIHAI

Schöner Preis für euren Schweiss
in der Feldschlacht dass ihr jetzt
in Gymnasien lebet !

Schiller.

Când eram copil, învățam în școală faptele glorioase ale lui Stefan cel Mare și Mihai Viteazul. Ascultam cu entuziasm despre reșboaele și biruințele lor; despre vitejia ostașilor ce conduceau; despre spaima ce dedeau în dușmani și despre altarele ce înălțau cătră cer, când se intorceau victorioși. Eram indignat de uitarea în care fusese cufundați acești eroi în șir de lungi veacuri și aveam convingerea că acum, memoria lor fiind restatornicită, moștenitorii se vor arăta vrednici de acești falnici străbuni. Și cum nu ar fi vrednici de ei, când la orice ocasiune pronunță numele lui Stefan cel Mare și al lui Mihai Viteazul?—De atunci însă am auzit din ne-

norocire aceste nume prea des, așa de des, încât și-au pierdut tot prestigiul. De le-ar pronunța măcar generalul către soldați înaintea bătăliei ca să le aducă aminte cum străbunii se luptau și biruiau, dar astăzi când ne luptăm cu pana și cu cuvântul la tribună și prin jurnale!...

Un orator impută celuilalt fapte puțin onorabile și-i aruncă în obraz doi Stefani și trei Mihai, celălalt îi răspunde acuzând la rândul său pe protivnic de oareși cari erori de calcule ce ar fi făcut, pe când ocupa cuate funcțiune, și-l nimicește aducându-i aminte de Mihai Viteazul și Stefan cel Mare. Un jurnalist spune de altul că este vândut străinului și-l amenință cu memoria lui Mihai Viteazul și Stefan cel Mare, ear acesta răspunde că celălalt ar fi un trădător și ar conspira contra numelui străbunilor noștri : Stefan cel Mare și Mihai Viteazul.

Și nu numai oratorii de pe tribună și jurnaliștii împodobesc cu aceste nume cuvintele și articulele lor ; astăzi Stefan și Mihai au ajuns la noi o întrebuintare zilnică pentru orice ocaziune ; ne referim la dinșii pentru a susține orice idee fie politică, socială, religioasă, economică sau morală. Profesorul de pe catedră când propune istoria, neapărat

că trebuie să compare bărbații mari ai altor popoare cu Stefan cel Mare și cu Mihai Viteazul.

De exemplu :

„Așa trăia, domnilor, Diogene in polobocul „său mai fericit decât un rege. Să nu credem „însă, că nu au fost și Domni tot așa de „filosofi ca și dinsul, și care Domni am putea „cita aici mai potrivit decât pe Marele Stefan „și pe Viteazul Mihai, care dormeau tot așa „de liniștit, învăliți in mantale pe câmpul „bătăliei, rourat de sângele dușmănesc, pre- „cum filosoful antichității intr'un poloboc „etc.“

Preotul când vorbește de pe amvon și vrea să indemne pe creștinii de astăzi de a se întoarce la o viață morală și simplă, învoacă umbrele lui Stefan cel Mare și Mihai Viteazul.

„Fi-ilo-o-or ! Lăsați-vă de păcate și fiți „ear buni Creștini, postind, umilindu-vă și „zidind tot atâtea mănăstiri, câte au zidit „Stefan cel Mare și Mihai Vitea-a-zu-ul !“

Poeții, din cei care caută zadarnic inspirațiuni in propria lor inchipuire, le găsesc ușor in citarea lui Mihai Viteazul și Stefan cel Mare,

„O mândră Românie, în tine cat invan
„Pe un Mihai Viteazul și un Mare Ștefan!
„Dar în curând, de sigur tu earăș ai să ai
„Eroi plini de bravură ca Ștefan și Mihai!

Un avocat apărând înaintea juraților pe un făcător de rele, acusat de omorirea unei familii de negustori străini, sfârșî în modul următor :

„O, nu ! onorabil juriu, acest nenorocit pe
„care îl vedeți tîrit pe banca acusaților, nu
„numai că nu trebuie condamnat, dar putem
„zice că el s'a arătat demn de toată lauda
„publică. Ce a făcut el alta, decât ce făceau
„cei mai mari eroi ai noștri cu a căror nume
„ne mândrim noi astăzi ? Ștefan cel Mare
„și Mihai Viteazul omorau mii și ear mii
„de păgâni care amenințau naționalitatea
„noastră și numele lor se pomenește cu mă-
„riri eterne—și acest martir al naționalității
„a ucis numai trei dușmani de moarte ai
„Românilor și societatea amăgită cere pe-
„depsirea lor ! O lume ingrată !“

Nu este discuțiune în care să nu se ba-
seze și o parte și alta pe Ștefan cel Mare
și Mihai Viteazul.

Unirea tuturor Românilor, zic unii, este
nu numai o necesitate imperios cerută de
spiritul seculului, dar este și tradițională,
căci spre realizarea ei au ținut Mihai Vi-
teazul și Ștefan cel Mare și unirea a fost

țelul tuturor luptelor lor. Din contra, zic alții, unirea nu a fost niciodată dorită de Români, nu numai acum, dar nici în timpurile cele glorioase și tocmai pentru a o evita s'au luptat Mihai Viteazul cu Moldovenii și Ștefan cel mare cu Muntenii.

Este vorba de centralizare și descentralizare—unii susțin că Mihai și Ștefan aveau guverneri centrale puternice, de unde porneau peste toată țara raze de fericire; adversarii pretind din contra că pârcălabii diferitelor ținuturi aveau o putere foarte mare și că ținuturile lor erau mici republice, neatirnite de centrul politic.—Se propune înarmarea țării după sistemul prusian—trebuie acesta adoptat sau nu? De sigur, după părerea unora, căci dacă Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul l'ar fi cunoscut, ei l'ar fi primit fără stânjinire. Au n'avea ei un sistem asemănător? Ei înarmau cu coase și topoare pe toți Românii și le ziceau să sară la luptă, când vor auzi buciul din deal; acum armele s'au îmbunătățit: în loc de coase și topoare, întrebuințăm puști cu ac și tunuri ghintuite, dar sistemul e tot acela. Este chiar de presupus cu destulă probabilitate, că Prusienii au luat acest sistem de înarmare generală, după Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul.

Se vorbește de drumuri de fer. Drumuri

de fer la noi în țară! Mihai Viteazul și Stefan cel Mare s'au opus cu energie la facerea unor asemenea drumuri perfide, prin care ar fi putut năvăli toți străinii în țară în trăsuri legate unele de altele. Și noi trebuie să urmărim exemplul acestor eroi: Fără vagoane și locomotive, Stefan și Mihai băteau pe toți vecinii, prin urmare și noi trebuie să-i batem, dar nu să facem drumuri de fer ca Nemții și Franțujii și toți dușmanii naționalității noastre. Ideea acestui drum perfid trebuie să fi fost iscodită de Jidani, pentru ca să poată năvăli în țară mai cu ușurință.

Cum să susținem religiunea părinților noștri?—Trebuie fie-care familie să trimită cel puțin câte un fiu la călugărie; astfel nu numai ne-am reintoarce spre credința primitivă, dar încă am împiedica risipa mănăstirilor zidite de Stefan cel Mare și de Mihai Viteazul, aceste locașuri sfinte, aceste urme vii ale măririi trecute, aceste porturi adăpostitoare ale naționalității noastre, în vremele când străinii căutau să înmormânteze memoria Marelui Stefan și Viteazului Mihai!

Presă este prea liberă, licența e nemăsurată!—Pentru ce? această libertate de presă este la noi o tradițiune încă din timpurile lui Mihai Viteazul și Stefan cel Mare. Cine va putea oare cita un singur exemplu că

sub domnia acestor monarhi s'ar fi dat in judecată și condamnat un singur jurnalist, pentru o licență ce și-ar fi permis? Și astăzi această libertate nu ar mai fi?!

Intr'o societate se vorbea despre nemurirea sufletului. Argumentul principal al celor ce o sprijineau, era memoria lui Stefan cel Mare și a lui Mihai Viteazul. Nu ar fi, in adevăr, o insultă adusă memoriei acestor bravi de a nu crede că sufletele lor plutesc asupra capetelor noastre și ne inspiră la toate faptele mărețe ce le facem astăzi, pentru lauda posterității și onoarea lui Stefan cel Mare și Mihai Viteazul?

Intr'un consiliu comunal oarecare se propusese a se incunjura o grădinuță din oraș cu ostrețe de fer, in locul unui zaplas de lemn. Pentru a nu se face părtinire se hotărî ca ostrețele să se dea in intreprindere cu licitație. celui ce ar propune condițiuni mai avantagioase. Această propunere fiind primită, o mare și inverșunată discuțiune se stirni pentru a se ști dacă intre concurenți se vor putea admite și străini. Discuțiunea luând din ce in ce proporțiuni mai amenințătoare, unul din cei cari cereau escluderea străinilor de la concurență, luă cuvântul și conjură pe toți colegii in numele lui Stefan cel Mare și Mihai Viteazul de a

nu comite o asemenea crimă contra naționalității noastre. Cuvintele sale făcure un efect fulgerător și se hotărî ca străinii să fie excluși.

De atunci, în adevăr, ostrețele de fer nu s'a mai făcut în locul zaplazului, dar naționalitatea și memoria străbunilor era scăpată!

La o întrunire publică, în care un vice-președinte de cameră făcea laudele partidului său, un ascultător îl intrerupe cu întrebarea: care ve e programul? Oratorul stă o clipă nedumerit, apoi întinzînd mîna spre portretul lui Mihai Viteazul ce spînzura la un părete, exclamă cu mîndrie: Programul nostru? Eată-l: Mihai Viteazul! — Aplause sgomotoase urmează și cei nedumeriți, cunoscînd acum programul partidului, nu mai cutează să intrerupă.

În cameră, senat și consiliuri județene sau comunale; în pretoriul Tribunalului; în biserică pe amvon; în tabăra soldaților; în teatru și la primblări; în adunări private și publice; în articule de jurnale politice sau literare; în poezie; în compunerile băeților din școală; în foi umoristice; în gura fiecărui orator, fiecărui tîriebrău — Stefan cel Mare și Mihai Viteazul; Mihai Viteazul și Stefan cel Mare!

.

Umbre mărețe! Aceasta este răsplata ce vă așteaptă! Un singur monument nu vi s'a ridicat ¹⁾; pe mormântul vostru nici o peatră comemorativă; ruinele ce ne-ați lăsat stau în părăsire, nici măcar un păzitor bătrân nu este pus spre îngrijirea lor și ne mulțumiți cu atâta, urmașii nedemni profanează încă gloriosul vostru nume!

¹⁾ Când s'au scris aceste rânduri, consiliul comunal din București nu se învoise încă cu un speculant din Paris, D. Godillot, ca acesta să-i facă în chip de anexe la halele unde se vinde carne, o grădinuță publică și statua lui Mihai Viteazul. — Iar despre statua lui Stefan cel Mare din Iași pentru a cărei ridicare a lucrat mulți ani mai ales autorul acestor rânduri, nu se hotărîse încă nimic.

CUCOANA NASTASIICA

Era o dată o babă și baba ceea
avea o fată și fata ceea era fru-
moasă. . .

Inceput de poveste.

„Of! Of! Răi au mai ajuns oamenii în zioa de astăzi. Nu mai au nimica sfânt pe lume, nu mai au nici sfială în față cu cei bătrâni, nici frica de Dumnezeu!

Așa exclamă cucoana Nastasiica către ju-pâneasa Floarea.

— Dar cuconiță, dar — răspunde Floarea — tare's răi oamenii în zioa de astăzi, of! tare's răi!

Și amândouă suspinară lung și adânc.

Cucoana Nastasiica, o băbușcă sbircită, im-brobodită cu un barez negru, șade grămădită în fundul unui divan ce se întinde de la un capăt de odaie la celălalt, având picioarele acoperite cu un salup blănit. În stînga ei,

pe canapea, sunt două părechi de metanii, ear in dreapta o păreche de cărți. Intr'un colț deasupra canapelei este o icoană mare ce infățișează pe Maica Domnului, inaintea căreia arde o candelă, ear alătura in părete mai sunt doue alte icoane mici a Sfinților Neculai și Ioan Gură de aur. — Jupâneasa Floarea e tot atât de bătrână ca și stăpâna ei, e îmbrăcată cam tot asemenea, numai in haine mai proaste, și când intră in odaie își lasă papucii la ușă ca să nu feștească covorul și umblă numai in colțuni. Aceștia sunt de lână groasă.

Când urma convorbirea citată mai sus, cucoana Nastasiica sfârșise și mai multe *pa-siansuri*, se jucase după aceea câtva timp cu o păreche de metanii, apoi cu cealaltă și acum gusta dintr'o farfurioară niște dulceți de cicoare, calde încă, ce-i adusese jupâneasa Floarea pe o tăbăluță spre cercare.

— Oare n'ar fi bine să le mai ferbi ceva? zise cucoana Nastasiica, mestecând dulcele.

„Doar sunt destul de legate, cuconiță, respunse Floarea.

— Dar să nu-ți uiți vorba, ce spuneai de fata lui Niță grădinarul?

„Spuneam că nu-mi place, cuconiță. Băiatul vizitiului de la cuconul Mihalachi de alătura cam umblă după dinsa. Și eu i-am

spus: ia seama copilă hăi, că băiatul e din cei ce sar gardurile. Dar ea nu m'ascultă și primește de la dinsul când un tulpă, când alte presenturele; chiar astăzi i-a adus o păreche de papuci de cei cusuți cu flori. Și i-am spus: nu-i lua că nu-i lucru curat, dă-mi-i mai bine mie să-i string în cămară până ce-oiu spune și cuconiței, dar ea nu m'ascultă. Apoi de unde are flcăul atâtea parale ca să cumpere lucrușoarele aceste? Cuconiță, nu-i lucru curat. Apoi el nici nu pune pe nimeni s'o ceară, și își face de cap. Fetei, o vđ după ochi, (c'am mai vėzut multe) încep a i se aprinde călcăile și are să se facă ograda de batjocoră.

— Tare's rėi, oamenii de astăzi, esclamă ear cucoana Nastasiica, tare's rėi! Și tocmai acum în postul mare când avem să intrăm în săptămăna patimelor! Vezi Floareo ca părintele Dumitru, duhovnicul meu, să le spoveduească pe toate și mai ales pe Zoița lui Niță și i-oiu plăti eu. Mai vezi ca nu cumva să afle ceva nepoată-mea Catincuța, auzi tu?

„Saraca'n de mine și de mine, cuconiță, dar cum gândești așa ceva de la mine? Dar pe duducuța o păzesc ca ochii din cap. N'am crescut-o eu, n'am purtat-o eu în brațe? Vai de mine, unde se poate să afle ceva!

— Dar acum ce face Catincuța?

„Cântă din Gavril.

— Din *clavir*, Floareo, o îndreptă cucoana Nastasiica.

„Ei fie, că nu-i mai pot zice numele. Și apoi frumos mai cântă cuconiță, ți se duce inima, nu alta. Și cetește de pe hârtie și cântă și-i sar degetele în sus și 'n jos ca niște șoareci.

— Bine, bine, răspunde cucoana Nastasiica zimbînd cu mulțumire. — Dar Floareo, ai luat seama precum ți-am spus, ce face seara după ce mă culc eu?

„Am luat, cuconiță, m'am uitat pe borta cheei. Duduca se pune la masă și scrie. Și apoi ia așa își reazimă capul pe mână și gîndește și se uită înaintea ei, ș'apoi scrie ear într'o carte și după asta incue cartea în saltar ș'apoi chiamă pe Anica s'o peptene ș'apoi se culcă.

— Oare ce-o fi scriînd? zise cucoana Nastasiica cam îngrijată.

„Trebuie să fie rugăciuni, cuconiță.

— Hm... curios lucru... dacă n'ar fi rugăciuni, sau dacă ar fi cumva rugăciuni de ale papistașilor ce o fi învățat-o în lăuntru la pansion!

„Nu, cuconiță, că duduca e tare evlavioasă.

— Vezi Floareo, nu-i vei putea lua odată

cartea fără ca să bage de seamă și să mi-o aduci ca să văd și eu?

„Bine, cuconiță.

— Numai să nu cumva să prindă de veste copila!

„Las' pe mine, cuconiță.

Zicând aceste vorbe, Floarea se 'ndreptă spre ușă să ducă dulcețile. Abia făcuse câțiva pași, stăpâna ei o chemă inapoi, zicându-i:

— Să spui vătafului să cumpere alvaoa, icrele, caracatițele și celelalte havaricale de post dela jidanul din colț, el vinde ocaoa cu douăzeci de parale mai eften. Băcanii creștini s'au scumpit acum de nu te poți apropia.

„Bine, cuconiță. Adevărat, tare s'a mai lăcomit lumea!

Vrând earăș să easă, cucoana îi mai zise:

— Nu uita să spui bucătarului să nu facă sarmalele așa de virtuase. I-am mai zis de două ori. De nu m'o asculta nici acum, spune-i că-l vede sfântul Neculai cel din cuiu.

„Lasă, cuconiță, că mă duc eu singură la bucătărie să văd cum face și să-l povățuesc.

Abia eșise Floarea din casă, când auzi earăș pe stăpâna ei bătând din palme și intră din nou.

„Floareo, dă-mi metaniile dela picioare că le-am scăpat jos.

Floarea se plecă, luă metaniile dela picioa-

rele cucoanei Nastasiicăi, i le dădù. și eși. Cucoana Nastasiica, rămăind singură, se mai jucă câtva timp cu metaniile, apoi luă cărțile și le intinse dinaintea ei pe canapea făcând un *patience*.

În vreme ce petrecea cu cărțile, cucoana Nastasiică gâdea. Întâi gândi la toate haricarele de post ce trebuia să mai cumpere pentru săptămâna patimilor; apoi la câteva doctorii de casă ce erau pe sfârșite, după aceasta făcù socoteală în cap câți bani trebuie să puie la o parte pentru duhovnic și pentru preotul ce venea la dînsa să facă rugăciuni; apoi la hainele ce voia să dăruiască câtorva văduve bătrâne ce erau de casa ei, asemenea la cheltuelile pentru luminările de Paști ce întrebuintă în oraș, cât și pentru cele ce trimitea la bisericuța ce avea la moșie; după aceasta la ouele, untul, drojdiile și celelalte ce-i trebuia la cozonaci, paște și babe pentru care din vreme trebuiau date ordine jupânesei Floarea și la plămădirea căroră trebuia să asiste și nepoată-sa, Catincuța, ca să învețe bine gospodăria. Odată ce imaginea Catincuței îi trecù prin minte, ea se oprì pentru un timp mai lung, căci cucoana Nastasiica o iubia foarte mult.

Catincuța îi era nepoată de fiică. La patru-sprezece ani, ea fusese trimisă în străină-

tate într'un pensionat. Însă după doi ani de absență din țară, părinții ei murise unul după altul în interval de câteva luni și acum când la nouăsprezece ani se întorsese Catincuța înapoi, ea nu găsisese alte rude decât pe bunică-sa care o aștepta cu nerăbdare ca pe singura mângăere a bătrânețelor sale. Afară de câteva legături ce cucoana Nastasica voia să lase pe la spitaluri și biserice, toată averea ei era să o moștenească Catincuța, din care bătrâna voea să facă o femeie superioară. O lăsase atâta timp în străinătate ca să aibă învățătură destulă, căci simțea că lumea s'a schimbat și că se cer acum și alte calități de la femei; apoi se îngrijea să cunoască bine gospodăria casnică și mai cu seamă să fie evlavioasă. Văzând-o atât de perfectă, ea căuta în gândul ei un mire ca s'o și mărite și nu găsia nici pe unul potrivit. Ar fi vrut pe un tânăr de familie aleasă, cu avere, liniștit, învățat, considerat, care să șază la dînsa în casă, și totodată să joace și un rol însemnat în țară.

Tocmai la aceasta gândea și Catincuța dincolo în odaia ei. Numai calitățile ce trebuia să aibă mirele erau altele decât acele ce le dorea bunica ei.

Idealul de bărbat al Catincuței era un om mare, cu musteți și barbă plină, blond, cu

ochii albaștri, viteaz ca un leu, mândru ca un rege și totodată bun și simțitor ca un copil. Trebuia să fie cam poet ca să-i compue versuri, să poată visa nopți întregi la piciorul unui zid înalt și s'o iubiască cu un amor fără margini. Când gândea la acest Făt-Frumos, Catincuța își răzema capul pe mână și se uita dinaintea ei adâncită în tabloul frumos, deși cam vag, ce-și zugrăvia închipuirea ei; inima ei bătea mai tare și se simțea fericită. Serile, după ce se culca bătrâna, ea scria regulat într'un jurnal toate impresiile și cugetările sale. Despre acest jurnal nimeni decât dinsa nu trebuia să aibă cunoștință; numai *lui*, celui ales care va veni odată, voia să i-l arate și amândoi, gândea ea, îl vor ceti împreună în grădină, când vor cânta păsărele pe crengi și apoi se vor uita unul la altul cu blândețe și o lacrimă va curge încet pe fața lor. Așa gândea Catincuța că au să vie lucrurile.

Făt-Frumosul însă nu mai venea. Zilele, săptămânele, lunile, treceau și Catincuța aștepta în zadar. Intr'o zi însă, cum sta la fereastră, ea văzu un ofițer trecând călare pe sub ferestrele ei lângă zid. El avea muște lungi și ochi vii pe care îi ridicase din intimplare uitându-se în sus, și văzuse pe Catincuța. Copila simți atunci că i se stringe

inima, deși nu știa pentru ce, căci bărbatul la care visase nu și-l inchipuise așa. Mai întâi acela trebuia să fie blond și acest era brun, apoi trebuia să aibă barbă plină și acesta avea numai mustețe. Insfirșit trebuia să fie poet și acesta era militar. Deși își spunea nesfirșit că nu-i acesta acel care îi va face fericirea, totuș fără voe gândurile ei se întorceau la dinsul. Ofițerul luând de atunci obiceiul de a trece în toate zilele pe sub ferestrele ei, Catincuța introduse chipul militarului în romanul ce-și compunea pentru viață și cu încetul, ofițerul, devenind eroul principal al romanului, înlocui figura Făt-Frumosului celui blond.

O însemnată schimbare se făcù de atunci în sufletul Catincuței și jurnalul ce scriea devenise mult mai prețios pentru dinsa. Când se apropia ora la care ofițerul avea obiceiul de a trece, copila era neliniștită. Ori sta la fereastră și se făcea că citește într-o carte fără a ridica ochii ca să nu cumva să gândească ofițerul că el o interesează, și se uita la dinsul numai pe sub gene; ori închidea fereastra și sta la pândă după perdea; ori se ascundea după un jilt să nu creadă el că pentru dinsul închide fereastra; ori insfirșit lăsa să o vadă dând însă feței sale expresiunea celei mai mari

nepăsări... După ce trecea, ea da însă un liber curs emoțiunilor sale și apoi gândia toată zioa la dinsul, întrebându-se dacă nu cumva o iubește; și când se simțea obosită de această vecinică întrebare fără răspuns, atunci îi rămânea numai chipul lui în minte fără a uni cu dinsul vre-o idee hotărîtă.

Așa era starea lucrurilor, când într-o zi mama Floarea, în vreme ce copila nu era acasă, cercă toate cheile dela brâu la saltarul mesei până ce găsi una care umbla, fură manuscriptul și-l duse cucoanei Nastasiicăi. De atunci bătrâna cetia regulat jurnalul ce scrisese nepoata ei în ajun, după care Floarea îl puneă binișor la loc, așa încât Catincuța nu avea nici o idee despre această grozavă trădare.

Cucoana Nastasiica nu înțelesese la început mai nimic din cele scrise în jurnal. Erau niște cugetări pe care le credea copiate de prin cărți. Filele de pe urmă însă o puseră pe gânduri. Cu ochelarii pe nas ținea ea caetul în mână și cetea tare pe cât îi era cu putință să deslege scrisoarea cu litere latine, pe când mama Floarea sta în picioare lângă sobă cu mâna dreaptă la bărbie și tot clătina din cap, arătând prin această mișcare că jurnalul Catincuței îi părea foarte curios și că se teme ca să nu fie ceva smintit în capul

tinerei sale stăpâne. Eată câteva pasajuri din jurnalul copilei :

10 Martie—12 ore noaptea.

„Miezul nopții! Oara spectrelor și a fantomelor—să fie oare fantome ori sunt ele numai inchipuiri? Dacă ar intra *El* deodată îmbrăcat în alb și ar veni spre mine și mi-ar întinde mâna... O! Mi-e frică! Dar el nu e fantomă, el trăește, îl văd, îl simt aici. — O Clara!... Dacă ai ști tu din Germania ce se petrece în mine. Oh! iubită Clara, câte aș avea a-ți spune! Dar cine știe ce te-ai făcut tu acum... Poate că în acest moment gândești la mine,—dar el oare gândește la mine? Ah!...”

— Oare Clara asta să nu fie o sfântă de-a papistașilor? întrebă aici cucoana Nastasiica pe Floarea.

„Poate să fie cuconiță, poate, răspunse Floarea clătinând din cap.

Bătrâna urmă a cetii:

11 Martie. Mercuri.

Astăzi am făcut cozonaci toată zioa. Aluatul dospește bine. Cred că vor eși buni. A început a ploa de pe la amiazi. Deaceea n'a trecut... O! Dumnezeuule, pentru ce ai făcut și zile ploioase? ele sunt lungi, lungi... dar dacă n'ar fi ploaie, se spune că n'ar fi re-

colte bune... Bine ai făcut, o Dumnezeule și cu înțelepciune, mai bine să sufer eu și să fie fericiți toți ceilalți... Sunt ostenită... O! Clara... dar el...

— Tot e bună creștină Catincuța, zise aici bătrâna, numai Clara asta mă cam îngrijește.

„Și pe mine cuconiță și pe mine, răspunse Floarea.

Cucoana Nastasiica urmă.

12 Martie. Unul fără șeptesprezece minute.

Azi era vesel. S'a uitat în sus zimbînd. Pentru ce a zimbit? Gîndește el oare că triumfează? O! el nu gîndește aceasta căci e bun, ah! inima mi-o zice. Oare cum îl chiamă? *Grigorie*? nu! — *Neculai*? Și mai urit! — *Ioan* sau *Iancu*? nu-mi place. — *Vasile*? O! Imi aduce aminte de vîtaful de la țară. — *Gheorghie*? Sfîntul Gheorghie e călăreț ca și dinsul, însă calul lui este alb și acesta e roib, ș'apoi *Gheorghie* îl chema și pe frate-mi-o care a murit... sërmanul meu frate așa de tînăr și a murit! Pentru ce trăește cineva? *Alexandru*? Alexandru cel mare umbla călare pe Bucefal... dar nu, numele său trebuie să fie mai poetic! *Leon*? Nu. — *Edgar*? nici Edgar. — *Octaviu*? nu, nu! — *Alfred*? dar, *Alfred* sau mai bine *Arthur*. Ah! *Arthur* — *Ecaterina* și *Arthur*! — *Arthur* și *Ecaterina*. O! Clara cînd ai ști!...

— Oare un pomelnic să fie, cuconiță, zise aici Floarea tot clătinând din cap?

„Hm, hm, hm, șopti bătrâna, nu-mi place, nu-mi place...

— Nici mie, cuconiță, nici mie, răspuse Floarea, ținând mâna dreaptă tot la bărbie:

13 Martie, Joi.

Bunica a tușit astăzi foarte mult. Cozonacii au eșit buni, așa cum gândeam. Toată zioa am citit în Walter Scott. O! ce frumos! Când ea era să ardă și el o scapă. Ah! Dacă s'ar aprinde casa, el oare ar fi acolo să mă scape? Inima i-ar zice oare că sunt eu în pericol? O da! I-ar zice, inima i-ar zice, căci inima zice totdeauna. Oare îi plac lui romăniurile și mai ales poezia? Trebuie să-i placă, căci îi place tot ce e frumos. Poezia! Când cineva iubește trebuie să facă poezii. Mai știi iubită Clară, cum făceam versuri împreună la pensionat și cum le ascundeam? Dar acum de ce n'aș face versuri?

Pe un cal care aleargă
Pe o câmpie largă
El e încălecat —
Și focul la palat
Tot zidul îl cuprinde
Și casa se aprinde,
Copila se bocește.
Atuncea el sosește
Și o cuprinde 'n brațe
Desmeardă a ei față

O ia cu el călare
Și fuge 'n goană mare!

Trebue să fie poetic de a fugi așa călare printre munți și prin pustii și prin păduri fioroase. O! singură niciodată, dar cu dinsul... Clara, dacă ai ceti tu aceste versuri... Imi vine un frig... mai pun un lemn in sobă... mă uit in foc și-mi pare că vîd palatul care arde... iată-l vine... mă apucă... O!...

— Oare ce-o apucă, cuconiță? zise aici jupâneasa Floarea.

„Hm, hm, hm, tot șoptia cucoana Nastasiica cu ingrijire.

Din toată cetirea jurnalului atât înțelesese bătrâna că este una *Clara* și unul *El* care cam incurcau mintea copilei, deși nu știa cine sunt. Rămăind singură și gîndind la îndreptarea rîului, ajunse la rezultatul că trebue numai decît s'o mărite după ce vor trece postul și sărbătorile. Deaceea chemă la dinsa pe două rude ale ei, două văduve bătrâne: cucoana Gahița și cucoana Săftița, le vorbi despre nepoata ei și le rugă să caute in toate părțile vre-o partidă pentru Catincuța. Aceste două bătrâne, bisericoase ca și cucoana Nastasiica, se intruneau adese-ori la aceasta și puneau la cale intre dinsele lumea de astăzi. Ele ajunsese la convingerea că lumea o să piară in curînd, căci oamenii

se ticăloşesc cu totul, alergând numai după petreceri şi uitând de datoriile creştineşti. Apoi luau la cercetare toate casele cunoscute una după alta, negăsind nici pe una în regulă, după aceea viind a vorbi despre biserică, se plâneau împreună despre căderea ei. Obiectul cel mai însemnat al tânguiriilor lor era însă mai cu seamă părintele Mitropolitul care nu impunea lumii destul respect şi destulă credinţă. Aceasta însă nu le impiedica de a-i face câte o vizită pe fie-care săptămână, de a fi faţă cu dinsul umilite şi supuse şi de-a denunţa despotului fiecare în parte, cuvintele rele ce spusese celălalte de Înalt Prea Sfinţia Sa. Deaceea Mitropolitul, când venia vorba despre adunările bătrânelor, spunea în glumă că se întruneşte *soborul*.

În urma indemnărilor verişoarei Nastasii-căi, ele făgăduiră că se vor pune pe căutat un mire, odată ce săptămâna patimelor va trece, săptămâna în care nu este iertat de a gândi la altele decât la suflet şi la rugăciuni, iar din ale lumii numai la pregătiri de ouă roşii, cozonaci, paşte, babe şi alte mâncări pentru sărbători.

Viind timpul slujbelor de sară la biserică, cucoana Nastasiica începui a le frecventa regulat împreună cu nepoţica ei. Din toate

persoanele ce erau în biserică, cucoana Nastasiica care de mulți ani avea locul ei hotărît lângă strana dreaptă, unde cântau trei, pe când în cea stîngă cântau numai doi dascăli, se închina cu evlavie cea mai văzută : semnul crucii pe care îl făcea la fiecare moment, îl începea din creștetul capului, cobora apoi mîna cît de jos, de acolo o ducea în cercuri mari în unghiurile cele mai depărtate ale umărului drept și stîng. Când eșea preotul din altar ea sta totdeauna plecată și coborea brațele în jos așa încît virfurile degetelor atingeau pămîntul ; în vremea aceasta gemea încet ca rugăciunile ei să producă mai mult efect asupra celor în drept. Astfel cufundată în ale sufletului, ea nu lua seama că nepoțica ei Catincuța, mai puțin evlavioasă decît dînsa, își îndrepta ochii mai des înapoi decît spre icoane și că în acea parte se găsea prin mulțime și un ofițer de cavalerie care venea regulat la biserică — de sigur fiindcă era mai bun creștin decît ceilalți camarazi ai lui.

Intr'o seară însă, cum era singură cu jupâneasa Floarea, aceasta luă vorba deniilor cu stăpîna ei și-i dădă a înțelege că a făcut la biserică oarecare descoperiri. Când auzi cucoana Nastasiica că nepoata ei se uită la un bărbat și că acela era încă militar, ea

se măhni așa de mult, încât se inbolnăvi și nu se sculă din pat două zile, căci militarii îi păreau oamenii cei mai uricioși din lume. În urmă, ne mai voind a merge la biserică, ea chemă la dinsa pe preotul de casă — acela care obicnuit făcea aghiazmă în întâia zi a fiecărei luni, în fiecare Sâmbătă paraclisuri, afară de celelalte rugăciuni ordinare și extraordinare — și îi zise să slujească serile la dinsa acasă. O masă cu o față albă așăzată în mijlocul odăii, pe care se puseră crucea, icoanele coborite din cuiu, evanghelia și toate celelalte trebuincioase, servea de altar, și toți servitorii casei aveau dreptul să asiste la serviciul divin. Aici nesupărată fiind, cucoana Nastasiica se inchina cu cea mai adâncă evlavie; făcea metanii nenumărate, lovindu-se cât mai tare cu capul de pământ, sta în genunchi, acoperită de patrahirul preotului în vreme ce acesta cetea, și chiar cânta de pe scaunul său din dreapta, făcând astfel serviciul dascălului. Catincuța trebuia să facă cum făcea bătrâna deși suspinele sale nu porneau atât din evlavie ci mai mult din părere de rău că nu se poate duce la biserică să se inchine. În Joia mare, când se citesc cele douăsprezece evanghelii, ambele verișoare, cucoanele Gahița și Săf-tița, temându-se că se vor obosi prea tare

la biserică, venire în capela improvisată a cucoanei Nastasiicăi. Tustrele stăteau pe brânci în vreme ce preotul le cetea cum Petru s'a lepădat de trei ori de Christos și gemeau încet înaintea lor, ear când veni pasajul unde cântă cocoșul și Petru plânge cu amar, bătrânele începură a se bocî așa de tare încât răsuna casa. Ajungând apoi cu citirea la Iuda vinzătorul, bătrâna Nastasiica în porniri de furie se lovea cu pumnul în piept și blăstema cu cruzime pe Iuda cum de a putut vinde pe Christos și tot auditorul era infuriat pe acel om fără de lege care n'a vrut să înțeleagă și prin blăstemuri rostite tare își manifesta indignarea sa.

Așa urmară slujbele divine până în sâmbăta Paștelor când cucoana Nastasiica pentru nimic în lume n'ar fi rămas acasă. La biserică, în focul multelor luminări de ceară ce ardeau, văzû și ea, înștiințată fiind de jupâneasa Floarea, figura militarului și privirile lui ațintite asupra Catincuței, încât o apucă o ură fără margini contra acestui cutezător și se hotărî să-și păzească nepoata mai mult încă până va veni doritul moment de-a o mărita, cu atâta mai virtos că nepoțica, văzând o smintire la broasca saltarului ei și combinând aceasta cu oarecare alusii ale bunicei sale, prinsese prepus și

ascundea acum jurnalul așa de bine încât mama Floarea, cu toate cercetările sale, nu-i mai putea da de urmă.

În zile calde și frumoase cucoana Nastasiica eșia la primblare în butca ei, pe care o avea încă de când se măritase. Era o trăsură mare, grea, așăzată pe niște rezoare monstruoase, înăuntru cu postav cafeniu, ros de mult. Caii erau murgi, mari, dar așa de bătrâni și de slabi încât li se vedeau toate coastele și abia puteau urni butca din loc. Pe capra cea 'naltă ședeau vizitiul și feciorul, amândoi bătrâni, de neam țigănesc necorcit, odinioară dintre robii cucoanei Nastasiicai, îmbrăcați drept livrea, cu două mantale verzi închise cu guler mare și având pe cap niște șepci de acelaș postav fără cozoroc.

Armonia între toate părțile ce compuneau acest tablou ar fi fost perfectă, dacă frumoasa Catincuța, silită de-a ședeă lângă bunica ei, nu ar fi format cu tot restul un prea ciudat contrast. Trecătorii văzând pe biata copilă cum ședeă într'un colț de rădvân și privind apoi tot echipajul, nu se puteau opri de-a nu zimbî. Biata Catincuța sta așa de tristă și cucoana Nastasiica așa de indiferentă, încât mulți tineri, cunoscând imposibilitatea de-a avea intrare în casa bătrânei,

vězând pe fată așa de frumușică și știind pe lângă aceasta că-i rămăsese avere destul de mare dela părinți, avere ce se va înmulți în mod însemnat după moartea bătrânei, priveau cu multă părere de rău la rădvanul ce se mișca cu o liniște așa de măreață și nepăsătoare pe lângă dinșii. La primblare când se întâmpla să treacă vre-un militar călare, inima Catincuței se bătea cu putere, dar simțind ochii bătrânei atințiți asupra ei, copilă nu îndrăznea să ridice pe ai săi și numai roșata feței făcea pe cucoana Nastasiica să-și increțească fruntea și să dea ordin feciorului ca să se întoarcă grabnic acasă înapoi.

Mai mult timp se trecuse până ce cucoana Gahița găsi un mire și totodată cucoana Săftița altul. Fiecare laudând pe al său, și vorbind rău pe celălalt, cucoana Nastasiica se hotărî să-i vadă pe amândoi pentru a judeca singură de calitățile și meritele lor. Catincuța, deși aceasta i se ascundea, căci nu trebuia să afle nimica până ce toate cele pregătitoare nu vor fi puse la cale, simțind instinctiv că se petrec lucruri serioase ce privesc viitorul ei, se hotărî a lăsa și mai puțin ca până acum să-i pătrundă cineva simțirile, și arăta mai veselă și mai supusă către bunică-sa decât ori când.

Pretendenții se prezentară cucoanei Nastasiicăi. Amândoi erau proprietari de moșie, trecuse de mai mult timp întâia tinereță și voiau să se insoare, parte fiindcă se săturase de a mai trăi singuri la țară, parte pentru a-și mai înmulți averea cu zestrea femeii. Asemenea gineri nu fusese dorința cucoanei Nastasiicăi, însă ea simțindu-se slabă și temându-se să nu moară până a nu-și mărita nepoata, pe de altă parte izolarea casei sale oprind pe orice altul de a se presenta și mai cu seamă fiind și primejdie în o mai lungă așteptare, ea văzù cu părere de rău că nu-i rămâne altă alegere.

După mai multă chibzuire, ea se hotărî pentru candidatul adus de cucoana Săftița care, deși ceva mai în vîrstă decât rivalul său, așa că pe ici pe colea îi răsărea chiar câte un păr alb, era mai respectuos și se pleca mai adânc când îi săruta mîna. Pentru cucoana Nastasiica această însușire era cea de căpetenie întru aprețierea meritelor unui om. Când trebile fură destul de înaintate, cucoana Nastasiica se hotărî să înștiințeze și pe Catincuța și se puse a o pregăti pe departe, ca să nu cumva să o sparie și să refuze copila. Nepoțica însă nu se spăriè și declară că se va supune la orice i-ar zice bunica ei. În urma acestei

declarații a doua zi era să vie mirele să se prezente.

Înspre seară, cum sta cucoana Nastasiica singură și făcea un *patience*, mama Floarea intră în odaie și înștiință pe stăpâna ei că Zoia lui Niță a fugit din ogradă și că bucatarul ar fi văzut-o eșind cu băiatul vizitiului dela cuconul Mihalachi de alături.

— Răi au mai ajuns oamenii, răi! zise cucoana Nastasiica.

„Tare răi, cuconiță, răspunse mama Floarea.

— Vezi Floareo să nu afle cumva Catincuța despre aceasta.

„Ferească sfântul, cuconiță !

— Chiamă pe copilă încoace. Ea are să se mărite și nici trebuie să-i treacă prin gând că se pot face asemenea necuviințe pe lume. Mă tem ca Anica să nu-i spue.

Jupâneasa Floarea eși s'o cheme, dar nu se mai întoarce. După câțva timp de așteptare, cucoana Nastasiica se neliniște și bătut în palme, dar nu veni nimeni. Văzând așa, ea se hotărî să meargă singură să vadă ce este. Ajunsă în odaia Catincuței, ea găsi numai pe mama Floarea palidă și prăpădită care căuta pe Catincuța în toate părțile, prin dulapuri și pe supaturi și n'o putea găsi nicăieri. Amândouă bătrânele schimbă o privire grozavă și se înțelesesă.

— Nu-i? întrebă cucoana Nastasiica.

„Nu-i“! răspunse Floarea.

O tăcere spăimântătoare de câteva secunde urmă, după care bătrânele amândouă începură deodată a se bocî şi a striga. Cucoana Nastasiica îşi rupea părul din cap şi alerga tipând din odaie în odaie până insfirşit căzută obosită pe divanul ei. Mama Floarea plângea tare, stînd în picioare lângă sobă.

— Of-fiţ-ter-rul! — suspina bătrîna — va-leu! — a făcut ca Zo-i-ţa — aleu!

„Of! of! of! of! răspundea Floarea.

Tipetele lor strinsese toată casa în odaia de alături: bucătarul, vizitiul cu femeile lor, feciorul, rîndaşul, Anica şi încă două alte fete, stînd la uşa odăii cucoanei Nastasiicai şi ascultînd din coridor ce se petrece înăuntru, auzire prin vuetul bocirilor cum striga bătrîna:

— Deacum..... pot să mor... nu-mi mai trebuie viaţă... sîrmana copilă... s'a ticăloşit!

„Dar, cuconiţă, răspundea mama Floarea, lumea s'a ticăloşit toată în zioa de astăzi!

Şi amîndouă bătrânele urmau a se bocî, a striga şi a se văita.

ELECTORALE

Peace ho ! Hear Antony, most noble Antony !

Shakspeare.

Spre o altă lume Febus cu-al seu car se coborise
Și'n loc noaptea sprincenată a sa mantă asvirlise
Pe orașul mic și pacinic. Stradele sunt deșertate ;
Câteodată 'n depărtare s'aud pasuri isolate
Ce se perd in intuneric. Ici și colo in zadar
Se încearcă raze slabe să arunce-un biet fânar,
Pe sub ziduri și zaplazuri stând uitat și umilit
Veteran ades de ploaie, vânt și grindină rănit.
Numai piața-i animată : oameni mulți inspre o casă
Care 'n mijloc e zidită 'naintează și se 'ndeasă
Și'n grămadă inspre scara cea îngustă dau năvală,
Vrând să între fiecare cât mai grabnic sus in sală.
Lungă, jos in pod, îngustă, cu ferestrele crăpate
Cu trei, patru bănci ciuntite de părete răzemate
Intr'un unghiu c'o sobă neagră care, fără de căldură,
Numai fum in loc de pară varsă din bețrâna-i gură,
Cu un lustru unde's patru luminări de spermantetă,
De la care o lumină galbenă e 'mprăștiată,

Astfel sala ; ear in capăt pe un loc mai înălțat
Unde pe o masă două sfeșnice s'au așăzat,
Stă pe jilt un om cu barbă și păr alb și gravă mină
Ca un sfânt bărbos și țeapăn dup'a candeliei lumină.
Imprejur e vuet mare, toți vorbesc și discutează
Și se mișcă și se 'ndeasă și se ceartă și fumează
Și din toate se cunoaște că această adunare
Are scopul să decidă de a țării cauză mare.
Căci, alegători cu toții, acolo s'au adunat
Ca să vadă ori pe cine au s'aleagă deputat.
Acum sala este plină, presidentul s'a sculat
Si mișcându-și clopoțelul acest fel a cuvântat :
„Domnilor, vă rog tăcere, domnilor, mă ascultați !
Noi alegători ai țării suntem astăzi adunați
Să ne sfătuim pe cine deputat trebui ales.
Vedeți, intrunirea noastră e de mare interes,
Vă rog dar păziți tăcere !” — „Ei pe cine să alegem ?”
Strig'un glas din ceea parte. — „Tocmai ca să ne
[nțelegem,
Ne-am strins” zice presidentul și din clopoțel tot
[sună,
„Cine vrea să ia cuvântul să poftească la tribună !
— „Eaca eu !” din dreapta strigă unul indesar și
[mic. —
„Cine ?” 'ntreabă presidentul. — „Eu Pande An-
[dronic
Pensionar”. — „Poftiți !” — El vine și tușind de
[multe ori
Astfel a vorbi începe : „Domnilor alegători !
Treaba noastră nu-i ușoară, noi aici ne-am adunat
Să ne sfătuim pe cine o s'alegem deputat.
Pripa nu e nimerită, trebui să ne gândim bine :
Deputat in adunare nu poate fi ori și cine.
Eu socot, și Dumneavoastră tot ca mine veți gândi
Că 'ntre noi cu mintea coaptă trebui a ne sfătuî.

Așa dar și prin urmare eu cred unul, domnii mei,
C'ar fi bine să alegem dintre oamenii cei *grei*,
Cu durere pentru țară, pentru tîrg și pentru noi
Să mai scadă cele biruri, să ne scape de nevoi...
Cum v'am spus, eu cred deaceea că incet și fără

[grabă

Trebuie să cătăm pe unul care-a ști să facă treabă".
„Bravo! bravo!” strigă unii „prea cu minte a vorbit
Asta nu-i ușoară treabă, trebuie bine chibzuit!”

— „Rău prea rău i-a fost cuvîntul, ce-a spus el o
[știm și noi

Că plătim prea multe biruri și ne-apasă mari nevoi"
Se răspunde 'n altă parte „că în țară nu e bine
Asta o simțim cu toții, poate spune ori și cine.
Un profesor să vorbească!” — „Un profesor? Nu
[voim”—

Respund alții cu mânie „pe-un bătrîn vrem s'auzim.
Voi sunteți într'o urechie!” — Partea voastră e
[nebună —

Strigă 'n stînga glasuri multe, însă presidentul sună
Clopoțelul, și-i îndeamnă toți tăcere să păzească
Căci *părintele Smântână* acum vrea să le vorbească.
„Fraților!” incede-acesta, manecelul suflecînd
Și potcapul ce-l apasă mai pe ceafă așăzînd,
„Frați iubiți, eu știu de sigur că voi toți gîndiți
[ca mine

Că'n iubita noastră țară n'ar fi rău să fie bine.
Pentru asta, fără ură și cu gînd împăcăcios
Cum stă scris în evanghelii c'a zis chiar Domnul
[Christos

Să fim toți cu înfrățire și ca frați să ne 'nțelegem,
Dintre noi pe cel mai vrednic, deputat ca să-l alegem.
Însă pentru a-l cunoaște, nu voim a cerceta
Vîrsta lui și meseria, ci de-și ține legea sa

Cum stă scris, dacă postește și de s'a spovăduit,
Dacă dă de paraclisuri și se 'nchină umilit,
Căci trăim ca'n vremi păgâne, oamenii nu mai

[sunt buni,

Nu mai au credința veche ca odată la străbuni.

Preoții prea mică leafă au, bisericile toate

Chiar in zi de sêrbătoare rămân astăzi deșertate

Discul gol e pân in funduri" — „Ai vorbit destul,

[părinte"

Unul curmă din mulțime „părinteștește-ți cuvinte

Sus de pe amvon le spune, aici nu se potrivesc..."

— „Taci, creștin fără credință și mă lasă să sfîrșesc"

Strigă popa cu mânie „pe un om vrem a alege

Care 'ntrând in Adunare va propune-o nouă lege

După care toți Românii să se 'ntoarcă la credință

Cum era odinioară, cu plecare, umilintă,

Insă nu cum este astăzi..." — „Dă-te jos de la tribună,

E destul" — mai multe glasuri — earăș presidentul

[sună

Clopoțelul și-i invită ca să tacă și s'asculte.

Insă dintr'o parte-a salei se ridică glasuri multe

Care strigă tot mai tare: „Jos, destul, Sfinția Ta!"

Altă parte il susține: „Sus, părinte, nu te da,

Ei voesc gâlceavă numai" — popa cearcă să vor-

[bească

Insă vuetu-i prea mare și-i silit să părăsească

Locul său de la tribună; ear strigarea nu 'ncetează,

Două tabere: in stinga și in dreapta se formează,

Intrecându-se in vuet. — „Dar, să știi că nu-mi-e

[frică

De profesori" — țipă unul — „sunt Năstase Pătlăgică

Negustor, aici nu-i școală" — „Mergi la chiupul cu

[măslina"

Il răspunde-un glas din stinga „și nu te lega de

[mine".

Schimbând astfel de cuvinte adunarea se sfădește
Păn' a face ear tăcere presidentul isbutește.

„Domnilor, fiți buni“ le zice, clopoțelul său mișcând
„De-ascultați, Domnul *Sugilă* vrea să ție un cuvânt.“
Ear *Sugilă*, spân la față, cu trup gingaș și uscat
Cu nas mare, roș ca focul și cu păr nepeptănat,
La tribun' acum se urcă și cu glasul amortit
Ce-abia păn'în fund străbate, în acest chip a vorbit :
„Domnilor, eu zic s'alegem un om foarte priceput
Ca să 'ntrebe pe miniștrii câtă treabă au făcut
De când sunt la cârma țării, de trei ani eu stă-
[ruesc

Să mă puie într'o slujbă și ei tot se 'mpotrivesc.
Apoi oare pentru asta sunt Român din neam în
[neam

Ca din toți nici cea mai mică lefușoară să nu am ?
Cu ce oare să-mi țin viața ? — Tot aceasta cer și eu “
— Altul din mulțime strigă „și în seamă nu mă ieu ! “
Multe risuri și aplausuri intrerup pe orator,
Incât cu incurajare el urmează : „Domnilor,
Ce vă spun nu este glumă, este lucru serios.
Au nu e păcat, Românul să rămăe-așa pe jos,
Slujbă 'n țara lui să n'aibă ? Doar nu cer vr'un
[lucru mare,

Nu voesc o prefectură, nici un loc în adunare
Nu voesc casieria, nici vreau a fi procuror ;
Ia vr'un post prin căntelarii sau vr'un loc de profesor
La vre-o școală mai de-oparte... “ — „taci om fără
[de rușine — “

Strig' un glas atunci din stînga — „profesură,
[pentru tine !

Dar nu știe lumea toată că prin crișme afundat,
Tu ești vecînic nici de-o treabă : o zi treaz și patru
[beat ? “

Auzind aceste vorbe, multe glasuri cu mânie
Strigă: „Dați-l jos!“ Sugilă le răspunde: „Calomnie,
Calomnii profesorale! Inșă chiar de-ar fi așa,
Câți profesori nu's în țară ce le place a gusta
Din cea ploscă“. — „Jos, Sugilă, jos!“ — „Domnule
[președinte,

Vă rog să chemați la ordin pe acest impertinente!“
— Strigă unul din profesori. — „Ce, cum zici ca să
[mă cheme ?

Taci, de limba dumitale eu în veci nu mă voiu teme
Meseria-ți este numai vorbe goale să rostești,
Azi cunoaște toată lumea ce frumoasă poamă ești..
„Jos, Sugilă, jos!“ îi strigă „dați-l de urechi afară !..
— „Domnilor, această vorbă nu a fost parlamentară“
Îi mustrează presidentul — vorbiți, domnule, ur-
[mați !“

— „Cum vă spun, prin cafenele dați-vă vrea să
[cercetați
Câți profesori plini de carte..“ — „spune, spune
[fără frică,

Eu te 'ndemn să faci aceasta, eu Năstase Pătlăgică“
— Zice dela loc bacalul „Cer cuvântul!“ de o dată
Un glas tare se aude prin mulțimea indesată.
— „Cine a cerut cuvântul?“ zice presidentul. „Eu,
Eu *Tiberiu Lehăescu*, profesor dela liceu“.

Total tace, clopoțelul amuțit nu mai resună.
Lehăescu prin mulțime trece, vine la tribună,
Ochelarii își indreaptă, mâna stângă 'nțepenește,
Cu cea dreaptă ia paharul ce pe masă se găsește,
Bea, apoi cu glas puternic el începe-al său discurs:
„Civi Români, jalnice lacrimi ah! din ochii mei
[s'au scurs

Auzind dela tribună în această adunare
Liberă, independentă, că s'arunc' o imputare

Aşa gravă şi nedreaptă, corpului de profesori;
Corpului celui mai liber ce munceşte în sudori
Să vă 'nveţe de mici încă copilaşii fără dinţi
Cetăţeni a fi odată, liberi şi independinţi.
Libertate şi dreptate, patrie şi Românismu,
Legi egale şi frăţie şi constituţionalismu,
A poporului durere, a plugarului amar
Toate-aceste le învaţă la al nostru sfânt altar.
Şi pe noi, ai şcoalei preoţi, poate oare să 'ndrăz-
[nească

Temiri cine la tribună astfel să ne clevească!
Nedreptate fără seamăn!—"Dintr'o parte 'nfuriată
Strigă mulţi: „Să dăm afară pe Sugilă de îndată!“
—"Mai încet!" Sugilă spune „mai încet, că nu-mi
[e frică

De profesori" zicând asta se dă după Pătlăgică
Care tot intinde pumnul. Lehăescu se opreşte
Şi cu faţă mulţămită adunarea o priveşte
Apoi astfel reincepe: „Cetăţeni alegători!
Sunt un om modest, nu caut înălţare şi onori.
L'a poporului putere m'adresez cu umilinţă
Şi abia cutez a-mi face profesiunea de credinţă.
Căci în cărţi şi manuscripte zi şi noapte tot cetind
L'a poporului durere şi mărire meditând,
Neştiut de nime 'n lume, ascuns, plin de modestie,
Cu greu imi iau cutezarea s'aspir la deputăţie.
Se cer calităţi prea multe pentru un post aşa de greu".
— „Te-om alege" 'l intrerupe un coleg dela liceu
Ce prin unghiuri se ascunde—"Dumnezeu ne va feri
—Pătlăgică ripostează—"asta ne-ar mai trebui!"—
Țipete răspund din stînga, ear Tiberiu Lehăesc,
Ne-ascultând pe Pătlăgică: „Civi Români, vă mul-
[ţănesc!

Fiind dar că fără voe mă siliţi, atuncea eu
Am să spun ce 'n adunare a lucra gîndesc şi vreau,

Căci așa respectul cere ca oricare cetățean
Să-și aștearnă profesiunea la poporul suveran.
Civi Români, politici două se urmează într'o țară :
Politica din lăuntru și politica de-afară.

Cât privește cea din urmă am să țin neutralitate
Cu Ruși, Unguri și cu toate neamurile 'nvecinate.
Am să țin Înalta Poartă totdeauna în onoare
Cum ne zice testamentul al lui Stefan, Domnul mare.
Dar, de-ar îndrăsnî v'odată un vecin, sau alt popor
Să arunce asupra noastră vr'un cuvânt insultător
Atunci!... vai!... atunci eu singur, cu-acest glas ce

[ascultați

Am să vă ridic în gloate ca Români să vă luptați.
O! atunci de Dragoș-Vodă, de Vlad Țepeș, de

[Răzvan,

De Mihai și Radu-Negru, Lăpușneanu și Bogdan
Eu am să v'aduc aminte : pērul vi s'a ridica

Și pe toți ai țării dușmani într'o clipă'ți spulbera!

Fie dușmanul oricare, Turc, American, păgân

Toți au să se scalde 'n sânge sub lovirea de Român!"

— „Să trăească Lehăescu!" — toți profesorii în chor —

„Să trăească, să ridice ear al nostru brav popor!"

— „Să nu-l credeți, să nu-l credeți, e un om bun

[de nimică

Lasă c'am să-l dau pe față" — intrerupe Pătlăgică.

— Oratorul la tribună a nu-l auzi se face

Și după o scurtă vreme de repaos, unde tace,

El urmează: „în lăuntru mai întâi voiui pregăti

Legi că toți pensionarii au pe loc a se plăti!...

— „Bravo! bravo! de minune!" — zice un alegător —

„Bravo! Votul meu îl are, ia aceasta-i orator!"

— „Dacă-l crezi" — răspunde altul — „eu îți spun

[că ești un prost

De când este țara noastră plăți la vreme n'au

[mai fost".

— Ear Tiberiu urmează: „Cu-alte legi am să opresc
De-a mai viețui un singur din tot neamul jidovesc
Pe pământul nostru sacru, eu de toți vă voiu scăpa
Și Românul ca 'nainte liber se va resufla“..

Aici toți îl aplaudează — „insă cum vei isbuti?“

Zice unul cu 'ngrijire — „asta treaba mea va fi!“

Ii răspunde oratorul — „deacolo în Adunare

Am să fac o lege nouă pentru discentralizare“.

— „Ce-i aceea?“ îl întreabă unul cu curiozitate.

„Discentralizare este libertate și dreptate;

Când nu totul e în centru, ci a statului povară

Și putere și câștiguri se 'mpart în întreaga țară,

Când poporul e fericit, când poporul este mare

Insfirșit când tot e bine: asta-i *discentralizare*. —

Apoi am să fac finanțe: împrumut și datorie

Prin o lege ce voi face n'or mai fi în visterie,

Numai pungi de aur pline; biruri n'o să mai plătim

Ci din contra recompense dela stat o să primim

Câte-o sută lei pe lună fiecare cetățean:

Căci așa a fost odată la poporul Atenian.

Am să fac mai multe încă decât astăzi vă pot

[spune...“

— Dar din centru unul zice: „toate-aceste sunt

[prea bune,

Insă *cum* vei putea face așa lucruri minunate?“

— „Prin o lege foarte simplă, lege despre *libertate*.

Libertatea este lucrul cel mai mândru și frumos

Dacă este libertate, celelalte's de prisos.

Libertatea este popul, patrie, patriotismu,

Cameră, egalitate, legi, constituționalismu,

Glorie republicană, inimă, inteligență

Vitejie, merit, școală, biserică și credință,

Viitor, trecut, virtute, întruniri și bogăție

Suveranitate, presă, și dreptate și frăție!“

— Bravo! bravo! să trăiască, să trăiască profesorii,
Numai ei iubesc poporul“ aplaudeaz'alegătorii
Cei din stînga; ear Sugilă: „sunt palavre, mofturi,
[feste.

Geaba, domnule profesor, cu cuvinte de-al de-aceste
Deacum n'o să ne mai prindeți!“ — Ear Năstase
[Pătlăgică

Inspirat de un gând subit glasul său de bas ridică
„Cer cuvîntul!“ zice dînsul „am și eu ceva de spus“
— „Cine?“ — 'ntreabă presidentul — „Eu Năstase...“
[Poftim sus

La tribună!“ — Pătlăgică 'naintează cu mînie
Și incede cătră public: „vorba multă sărăcie,
Eu nu știu să fac cuvinte, am venit ici la tribună
(Cumii ziceți dumneavoaștre) să v'espun una și bună:
Domnul Lehăescu zice că prin chipurile sale
O să facă visteria să se 'ndoape cu parale.
Apoi dacă are-atâtea sumi de bani de ce n'a zis
Cum va răfui condeii care'n catastih e scris
De-atâți ani și nu-mi plătește...“ — „Nu vorbește
[serios“ —

Strig'atuncea Lehăescu cu mînie — „Dați-l jos!“ —
Urlă stînga — „jos deacolo! pe Români vra să 'n-
[josească!

— „Lăsați“ strigă cei din dreapta — „lăsați omul
[să vorbească!“

— „Ba nu, jos dela tribună!“ — „Nu strigați că nu
[mi-e frică“

Le răspunde oratorul „sunt Năstase Pătlăgică,
Om de treabă, cu avere, cu dugheană, om de soi
Eară nu tărie-brăie, calcă 'n strachini, precum voi.
Eu sunt om cu greutate, toți boerii vin la mine,
De băcălii prospețele imi sunt putinele pline.
Insă voi cei tufă 'n pungă, rîi de plată...“ — „jos,
[afară!“ —

Strigă mulți și spre tribună mâniași voesc să sară.
„Să vorbească, să vorbească! alții spun din ceea

[parte,

„Jos brânzarul!“ țipă stinga „cârnaștarul fără carte!“
Lehăescu de pe-un scaun strigă: „Dați în mitocan
Nu-l lăsați, căci el insultă pe poporul suveran!
Jos! împingeți-l de umeri, altfel nu e libertate!“
— „Tăceți măi, ți-om arăta noi libertăți cu pumn

[’n spate

Că suntem și noi pe-aice, lăsați omul să vorbească!“

— „Jos bacalul!“ strigă stinga, „Lehăescu să

[trăească! —

Ceilalți: „Peară cenușerul! Patlagică e om mare!“
Nimeni nu se mai aude: printre vuet și strigare
Presidentul clopoțelul mișcă, spune în zadar
C’acest chip de discutare nu ar fi parlamentar
Ș’amenință adunarea că ședința o ridică:

Nu s’ascult’ a lui cuvinte: Lehăescu, Pătlăgică
Amândoi s’au prins de pepturi; alții vin în ajutor
Parte pentru Pătlăgică, parte pentru profesor,
Pumni și ghionturi se preschimbă, se ved bețe

[ridicate,

Părți din scaune și mese sbor prin aer aruncate,
Ea când vuetul dă sală a sa culme o atinge
Unul plin de perfidie luminările le stinge.

Intunericul se ’ntinde, nu se mai cunoaște nime
Lehăescu dă’n profesori, Pătlăgică ’n băcălime:

„Dați de tot, copii pe dinșii!“ — „Aleu! Valeu!“

[unul plânge.

„Mi-a scos dinții!“ — însă altul: „vai ș’amar! imi

[curge sânge

Mi-au spart capul profesorii!“ — „Mi-a rupt șoldul

[băcălimea!

Incleștată strigă, geme și se vaită mulțimea

Aşa 'n luptă sângeroasă ajung toți până la scară
Și împinși unii de alții se rostogolesc afară. —
Acum sala e deșartă: peste locul de bătaie,
Dintr'un nor ce-o ascunsese, eșind luna cea bălaie
Ea arată printre geamuri a sa față argintie
Luminând cu blânde raze câmpul luptei celei vie :
Ochelari, caloși, căciule, mese scaune sdrobite
Clopoteț și bețe rupte zac pe scânduri respândite !..

TRIBULAȚIILE UNUI REDACTOR

Verum
Nil securius est malo poeta.

Martial.

Cine nu a fost redactor de jurnal, nu poate cunoaște câte părți umbroase are această meserie. Dacă nici am gândi la toate neplăcerile ce au adesea autorii cu lipsa de punctualitate și cu capriciile lor, zețarii cu milioanele de erori ce fac; dacă nu ne-ar părea rău de timpul prețios ce se perde cu corecturile, pentru a regăsi în foaia apărută mai toate greșalele îndreptate; dacă am privi cu nepăsare criticele ce fac adesea foi străine binevoitoare sau răspunsurile lor amărite la nevinovatele noastre critici, ar fi destul de a arăta corespondența întinsă ce trebuie să întretină un biet redactor cu toți cei nemulțumiți de expedițiunea poștei, cu toți cei

cari cer lămuriri despre diverse lucruri, cu autorii ce nu vor să sufere întârzierea publicării articulelor lor, sau se supără de greșalele ce se fac etc., etc., pentru a oprî pe oricine de a lua asupra-i o sarcină atât de ingrată. Dar mai este încă una: sunt persoane cari pe lângă scrisori anonime, pseudo-nime sau subsemnate numai cu inițiale trimit întăiele lor incercări literare spre publicare. Vai de sormanul redactor, dacă nu le publică! I se scriu epistolele cele mai puțin lingușitoare și el este silit să inghită cu răbdare toate plângerile și ocările anonimilor nemulțumiți. Pentru a da un singur exemplu, vom publica mai jos o scrisoare din 4 Iunie 1869 ce ne adresează d. G. poet din Iași. Acest d. G. ne trimisese o poezie intitulată: „Oftări“ și care începe în modul următor:

O F T Ă R I

Precum roua dimineții prin câmpie strălucește,
Și de-a soarelui lucire, printre earbă se topește,
Precum apa ce se scurge dintr'un limpede isvor,
Și se'mprăstie pe câmpie, ca o ploaie dintr'un nor,
Precum omul cel departe, de-a lui țerm instrăinat,
Din a lui piept scoate-adesea, fără voe un oftăt,
Precum cânele ce latră, pe o peatră de mormânt,
Și oftează, lăcrămează, pe stăpânul său plângend,

Precum sufletul ce ese dintr'un om ce-i simțitor,
Și se duce și se perde și s'amestecă in nor,

Și plângând el cu durere, și din peptu-i veștejit,
Scoate 'ncet o resuflare, ș'a lui viață și-au finit.

Precum dulcea primăvara, când s'arată cu iubire,
Și cu moartea împreună, ea cosește 'n omenire

Ș'in amar ș'in suferință, omul viața-și prelungește
Păn' ce moartea de oftare, de durere-l despărțește.

Precum toate-aceste 'n lume, tot revin și se usuc,
Anii mei cei tineri, astfel in oftări numai se duc, etc.

Cu cât ceteam aceste versuri, cu atât mă
intristam mai mult, până când sfirșind am
suspinat adânc. Am răspuns dar autorului
anonim in corespondența din No. 7 a Conv.
Lit. din 1 Iunie 1869. „Oftări?... Am oftat
după ce am cetit“ adecă adevărul simplu.

Acest răspuns trebuie să fi supărat pe
autor, căci el ne trimite următoarea scrisoare
ce o publicăm in extenso, neuitând intere-
santul post scriptum :

D-le Redactor !

4 Iunie 1869, Iași.

„Vă mai trimit și acuma încă două mici
„poesii pentru ca să mai aveți ceva materii
„de corespondență, căci altfel jurnalul d-voa-

„stre ar pierde tare mult când n'ar avea acea
„mică parte umoristică de care sunteți in-
„zestrați dela natură, c'un talent foarte o-
„sebit numai asupra acestui punct de ve-
„dere. — Cu această ocaziune primește domnul
„meu, observațiunea ce vă fac.

„In corespondența No. 6:

„D-lui G:— „Oftări? Am oftat după ce am
„citit“... D-ta scrii, d-ta înțelegi, însă n'am
„ce zice, v'ați pus pe un tărîm umoristic cu
„mult spirit,—cum ved, aveți să întreceți in
„această privință chiar pe Iacovachi Stoia-
„novici, redactorul Clopotelor, — urmați in-
„nainte această cale, căci este foarte ușor
„de a vă căpăta mulți abonați,—veți câștiga
„multe parale, vă veți face bancher, din jur-
„nalist comic, vă veți face in fine om mare
„și bogat...

„Vă rog din tot sufletul și vă sfătuiesc a-
„mical ca să părăsiți și d-voastre scrierile
„cele faimoase ca „Copii de pe Natură“,—
„căci mergeți foarte rău, intr'aceasta ca și
„in celelalte... Inșă nu face nimica, este so-
„cietatea d-voastră literară, care se va găsi
„vr'un domn ca să-ți laude scrierile.

„Ascultați un mic sfat ce vă dau:

„Părăsiți grabnic, calea ce ați apucat de
„jurnalist (incă literar), mult mai bine erați
„ca să vă ocupați de altele... căci atunci pot
„zice, erați mult mai bine decât ca in ac-
„tualele scrieri, ce mereu tot publicați in
„Convorbiri Literare“.

„Primește, d-nul meu, respectul ce vi se
„cuvine“.

G...

„P. S. Vă alăturez la aceasta două poesii
„mici, ca să vedeți de pot fi inserate în ziarul
„d-voastre“.

G...

Ce să facă bietul redactor? Înțelegând durerea autorului care s'a simțit atins în amorul său propriu și mai cu seamă măgulit de politeța scrisorii din 4 Iunie, aș fi dorit să pot publica cele două poesii nouă ce mi s'a trimis, dar fost-a cu putință? Una din aceste poesii intitulată „Sonet“ nu este decât „Sonetul“ prelucrat fără succes a ténérului poet Sihleanu care a murit în floarea juneței sale. Eată-le amândouă spre comparare:

SONET

de *Sihleanu*

Peste țermuri depărtate
Vezi tu riul călător
Cum în valuri turburate
Se asvirle în isvor?

P'a lui maluri singurate
Vezi cum vântul mugitor
Mișcă trestia ș'o bate
Șuerând îngrozitor?

Riu-i viața-mi sbuciumată,
Ș'acea trestie mișcată
Al meu suflet dureros;

Viitorul ce m'așteaptă
E pustia cea deșartă
De pe malul nisipos.

SONET

de *G...*

Vezi tu colo deoparte,
Cum un vânt îngrozitor;
Cum aruncă și străbate
Țerna unui muritor?

Și cum duce 'n depărtare
Peste țermuri, acel vânt,
Țerna ce în spulberare,
Desvelește un mormânt.

Vântu-i viața-mi rătăcită,
Ș'acea țernă înegrită
E-al meu suflet amărit,

Ciasul ce mereu tot trece
E mormântul trist și rece,
Ce ne-așteaptă la sfârșit.

Dacă d. G. s'ar fi mulțumit numai de a imita; însă vai! Comparația făcută de Sihleanu între viitorul său cu o pustie deșartă s'a schimbat la d. G. in comparația dintre ciasul care trece și mormântul său, — care ear trece!

In a doua poezie „Plăcerea“ se zice in cea întâi strofă:

Auzi tu in vale, cum cântă un cântec
Fetița cea dulce, cu zimbet frumos,
Cum plânge părăul ce trece *selbatic*
Mugește prin frunze cu vuet *duios*.

Un riu plânge *selbatic* și *mugește duios*!
Amabile domnule G.! Nu te supăra de
corespondența de astăzi și tu iubite cititor,
plângi soarta unui biet redactor!

DON JUAN DE LA ARCHIVĂ

Denique quas tota quisquam probat urbe puellas,
Noster in has omnes ambitiosus amor.

Ovidius.

Archiva curții este o sală lungăreață și înaltă cu o singură ușă de intrare. De pereții ei sunt răzemate dulapuri mari de lemn galben în care se află mii de dosare vechi și noue. Acestea sunt pline de colb, fiindcă nimeni nu are îndatorirea de a le scutura ori șterge și multe sunt chiar roase de șoareci pe la capete. În mijlocul salei este o masă neagră, lungă, cu un saltar stricat, pe care se găsește o călămare, o năsiperniță, un condeiu, câteva coli de hârtie și patru condice. La masă, pe un scaun vechiu cu trei picioare întregi și unul ciuntit, șede stăpânul acestui loc, archivarul curții. El se numește Ghiță Titirez și e abia de douăzeci

și opt de ani, deși de patrusprezece ani e funcționar public. După ce fusese mai mult timp scriitor la poliție, l'au mutat ajutor la arhivă și după trei ani a fost numit arhivar, post ce ocupă de atunci incoace și sperează că va ocupa încă mulți ani înainte. Ghiță Titirez e frumușel băiat cu figura zimbitoare și ochii căpriei. O barbă neagră îi acopere întreaga bărbie, părul său e totdeauna pomaduit, îmbrăcămintea sa e curată și se deosibește prin pantalonii sei care sunt atât de pestriți, încât nu li se poate recunoaște fața. Basmaoa ce poartă în buzunarul exterior de la peptul surtucului, o lasă totdeauna să atîrne pe jumătate afară ca să se vadă marginea ei roșie sau albastră și să răspândească parfumul ce cuprinde.

Ghiță Titirez cunoaște foarte bine archiva lui; el știe numărul ce poartă fiecare dosar și mai toate hârtiile care se găsesc în ele. Când un avocat ori imprecinat vrea să consulte vre-un asemenea dosar din arhivă, nu are decât a-i spune cu cine se judecă ori s'a judecat odinioară și de îndată Ghiță își aduce aminte de numărul dosarului fără a consulta condica și știe în ce dulap și pe care poliță îl va găsi. Cu advocații cei de rîndul întăiu, Ghiță e foarte amabil. Cum vine vre unul în arhivă, Titirez se scoală

și-i dă scaunul său, scoate o cutie de chibrituri din saltarul cel stricat al mesei, îi dă foc ca să-și aprindă țigareta și îl întreabă cu ce îl poate servi. El știe foarte bine că cu acest soi de oameni e totdeauna mai nimerit de a fi amic, căci azi sunt avocați, mâine deputați, și poimâine vre unul se face chiar ministru. Cu avocații de clasa a doua, deși amabil, el se pune pe un picior de egalitate: le dă mâna, glumește cu dînșii, își face țigară din tutunul lor și împrumută câte odată de la unul sau altul mici sume de bani, uitând însă a le da înapoi. Însă cu avocații cei mici de tot și cu imprecinații el e mult mai rezervat. Adesea când intră vre-o persoană în arhivă, cu îmbrăcăminte mai simplă, el se face că e foarte ocupat și tot scrie în vre-o condică, fără a băga seamă că a venit cineva care are treabă cu dînsul.

„Domnule archivar“ — se adresează acesta către Titirez cu timiditate, văzându-l atât de ocupat. Domnul archivar însă tot urmează a scrie, fără a ridica ochii.

„Cucoane Ghiță...“, începe ear după câteva momente imprecinatul cu ton mai măgulitor.

— Ce este? răspunde Titirez aruncându-i o privire scurtă și nepăsătoare, după care începe ear a scrie.

„Am să văd într'un dosar vechiu, un act

de pe care mi-ar trebui o copie. Este o împărțeală în viață, făcută de reposatul tată al socru meu cu fratele său Mașteiu. S'apoi am nevoie fiindcă un văr al douilea al femeii mele pornește pricină dela o fântână aflătoare lângă locul unde era pe atunci gardul viei, care mai pe urmă s'a strămutat în partea pogoanelor rămase tatălui femeii mele, care prin invoială sfîrșind gâlceava...

— Astăzi n'am vreme, veniți mâne.

„Mâne e duminică, cucoane Ghiță, și tare mare nevoie am.

— Atunci luni. Nu pot să-mi las trebile pentru toți oamenii care or veni. Trebuie să resfoiesc toată archiva ca să-ți găsesc dosarul dumatăle.

„Tare vă rog, cucoane Ghiță. Nu sunt un om nemulțumitor.

Cum aude cuvintele : „nu sunt un om nemulțumitor“, Titirez se scoală, întreabă încă odată de numele imprecinaților, merge drept la dulap, pune piciorul peste câteva dosare dela pământ, se acață de vr'o scândură, se trage în sus și luând un pachet de hârtii, desface sfoara cu care sunt legate și scoate dosarul cerut. Țiind cu o mână pe acesta, iar cu alta scotînd din saltarul mesei o coală de hârtie, el zice imprecinatului : știu că sunteți vînător ; am pus la loterie o pușcă

inglezească minunată, nu luați vr'o două, trei numere? — numai trei lei numărul! — Dacă imprecinatul se apără sub cuvânt că nu e vânător, sau că are puști destule, Ghiță increțește fruntea, pune hârtia inapoi in saltar, se uită pe dosar, și zicând cu un ton sec: „Nu-i acesta dosarul dumatăle, nu-l pot găsi acuma“, pune pachetul inapoi și închide dulapul. Ear dacă imprecinatul subscie câteva numere și *plătește*, Ghiță ii dă dosarul zimbind, ii aduce încă un scăunaș ce este după sobă ca rezervă și urmează a fi foarte amabil.

Loteria nu e singurul mijloc întrebuințat de Titirez pentru a dobândi dela imprecinați resplata serviciilor ce le face. Alte ori este o colectă pentru o văduvă rămasă fără mijloace de viață prin moartea subită a soțului ei; ori pentru înmormântarea vre-unui bătrân, bogat odată și mort in miserie; ori pentru repararea mobilelor grefei pe calea inițiativei private; ori pentru un sat întreg inundat sau ars; ori înșirșit pentru alte scopuri filantropice prin care dovedește bunătațea inimei sale.

Pentru ce însă, când se află singur in arhivă, Ghiță e gânditor și se uită așa de distras pe deasupra condicilor deschise, ori in focul sobei, ori ridică ochii visători spre

podele? Pentru ce acum o zimbire îi sboară pe deasupra buzelor? Ce hârtiuță scoate din buzunar și citește cu aer de mulțumire? — Ca să pătrundă cineva în gândurile lui Titirez, ar trebui să cunoască și cealaltă parte a vieții sale, când și-a închis dulapurile și, părăsind canceleria, se amestecă în curentul celorlalți muritori.

Lepădându-și caracterul de archivar și redevinând persoană privată, Ghiță Titirez nu se mai ocupă decât cu o singură idee — *amorul*. Amorul, sau mai bine, *amorurile* sunt viața lui, răsplata ostinelilor din arhivă. El nu are niciodată numai un singur amor ce-l preocupă, ci conduce în aceiași vreme până la șase și chiar mai multe, fără ca una din iubitele lui să știe despre celelalte. A mâna toate acestea cu dibăcie, a mulțami pe toate, fără a perde pe nici una, nu e treabă ușoară și numai meșteșugurile și vicleniile minții sale iscoditoare sunt în stare de a duce la capăt uneltiri atât de grele.

Ghiță Titirez nu fusese totdeauna atât de șiret. Din contra era o vreme când se crezuse născut pentru o viață casnică liniștită. Ajuns la vîrsta de douăzeci de ani el suspina după căsătorie și își făcea tot soiul de visuri din fericirea ce va simți când va găsi pe femeea dorită și în așteptare cetea

mereu la versuri de dor și de dragoste. Fata unui bătrân pensionar, cu care făcuse odată cunoștință, îi părură că are toate însușirile ce dorea să aibă aleasa vieții lui și se hotărî să o iee. Cât ținu numai amorul treaba lui mergea de minune. Fata îi zicea că-l iubește; el îi ducea fișicuri de bomboane, ea îi lucra pungi în secret — înșirît câteva sărutări ascunse îl incredințară că nu are decât să facă propunerea pentru ca totul să fie isprăvit. Când însă veni la viitorul său socru, acesta se indignă de o asemenea cutezare din partea unui scriitor de poliție (căci pe atunci încă nu intrase în arhivă) și — ceeace supără mai mult pe Titirez — copila era cu totul de părerea tatălui ei. Respingerea propunerii sale umplu pe Titirez de amărăciune și mai multe săptămâni, se simți foarte necăjit. După aceasta însă, fie ca să-și resbune asupra femeilor, fie ca să-și uite supărările, el se puse a face curte în dreapta și în stînga și văzu cu plăcere că femeile departe de a-l desprețui, îl privesc cu ochi favorabili și că avea isbânzi neașteptate. Deatunci incredințându-se că e băiat frumos și cu noroc, el s'a pus pe amoruri. Aceasta se făcu întâi un obicei, apoi cu vremea o trebuință la care ținea mai mult chiar decât la postul ce ocupa. În zadar îl

muștră maică-sa, o băbuță bătrână cu care locuia împreună în o casă din mahala, și totdeauna când venea la vreme de masă îi zicea că are s'o pățească într'o zi, căci ar fi pe lume mulți bărbați răi ce-și tem femeile; în zadar căuta să-l oprească serile a casă; în zadar îl incredința că ar voi mai degrabă să renunțe la jumătatea salariului pe care Ghiță în bunătatea sa îl împărțea cu dinsa, decât a-l vedea urmând această cale, Ghiță nu se putea lăsa de obiceiurile sale. Din contra din zi în zi, dobânda mai multă iscusință și dibăcie. Își făcuse teorii despre modul cum trebuie făcut curte: în care casă ai nevoie de presenturi; în care altul trebuie să vii cu stihuri sau cu lăutari; când trebui să fii supus și măgulitor, sau dîrz și mândru. Un mijloc comun avea însă pentru toate: de a ținea una și bună dacă o începuse odată. „Partea adversă—așa numea el pe femei—nu trebuie cruțată. Ca să nu perzi judecata prin părăsire sau parafrapie, trebuie totdeauna ca să ai vre-o hîrtie gata, să pui s'o înregistreze și să cauți ca termenul să fie cât de scurt“.

Astfel trăind, Titirez ajunsese a nu mai afla nici o plăcere în societatea bărbaților; cu dînșii nu mai găsea nimic de vorbit, îi erau urîți și chiar se ferea de ei, căci devenise

prudent și avea de principiu că în trebi de amor trebuie să taci și să faci.

Acum el avea numai patru iubite ; căci din cele șase ce avusese — numărul legal, cum îl numea Titirez—două fusese silite a părăsi orașul și cu pornirea lor se stinsese și amorul lui Ghiță.

Aceste patru erau: 1. Femeea grefierului său *Natalița* ; 2. *Anastasia*, fata iconomului Procopie, protopopă ; 3. *Luțica*, cusutoriță la o modistă, și 4. *Cleopița*, cucoana tinerică a unui boer bătrâior.

Cunoștința Nataliței o făcuse cu ocaziunea mergerii lui cu dosare și cu hârtii la casa superiorului său ; pe Anastasia o cunoștea de mult, fiindcă făcea adeseori vizite la părintele Procopie și petrecea acolo chiar seri ; pe Luțica o întâlnise într'o seară stând la ușa casei, uitându-se la cei care treceau și se oprise să-i vorbească, ear pe cucoana Cleopița o văzuse întâi la primblare într'un echipaj frumos și după aceea la fereastră. Ghiță trecuse adeseori pe dinaintea casei sale incoace și incolò, încât tânăra cucoană îl luă în seamă apoi se deprinse a-l vedea trecând ; după aceea s'a întâmplat să-i și vorbească câteva vorbe în treacăt ; însfirșit cu vremea făcuse cu dinsa cunoștință mai intimă.

Pe toate aceste el știa să le economi-

sească bine. Cu Luțica se întâlnea seara când modista își închidea prăvălia; o plimba în zile de serbători, însă totdeauna la locuri în care nici una din celelalte nu venea vreodată. La Anastasia se ducea în vizită și profita de momentele când rămăneau singuri pentru a-i spune câteva cuvinte de amor, a-i da o scrisorică, ori a primi dela dînsa; o vedea încă la biserică unde se ducea cu părinții ei, câteodată la petreceri și acum punea la cale cum să se vadă mai nesuperați; pe Natalița o vedea la dînsa acasă, când bărbatul era dus — despre care îl înștiința o oală cu flori ce apărea totdeauna în fereastră când pleca bărbatul — și la cucoana Cleopița intra în momente oportune pe o porțiță din dos care da în grădină. Acum visa la o a cincea iubită, la o căpităneasă pe care o văzuse în grădină, plimbându-se la brațul bărbatului ei și care se cam uitase la dînsul cu coada ochiului și de cîtva timp răspundea totdeauna la zimbetul său. Preferința lui era totdeauna pentru cea prezentă. Când era singur le lăsa să defileze pe toate în gândul său, zimbea la fiecare din ele și împărțea inima lui în părți egale pentru toate. Ceva, ceva pare că tot ținea mai mult la Anastasia, cu care gândea chiar câteodată că are să se însoare,

idee însă ce gonea, îndată ce-şi inchipuia că trebuie să părăsească pe celelalte. Uneori îşi zicea că ar putea-o lua, fără a curma relaţiile cu celelalte, dar cu toate acestea nu se putea hotărî la un asemenea pas. Mai puţin dragă îi era grefieriţa, căci aceasta, pe lângă că avea un bărbat gelos, apoi se şi inamorase din cale afară de Titirez, plângea prea mult, slăbea, se uita la el ca la un Dumnezeu, încât se cam săturase de dinsa.

Intr'o zi—era tocmai o Sâmbătă—Ghiţă Titirez se afla singur în archiva lui şi arăta preocupat, ţiind în mână vre-o patru hârtiute. Aceste erau toate scrisori de dragoste ce primise şi care-l cam puneau în nedumerire. Cea întâi zicea aşa :

Ghiţică dragă,

Mâne e tocmai duminica mea, când Madama imi dă drumul toată zioa. Să vii desdimineată să mă iei ca să mergem la vie. Seara ne-om întoarce în oraş ş'om merge să ascultăm musica. Adă-mi şi o păreche de mănuşi de la magazinul din colţ, ştii, numărul 6 $\frac{1}{2}$. Să nu cumva să întârzii, c'o păţeşti cu mine. Îţi sărut ochişorii.

Luţica.

A doua scrisoare era dela Anastasia :

Preiubitul meu !

La biserică este mâne slujbă mare. Tata și mama merg amândoi. Eu m'am făcut bolnavă și voiu rămânea acasă. Vino, preiubitul meu ! Până mâne imi pare un an.— Toată noaptea am să visez de tine. Te sărut de o mie de ori.

A ta iubită

Anastasia.

A treia scrisoare era foarte scurtă :

Titirejel,

Dumnealui s'a dus la țară și se intoarce poimâne. Fii mâne la unul după amezii la locul știut. Doar n'ai perdut cheia ?

C...

Cea de pe urmă și mai sentimentală era dela grefieriță :

Iubitul inimei mele, scumpul, dragul, drăguțul meu !

Vino mâne după amezii. *El* are treabă la presidentul lui toată vremea. Vino, scumpul meu. Of ! Tu nu mă iubești cum te iubesc eu. Of ! Ghiță ! Ghiță ! Nu știi cât te iubesc de mult. Numai la tine gândesc zioa și

noaptea. El imi e tot mai nesuferit. Of! Ghiță! Iubește-mă și tu cum te iubesc eu! Imi pare că te tot văd cu ochii tăi cei frumoși și mă topesc... Of! iubește-mă Ghiță și nu fii așa de posomorit ca mai deunăzi; am plâns toate noaptea. Te sărut de o mie de mii de mii de ori. A ta iubitoare pentru vecii vecilor, te sărut și ear te sărut de o mie de mii de ori.

Natalița.

Titirez ceti scrisorile de mai multe ori, apoi se scărpină în cap, își făcù o țigaretă, mai gândi câtva timp, apoi ear ceti scrisorile și în fața lui se vedea că nu știe ce să facă. Ca să mai uite, luă condeiul și numerotă toate scrisorile, după obicei, — obicei transportat din archiva curții în archiva lui privată — dar tot nu-i venea nici o idee cum să scape din acest impas, mai cu seamă fiindcă în Dumineca aceea era să fie paradă și astfel căpitanul nefind acasă, Titirez se hotărise să facă cel întâiu pas serios spre căpităneasa cea frumușică. Insfirșit își făcù programul următor: Desdimizeată în vremea bisericii va merge la Anastasia; după aceea se va duce la Cleopița să-i spuie că are treabă la grefierul său și totodată va scrie Nataliței că-i cam bolnav. În vremea aceasta se va răpezi la căpităneasă, ș'apoi va sfirși zioa

cu Luțica. Așa și făcù. A doua zi după ce se îmbracă frumos, neuitând pantalonii cei cu roșu, albastru și alb, făcù o vizită lungă celei mai preferite din iubitele lui, se răpezi la Cleopița și descuiè portița din dos, în vremece trimese următoarea scrisoare Nataliței :

Drăguță!

Tare sunt bolnav ; mă doare capul și șelele și mama mi-a pus un muștar și nu-mi dă voe să es din casă. Socot că mâne imi va fi bine și însănătoșindu-mă oiu veni să te vëd căci am sa mă cer să mă duc dela cântelerie pentru boală ș'apoi atunci vom fi singuri. Tare sunt mâhnit pentru șele.

A matala iubitor și te sărut dulce.

G...ă T.....z.

P. S. Arde scrisoarea ca să nu cumva...

Cleopița auzind că Ghiță are treabă, se necăji întâi, apoi avënd oarecare practică a acestor lucruri, ii veni ideea că Titirez ii este necredincios și nu-l oprì mai mult. Inșă intorcându-se în casă, își schimbă grabnic hainele, îl urmări de departe și-l vëzù intrând în casa căpitanului. În vreme ce ea sta la pândă după un zaplaz, Ghiță intră la căpităneasă.

„Vë rog să mă iertați, cuconiță, zise el,

dar am auzit că vă mutați la Sf. Dumitru și am vrut să văd casa dacă nu vă supără. Eu sunt archivarul curții: Ghiță Titirez.

— Căpitanul nu mi-a spus că se mută, răspuse ea, dar are obiceiul de-a nu mă înștiința despre nimica.

„Așa sunt bărbații, răspuse Titirez zimbând. Cum se însoară, apoi se fac tirani asupra femeilor lor.

Căpităneasa dădă din cap și suspină.

— V'am văzut de multe ori la grădină, cuconiță, urmă Titirez. Întăia dată în ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel. Aveați o rochie cafenie care vă ședea foarte bine.

„Dar cum de țineți minte așa de bine?

Titirez suspină, apoi se uită pătrunzător la dinsa, apoi plecă ochii la pământ. Căpităneasa se înroși.

După ce mai schimbă câteva vorbe, căpităneasa îi propuse să-i arate casa. Ghiță îi oferă brațul și cercă a strânge mai tărie pe al ei. Frumoasa căpităneasă neîmpotrivindu-se, ei merseă așa din odaie în odaie tot vorbind și zimbând și devenind tot mai intimi. La odaia cea din urmă căpităneasa se opri zicând: „Aici este... n'ar trebui...

— Pentru ce să nu intrăm? șopti Titirez, uitându-se drept în ochii ei.

„Apoi... și căpităneasa se inroșea tot mai mult.

Nu apucase a închide bine ușa după dinșii, când se auzi în coridor un zuruit de sabie și de pintoni.

— Săraca'n de mine, căpitanul! Ce-o să gândească! strigă ea.

„Pe fereastră! răspuse Titirez.

— În cada de sub streșină! adăogî ea.

„Când să mai vin? zise încă Titirez pășind peste fereastră.

— Joi seara la opt, răspuse căpităneasa, închizînd fereastra în pripă și mergînd zimbitoare să intîmpine pe soțul ei.

Ghiță ajungînd la pămînt se tupilase în cadă. Din nenorocire în fundul cadei era încă apă de ploaie, așa încît bietul archivar stătî mai multă vreme cu picioarele în apă până la glezne și-l apucă un gutunar tătăresc. Când observă împrejurimile, văzî alătura un zaplaz în dosul căruia s'ar fi putut da un moment, pînă a nu fugi.

Abia eși din cadă și se ascunse după zaplaz când îl apucă cineva de braț. Titirez îngălbeni, gîndind că-i ofițerul și-i slăbiră toate puterile. Era însă Cleopița care-l pîndise.

„Ha! Vînzătorule, te-am prins insfirșit! strigă ea, ridicînd vîlul de pe față. Ha! Netrebnicule și fățarnicule!—Cum văzî Ti-

tirez că nu-i căpitanul, îndată prinse la inimă, își prefăcù fața și zise zimbînd :

— Am sîrșit treaba cu grefierul meu ; bine că te-am găsit ; tocmai era să vin la mata, drăguță.

„Așa, cuconașule ? Dar pe fereastră de ce ai sărit, dar în cadă ce-ai căutat, dar de ce tot strănuți și îți sunt picioarele ude ?

— Te incredințez... să n'am parte de mătăluță ; îți jur pe tîneretele mele, pe dragostea mea... drăguță !...

„Piei și să nu te mai vîd în ochi, satane ! că te ucid ! Iau un par și te ucid !

Zicînd așa, Cleopița se depărtă furioasă. Titirez remase o secundă pe loc, strănută de cîteva ori, se mai scărpină în cap, apoi se puse într'o brișcă cu un cal, ridică coșul și merse acasă, făcînd pe drum socoteală că tot mai are vreme să se schimbe și să meargă la Luțica.

Care fu însă spaima lui, cînd, intrînd a casă, vîzù la dînsul în odaie o femeie care ședea pe un scaun și-l aștepta.

— Mata ești, Nataliță ?

— Tu mă înșăli și mă vinzi, o, Ghiță ! îi răspunse aceasta galbenă ca ceara și cu ochii rătaciți. Nu ți-e milă de mine și de dragostea mea ? Tu nu ești bolnav, tu nu mă iubești. Of ! Ghiță, ai să dai seamă !

„Mai incet pentru Dumnezeu! șopti el, poate să te audă mama care-i în odaia din fund lângă bucătărie.

— Nu-mi pasă, strigă grefierita, deacum nu-mi pasă de nimica. Ce-a fi, a fi, sunt hotărîtă la toate!

„Dar liniștește-te, pentru Dumnezeu! o rugă Ghiță. Îți jur că am fost bolnav, nu vezi cum sunt de răgușit și de răcit. Numai pe mata te iubesc, îți jur pe ochii din cap numai la mata gândesc.

— Dacă-i așa, hai să fugim! Pe *dînsul* nu-l mai pot suferi; viața mi-e un blăstem. Hai să fugim chiar acum, ori nu mă iubești și mă omor!

„Săracul de mine și de mine, strigă Ghiță desperat. Să nu cumva să te omori și să faci așa o pozna! Dar vino-ți în fire, scumpo, cum să fugim? unde și cu ce? Vrei să mă dea afară dela archivă?

— De nu fugi cu mine, mă omor! — tot striga grefierita și ochii îi ardeau cumplit.

„Ei bine, vom fugi—dar nu acum. N'am nimic pus la cale. Poimâne seară oi veni să te iau, gătește tot.

Cum o mîngaia astfel, tot strănutând și tușind de răcit ce era, deodată se deschise ușa mare și se răpezî în casă Luțica care nu avusese răbdare să-l mai aștepte. Când

văzù o altă femeie, rămase incremenită, apoi deodată se resuflă adânc și-i aruncă o ploaie de injurii :

— Ha ! Marțafoiule, de aceștia imi ești ? Prepuneam eu de mult că ești bun numai de stirnit femeile, ei lasă, mangositure !

Strigând așa, Luțica se aruncă cu unghiile asupra lui ca să-l sgârie și să-i scoată ochii. Natalița însă deveni deodată palidă ca o moartă și căzù leșinată pe canape.

Aleu ! Valeu ! Ce-i pe capul meu, ce-i pe capul meu ! se văita Titirez, trăgându-se de păr.

— Cine-i femeia asta, rele și blăstematule ? tot striga Luțica amenințându-l cu unghiile.

Strigătul și vuetul spăriară pe mama lui Titirez care era în odaia din fund lângă cuptor și băbuța sări să vadă ce se petrece. Însă abia apucase a intra în odaia unde se petrecea această scenă, când se și auzi afară glasul grefierului care întreba pe femeia de la bucătărie ! „A casă-i Ghiță ?“.

Auzind acest glas, Titirez apucă pe Natalița în brațe, strigând către bătrână : „Scapă-mă mamă !“ Băbuța impinse pe Luțica în odaia de alături după Ghiță care ducea tot acolo pe Natalița.

— Sărut mâna, cucoane Pavlachi, zise

bătrâna intimpinând pe grefierul ce intra. Ghiță e cam bolnav și-i culcat — i-am pus un muștar.

„Imi pare rău, răspuse grefierul. Tocmai veneam și eu odată să-l văd. A fost de atâtea ori la mine și-mi tot ziceam că trebuie să vin și eu odată. E dincolo în pat? Am să merg să-l văd.

— Nu vă osteniți, cucoane Pavlachi, eaca vine singur. Intrând Ghiță, bătrâna eși să aducă dulceți.

„Tare ești galben la față, Ghițișor, zise grefierul către Titirez ce intrase și părea că acum s'a sculat de pe o lungoare de patruzeci de zile.

— Nu-mi e bine, domnule grefier, am să vă rog chiar să-mi dați un concediu de câteva zile.

„Bucuros, Ghițișor, bucuros, răspuse grefierul, luând dulceața, am să stăruiu de preșident, știi că el mă ascultă. Numai vezi de te indreaptă. Știe femeea mea o doftorie pe care am să-ți-o dau, o doftorie care face minuni. Numai femeea mea are să te indrepte.

După ce mai vorbiră câteva momente, grefierul eși și sărută pe Titirez pe frunte, căci din toți funcționarii săi subalterni arhivarul era favoritul său.

.

Câteva zile, după Dumineca cea plină de întâmplări din care scăpase cu bine ca prin minune, Ghiță Titirez se îndreptă de gutunarul, tusa și frigurile ce-l scuturase. Însă băbuța, muma lui, nu voi să-l ierte până ce nu se va spovădui și împărtăși ca să se spele mai întâi de păcatele sale, și până a nu-i lua făgăduința solemnă că în viitor va fi cu minte. Săvârșind aceasta, Ghiță văzu cu părere de rău că rămăsese aproape fără amoruri. Perduse pe Cleopița, pe Luțica și pe Natalița și nu-i mai rămânea decât Anastasia și căpităneasa și încă această din urmă mai mult ca speranță pentru viitor.

Deaceea, fiind nesfârșit indemnăt de maicăsa, având și în memorie întâmplările din Dumineca cea fatală, amintiri cari îl urmăreau până ș'în vis, el luă hotărîrea să se însoare — se 'nțelege cu Anastasia care totdeauna fusese cea preferită. Într'o zi dar, el merse pe neașteptate la dînsa. Însă care fu indignarea lui, când, intrînd în casă, găsi pe un diaconaș frumușel singur cu Anastasia? Acesta îi tot vorbea încet și o desmerda cu mîna, tocmai când părinții nu erau a casă. Fără a perde un cuvînt, Ghiță eși furios, convins că femeile sunt perfide și că e prost acela care are încredere în ele, și-și zise că deacum nu va mai fi credincios ca înainte. Deaceea

alungă din gândul său ideea căsătoriei, și urmă cu amorrurile.

Pe la primblări, pe la teatru, prin adunări, la curte, Ghiță căută mai multă vreme până ce își adună earăș câteva iubite. Pe lângă căpităneasa cu care acum era mai intim, mai găsise o văduviță foarte frumușică, într'o mahala, dar care umbla după căsătorie, deși avea doi copilași. Mai făcù cunoștință și cu o profesoriță de la o școală de fete, *Polyxenia Găină*, căreia îi plăcea foarte mult poesia și la care vedea că fără versuri nu isbutește. Deaceea în archivă, când era singur, el impingea adesa condicele într'o parte și făcea poesii, lucru ce la început îi venea mai greu, dar în urmă, mai cu ajutorul și a câtorva calendare și jurnale îi era mai îndemână. Într'o zi compuse mai multe poesii pe care era să le prezente profesoriței împreună c'un buchețel. Cea întâi o numise „*La P...*”

Tu ești ca o rosă, ca un crin

Pe când eu suspin.

Ah! primește acest buchet

De la un băet

Care atâta te iubește

Incât se topește

Și te uită la mine cu amor

Căci altmintrelea mor.

Alta era o alusiune la o convorbire ce avuse cu dînsa în grădină.

Mi-ai spus că mă vei iubi
Când vei fi incredințată
Că după alta nu alerg
Și că ai inima mea toată.
Apoi cum am să iubesc
Pe alta decât pe mata
Când, dacă nu ești acolo,
Eu plâng zioa și noaptea.

A treia era un acrostih asupra numelui ei :

Gândești că voiu mai trăi
Atunci când nu mă vei iubi ?
I! mai de grabă aș muri
Nimic nu m'ar putea opri
Această viață a sfîrși!

Asemenea versuri compunea el pentru profesoara Polyxenia, în vreme ce stringea și mai tare relațiile sale cu căpităneasa, ce frecventa pe văduviță, depărtând totdeauna vorba căsătoriei și totdeodată căuta și alte amoruri nouă pentru a putea implini cel puțin numărul legal.

FOI CĂZUTE

Lumea stă pe o schimbare; toate trec și mor și pier.
Conachi.

În tot anul când natura se despoaie de podoabele sale și piciorul nostru calcă pe movile de foi uscate și căzute, o simțire de tristeță ne cuprinde și ne gândim cu melancolie la anotimpurile frumoase prin care am trecut. Însă de astă dată m'am gândit fără voie și la un alt fel de foi, la cele literare și științifice ce într'o zi apăruse pe neașteptate în România, inverzise câtva timp și apoi s'au pierdut pentru totdeauna fără a mai învia în primăvara următoare.

Ne mai vorbind de cele anterioare „Convorbirilor Literare“, din care multe s'au bucurat de un succes bine meritat, câte mai noue nu am salutat la aparițiunea și am plâns la stingerea lor!

În Ianuarie 1868 am vestit cititorilor noștri că a apărut în Iași „*Jurnalul pentru toți*“, un jurnal în format mare, ilustrat (cuprinzând în frunte chiar portretul redactorului) care zicea că are de scop *să desvolteze literatura națională*. Inceputul părându-ne cam slăbuț, pentru un scop așa de măreț, nu ne-am sfiit a arăta părerea noastră foarte lămurit. Redactorul *Jurnalului pentru toți* se cam supărase pe noi, ne răspunse cu îndestulă animositățe, ear după două sau trei luni—inchise jurnalul.

Câteva săptămâni mai târziu, ne-a venit cu poșta o foaie literară hebdomadară din Botoșani „*Steluța*“ sub redacțiunea d-lui I. V. Adrian. Această foaie ne părù ceva mai binișor redactată și urarëm succes confratelui nostru; dar ce folos! Steaoa căzù îndată și Botoșanii remaserë earăș în întuneric. Pe la sfîrșitul anului trecut am aflat moartea subită a însuș redactorului Steluței, deși se afla în toată puterea virstei.—I. V. Adrian a avut o viață destul de ciudată, căci a cercat și gustat din toate. Luarea a minte a publicului a fost atrasă asupra lui prin *Bondarul*, întâiul jurnal umoristic din Moldova, ale cărui glume destul de ghimpoase îi făcù oarecare nume. După aceea a fost succesiv tipograf, primar, subprefect,

librar, polițaiu, poet, deputat, redactor, profesor de filosofie, inspector al regiei monopolului tutunurilor și câte altele ce nu mai știm. De bine, de rău el o scotea la capăt în toate aceste trebi, căci cu inteligență îl înzestraseră natura în deajuns; îi lipsea însă o învețătură solidă și mai cu seamă... dar: *de mortuis nil nisi bene*, să ne aducem a minte numai de figura sa plăcută și simpatică și să uităm celelalte. Dacă literatura nu-l va cunoaște, cel puțin lăutarii îl vor pomeni, căci mulți din ei vor fi câștigat laude și bani de la inamorați nefericiți, căroră le cântau refrenul cunoscutei poezii ce Adrian a tradus din italianește:

O tu crudelo! Inimă n'ai,

Inimă n'ai!

Un an mai târziu, în Februarie 1868, ne trezirăm cu un jurnal literar în *Roman*, jurnal ce-și zicea *nepolitic* și se intitula *Femea*. Această foaie cuprindea deșănțate lucruri. În darea noastră de seamă, cităream câteva pasajuri din diferitele articole ale *Femeii* și îndemnăm pe d. Gheorghiu (*Budu*) al cărui nume figura ca redactor, care era unicul colaborator și poate, afară de noi, unicul cetitor, să înceteze cu această publi-

care, cu atât mai mult că pe atunci în Roman nici nu exista o tipografie și redactorul era silit să tipărească la Iași jurnalul ce apărea în Roman. Întâi d. Gheorghiu (Budu) se mânia și ne făcu lungi răspunsuri în prosă și în versuri; mai pe urmă însă, după câteva luni, văzând că nu mai merge, el ascultă sfaturile noastre și chiar ne scrisese o scrisoare foarte amabilă. Nu ne puturăm opri de a-i trimite felicitările noastre pentru moartea *Femeii* sale.

Trecură încă doi ani și se deșteptă însfirșit și capitala României din letargia intelectuală în care zăcea de timp îndelungat. Văzând că înaintea ei Botoșanii și Romanul — ne mai vorbind de Iași — încercaseră să publice foi literare, ea își zise că i-a venit și ei momentul și deodată începui a ne trimite broșure peste broșure cu tot soiul de nume. Între aceste însemnăm întâi „*Ateneul*”, apoi jurnalul numit: *Societatea pentru Învățătura Poporului Român*. Arătând cuprinsul întâiului număr în „Convorbiri”, nu voiream a ne pronunța asupra meritului jurnalelor, decât mai pe urmă când vom avea mai multe broșuri înaintea ochilor.

Intr'un târziu ne veni în adevăr încă un al doilea număr; și când eram să începem tocmai a ne lămurii despre meritul foilor,

foilor, ele răposară de moarte subită. De ce au apărut, de ce au dispărut — nimeni nu știe! Odată cu dinsele se ivise și *Foaea Societății „Românismul“* arătând în frunte numele a o mulțime de colaboratori, printre care și d. B. P. Hașdeu — căci pe atunci „Columna lui Traian“ nu se transformase încă din jurnal politic în jurnal literar și științific. Foaea societății „Românismul“ era foarte curioasă: ea avea scopul de a lăuda tot ce este românesc, constituind pentru aceasta o societate anume, cu o mulțime de preșidenți, vice-preșidenți, casieri, secretari etc., și având lungi statute a căror publicare ocupa cea mai mare parte a broșurei No. 1. Prețul abonamentului era 20 fr. pe an; ear cancelaria comisiunii de redacțiune (cum se numea) se găsea pe Podul Mogoșoarei No. 81 — în fund. Nu mai știm în care fund, căci după două, trei numere se infundară așa de bine statutele, preșidenții, cancelaria și comisiunea de redacțiune, încât nimeni n'a mai fost în stare să-i disfunde. Dacă cel puțin abonații, amăgiți în așteptările lor, au putut să discopere în ce fund din Podul Mogoșoarei se aflau casierii, sau de nu, ne este peste putință a cunoaște.

Câteva luni înaintea acestor din urmă două foi literare, apăruse în București și

Revista Științifică a d-lui P. S. Aurelian. Aceasta, deși aproape șapte ani au trecut de atunci, trăește încă și dacă o menționăm aici, unde vorbim numai de foi căzute, facem aceasta, numai pentru a ne îndeplini o datorie de conștiință. Judecând-o la început cu asprime după întâiul ei număr, nu ne sfim a declara acum că urma ne-a înfătoșat-o în parte sub o altă lumină. Studiile d-lui Aurelian despre economie națională, agricultură și altele, bine scrise și îndreptate în mod practic spre îmbunătățirea materială a țării au început a produce întru câțva fructele lor. Cunoștințele redactorului, energia ce arată și neoboseala ce pune întru a ne învăța cum să ne ocupăm de interesul nostru propriu—marele mobil al oamenilor și popoarelor—merită o laudă obștească.

În anul 1872, după ce toate scrierile literare ce apăruse în București mai înainte, încetase de mult, o societate de tineri veniți abia din străinătate, se înființă ca să scoată la lumină o foaie nouă numită „*Transacțiuni Literare și Științifice*“. Această publicațiune se înfătoșă publicului cu articule așa de puțin potrivite pentru țara noastră și scrise într-o limbă așa de neînțeleasă încât, după câteva numere, o condamnărem cu desăvîrșire, cu atât mai mult că prevedeam grab-

nica ei moarte. Cu materii științifice învățate prin școală și scrise cu un aer de autoritate ce șade rău unor tineri cari acum es în lume, nu înaintează literatura națională ! Le am spus-o și nu am fost crezuți. Incurând însă când văzură înșii că este peste putință de a duce mai departe lucrul lor, chiar așa de ușor cum și-l făcuseră, ei închiseră *Tranșacțiunile* și luară hotărîrea de a aduna toate puterile pentru a crea o revistă durabilă în București. Profesori vechi ca d. V. A. Urechia, scriitori cunoscuți mai de mult ca d. G. Sion, jurnaliști politici ca d. Pantazi Ghica, toți tinerii de la *Tranșacțiuni* și câțiva alții ce rătăceau răsleți incoace și acolo și făcuseră încercări literare anterioare prin foi umoristice și politice, se întruniră și, sub auspiciile d-lui avocat Petru Grădișteanu, care și el în tinerețe se încercase în facere de versuri, înființară *Revista Contimporană*.

Când numim *Revista Contimporană*, vorbim de însăși viața *Convorbirilor* în timp de aproape doi ani, căci vor fi fost puține jurnale literare care să fi întreținut o polemică așa de aprinsă ca foaea noastră cu acea revistă din București. Critica d-lui Maiorescu contra *Revistei*, intitulată „*Beția de cuvinte*” — nume ce a intrat deatunci în in-

trebuințarea comună — deschise lupta. Revista răspunde prin d-nii Grădișteanu, V. A. Urechia și P. Ghica lung și larg; d. Maiorărescu replică prin un articol și mai lung încă, ear apoi, după obiceiul Românilor, lupta trecu pe tărîmul satiric. În vreme ce Convorbirile tipăreau o satiră asupra colaboratorilor Revistei (Satira III de Iacob Negruzzi), aceasta trimitea abonaților săi, pe lângă broșura literară și o umorescă teatrală numită *Musa de la Borta Rece*, urmând acest joc câtva timp. Prin București, prin Iași, prin provincii se auzeau pretutindenea discuțiuni asupra luptei literare ce se încinsese; pentru întâia dată în România publicul cel mare luă interes la lucruri literare. Dar ce e mai curios, câteva persoane din București venire în Iași anume ca să vadă Borta Rece în care se îmbătau colaboratorii Convorbirilor. Care fu însă disamăgirea lor când, după multă greutate, abia găsiră înșfîrșit, într'o mahala depărtată, o cârciumă ticăloasă, fără bănci, fără scaune și — fără nici un membru din Junimea. Bucureștenii nici nu vorire a crede că aceasta ar fi vestita „*Borta Rece*“, căci unii luaseră lucrul la serios și își inchipuiau în adevăr că așa s'ar fi chemând localul întrunirii celor de la *Noua direcțiune*. Impăcare sau, cum ar fi zis redactorii Con-

timporanei, *transacțiune* științifică între Revistă și Convorbiri nu a urmat niciodată.

Un anunț din Iunie 1875 ne arată că d. P. Grădișteanu s'a retras dela redacțiunea acelei foi și că aparițiunea ei va fi întreruptă până în Septemvrie. Întreruperea ei însă a ținut până la Octomvrie, când foaia a ieșit din nou sub alți redactori decât acei cu care începuse. Deatunci lupta crâncenă între Convorbiri și Revista Contimporană încetă și ambele foi priviră una la alta, dacă nu cu simpatie, cel puțin cu indiferență.

Însă pe lângă Revista Contimporană se ivi la București un luceafăr nou, cu o aparență foarte strălucitoare. Aceasta era *Revista Literară și Științifică* născută la 15 Febr. 1876, având în frunte doi directori și în coadă un comitet de redacțiune compus din douăzeci și trei de nume, dintre care acela al unui profesor francez, a câtorva bărbați politici români, a mai multor medici și avocați și înșirît a câtorva persoane necunoscute în nici o ramură de activitate intelectuală. În privința formei exterioare, noua revistă nu lăsa nimic de dorit: hârtie bună, format îndemănatic și plăcut, tipar frumos. În fruntea numărului întâiu, drept profesiune de credință, se tipări o glumă a d-lui Hașdău îndreptată contra noastră cu

deplin succes—o mărturisim cu bună inimă. Dar cât ținû această publicațiune? Patru luni in cap! In curênd unul din directori se supêrâ și se lepădă; puțin după aceea o pârâsi și d. Hașdeu, al doilea director; numeroșii colaboratori se luare la ceartă, direcția pe care d. Hașdeu o numise *sănătoasă*, se inbolnăvi așa de rău, încât închise ochii pentru totdeauna. Pentru a scăpa aparențele, de vreme ce se buciumase aparițiunea acestei foi cu un sgomot ne mai pomenit, se publică că ea se unește din nou cu Revista Contimporană. Sub acest nume ea urmă încă până in toamna anului 1876, când abonații incetare de-a o mai primi. — Dacă foștii colaboratori ai Revistei Contimporane sunt în adevêr destinați pentru literatură, precum credeau, ei vor reapărea de sigur cândva și cumva; ear dacă activitatea literară a fost numai pretextul pentru a se arăta in public, lucrările lor se vor mărgini in aceea ce a cuprins trupul Revistei, cu dînsa vor cădea, ear alte jurnale ce vor mai apărea și dispărea vor mări movilița foilor căzute printre care va zace pierdută și Revista Contimporară. Zioa bună vrednică adversară! Noi îți intindem mâna in această oară supremă, și dacă am fi malițioși, ceea ce nu suntem, ne-am ruga de d. Bodnărescu

ale cărui epigrame ați luat atât de mult în ris, să facă pentru mormântul tău o *epitafă în forma unei epigrame antice*.

În anul trecut au mai resărit însfîrșit două noue jurnale literare în București *Revista Junimei* și *Acera Română*, sub redacțiunea unor tineri, nu încă destul de copti, pentru a pricepe serioșitatea unei asemenea întreprinderi, ear în Iași alte două *Foaea Familiei* și *Buciumul Român*. Presupunem că cele două de 'ntăi au încetat de mult, căci nu ne-a mai venit din ele nici un număr de timp îndelungat. Foaea Familiei earăș a apus, ear Buciumul Român duce încă — pe cât aflăm — o viață prăpădită care dă puțină speranță pentru viitor. — Mai practic ne pare a fi d. Gr. H. Grandea cu *Albina Pindului*. D-nialui scoate câteva numere în București, apoi încetează ani întregi. Pe urmă pleacă la Craiova și mai scoate și acolo un număr sau două și apoi ear încetează. Pe broșurile cari apar vedem însă totdeauna însemnat: anul I, anul II, anul III, anul IV și așa mai departe, nevrînd redactorul a ține seamă că în acești ani Albina Pindului a fost numai o arătare sporadică. Închipuirea îndrăzneată a d-lui Grandea confundă ceea ce a fost cu ceea ce ar fi trebuit să fie în cursul vremilor; și publicul, dacă vrea, împărtășască

poetica nălucire a redactorului, ear de nu—
sănătate!

Eată starea literaturii și științei în România în lungul restimp de zece ani! Am văzut legi făcute, prefăcute și abrogate; partizi politice luptându-se cu inversunare; libertăți proclamate și înscrise în legi; am văzut academii ce discutau bugete și diurne, și, drept activitate, tipărind cu multă cheltuială un dicționar de cuvinte fantastice, pe care le declara cuvinte românești spre mirarea tuturor Românilor care nu le pricepeau; am auzit pe tribună cuvinte pompoase de școală și biserică, de românismu, de cultură și civilizațiune dar cum bărbații politici își inchipuesc o stare de libertate și de cultură într'o țară lipsită de orice mișcare intelectuală, aceasta n'am priceput-o!

Nu putem sfârși acest catalog, sau mai bine zis necrolog, fără a pomeni și de o foaie română din Austria, pe care Convorbirile au găsit-o în viață și care s'a stins acum spre marea noastră mâhnire. Aceasta este „*Foaia Societății pentru literatura și cultura Română din Bucovina*“. E drept că nu ne uneam în totul cu limba în care se scriea și că ortografia acelei foi ne părea cam hieroglifică nouă din România liberă,

dar oricum, Foaia Bucovinei era o manifestare de viață a compatrioților noștri de peste Molna ; era simburele sădit ce putea să crească și să se desvelească în curgerea timpurilor. Din nenorocire însă tânăra plantă s'a uscat și a perit. Ce vedem în locul ei ? O universitate germană și germanizatoare se întemeiază în Bucovina. Guvernul Austriei adună profesori din toate părțile imperăției și chiar de prin depărtata Germanie, pentru toate facultățile și descopere în fața lor statua Austriei, voind prin aceasta a le arăta scopul ce trebuie să urmărească. Peste un an ne-a și venit din Cernăuți începutul unui frumos tractat de drept civil francez, cu privire specială la dreptul român, tractat ce pare mult mai serios decât începuturile analoage făcute la noi și părăsite apoi în grabă. Incurând însă vom vedea fără îndoială resărind reviste literare, juridice, medicale, scrise în limba germană. Aceste scrieri ni se vor trimite și noi le vom deschide cu curiozitate pentru a vedea ce se petrece în sora noastră vecină, trup din trupul nostru. Știință vom găsi în ele de sigur, dar vom căuta în zadar limbă românească sau măcar idei inspirate de simțire națională. Vrând, nevrând vom compara atunci starea

literaturei și gradul de cultură din țărișoara vecină cu acele de la noi, și care va fi rezultatul? Dacă judecăm viitorul după ultimii zece ani și după starea presentă, vom vedea dincolo la Nemți: plante ce inverzesc, dincoace: *foi căzute!*

1876.

IONIȚĂ COCOVEI

Es muss auch solche Käutze geben
Göthe.

Când trebile te silesc să mergi pe la curți și tribunale, nu lipsești niciodată de a întâlni un bărbat lung și serios care se plimbă gânditor prin încăperile tribunalelor, sau stă de ascultă cu luare aminte cercetarea vre unui proces. Fie vreme bună sau ploaie sau ninsoare, el merge regulat în toată dimineata la tribunal. El poartă o cușmă lungă și țuguiață și când e glod, incalță ciubote lungi până peste genunchi. Ioniță Cocovei nu mai este tînăr, căci prin părul capului și a barbei se văd multe vițe albe resărind. Deși arată sănătos și voinic, el se sprijine pe un baston gros și vênjos cu virful de fer. Ioniță Cocovei nu e insurat și nu are

rude nici prieteni; el şade într'o mahala depărtată şi toată plăcerea şi fericirea vieţii lui consistă în ascultarea pledoriilor la tribunale şi curţi.

Ioniţă Cocovei era singurul fiu la părinţi. Ajuns la doisprezece ani, el rămase orfan şi stăpân peste o mică avere pe care deatunci a mai mărit-o în şirul anilor. Prin stăruinţele tutorului său, el fu numit mai târziu scriitor în cancelaria prefecturei, însă lucrările administrative nu l'au interesat nicio dată şi dorinţa lui era să treacă la un tribunal pentru a putea asculta cercetarea proceselor. Oarecare prefaceri de instituţiuni aducând cu sine şi depărtarea a mai mulţi funcţionari subalterni, s'a întâmplat ca Ioniţă Cocovei să rămăie fără de post şi fiindcă nu se bucura de protecţia nici unei persoane cu influenţă, nimeni nu s'a mai gândit să stărue pentru numirea lui din nou în vre-o funcţiune. Nici el nu a stăruit, căci nu prea iubeşte oamenii, nici pe cei mari, nici pe cei mici.

Se mai întâmplase pe atunci să-i treacă prin cap ideea căsătoriei şi se găsisese chiar fiica unui bakal bogat care-i cam plăcea. Cocovei însă are un caracter foarte nehotărit şi cu cât ideea să ceară pe fiica bakalului prindea mai mult rădăcină în gândul său,

cu atâta perdea mai mult curajul de a se duce să-și facă propunerea. De mai multe ori intrase în băcălie cu ideea de a face pasul, dar acolo întâlnind figura serioasă a bacalului care ședea cu ciubucul în mână învăluit într'un nor de fum, curajul îl părăsea și în loc de a vorbi despre căsătorie, cumpăra vr'un mezelic oarecare, îl învălea în hârtie, și puindu-l în buzunar, îl ducea acasă. Însă fata bacalului îl vedea adesea trecând pe dinaintea ferestrei sale și se uita după dînsul. Cât era de mare și de voinic, Ioniță pleca atunci ochii în jos și se înroșea, temându-se ca nu cumva copila să ghicească gândurile sale. Se vede însă că ghicise copila, poate i-a fi spus-o un vis, căci ea se uita din ce în ce mai lung după dînsul, și după ce trecea el, copila pleca ochii la pămînt și sta multă vreme pe gânduri. După câteva luni, Cocovei se hotărî însfîrșit să-și facă propunerea. În gândul său chibzuî încoace și încolo cum să vorbească cu viitorul socru. Însă fiindcă gândind se incurca tot mai tare, el se hotărî să scrie pe hârtie cum să-i vorbească. După ce luă o coală albă și își ascuți pana, el începî a scrie:

Domnule Enachi!

După aceasta ne mai viindu-i nici o idee,

el șterse penița, o mai ascuți ear și părându-i cerneala prea groasă, vărsă câteva picături de oțet în călămare. Apoi ear începù a scrie:

„Anul una mie opt sute.... luna Aprilie în patrusprezece zile“.

Subscrisul *Ioniță Cocovei*,

Considerând că se zice chiar în evanghelie că nu e bine ca omul să fie singur;

Considerând că sunt acum de treizeci și trei de ani;

Considerând că am o mică avere din care pot hrăni o familie;

Considerând că dumneata ai o fată care-i frumoasă...

Când ajunse la acest considerant, tot sângele i se suî în cap și nu putù scrie mai departe. Se trecură mai multe zile, în care văzuse ear pe copila bacalului la fereastră, uitându-se după dinsul lung și serios. Într-o Duminică, după ce fusese la biserică ca să se îmbărbătească, luând cu dinsul două bucăți de anaforă acasă, el se puse ear pe scris și inspirat fiind, sfîrși dintr'un condeiu toată foaia propunerii. Atunci luând-o cu dinsul, păși hotărît la băcălia lui Enachi; însă fiind Duminică, dugheana era închisă. Ca

să vorbească cu viitorul socru, ar fi trebuit să se suie la dînsul în casă. Aceasta însă n'o putu face : să dea ochi cu copila ! Ce ar fi gândit de dînsul ? — Ioniță se întoarse acasă și de atunci tot curajul îl părăsi. Săptămână trecu după săptămână și lună după lună, până ce într'o zi îi veni vestea că fata s'a logodit cu un neguțitorăș din vecinătate care avusesese curajul să o ceară. Această veste îl pătrunse de melancolie și de atunci părăsi pentru totdeauna ideea căsătoriei. Când vedea o femeie tîneră, el fugea în altă parte și devenea tot mai misantrop. Singura lui distracție erau procesele la care asista și numai Duminică și în zilele de serbători, îi era urît după biserică când nu avea ce face. Atunci însă cetea în condica civilă sau penală și sta multă vreme pe gânduri ca să înțeleagă vre un paragraf, și cele mai multe ori, cu cât mai mult gîndea, cu atît mai puțin înțelegea. Cel mai mare respect îl avea de avocați, mai cu seamă de acei ce vorbesc mult cătră judecători și cu ton hotărît și când întâlnea pe unul din aceștia pe stradă, el saluta totdeauna cu respect. Când vedea pe vre unul prin coridoarele curților sau tribunalelor, el se uita lung după dînsul și clătînd din cap șoptea printre dinți : „*Acesta-i bun !*” După vre un proces mai

lung, când judecătorii se retrăgeau și publicul începea a discuta care din cele două părți are dreptate, pronunțându-se unii pentru o parte, alții pentru cealaltă, Ioniță asculta cu luare aminte pe toți dar nu da niciodată părerea sa. Dacă însă îl apucau și pe dinsul să spue cum crede, cine are dreptate, Cocovei era foarte incurcat, și cele mai multe ori ar fi dorit să se depărteze. Însă apucat să se pronunțe numai de cât, el începea așa :

Considerând, — după aceasta ridică tufoasele sale sprincene — considerând dovezile și a unei părți și a celeilalte ;

Considerând toate cele spuse de domnii avocați — *c'aceia's buni* — aici își mușcă buza inferioară ;

Considerând și toate legile citate, apoi — n'ați auzit ce-a spus procurorul ?

„Ei bine, procurorul poate să greșească dar dumneata cum gândești ?

— Apoi dă, domnul Procuror se pricepe mai bine decât mine.

„Dar însfirșit cum socotești ?

— Apoi socotesc — socotesc — acum se scărpină cu mâna dreaptă după urechie — că tribunalul va hotărî în favoarea... Oprindu-se aici. — Ei, în favoarea cui ? îl întrebau

toți cu curiozitate — A celui ce are dreptate, urma Cocovei.

Când după deliberare, judecătorii eșeau să pronunțe hotărîrea, Ioniță Cocovei simțea o emoțiune tot atât de mare ca și părțile interesate și inghițea fiecare cuvînt ce se rostea; ear după espunerea motivelor, când acum presidentul era să pronunțe dispozițiul, Cocovei devenea palid și se ținea cu mânele de bancă. Oricari din părți ar fi câștigat, el era mulțămît și singura sa părere de rău era că emoțiunea ținuse atât de puțin timp. De mulți ani de zile visa să aibă și el odată un proces, un proces frumos unde să vorbească advocații oare întregi, apoi procurorul să ceară să se amâne pe a doua zi pronunțarea conclusiunilor sale, după aceea judecătorii să hotărască că procesul fiind greu, vor da sentința peste opt zile și însfirșit să câștige, condemnând tribunalul pe adversarul său la cheltueli de judecată și plată de avocat și apoi să vadă că se vorbește de judecata lui chiar în gazetă.

Lucrul la care visase atîta, se întîmplă într'o zi: un vîr al lui pe care nu-l văzuse din copilărie, muri fără copii și fără testament. Alte rude însă ziceau că moștenirea li se cuvine lor. Acum era să vie treaba la

judecată. Realitatea însă era cu totul altfel decât și-o închipuise el; în locul mulțămirii ce așteptase, grijele începură a se grămădi în mintea lui și el se simțea omul cel mai nenorocit. Numai ideea că acum el singur are să fie impricinat; că el va fi acel pe care publicul îl va privi; că despre dreptățile lui va vorbi procurorul și se va pronunța tribunalul, îl umplea de fiori. În toate nopțile visa că se tratează procesul lui și se scula cu capul greu și amețit ear peste zi, când asista la alte procesuri la tribunal, i se părea că se vede cu documentele în mână și cu avocatul lângă dînsul, judecându-se. Când se chema vre un impricinat, Cocovei credea că tot aude numele său și tresărea. A casă cetea și recetea neconținut paragrafele ce se rapoartă la moștenire și acum, când le știa pe toate pe din afară, drepturile sale i se păreau mult mai îndoelnice decât la început. Însfîrșit se duse la un avocat din cei mai cunoscuți ca să-l tocmească apărător în procesul său. Abia începuse a espune avocatului cauza sa, intrerupându-se prin suspinuri, avocatul îi răspunse că nu se poate însărcina cu această apărare, fiindcă se alcătuisese mai înainte cu adversarii săi.

Auzind aceasta Cocovei se crezù perdut.

„N'am dreptate?“ șopti el inspăimântat.

— Nu spun aceasta și nu știu, pân ce n'om vedea dovezile amânduror părților, îi răspunse avocatul. Judecata va alege.

Cocovei eși desperat. Termenul judecății însă se apropia și el nu avea apărător. După multă chibzuire ce avocat să iee, el tocmi doi din cei ce auzea mai mult vorbind. Aceștia îl incredințară că nu se poate perde procesul său, fiindcă după dovezile sale avea toată dreptatea. Bucuria ce simți auzind aceasta nu ținù mult și-i veni ideea că avocații umblau numai să-l mângâie.

Cu cât zioa fatală se apropia, cu atât Cocovei se simțea mai nenorocit. În noaptea ce precedă înfățișarea, ideea sinuciderii îi trecù mai de multe ori prin gând și dimineața se sculă cu friguri. Ajuns la tribunal, cele întâi persoane ce întâlni erau adversarii cu avocatul lor; un fior rece îi trecù prin vine și fugi în alt unghiu al salei. Sosind și avocații săi, el îi conjură să facă toate chipurile ca să amâne pe altă dată cercetarea. În acel moment însă i se strigă tocmai numele — lumina i se stinse dinaintea ochilor și șovăind se duse la locul său unde căzù pe scaun în cea mai mare desperare, lăsând să-i spânzure buza inferioară adânc în jos. Grefierul cetea, dar el nu mai auzea

nimic. După aceasta vorbire advocații, dar toate se 'nvrteau împrejurul său și el nu înțelegea nimic. În fine se făcù tăcere și presidentul rosti câteva cuvinte, după care advocații se duseră. Adunându-și toate puterile, el se sculă și întrebă pe cineva cum s'a hotărit? I se răspunse că procesul s'a amănat pe altă dată. Cocovei merse acasă și căzù bolnav. După ce se îndreptă nu mai voi să știe nimic despre proces; cu orice preț voi să se impace și deși îl asigurare advocații lui că are toată dreptatea, el împărți moștenirea în jumătate cu adversarii săi, plăti advocaților onorariul și nu se liniști până ce nu se efectua împărțirea și se întări invoiala de tribunal. Câteva săptămâni de zile el nu mai vizită curțile și tribunalele.

În vremea aceea, se trezi într'o dimineață cu un copil frumuseț la dînsul a casă care-i aduse o scrisoare de la o vară a lui ce trăia într'un oraș depărtat. În scrisoare verișoara îi spunea că, fiind văduvă și sërmană, nu are nici un mijloc să-și crească copilul și-l ruga să se îngrijască el de creșterea lui. Ioniță privi copilul ca pe un dușman, dar bun la suflet cum era, nu putù să refuze. Copilul însă învățând bine la școală, lui Cocovei îi veni într'o zi ideea că nepotul său

Iorgu ar putea să învețe legile și din momentul ce acel gând îi trecu prin minte, el îndrăgî pe băiat și sfîrși prin a-l iubi mai mult decît pe un copil al său propriu. Sara îl puneă să-i cetească din condica civilă și penală și zioa, cînd eșea de la școală, îl lua cu dînsul la curtea cu jurați.

— Vezi, Iorgule, colo sus șede presidentul și cu judecătorii; dincolo pe scaunele cele șed jurații și pe banca cea de lemn șede acusatul. Vezi lângă dînsul pe domnii cei cu legătoare albă? Aceia sunt advocații care vorbesc — *acea's buni!*

„Dar ce treabă fac jurații, moșule?

— Ei judecă, Iorgule, pe acusat.

„Dapoi judecătorii ce treabă fac?

— Și ei judecă pe acusat

„Dapoi dacă judecă jurații, pentru ce judecă și judecătorii?

— Vezi tu... considerînd .. că justiția... judecătorii mai pe urmă... ș'apoi avînd în vedere legea... Asta n'o poți pricepe, Iorgule, dar cînd vei fi și tu avocat, atunci vei înțelege.

Judecățile îi plăceau mai mult lui Iorgu decît să cetească sara paragrafele din condica civilă și penală și toate zilele ruga pe moșul său să-l iee la curtea cu jurați.

Intr'o zi se trezi Ioniță cu o adresă că a căzut la sorti să fie și el jurat. Emoțiunea

sa era mare. Imbrăcându-se cu hainele de Duminica, el se duse la curte mai dimineată decât toți pe când uşele nu erau încă deschise. Când află Cocovei că era să se judece un proces de omor, il apucă frica. Ar fi dorit să fie jurat şi ar fi dorit să-l recuse procurorul sau apărătorul. Inima lui se despică in două şi nu ştia singur ce ar fi voit mai mult: să judece sau să fie recusat. Numele lui însă eşi din urnă; se făcù un moment de tăcere — il vor recusa — nu-l vor recusa?... Acum procurorul şi apărătorul i-l examinare amândoi cu ochii... inima lui Ioniţa se strinse ca un ghem — toți însă tăcură şi presidentul il invită să şi ocupe scaunul lângă ceilalți jurați. Când depuse jurământul, Cocovei pronunță cuvântul „Jur!“ cu așa solemnitate că acusatul tresări.

Procesul incepù. Procurorul invinováți pe acusat şi convinse pe Cocovei; după aceasta avocatul il apărá şi convinse şi el pe Cocovei; la replică împărtăși părerea procurorului, şi la cuvântul din urmă se hotări pentru avocat care sfirşind spusese că jurații, in indoială, trebuie să desvinováțească, fiindcă se zice chiar in evanghelie că e mai bine să scape o mie de vinováți, decât să se osindească un singur nevinovat. Presidentul resumă argumentele procurorului şi ale ad-

vocatului așa încât bietul Cocovei își perdù capul cu desăvirșire și nu mai știa ce să creadă și cum să hotărască. Retrăgându-se jurații, toți începură a se pronunța pentru invinovățirea acusatului. Intrebat fiind care-i părerea sa, Cocovei nu știa ce să zică. — Insfirșit luându-și o inimă, zise că el e pentru achitare. Dar pentru ce? îl întrebară ceilalți, „Considerând că în evanghelie se zice că e mai bine să scape o mie de vinovați, decât să se osindească un singur nevinovat;

Mai considerând ceea ce a spus apărătorul — *c'acela-i bun...* apoi pentru aceste considerante...

— Aceasta e bine când se indoește cineva, dar când nu incipe indoială, îi observă un jurat.

„Eu mă indolesc, răspunse Cocovei.

— Dar n'ai auzit ce-au spus martorii și n'ai văzut toate dovezile care vorbeau contra lui?

„Apoi dacă mă indolesc!

Aflând procurorul despre votul lui Cocovei, îl recusă deatunci totdeauna.

Iorgu care acum crescuse mare și cu vremea învățase o sumă de paragrafe pe din afară, zise într'o zi moșului său, cum eșea de la curtea cu jurați:

„Moșule, fiindcă sunt nepotul dumitale și alți copii nu ai, apoi am crezut că ar fi bine să mă adoptezi.

— Dar pentru ce, Iorgule?

„Considerând că ești cu optsprezece ani mai mare decât mine;

Considerând că maică-mea a murit;

Considerând că intrunești toate calitățile cerute de paragrafele 309 și următoarele din Codicele Civil;

Apoi deaceea am crezut că ar fi bine să devin fiul dumitale ca să te iubesc mai mult.

— Dar de unde știi toate aceste, Iorgule?

„Apoi le-am cetit în lege și mi-au rămas în minte. Știu mai tot Codicele civil pe din afară.

— *Are să fie bun!* șopti Cocovei printre dinți. — Dapoi, Iorgule, sunt o mulțime de forme de implinit, pe care eu nu le știu bine...

„Le știu eu, moșule, răspunse Iorgu.

— *Are să fie tare bun!* gândi Cocovei.

Iorgu se grăbi să facă toate hârtiile spre marea mulțămire a lui Cocovei care vedea cu bucurie cum Iorgu știa trebile tribunalelor de pe acum. Înșirînd toate formalitățile se îndeplinire și Iorgu deveni fiul adoptiv al lui Cocovei. Din acel moment însă el începui a lipsi nopțile de a casă, a nu se

mai îngriji nici de cum de moşul său şi cu cât îmbătrânea acesta mai mult, cu atât Iorgu se arăta mai nepăsător cu dînsul. Dacă Ioniţă îl muştra, el răspundea că se duce să lucreze pe la advocaţi ca să înveţe legile mai bine. Căzînd Cocovei greu bolnav, Iorgu îl părăsi cu desăvîrşire şi nu venea decât din când în când ca să vadă dacă moşul său mai trăeşte şi dacă nu cumva are de gând să facă un testament.

Prea târziu se convinse Cocovei că Iorgu se făcuse un berbant, că era plin de datorii, că creditorii aşteptau cu nerăbdare moartea părintelui său adoptiv şi că Iorgu stăruise a fi adoptat numai în vederea moştenirii. Aceasta înmulţi suferinţele bătrînului şi în curînd se află în cele de pe urmă momente. Iorgu era atunci la patul lui.

— Ai eşit un reu şi un netrebnic, îi zise Cocovei cu glas stins.

„Am să fiu bun, răspunse Iorgu.

— Blăstematule, am să te dismoştenesc! Scrie acolo! — Iorgu însă făcîndu-se că nu aude, Cocovei îşi adună toate puterile şi luînd un condeiu începî a scrie pe o coală de hîrtie :

„Anul una mie opt sute... luna Septembrie în una zi. Subscrisul Ioniţă Cocovei,

„Considerînd că Iorgu a eşit un reu ;

„Considerând toate paragrafele din condica civilă și toate paragrafele din condica penală...

Aici însă puterile îl lăsară și capul său căzî indărăt pe perină.

„Considerând... Considerând, mai gîngăvi Ioniță, că Iorgu... e un nemulțumitor...”

— Lasă, moșule, că am să fiu bun, zise Iorgu. Nu degeaba m'ai luat cu d-ta la curți și tribunale și m'ai făcut ă învăț pe din afară tot Codicele civil. Lasă c'am să fiu bun!

Zicînd aceste, Iorgu se plecă spre trupul bătrînului și-i închise ochii.

ARTISTUL DRAMATIC

Nu sunt *creatori*, ci *croitori* și
croitori răi.

Const. Negruzzi.

În două categorii foarte deosebite una de alta se împart artiștii dramatici Români. Întăia se compune din acei ce se cred oameni superiori, cu talente artistice extraordinare, a doua din oameni simpli care nu se cred nimica, ci joacă pe teatru fiindcă sunt plătiți pentru această treabă. Acești din urmă sunt în deobște funcționarași subalterni în vre-o cântelerie oarecare, prin urmare așa de rău și de neregulat plătiți, încât se văd siliți să mai caute și alte căi prin care să câștige mijloacele trebuincioase pentru existență. Peste vară, viața fiind mai puțin costisitoare, lefușoara lor tot le cam ajunge, dar iarna, când nevoile cresc și se

inmulțesc, atunci în lipsă de alte chipuri de câștig, ei se urcă pe scenă, devin artiști dramatici și se înfățișează publicului celui mare cu această nobilă profesiune care, pe cât se știe, contribuie atât de mult la înălțarea simțirii și cugetării unui popor. Cu toate aceste ei sunt modești și nici exteriorul, nici vorba lor nu sunt pretențioase: ei sunt supuși și ascultători către directorul și regisorul trupei și chiar către artiștii din categoria întâia. Învățătura și creșterea lor nu sunt tocmai bogate. Ei știu ceti: ori ce manuscript, cât de rău ar fi scris și cu ortografia cea mai fantastică, ei îl desleagă cu ușurință; ei știu scrie în mod caligrafic și răpede și cunosc destul de bineșor cele patru reguli ale aritmeticei; pe lângă aceste au mai învățat și catechismul, deși l'au uitat acum, decând au părăsit școala primară, și însfirșit au mai citit în momente neocupate romane, anecdote și poezioare prin cărțile rătăcite, călindare și foiletoane de jurnaturi. Aceste învățături le sunt indestulătoare pentru cariera nobilă ce și-au ales, iar cunoștințele ce poate le mai lipsesc, ei le culeg din sfaturile ce le dau directorul și regisorul și din observarea jocului minunat al artiștilor naționali celor mari. Pe directorul trupei îl venerază cu deose-

bire, căci el le plătește leafa și din această cauză, drept recunoștință, ei mai fac adese ori trebi cari nu sunt ale lor, de exemplu: când in căntelerie superiorul lor nu-i observează, ei pun condicele și hârtiile la o parte și copiază roluri pentru teatru; apoi in cas de lipsă, fac pe suflor, sau pe mașinist, mișcând căruța ce insemnează tunetul, ori aprinzând fitilul, ce reprezintă fulgerul ș. c. l. La nevoe mare, ei ajută chiar pe artiștii cei insemnați să se imbrace in pompoasele lor costumuri de eroi. — Orice rol cu care i-ar însărcina directorul ei il învață destul de binișor pe dinafară. Fie acel rol de amoretz fericit, de stăpân ori servitor, de bătrân ori tână, de om crud ori blând, ei il recitează conștiincios cu acelaș glas și ton, cu aceeași ridicare de mână, cu aceeași imobilitate a feței. In deobște acest artist nici nu cunoaște piesa in care joacă, nici se interesează de intregul ei, el își știe rolul și aceasta ii e de ajuns. Ce are el să se incurce in lungi cetiri și meditări? nici timpul nici plecarea nu-l iartă. Abia scăpat din căntelerie, el se pune a casă pe un scaun și-și învață rolul pân ce crede a-l cunoaște apoi il recitează sara pe scenă ș'apoi se culcă, fără a mai gândi sau visa despre teatru.

Adoua zi el reincepe aceeași activitate și o indeplinește cu aceeași conștiință.

Cu totul altfel e artistul dramatic cel mare. Acesta poartă plete lungi, e ras la față și umblă in deobște cu haine negre și legătoare albă; pe umere el aruncă in mod pitoresc o manta largă, ear capul și-l acopere cu o pălărie de pislă cu margini late. Mersul său e legănat și privirea i se perde in nouri. Rare ori el coboară ochii săi asupra muritorilor ce întâlnește pe stradă. Pentru ce ar face aceasta? Ce are el comun cu dișii? Nu-i el (de câteva ori pe săptămână, timp de câteva oare) erou, căpitan de bandiți, ori in casul cel mai nefavorabil, duce și marchiz? In rolurile ce joacă el e totdeauna viteaz, mărinimos, totdeauna gata de a se jertfi pentru idei mărețe și pentru persoane scumpe lui, prin urmare cât este el (de câteva ori pe săptămână, timp de câteva oare) mai presus de ceilalți oameni, in care domnește mai mult egoismul și interesul!

El se crede născut artist dramatic știind că toate geniile cele mari au primit talentul lor ca dar de la natură. Deaceea el nici nu își învață rolul, ci se increde in geniul său care il va inspira in sara reprezentației. La repetiții el vine neregulat și când se

duce, el *cetește* numai rolul său, căci are convingerea că e o pierdere zadarnică de a juca în toate formele, fără să fie public față care să-l admire și să-l aplaudeze. Cunoștințele sale nu sunt mult mai întinse decât cele ce are actorul-funcționarăș, numai că el a fost odată în viața lui timp de câteva săptămâni la Paris și atunci s'a deșteptat, atunci a văzut că și el are merite artistice înalte. Mergând acolo la un teatru însemnat, asistând la reprezentarea unei frumoase drame ori comedii și văzând cât e de bun jocul actorilor și cu cât interes ascultă publicul, el și-a zis în sine că nu e mai rău actor decât cei vestiți din Paris și că, dacă publicul român nu are o luare aminte atât de religioasă, e vina publicului, nu e vina sa. Astfel, decând a fost în străinătate, artistul nostru e încă mult mai mulțumit de sine decât înainte, deși tocmai această călătorie i-a înădușit poate puțină plecare pentru arta dramatică ce avea, căci deatunci el nu mai are nici o mișcare naturală pe scenă. Deatunci, inchipuindu-și că a atins cea mai înaltă culme a artei dramatice, el nu mai poate vorbi cu glasul ce i-a dat firea, ci, sau șoptește printre dinți, încât nimeni nu-l aude, sau strigă și țipă de țiue urechile ascultătorilor, mai virtos în momente în care ar

trebuie să fie pasionat, pentru a face efect mai adânc.

Mișcările sale corespund vorbirii; el ține în deobște mâna pe spadă și figura sa e amenințătoare, căci așa crede el că trebuie să fie figura unui erou. Deaceea adese ori în scene de amor când rostește cuvintele: *Te iubesc Doamnă*, el are aerul de a voi să ucidă pe femeea ce iubește: mâna stângă se razimă pe spadă, mâna dreaptă e întinsă ca și cum ar voi să zică: *Ești afară!* și sprincenele sale sunt încrețite. Altă dată când amenință pe cineva cu moarte, el ridică amândouă mânele și ochii în sus, încât pare că vrea să se incline cătră cer. Se va întâmpla să rostească cuvintele: *sunt obosit, dă-mi un pahar de vin ori să-mi tragă trăsură*, răcnind așa de tare, încât resună teatrul. Când nu știe rolul său, lucru ce i se întâmplă mai totdeauna, în timpul ce-i trebuie pentru a asculta pe suflor, el bojbăește tonuri neînțelese, inchipuindu-și că cu această manoperă va amăgi publicul.

Numai tragediile îi plac, comedia îi pare un lucru prea neînsemnat pentru a lua vreun rol în ea. Chiar în tragedii, el disprețuește pe cele clasice, dacă se întâmplă ca vreuna să fie tradusă în limba noastră, lui îi convin numai acele unde sunt lupte,

ucideri, dueluri, peșteri, codri și pustiiuri, fiindcă în aceste are roluri de efect. Aci el poate răcnî, gesticula, scoate sabia sau pistolul, poate umbla cu mânele prin pěr, poate resturna mese și scaune, poate leșina, muri și ucide pe timp de tunet și trăsnet. Chiar limba în care acest soi de tragedii sunt traduse îi place. Atunci când nici publicul, nici el, nici chiar cel ce a tradus piesa nu înțelege nimic, atunci el e mare, atunci e imposant. Cu ce putere și energie declamă el frase cum e următoarea :

„O Dumnezeu! meu, dumnezeul meu putinte! Pentru ce nu strafigi cu fulgerul tău atotputinte, anima de corupțiune a acestei fi a perdițiunii care imortală ca și tine perpetuează crimele fără pietate divină și le acumulează în sinul său umplut cu abisuri infernale!

La aceste frase care-i plac așa de mult, el mai adaugă, când nu-i par destul de puternice, și alte calificative tari, avînd o deosebită predilecție pentru adiectivele *teribil* și *grozav*. După dînsul frasa de mai sus ar suna mai bine astfel :

O ! Dumnezeu! meu, dumnezeul meu putinte și grozav, pentru ce nu strafigi cu fulgerul tău teribil și atotputinte, anima de grozavă corupțiune a acestei fi a teribilei per-

dițiuni, care imortală ca și tine perpetuează grozav crimele fără pietate divină, teribilă, și le acumulează în sinul său umplut grozav cu abisuri teribile, infernale!

La frazele cele simple, el mai adaugă câte un „*pentru*” spre a le face mai dramatice și a le da mai mult efect. El zice totdeauna cu ton declamator: „*Trebue pentru ca să mergem!*” „*Aș voi pentru ca să mă 'nțelegi*” — „*Voiu pentru ca să-l omor!*” — toate aceste cu gesticulări furioase. „*Haidem pentru ca să plecăm!*” strigă el și, necunoscându-și eșirea, de vreme ce n'a făcut repetiții, trece cu pași gigantici prin mijlocul unui părete.

Raportul între acest mare artist cu directorul și regisorul nu este așa de armonios ca acel al actorilor celor mici. Pe regisor nu-l ascultă niciodată, nici vrea să i se explice cum va fi scena întocmită, nici pe unde va trebui să intre ori să easă, căci toate aceste el își inchipuește a le ști de la sine. O privire de dispreț e singurul său răspuns către nenorocitul director de scenă care ar cuteza să-i dea vre o explicare sau povățuire. Pe urmă însă, când caută în stînga fereastra pe care o să se arunce și aceasta e în dreapta, sau vîind a fugi de cineva, ese tocmai prin ușa prin care persoana evitată intră și el se lovește cu aceasta

piept în piept, sau ia zidul drept uşă şi de aceste încurcături publicul ride, atunci vina e a regisorului care nu şi-a făcut datoria şi artistul umple culisele cu muştrările şi tânguirile sale. Directorul earaş nu e pentru dînsul decât o persoană de care e în drept a se plînge totdeauna. Odată nu-i convine rolul :

„Cum, domnule director, un asemenea rol voiţi a mi-l incredinţa mie? Dar drept cine mă luaţi? Să-mi compromit eu talentul? Ce va zice publicul care mă adorează, când va vedea că eu care am jucat pe regele sau contele... cutare, mă voiu înjosi până a reprezenta pe un simplu căpitan, sau pe un om din popor? Niciodată nu voiu primi acest rol !

Altă dată nu-i place costumul :

„Cum, domnule director, asemenea manta discutată şi recusută de trei ori imi daţi mie şi credeţi că voiu juca? Ori daţi-mi costume nouă potrivite cu rolul şi jocul meu, ori nu mă urc pe scenă !

„Cum, domnule, va zice în alt caz, dvoastre nu voiţi a-mi da salariul meu pe două luni înainte? Ce? Gândiţi că voiu fugi? dar caracterele eroice ce am reprezentat nu vă sunt o destulă garanţie că sunt om onest şi demn de încredere?

Altă dată arată pe la ameazi că s'a im-

bolnăvit și că nu va juca în acea zi — facă directorul ce-i va plăcea! Acest din urmă umblă desperat ca să-l poată îndupleca să se însănătoșeze, cel puțin pentru câteva oare, ori cearcă să înlocuiască piesa cu alta și se chinuește astfel fără sfârșit.

Interesantă este și epoca în care directorul își tocmește actorii; atunci pretențiunile marelui nostru artist sunt minunate.

„Cât imi propuneți pe lună, domnule director, patruzeci de galbeni? Ha! ha! ha! Mie care am înființat rolurile cele mai însemnate, mie care am strălucit în marchiza de Seneterre, care am creat pe Don Cesar de Basan, care...

— Rolurile aceste sunt franceze, nu le-ați creat d-voastre!

Prea bine, dar cercetați dacă vre-un actor francez a înțeles vreodată aceste caractere precum le-am înțeles eu! Eu i-am văzut jucând la Paris, și cu toată modestia, pot zice că mi-ar fi rușine dacă vreodată eu...

— Poate, dar nu-mi da mâna a ve plăti mai mult.

„Prea bine, voi scrie prin jurnale, voi face apel la public, la acest public ce am încântat așa de des și vom vedea de nu va protesta unanim contra acestor patruzei de galbeni...

Bietul director nu știe cum să-l mai împăce.

Momentele cele mai grele ale directorului sunt însă când mai mulți din artiștii „dramatici” cei mari s’au încăerat la gâlceavă. Se vede că natura nu iartă ca oamenii geniali să poată trăi în armonie; individualități așa de puternice și de extraordinare sunt totdeauna exclusive și prin urmare despotice. Deaceia nicăiri nu se văd atâte certe și intrigi ca între actori — singur directorul știe cât e de greu de a-i împăca toți. Când doi artiști mari se iau la harță, tabloul e frumos: Amândoi iau pose eroice sprijinindu-și trupul pe piciorul sting și întinzând pe celălalt înainte; capul, în jurul căruia flutură undoasele plete, îl țin în sus, brațele lor gesticulează și din gură amândoi lasă a curge riuri de injurii mândru declamate. Directorul stă în mijloc vrând a-i împăca, ear la o distanță potrivită îi înconjoară artiștii dramatici de categoria a doua dreپți și nemișcați cu brațele sau încrucisate sau spânzurate în jos și fără altă expresiune în fisionomie decât o zimbire ironică care sboară tainic peste buzele lor.

Care este însă viața privată a artistului dramatic? Când se insoară, el ia întotdeauna o artistă însemnată ca și dînsul și amândoi

au piesele și rolurile lor din care nu es cu nici un preț. Când rămâne liber, artistul trăește in locande publice cu paharul de vin dinainte. Această bētură are, după aplausele publicului, cea mai mare atragere pentru dînsul, căci ea il mănține in naltele regiuni nālucitoare la care il ridicase și triumfurile scenei. Deaceea el impreunează ambele plăceri: cu lumea inchipuită din cap, el se urcă in lumea inchipuită a scândurilor teatrale și indreptează astfel prosaica noastră viață. Dacă i se observă că ar trebui să părăsească acest obicei care nu ar fi nobil, el susține cu puternice argumente că atunci joacă mai bine când mintea ii e cam neguroasă, fiindcă atunci afectele pasionale se desvêlesc in toată puterea lor. Atunci glasul — zice el — e mai bărbătesc, ochii mai cu foc, trupul mai mlădios, figura mai mobilă. Adese ori publicul ii dă dreptate, întărindu-l in această convingere prin aprobările sale și deaceea marele artist nu se mișcă decât de la locul veseliei la acel al gloriei și de la acest din urmă la cel dintăi, făcēnd astfel viața umană mai poetică.

In ideile sale politice și sociale, artistul e democrat inverșunat. Meritul singur trebuie aprețuit, reconoscute și resplătit — zice el — acele calități superioare ce dă natura, nu

acele ce au înființat oamenii. Clasele sociale care sunt considerate ca superioare sunt obiectul disprețului său, căci aceste nu frecventează decât puțin teatrul național și se rostesc în mod discuviințator asupra lui. Această societate, după artistul nostru, nu are gust, ea disprețuește tot ce este național pentru a lăuda tot ce este străin și prin urmare nu se poate asemăna în merit și simțire cu acea nobilă și generoasă parte a publicului care umple galeria și parterul, public care nu-și permite niciodată a critica și știe a-și manifesta entuziasmul său.

Ca tot pământeianul din zilele noastre și artistul dramatic are dorința și ambițiunea de a figura cu o cifră oarecare în bugetul statului. Dar cum ? Sfătuindu-se cu mai mulți reprezentanți însemnați ai politicei celei înalte democratico-naționale care a făcut gloria poporului Român în timpurile mai nouă, s'a găsit chipul cu ușurință : Tineritul trebuie să învețe a declama și a avea gesturi frumoase ; pentru acest scop trebuie să se creeze pe lângă cutare școală catedre de mimică și declamațiune, care apoi să se încredințeze marelui artist ce va deveni acum și profesor. Acolo domnul profesor-actor va espune teoria mimicei ilustrând-o cu exemple practice și va declama și învăța să declame

pe școlari. În acest chip copiii învață arta cea mare și și-o apropriează. Deși băieții nu se fac toți actori, totuș declamarea cea mândră și producătoare de efect o păstrează. Ea este bună pentru orice profesiune, pentru avocați la barou, pentru oratori politici la tribună, pentru învățători pe catedră, chiar pentru jurnaliști care, dacă nu vorbesc, cel puțin scriu în tonul cel declamator și în acest chip limba română devine mai plină, mai rötundă, mai sonoră, mai mândră. Aceia din tineri însă care se dedeau artei dramatice urmează exemplul învățătorului lor și astfel viitorul teatrului național nu are teamă de a cădea din înălțimea în care se găsește.

Fericită țară ! ca prin minune ai ajuns cu mijlocul budgetului a avea oamenii cei mai însemnați în toate științele și în toate artele, dar culmea cea mai înaltă ai atins-o în arta dramatică !

GRAMATICALE

Limba nouă în țară vechie.

Vorbă bătrânească.

A ști, sau a nu ști gramatica, aceasta-i întrebarea; dacă e mai bine a consacra un timp îndelungat pentru a învăța cum trebuie scris, citit și vorbit în limba nașterii, sau a nu-și pierde timpul cu asemenea nimicuri, ci a-l întrebuiți la înălțarea gloriei națiunii prin celelalte chipuri cunoscute, d. e. ținând discursuri patriotice, sau scriind în jurnale politice spre luminarea poporului. Cu alte cuvinte, pentru a fi om de stat, magistrat, artist, profesor, om de literă, avocat, jurnalist, e necesar să știi mai întâi gramatica, sau nu e necesar?

La noi părerea din urmă e admisă: Se crede că studiul gramaticii și al limbei este

de prisos. In adevăr! Pentru ce ți-ai bate capul cu declinări și conjugări, cu nominative și dative, cu deosebiri de genuri, timpuri și casuri, cu sintaxă, ortografie, punctuație și alte asemenea cuvinte iscodite de cei vechi, cuvinte care s'au strecurat în șirul secolelor, împreună cu alte rele de care încă n'au isbutit a se disbara timpurile moderne? Tineritul nostru mai cu seamă a înțeles înalta sa chemare. El nu pierde prețioșii săi ani, vîrîndu-și capul în carte și ucigîndu-și spiritul cu studiul sterp al gramaticii și limbei. El frecventează adunări populare — ca să învețe relele ce bîntue poporul și mijloacele de a le îndrepta; el scrie în jurnale politice — ca să lumineze pe sîrmanul popor asupra drepturilor și trebuințelor sale și să-i denunțe abuzurile ce se comit zilnic de către cei de la putere; el vorbește de suveranitatea poporului, de libertate, de constituționalismu, de drepturi eterne, neprescriptibile și inerente naturei omenești, de fraternitate, de mandate imperative și condiționale — dar cum se declină aceste cuvinte lungi și cum se scriu, ce este un subiect și un predicat, cînd trebuie pus un punct și o virgulă — aceste nu le știe și nici nu e nevoie să le învețe, căci din suveranitatea poporului și din constituționalismu se folosește,

de nu un popor întreg, cel puțin o bună părticică de patrioți, pe când din acusative și imperative nu ai nici un profit.

Și pentru ce ar face ei altfel decât cei bătrâni? Ei văd cum vorbesc și scriu capii națiunii, oamenii politici și de litere cei mai însemnați, femeile, advocații, văd că nici aceștia nu au găsit de cuviință a ști scrie și vorbi, pentru ce ar învăța ei? Mai mult, chiar învățătorii lor nu și-au prea pierdut timpul cu aceste amănunțimi, pentru ce l'ar pierde ei?

Sunt, în adevăr, câțiva oameni obscuri care cutează să susție că pentru a pute pre-tinde că ai ceva învățătură, ar fi neapărat să știi mai întâi scrie și vorbi, căci altfel ai pute ușor fi taxat de ignorant — dar aceste idei sunt greșite: Câți învățați sunt la noi care vorbesc și scriu într'un chip... și câți patrioți... câți!

Oamenii obscuri care învață limba lor și pretind că și aceasta are regulile sale, sunt străinofili, Austro-Maghiari: ei voesc să aplice și la noi regulile gramaticelor străine, poate chiar unele ce au asemănare cu limba nemțească (horribile dictu!), dar învățații și patrioții noștri nu voesc aceasta. Ei voesc constituționalismu și libertate precum în toate, așa și în limbă și ortografie: Omul

este liber, prin urmare poate scrie și vorbi cum îi place. Că aceasta este convingerea lor, dovedesc discursurile, circularile, notele, legile, pledoriile și orice scrieri. Pentru a compune o operă, fie literară, fie științifică, metoda adoptată e foarte simplă și recomandabilă. Mai întâi autorul trebuie să nu gândească nimic. Resultatul acestui repaos interitual îl învelește în multe vorbe și-l așterne pe hârtie cum dă Dumnezeu. Dacă nu ai cuvinte la îndemână, iei altele potrivite sau nepotrivite din limbi străine, numai pompoase să fie. În aceste scrieri adaugi ceva la început, la mijloc și la sfârșit despre gloria trecută a patriei și despre viitorul frumos ce dumniilor pregătesc, împreună cu câteva alusiuni la nenorocitul present când alții dispun de puterea statului și opul genial e gata. Dar dacă în toată scrierea nu e nici o singură idee, dacă limba nu e românească, dacă s'a confundat singularul cu pluralul, femeninul cu masculinul, s'au pus cuvinte fără înțeles ori cu înțeles contrar—aceste sunt indiferente, tot ești un om însemnat!

Dar aceste oare să nu fie calomnii, insinuații perfide? Să vedem. O privire scurtă asupra modului actual de a vorbi și scrie ne va convinge despre starea lucrurilor. De

și nu vom intra în amănunțimi, totuș trebuie să procedem în mod sistematic ca să avem cel puțin un tablou despre întreg :

I. *Miniștrii*. Aceștia fac politică, ear nu gramatică, prin urmare regulele acesteia le sunt indiferente căci ținta lor e fericirea poporului. Câteva exemple :

Intr'o circulară către toți prefecții un ministru scrie așa : (Monit. 30 Iul. 67). „Cât despre patroane și capsule am *luat înțelegere* cu d. ministru de resbel ca să mă *pună în pozițiune* de a vi le *înainta* îndată“. La ce gândea ministrul, voind „a *lua înțelegere pentru a fi pus în pozițiune de a înainta capsule*?“ De sigur trebile statului îi ocupau toată inteligența.

În monitorul din 18 Iunie 1867 începe o circulară ministerială cu următoarele cuvinte : „*Republicăm* circulara d-lui...“ — Se vede că ministrul era republican.

În această circulară interesantă din multe puncte de vedere, cetim între altele următorul pasaj : „Să căutăm dar, domnule prefect, atât eu ca ministru, cât și d-voastră, să nu *impietăm* (?) asupra drepturilor autorităților comunale și județene, ci să *ne mărginim acțiunea noastră* (de *nous limiter notre action*) în a-i iniția la viața nouă comunală, a-i anima și a-i obliga chiar“. Unul care ar

avè noțiuni elementare de gramatică ar fi zis: *a mărgini acțiunea noastră*, sau *a ne mărgini acțiunea*, apoi *a le iniția* (autoritățile), *a le anima* etc. Dar ministrul pentru a da mai multă putere autorităților comunale le-a schimbat sexul și le-a făcut bărbătești. Apoi în față cu capsulele, gramatica era un lucru prea indiferent pentru Români.

II. *Femeile*. Pe aceste Balzac le imparte în două clase: femeile propriu zise și bimatele cu treizeci și două de vertebre. Păstrând clasificarea aceasta, vom constata că *femeile* nu știu românește, însă fiindcă trebuie să vorbească și chiar le place aceasta foarte mult, apoi întrebuintează de regulă în conversații limba ce se vorbește în țara franceză, impestrițată cu cuvinte românești. Din contra bimatele feminine întrebuintează limba română impestrițată cu cuvinte luate de la poporul francez. — Așa în vorbă cu cele de'nțai se intimplă să auzi frase ca următoarele:

Les doultechezze ne sont pas liées (dulcețile nu sunt legate).

Il fera froid tant que le vent battera d'en haut (cât va bate vântul din sus).

Je me suis fait mal au pied gauche en jouant la valse (dansant).

A-t-il appris à chanter de la bouche? (a cânta din gură).

A la promenade j'allais tomber cât pe ce, cât pe ce, mai je me suis tenue (m'am ținut).

Si je serais (sic) *plus riche, je voyagerais* neconținut.

„*Est-ce que votre domestique est comme les hommes* (ca oamenii). — *Non ma chère, il répond* (respunde). *Dernièrement je lui dis să grijască prin casă et lui commence à crier chez moi* (incepe a striga la mine).

Adresându-se către copilă: *Pourquoi tu te tot fîții de colo in colo? Dur en haut, dur en bas et ton travail bzzz!...*

Ear celelalte rostesc frase ca aceste :

Ai voiajat (călătorit) in vara trecută ?

Cât ai dat coaferului ca să-ți peigneze (peptene) cocul ? — Trei galbeni mașar (dragă). — Era supeu (cină) la sarată (adunare)? Nu era sarat.

Bonjour, Catincuță. — Bonjurică, Vasilaș. Nu vrei o bucatică de brânză? Mersi, sunt rasaziată. (Mulțămesc, sunt sătulă).

Unde mergi, madamă Ioană? Ia mă duc și eu ca cel care zicea : la primblare cu cofa la apă. — Ear trântești la *bonmouri*? (bon mots).

III. *Legislatorii*. — Asupra acestora s'ar putè scrie volumuri întregi. Terminologia

juridică actuală cu drept cuvânt poate înspăimânta pe Români, căci ei nu o pot și nici vor putè-o înțelege vre odată. Dacă nu ar fi *circonstanțe atenuanți din cauza celerității travaliului* (împrejurări ușurătoare din cauza grăbirii lucrului) legislatorii noștri ar merita muncă silnică pe viață ca pedeapsă pentru lipsa deplină de muncă voluntară în timpul prea mărginit al traducerii legilor franceze. Dar în afară de terminologie, să deschidem oricare codice și să vedem dacă legislatorii au măcar o idee de gramatică. Din întâmplare întâlnim art. 614 din Codicele Civil. Acolo se zice: „și de *va* fi balcoane și *alte* asemenea“. În clasele primare se învață că dacă subiectul e în plural și verbul corespunzător trebuie să fie tot în plural. Școlarul acelor clase ar fi zis prin urmare: și de *vor* fi balcoane și *alte* asemenea. — În art. 168 a Codicelui Civil găsim dispozițiuni asupra *lapinilor* (iepuri de casă sau mose). — În art. 309 *ibid.* se zice că: *nu pot adopta decât persoane de ambe sexele*. Pe românește aceasta însemnează că nu pot adopta decât persoanele care sunt totodată și de un sex și de altul (hermafrodiții). Nu cred că acesta să fi fost scopul legislatorului. Dar pentru a scrie bine o frază românească ar trebui gândit ceva. A gândi este însă o

activitate a minții îndreptată spre un țel hotărît. — Ce fel? *Activitate, minte, țel*, la legislatorii noștri? — O!

IV. *Baroul*. Advocații Români au învățat numai legile, căci toate celelalte n'au nici un interes pentru dreptate. Ei se impart în două categorii, în cei mai tineri cu diplome și în cei mai bătrâni fără diplome. Cei întâi nu cunosc limba română. Ei pledează în limba franceză și traduc cuvintele în românește pe cât se pricep. Deaceia în pledoriile lor găsești cea mai deplină confușiune — nu de idei, ferească Dumnezeu! — dar de casuri, timpuri, genuri și numere. Adesea vei auzi cuvinte ca „savant“, „incietudine“ (inquiétude), „maloare“ (malheur), „grandoare de animă“ (grandeur d'âme) etc.

Tot atât de des frase ca următoarele:

Onorabilul adversar a forjat un memoriu (a forgé un memoire).

Pursuivați! (poursuivez).

Tribunalul e sezisat... (est saisi).

Imi anlevați moenurile de defensă, (imi răpiți mijloacele de apărare).

Apiuindu pe aceasta, pânșez pentru părerea (apuyer, pencher).

Adversarul nostru ajută (ajoute: rom. adauge): *curusul nostru e just și legitim...* (notre courroux etc.)

Apoi cuvinte formate de dinșii ca „punibil“, „plătibil“, „pedepsibil“, „domajabil“ etc. — Publicul ascultă și nu pricepe.

Advocații din categoria a doua sunt și mai interesați. Ei nu cunosc încă limba juridică nouă și cu toate acestea ar voi și ei să o întrebuițeze. Deaceea toarnă cuvintele străine cum apucă, dar au înțeles sau nu, dar se potrivesc sau nu — ce face? — Așa, auzind că cuvintele ce se sfârșesc în *ție* acum se prefac în *țiune*, d. e. în loc de *direcție* cum se zicea înainte, se zice acum *direcțiune* vei auzi adesea:

„Domnilor, *garanțiunea* (garanția) nu e solvabilă“ sau

„Criminaliștii (sic) au fost prinși de *polițiune* și dați pe mâinile *justițiunei* (justiției)“.

Ne s'a întâmplat să auzim frazele următoare:

„*Me rapelezu la chibzuirea domnilor judecători* (mă raportează).

Advocații (advocații) fac parte din corpul magistratural.

„*Preventivul (prevenitul) e culpabil fiindcă a escamotat pe clientul său cu 100 galbeni.*

„*Domnilor Jurați! Domnul ministru public zice...*

„*Partea adversă zice că otrava... dar eu*

desi nu am învățat doftoria la Musu Ortolan ca dumnealui...

„Domnilor! Domnul reprezentant al ministerului (ministeriului) public acuză pe Vasile Coșcodar că a furat cu escaladare. Dar știți d-voastră ce este o escaladare? Escaladare, domnilor, este când se asasinează o cetate dar nu când se anjambonează (enjambe) un gard...

„Se zice că Iftime a Paraschivei a făcut mai multe mortalități...

„Domnule președinte! Rog să se cetească visum perpetuum (visum repertum) midical (medical).

„Adversarul ar voi să amăe procesul la calendarul turcesc (aux callendes grecques) etc., etc.

V. Magistratii. In privința cunoștințelor gramaticale și limbistice, aceștia ar putea intra in categoria advocaților. Deaceea vei citi in sentențele lor frase ca aceste :

„Considerând că bătaia *causată* pacientului a provocat vărsare de sânge... sau

„Considerând că maltratarea *causată* a devenit din stare de beție etc.

In hotăririle Curții de casație, locuțiunea admisă „lovește cu nulitate“ se schimbă de multe ori in *isbește* cu nulitate. — Imaginea-i îndrăzneată. Un articol neindurător

sunt faptele acestor bărbați când vin la putere. Nici una din ideile expuse de dînșii prin jurnale nu rămâne neaplicată cu cea mai deplină bună credință. Zadarnic calomnia se va încerca de a găsi la dînșii o umbră măcar de ambiție personală, de interese sau de pasiune care ar fi vre o dată mobilul scrierilor sau faptelor lor.—Niciodată! Patrie, naționalitate, libertate, religione, umanitate, ordine, legalitate, dreptate sunt unica lor țintă, unica lor aspirare; spre aceasta și numai spre aceasta sunt intinse toate coardele desinteresatului și nobilului lor suflet. Când scriu, ei scriu din convingere; deaceea articulele lor au un parfum de bună credință care te incântă și te face să te entusiasmezi pentru acești bărbați măreți. Deaceea când apar foile lor, cetățenii și le rup care de care cu aviditate ca să cetească și să învețe, și află o mulțămire nedescrisă sorbind din acest isvor pur și limpede. Ah! de ce tot poporul, pe care jurnaliștii îl iubesc atâta, nu se compune numai din bărbați ca dînșii. Ce spectacul măreț ar fi! Un popor întreg de Bruți!

Și cât de extraordinar! Nivelul intelectual e la dînșii tot atât de ridicat ca și cel moral. Fiecare din ei posedă toate cunoștințele umane. Nu este știință pe care să nu o cu-

noască pe deplin, fără chiar a o învăța. Prin inspirație au adunat ei toată suma adevărilor la care a ajuns omenirea în secolul nostru și chipul de a le aplica potrivit ! Mai îți vine să te revoltezi văzând cu ce părtinire natura i-a deosebit de ceilalți muritori. Alții merg la școală și învață, es din școală și tot învață și învață încă neconținut și neobosit și la urmă se conving că știu foarte puțin; ei însă n'au fost nici la școală, nici învață, și cu toate acestea le știu toate. O! Eternă nedreptate a lumii !

Și în ce formă frumoasă și corectă își exprim minunatele lor idei ! Limba lor curge duios ca murmurul unei cascade, numai nenorociții cei de lucrători ai tipografiei le fac o mulțime de fete. În ignoranța lor, aceștia schimbă totdeauna înțelesul frazei, așa încât ideea se smintește și se pierde. Lucrătorii mai fac și altele, pun subiectul în plural și verbul în singular d. e. mai mulți oameni „merge...” — „Aceste teorii face...” — „Prin aceste perioade trece popoarele...” ; apoi persoana a treia plur. a prezentului conj. a treia îl transportă totdeauna la întâia, făcând o regulă din o rară licență ce-și permit câteodată unii din poeții noștri d. e. „oamenii mănânc (mănâncă)...” ; „Statele Unite gust (gustă) pace...” Mai scornesc și

timpuri de verburi foarte deşanţate ca *fuseră* (fură sau fuseseră?) şi multe, multe altele.

După aceasta lucrătorii nu iau nicidecum samă la ortografie. Ne s'a întâmplat, cetind jurnalul nostru politic cel mai vechiu, să vedem cuvântul *ţară* scris în aceeaşi coloană în cinci rânduri consecutive în şase diferite moduri: *ţeară, térră, tiară, ţiérră, terra, ţarră*. De sigur că numai lucrătorii sunt de vină că se întâmplă asemenea neorândueli, căci dacă singuri autorii-jurnalişti ar fi scris aşa, ce s'ar presupune de oamenii care nu au aşa de puţine cunoştinţe gramaticale, limbistice şi ortografice? În entuziasmul nostru, avem speranţă că toţi jurnaliştii vor ajunge a fi miniştri odată; ei bine, un secretar de stat care ar scrie aşa, ar fi oare cu putinţă? Ce s'ar zice în Franţa când un ministru ar scrie cuvântul *pays* fără deosebire în modul următor: *péis, payie, péi, paiy, péit, peiz*?

VIII. *Funcţionarii subalterni. Câteva exemple:*

Un grefier de tribunal incheind un proces-verbal scrie:

„Anul una mie opt sute... subscrisul mergând să *contesteze* (constateze) *chestia*, auzi

deodată *manifestându-se* o palmă pe obrazul domnului X.

Un primar aplică mai multe paragrafe din legea *verbală* (rurală).

Altul intrunindu-se cu ceilalți *conșolieri* comunali... (consilieri).

Un comisar de poliție constată că *metreza* și *metrizoiul* erau împreună (amoreza și amorezul).

Un judecător de pace din județul C... dând în judecată pe un primar, întemeiază aceasta pe mai multe considerante, însă cunoscând bogăția limbei noastre, el urește uniformitatea și deaceea scrie :

„Considerând că primarul comunei...

„Considerând că numitul primar...

„Considerând că menționatul primar...

„Considerând că susvorbitul primar...

„Considerând că zisul primar...

„Considerând că suspomenitul primar...

„Considerând că relatatul primar...

„Considerând că emisul primar...

Un subprefect cere de la un primar un raport. Acesta îi răspunde în câteva cuvinte. Subprefectul nemulțămît pretinde ca primarul să-i trimită toate argumentele sale. Drept răspuns vine un dorobanț cu o adresă în care stă scris : N'am putut să trimet pe

ceilalți *argumenti* (dorobanți) fiind la lucrul câmpului, trimit dar pe acesta numai.

Sfârșind, cităm următorul proces-verbal, încheiat de un subcomisar de poliție din orașul Iași :

„Noi... subcomisarul de poliție, având în vedere rezoluția camirei și femeia Marghioala lui Vasile Chetrarul recomandată nouă din preună cu o blană de hulpe care furând în calitate de servă, spre a constata modul furrării imisa fimee fiind în calitate de servă la d. Gheorghiu de profesiune blănar, intrând în dughiană și furând o blană în calitate de hulpe vechie cam roasă fugind, vênându-se de sergentul din pont, prinzându-se în ograda bisericei Sf. Neculai însă fără blană, imisa blană găsindu-se svirlită la câțiva pași despre care apucându-se a întrebuintat forță majoră din care se cunoaște că imisa este fură cu infracțiune smulgând-o dintr'un cuiu. Drept care încheindu-se acest proces verbal se va supune camirii dimpreună cu imisa fimee și blană sub pază sigură spre a nu scăpa prin forță sau viclenie.

.
Aceste sunt cunoștințele limbistice și gramaticale în toate clasele culte ale României de la ministru și până la primarul sătesc. Din aceste cunoștințe gramaticale se poate

juđeca uşor gradul celorlalte cunoştinţe la care am ajuns. In faţă cu aceste efecte ale civilisaţiei şi ale progresului, cale pe care mergem cu paşi răpezi, susţinuţi încă de cel mai aspru simţimēt de moralitate, cine ar cuteza să se indoească că generaţia noastră e chemată de a înălţa gloria naţională şi de a ridica stindardul civilisaţiei in orient?— Nime!— Eu singur, retrograd in suflet, suspin ca Şatrarul Napoila al lui Alexandri şi mă intreb inspăimântat :

Unde mergem, unde mergem ?

TACHI ZIMBILĂ OM POLITIC

Dans leur caprice vain tristement affermis
Toujours du nouveau maître ils sont les ennemis.

Voltaire.

Un nou ministeriu se formase și Adunarea deputaților fusese disolvată. Tachi Zimbilă, de profesiune avocat și jurnalist, care ca deputat în Adunare lucrase din toate puterile la căderea cabinetului precedent, cu speranță de a intra și el în combinarea nouă, era furios că la formarea ministeriului nime nu se gândise la dînsul și că pentru a *cincea oară*, de când dădea ajutorul său statornic la resturnarea fiecărui guvern, el rămăsese la o parte. Trei zile fusese atât de supărat, încât figura lui altfel veselă, avea un aer serios neobișnuit. A patra zi însă el reîncepuse a zimbî. A cincea eși la primblare în trăsură cu soția sa Zinca, ear a

șasea se duse des dimineață la ministeriul de interne, dorind a avea cu ministrul o convorbire intimă.

Când acesta veni, Tachi îl întâmpină zimbînd și strînse cu căldură mîna ce-i întindea ministrul.

„N'am știut, îi zise acesta cu politeță, că mă așteptați, căci m'aș fi grăbit să vin mai de vreme.

— Nu face nimica, domnule ministru. Am dorit... dacă aveți câteva momente libere... însă numai două, căci știu cât sunteți de ocupat... mai virtos avînd a se face alegerile... v'aș ruga să-mi permiteți... voesc să vă dau o mică explicare...

„Vă rog, sunt la ordinul d-voastre. Pentru d-voastre, domnule Zimbilă, am totdeauna timp destul.

— Sunteți prea amabil, domnule ministru. Apoi după o mică pauză urmă tușind din când în când, pentru a se pregăti la cele ce avea a zice: d-voastre... hm, hm... cunoașteți ce ajutor sincer și constant.. hm... hm... v'am dat în adunarea trecută... hm...

„Nu fumați?

— Vă mulțumesc, domnule ministru, înainte de dejun, nu — pentru a răsturna.. hm... guvernul trecut care era pe cale de a ne duce țara la peire. Împreună cu d-voastre,

de a cărui patriotismu toți cetățenii... hm... binecugetători sunt convinși, și asupra capacității căruia țara de mult își are părerea formată, am lucrat... hm... cu sinceritate la restabilirea unei stări de lucruri bune și sănătoase. Cunoașteți asemenea, domnule ministru, că eu niciodată n'am fost ambițios ori interesat. De când fac politică — și vă incredințez că-mi pare rău... hm... de a fi intrat pe această cale spinoasă și nemulțumitoare — unica mea dorință a fost să ved patria noastră mergând pe calea binelui, a progresului și... hm... a libertății.

„Cine nu știe? il intrerupse ministru cu mină serioasă și fără ca cea mai mică mișcare a figurei sale să lese a presupune că ar pute avea asupra acestui punct o părere contrară sau o indoială.

— Acuma, urmă Zimbilă, de vreme ce incurând au a se face alegeri noue, cred de datoria mea de a vă da oarecari lămuriri asupra unora din foștii noștri colegi care in aparență erau amici politici, însă pe din dos.....

„Ii, cunosc, respunse ministrul, e de prisos să vă mai dați osteneala.

— Aș dori să faceți bine distincțiunea între cei in adevăr sinceri și cei care au numai aparența...

„E de prisos ; d-voastre, domnule Zimbilă, știu că sunteți dintre cei sinceri și sperez că ne veți da sprijinul d-voastre în prețuita foaie ce redactați, foaie care cu drept cuvânt se bucură de un renume atât de bun și de o răspândire atât de întinsă.

— Neapărat, neapărat. Însă pentru ca acest sprijin să fie și mai eficace, ar trebui..., hm... să m'aleg earăș deputat ; înțelegeți că atunci autoritatea jurnalului meu ar fi mai mare. Puteti fi încredințat că vă voi susține în Adunare în modul cel mai leal. Pentru aceasta, fiindcă a venit vorba... hm... hm... voeam să vă rog—in însuș interesul guvernului—căci vă asigur că pentru mine deputăția este numai o sarcină neplăcută și chiar costisitoare — să-mi dați o mică mână de ajutor în alegeri. — Văzând că aici ministrul increșea sprincenele. — O ! adaose el, n'aș voi niciodată să fiu ales prin influență guvernamentală, însă... hm... o vorbă bună către prefect și către doi, trei din cei mai întâi proprietari ai județului este un lucru foarte inocent. În județul unde m'aleg, sunt câțiva proprietari mari care imi sunt dușmani personali...

„S'a luat în consiliu hotărîrea ca guvernul să fie cu totul pasiv în alegeri, și țara să alege în deplină libertate pe reprezentanții săi.

— Prea bine, neapărat... și eu sunt totdeauna pentru libertate, însă... hm... hm... pe sub mână un sfat... ș'apoi nu ca ministru, ferească Dumnezeu ! ci ca *amic*... m'ați indatori... v'aș ruga prea mult... și puteți avea încredere în sprijinul meu cel mai sincer.

După o scurtă gândire ministrul răspunse : Prea bine, chiar astăzi voi scrie.

— O scrisoare, întimpină Zimbilă, merge mult timp și e bine ca din vreme să se știe... Trimiteți o depeșă. Scrieți-o acum — eată o duc chiar eu la telegraf... hm... nu pentru alta, dar fiindcă trec tocmai pe acolo ca să merg acasă. Două rânduri... spre a ducere aminte.

Ministrul scrisese o depeșă și i-o dădă în mână. După ce Zimbilă eși cu figura veselă și făcând multe complimente, ministrul sună și zise unui aprod care intrase : Du îndată această circulară la telegraf și o dă în chiar mânele d-lui director — confidențial.

Această a doua depeșă avea cuprinsul următor :

„Domnului prefect de...

„Tutor depeșelor și scrisorilor privitoare la deputații de ales în viitoarea cameră, nu dați nici o crezare până nu va veni un al doilea ordin al meu. Înștiințați-mă care din

amicii noștri au șansă de a fi aleși în județul d-voastre și care membri ai opozițiunii sunt mai periculoși, pentru a ne înțelege asupra combinațiunii definitive“.

În vreme ce aprodul intra pe din dos în camera directorului, ducând depeșa confidențială, Zimbilă eșea de la telegraf pe altă ușă cu figura mulțămită, ținând recepisa depeșei întâi în mână.

Tachi Zimbilă era mic de stat, își rădea mustățele, avea favorite negre și ascuțite, părul scurt și creț. Ochii săi mici și de o culoare nehotărită erau acufundați în cap, încât abia se vedeau, și fruntea îi era îngustă și cam sbircită. Gestul său favorit era de a-și îndrepta și desmerda cu trei degete favorițul drept, mai încet când era mulțămit, mai răpede, câteodată smulgându-și chiar câțiva peri, când avea vre un necaz. Fie iarnă, fie vară, Zimbilă se lega totdeauna la gât cu o cravată albă și se imbrăca cu haină neagră așa de lungă, încât îi ajungea până la genunchi. — Tot timpul până ce ajunsese acasă, Zimbilă își dismerdase încet favorițul cu mulțămire.

Zinca Zimbilă aștepta pe soțul ei cu dejunul.

„Unde ai mai zăbovit atâta, îi strigă ea, nu mi-ai zis să fie dejunul gata mai de vreme

fiindcă ai treabă la tribunal? Mi-ar plăre bine să perzi procesele tale în neîntâ.

— Lasă, lasă, Zincuțo, nu te supăra. Voi fi la vreme la tribunal și chiar dacă mor judeca în neîntâ, nu face nimica, e treaba unui client cu anul și nu strică să se prelungească procesele. Am fost... mă rugase ministrul să-l înștiințez când mă poate găsi a casă pentru a se sfătui cu mine asupra alegerilor, fiindcă au nevoie de ajutorul meu, ș'așa, din politeță, am trecut eu pe la ministeriu. Au nevoie de mine!

„Nu știi ce nevoie au de tine, dar ved că ministru nu te mai fac. Cinci guverne au fost răsturnate și ai tot rămas la o parte și eu tot nu m'am făcut ministroaică.

— Va veni vremea, răspuse Tachi trăgându-și favorițul, poate mai curând decât gândești. — Nae Ciocaluș n'a fost pe la mine?

„Nu.

— Caută de fii amabilă cu dînsul, Zinco. El are influență în județul unde m'aleg și în rândul trecut mi-a dat mult ajutor. Apoi, deși totdeauna ese deputat, el nu face politică, ci votează după simpatii personale. Asemenea oameni sunt prețioși și amicia lor trebuie cultivată. I-am zis să considere casa mea ca pe a sa și să vină la dejun și la masă la mine când va voi.

„Vrea să zică dispui cum îți place fără a mă consulta și pe mine ? Dar dacă mie mi-ar fi cumva antipatic și nesuferit ?

— N'are pentru ce să fie, e un băiat plăcut și simplu care vine în capitală ca să petreacă. Cine știe dacă și ajutorul lui nu va contribui... și când vei fi soția d-lui ministru de finanțe care va aplica cu succes planul său pentru îndreptarea finanțelor țării...

„Aș vrea să cunosc și eu acest faimos plan de care vorbești și pe care nu-l dai niciodată la lumină.

— Va veni vremea, va veni vremea să descoper fructul cugetărilor mele. Atunci țara va vedea și se va minuna : am să arăt... cum se intrerupsese aici ca să-și tragă favorițul, se sună afară clopoțelul și d-nul Nae Ciocaluș intră. Acesta, un om între treizeci și patruzeci de ani, sprincenat, mustețos, bărbos, binefăcut de stat și cu ochi albaștri inchiși, sărută cu politeță mâna d-nei Zimbilă și strinse pe acea a amicului său. Servindu se în acel moment și dejunul, Ciocaluș dădu brațul doamnei de gazdă și Zimbilă îi urmă. După ce mica societate se așăzase la masă, Ciocaluș deschise convorbirea în modul următor :

„Așa dar eată-ne earăș în ajunul alegerilor ! Ear lupte electorale și fierbere în

toată țara! Ear avem să auzim că *acum e acum* că de la *aceste* alegeri atiră totul, că *acest* vot al alegătorilor va avea de consecvență fericirea sau nefericirea definitivă a țării, precum auzim de atâți ani neconținut, ș'apoi ear a să fie disolvare. Eu drept să-ți spun fac mult haz de aceste lupte fără sfârșit și fără efect.

— Tie îți vine ușor de vorbit, răspuse Tachi. In colegiul unde te alegi ai ca alegători doi frați, doi cumnați, un văr, un unchiu și, afară de doi trei alții, ceilalți îți sunt datori cu bani, și prin urmare votul lor îți e asigurat și ești totdeauna in unanimitate, dar eu care in rândul trecut am eșit prin tragere la sorți, din cauză că *Sulimănescu* avea tot atâtea voturi ca și mine și mai an cu majoritate de *un singur* vot, sunt in tot dreptul de a fi îngrijit.

„Inșă tu ai amici devotați care te susțin cu credință.

— Dacă ar fi toți ca amicul meu Ciocăluș ar fi bine de mine, răspuse Tachi, lovind pe amicul său pe umăr cu familiaritate.

„Se vor găsi ei mai mulți, răspuse Nae cu o zimbire care insemna mult. Inșă pentru a fi mai sigur încă trebuie să lucrezi in persoană. E neapărat să mergi la fața locului să vorbești, să stărui, să dregi, să

faci, să cheltuești. O vorbă bună către prefect din partea ministrului nu strică nici cum; dacă te ai pune bine cu guvernul...

— În astă privință sunt asigurat, zise Tachi zimbînd, miniștrii se tem de mine și se primblă în jurul meu ca pisica în jurul mîncării. Jurnalul meu le poate da mare ajutor, precum le poate face mult rău. Tu Ciocăluș, ai trebui să-mi pregătești tărîmul. Ai multă influență asupra câtorva proprietari, de la votul cărora atîrnă totul.

„Chiar am să plec. Oarecare interese mă chiamă la moșie. Când mă voi întoarce eu, trebuie să pornești tu și nu uita că e bine s'o apuci din vreme.—Dar să vedem, odată ales, cum gîndești că trebuie să fie purtarea noastră față cu ministeriul?

La cuvintele: *purtarea noastră*, Tachi Zimbilă atinse pe sub masă cu virful piciorului său piciorul soției sale, arătându-i prin aceasta cât de mult îl ține prins pe bietul Nae Ciocăluș. După două secunde răspunse:

— Hm... ar trebui... să vedem întâi actele sale... dacă vor lăsa alegerile libere, căci libertatea alegerilor este principiul suprem de la care nu se poate depărta nime fără a se zdrobi pe sine însuși... ș'apoi nu se știe încă cum se vor forma grupele în

noua adunare... poate că primenindu-se în parte...

„Adică eşind unii din ei şi intrând alţii în loc, explică Ciocăluş.

— Vezi... hm... finanţele ţării se incurcă din ce în ce mai mult. Ar trebui să vie cineva cu o idee nouă, cu un plan original... actualul ministru de finanţe, nu zic, poate să fie onest, deşi... dar drept să spun pare a fi un om cam simplu.

„Tu ai gândit mult asupra acestei materii, mi se pare că mi-ai vorbit într’o zi de un plan de reorganizare. Sunt curios să-l aflu şi eu.

— Va veni vremea, răspuse Tachi, trebuie luate lucrurile cu totul altfel. Când voi pune în lucrare proiectul meu la care am cugetat atât de mult... dar mă iartă, trebuie să mă duc la tribunal, mă tem să nu ajung prea târziu, am un proces...

Zicând aceste cuvinte, Zimbilă îşi luă cărţile şi hârtiile şi lăsând pe Ciocăluş în societatea soţiei sale, se porni, nevoind nici într’un chip a intra în explicaţi mai întinse asupra proiectului său de îndreptarea finanţelor. Eşind, el aruncă o privire Zincăi care însemna că trebuie să fie cât se poate de amabilă cu preţiosul său amic Nae Ciocăluş.

Mai multe săptămâni trecură. Nae Ciocăluş,

intorcându-se, indemnă pe Zimbilă să plece dendată pentru a nu cădea în lupta electorală, căci vechiul său dușman politic Suli-mănescu își pusese earăș candidatura și era mai periculos decât oricând.

În ajunul plecării sale, Tachi se afla în cabinetul său de lucru având mai multe trebi de regulat pentru timpul absenței. După ce puse la cale procesele, incredințându-le unui ténér avocat ce lucra pe lângă dinsul, pe care îl presentă mai multor clienți ce venise să-l viziteze, toți aceștia eșiră și mai remaseră în casă doi juri, unul îmbrăcat cât se poate de elegant, bine pieptenat, pomăduț și curățel ca scos din cutie, altul cu părul sburlit, tualeta puțin îngrijită și figura întreprinzătoare. Aceștia erau amândoi colaboratori la jurnalul lui Tachi care, apărând de trei ori pe săptămână, se numea: *Mândria Națională*, organ politic, literar, științific, comercial și industrial.

— Să nu ne lași în indoială, domnule director, zise cel elegant. Trebuie, înainte de a te porni să spui pozitiv care este pozițiunea noastră față cu ministerul: să-l lăudăm, să-l muștrăm câte ceva pentru oarecare acte, ori...

„Ori, intrerupse cel sburlit lovind cu pumnul în masă, să stigmatizăm cu desăvirșire

toate actele acestui guvern venit pe ușa cea mică și fără concursul națiunii?

— Hm... șopti Tachi desmerdându-și favorițul... Deocamdată socot că e mai nimerit să-i *cam* lăudăm... până la alegeri, până ce voi fi deputat... însă cu prudență. Vasilică, urmă el adresându-se către cel elegant, d-ta știi să lauzi și să nu lauzi totodată. Intrebuințează cuvinte combinate astfel, în cât mai târziu să le putem interpreta în sens contrar.

„Dă exemplu cam așa, îl intrerupse Vasilică: *Ministeriul, pe cât auzim, voește să se abțină de la orice amestec în alegeri. Nu putem decât să aprobăm aceste acte, sau mai bine în mod general, acte de această natură. Acei cari se îndoiesc că actualul ministeriu va îndeplini acest angajament uită cu totul patriotismul și mândria națională ce caracterizează pe Români care de la glorioșii lor străbuni au moștenit și virtutea și sfințenia cuvântului. Mai târziu am pute zice referindu-ne la acest articol: Cu drept cuvânt ne-am cam îndoit de la început (vezi Foarea noastră No... din...) că actualul ministeriu va avea virtutea ce caracterizează pe Români, sfințenia cuvântului moștenită de la glorioși străbuni; acum se vede clar că ei nu sunt decât...*

— Decât, intrerupse aici cel sburlit, prim-

blându-și mâna prin păr și privind furios în jurul lui, *niște tirani care calcă în picioare drepturile cele mai sacre ale națiunii, drepturi neprescriptibile, nemodificabile, asigurate prin pactul nostru fundamental, răscumpărat cu sângele poporului asuprit.*

„Prea bine, Lupușor, îl curmă Tachi, dar aceasta mai târziu, deocamdată numai articule în sensul lui Vasilică.

„În privința corespondențelor străine tot Petrachi, de care imi pare rău că n'a venit astăzi, să urmeze a compune pe cele din Constantinopoli, Paris și Viena, însă nu prea des pentruca publicul să nu aibă prepus că ele sunt fabricate pe loc. Sub rubrica „Voci din provincii“ vă voi trimite eu câteva scrisori, puind data din diferite orașe, după cum voi afla ceva interesant pe drum. Lupușor, să urmezi cu știrile locale și cu foiletonul.

— S'a sfârșit romanul ce ziceam tradus din englezește.

„Se poate lua, întimpină Vasilică, unul francez mai vechiu. Vom arăta că i tradus din spaniolește fiindcă face mai mult efect.

— Minunat, Vasilică, răspuse Zimbilă. Cât despre rubrica exterioară afară de corespondențele noastre, ia totul ca mai înainte din „*Journal des Debats*“; însă extractele ce face jurnalul francez din alte foi, arată-le

ca făcute de noi, d. ex. Cetim in *Times* sau *Allgemeine Zeitung* sau *Perseveranza*...

„Deși nu le-am văzut niciodată, intimpină Lupușor trecând mâna prin păr și privind triumfător in jurul său.

— Nu face nimic, Lupușor, respunse Tachi. Nu uitați câteodată și articule serioase de fond. De exemplu: *Inamovibilitatea Magistratilor*, aceasta ca avocat trebuie s'o susțin totdeauna, ca să fiu bine privit de judecători, ori *Studii economice*, ori *Disciplina in armată*, ori *Studii asupra instrucției publice*, *puterea cea mai mare a unei națiuni* ori *Discentralizarea*, ori *Studii financiare* etc. Eată cheea bibliotecii mele, alege un capitol din vre un autor și fă-i o parafrasă, adică spune tot aceea cu alte cuvinte. Adaugă câteodată note ca aceasta: „*De părerea noastră e și cutare scriitor insemnat pe autoritatea căruia ne-am putea baza, dacă argumentarea noastră atât de logică ar mai pute da loc la vre o îndoială* etc. De va mai rămân pe ici pe cole loc liber, umpleți-l cu știri diverse: Spuneți că este cholera in Turchestan care omoară atâția pe zi și fixați chiar cifra; vorbiți de cei doi frați de Siam uniți la umăr împreună, spuneți că au fost despărțiți făcându-li-se operația și apoi in numărul următor desmințiți știrea, arătând că

a fost o eroare răspândită de un jurnal din New-York; vorbiți despre oasele unui animal uriaș descoperit undeva, apoi ceva interesant din Madagascar, Patagonia, Kamciatca, Niagara, Himalaya și alte nume ce sună ciudat.

„Lasă, că pentru aceste am inspirații destule răspunse Lupușor tot cu figura triumfătoare, în vreme ce Vasilică asculta cu luare a minți și modestie, ținând ochii plecați în jos.

— Dar cu celelalte jurnale? întrebă încet Vasilică.

„Țineți-vă în marginile vechei polemice până la instrucțiuni nouă, răspunse Tachi și sfârșind astfel lămuririle ce cereau colaboratorii săi, le zise zioa bună. Eșind aceștia, el intră în salon la soția lui.

Zinca ședea pe canapea posomorită, făcându-se a nu-l băga în seamă.

Tachi simțind că se pregătește o furtună, se tot primbla prin casă trăgându-și favoritul. După mai mult timp, Zinca îl întrebă isfârșit fără a ridica ochii spre dinsul:

„Ear ai să te duci pe mai mult de o lună ca și în rândul trecut?

— Bine nu știu drăguță, răspunse el blând, dar socot că pân aproape de vremea alegerilor.

„Și numai cu câți bani mi-ai dat vrei să mă lași și socotești că-mi vor ajunge ?

— Vezi că și eu sunt acum cam strimtorat ; trebuie să iau toți banii cu mine, a-legerile costă mult. Inșă când m'oiu face ministru ți-oiu da indoit de mult pe lună. Aceasta se va intimpla in curênd căci finanțele țării numai fiul tată-mio le poate indrepta. Fii și tu ceva mai econoamă !

„Mai econoamă ! strigă Zinca deodată cu pornire, mai econoamă ! Dar de când sunt risipitoare și din banii cui să economisesc ? Vrei să mă mângâi cu *ministroaica* și te faci a nu ști că zestrea mea te-a pus pe picioare ? Uiți că de nu mă luai pe mine trăiai ca înainte din advocatură ! Cine te-a făcut să ai moșii de veci și vii și case ? Cine ți-a dat o poziție și te-a făcut să ai vreme pentru politică, să ți se sue muștarul ambiției la nas, ba încă să te crezi reformator de finanțe ? Ha ? Răspunde !

Tachi vëzù că treaba-i serioasă și zise cu glas blând :

— Nu te supăra Zincuță, că-ți mai dau, eaca...

„Cât ? răspunse ea și ridică ochii spre dînsul cu răceală.

— Eaca o jumătate de fișic.

„Ce vorbă! strigă ea: Unul și jumătate să-mi dai și nici un ban mai puțin.

— Eaca îți aduc, numai nu te supăra.

După ce Tachi aduse banii, Zinca se potoli și ei începură a vorbi despre altele. Cu cât se prelungea convorbirea, cu atât se arăta mai bună și mai iubitoare și la urmă, plină de grijă, îl opri, alintându-se, de a se uita prea mult la femeea vre unui alegător.

Dulcile lor convorbiri conjugale ținură până noaptea târziu.

A doua zi la șease dimineața Zimbilă plecă.

Deși calea până la județul unde își pusese candidatura ~~era~~ numai de două zile, el lungi drumul oprindu-se în fiecare oraș sau orașel, vizitând persoanele cele mai influente, arătând la fiecare că împărtășește în totul ideile sale politice, aruncând pe ici pe colo câte o vorbă despre o oarecare persoană care singură ar putea îndrepta finanțele țării după un plan nou și lăsându-le la plecare câte o listă de abonament pentru jurnalul *Mândria Națională*. Sosind în capitala județului său, cea întâi vizită o făcu prefectului, zicând că-i aduce multe complimente din partea ministrului de interne, și oferind prefectoriței un mic present ca din partea soției sale Zinca care ar fi fost cu dînsa în

pension, deși soția prefectului nu-și mai aducea aminte de aceasta. Impunându-se în câteva zile în intimitatea capului administrației locale, el nu-l mai părăsea și mai cu deosebire îi plăcea a eși cu dinsul la primblare și a-i da brațul în locuri publice unde era multă lume adunată. Asemenea făcù visita sa presidentului tribunalului, primarului, polițaiului, căpitanului ce avea comanda de dorobanți, protopopei, directorului școalei primare și celor mai întâi proprietari și alegători. Astăzi da un dejun întrecând în aceasta pe adversarul său d. Sulimănescu care era proprietar acolo și nu se prea întindea în cheltueli ; altă dată făcea să cânte musica în public pe socoteala sa, ici promitea la ureche un post, colo că va face să reguleze o pensiune sau că va sprijini un proces la curtea supremă din capitală. Apoi respândi o profesiune de credință în care promitea că se va ocupa în special de interesele județului, de drumuri și de poduri, de șosele nouë, de școli, de spitale și că va stăruî ca să fie casieria totdeauna plină cu bani. În privința politicei mari el declară că este pentru libertate și egalitate, pentru independența, mărirea și gloria națiunii. Când putea, ținea cuvinte, adunând alegători, și se obosea în toate chipurile de dimineată.

până seara, în vreme ce *Mândria Națională* ploa gratis la toate persoanele influente. Zioa decisivă sosind, lupta fu grozavă. Bietul Tachi stătù tot timpul la ușa localului unde se făcea alegerea, căci lui, ca unul ce nu era alegător în localitate, nu-i era iertat să intre în lăuntru, în vreme ce Sulimănescu eșea și intra neconținut abia aruncând asupra lui Tachi vre o privire. Momentul deschiderii urnei sosì însfîrșit. Tachi aștepta rezultatul galben la față și abia putënd a se ține pe picioare. Până la sfîrșit Sulimănescu îl întrecea cu trei voturi. Zimbilă tremura din cap pînă în picioare și-și rupea toți perii din favorițul drept pe cînd lui Sulimănescu îi straluceau ochii. Însă, o minune! Cele patru voturi ce se aflau încă în urnă erau toate pentru Zimbilă și astfel fu proclamat deputat cu majoritate earăș de un singur vot. Deodată figura sa redeveni senină, puterile îi reveniră și în urările generale ale alegătorilor lui și chiar a multor din cei ce votase pentru Sulimănescu el fu întovărașit a casă, fiind cortejul precedat de o tarafă de lăutari care cânta un cântec de jale. — După ce, mulțămî tuturor prin un cuvînt, el trimise două depeșe: una Zincăi în care zicea:

„Suntem aleși, pornesc pe loc, vin zi și

noapte, sărută copilul. Aici entusiasmul mare !“

A doua telegramă era adresată lui Vasilică Fuior, principalului său colaborator, cu următoarea cuprindere :

„Adevărul și libertatea au invins, sunt ales cu majoritate enormă, deși guvernul hostil, adversarii demoralizați. Ține Mândria rece. Lung articol de fond: simțul just al populațiunii neindus eroarei“.

Ține Mândria rece însemna că deacum foaia „Mândria Națională“ trebuia să înceteze de a mai lăuda guvernul și că avea a se depărta încet, încet de politica de până acum.

A casă la dînsul găsi pe Zinca ce-l aștepta împreună cu Nae Ciocăluș. Acesta, ales deputat în colegiul său obicinuit, venise înaintea lui Tachi în capitală și acum îl felicită din inimă pentru succesul ce avusese.

Alegerile nu eșise tocmai după dorința guvernului și în scurt timp ministerul întâmpină greutăți. Aceste devenind mai mari din săptămână în săptămână, la urmă situațiunea se întinse așa, încât o crasă părea inevitabilă. Tachi Zimbilă, deși când trecea pe lângă banca ministerială suridea cu amabilitate și în convorbirile sale particulare incredința pe fiecare ministru că îi este bun

amic, pe din dos intriga cōtra lor pe cât îi iertau puterile. El urmă cu luare a minte formarea deosebitelor grupuri și nefăcēd parte din nici unul, se arăta în întrunirile particulare ale tuturoră, voind a părē peste tot locul ca aliat politic, vorbind totdeauna de el și de *ai sēi*, (deși pe acești *ai sēi* nu-i cunoștea nime) și de necesitatea îndreptării finanțelor după un plan nou.

Nici Nae Ciocăluș nu era din vre o partidă, însă cele mai multe ori, el venea la Adunare numai dimineăța pentru a fi present la apelul nominal și a nu-și pierde diurna, apoi, fără interes pentru cele ce se petreceau în cameră pe față și în ascuns, se ducea și nu se mai arăta. Seara mergea în vre-o casă particulară sau în vre un club unde se jucau cărțile, dar în ce loc își petrecea zioa era un mister.

În acest interval, deși „Mândria Națională” se declarase în opoziție cu guvernul, Zimbilă nu luă încă parte la discursurile violente din Adunare care întrețineau ferberea, ci se rezervase pentru momentul suprem.

În adevăr în zioa când era să se dea un vot care avea să hotărască încrederea sau neîncrederea, Zimbilă se urcă la tribună și contra așteptărilor tuturoră începū a com-

bate ministeriul cu o violență cum nu o făcuse adversarii cei mai declarați.

În cuvântul său, Zimbilă acuză ministeriul de nepricepere și rea credință, de călcarea legilor, de favoritismu : Justiția, administrația, armata, școala, biserica, relațiile cu puterile străine, toate erau în cea mai deploabilă stare, cum nu mai fusese sub nici un alt guvern, însă mai cu seamă finanțele erau cu totul ruinate și „dacă bunul geniu al țării n'ar aduce acum pe un om de finanțe cu idei originale pentru îndreptarea rēului, țara ar merge spre o sigură peire. Acel om trebuie să se găsească, se va găsi!” — După aceasta se întoarse a măguli toate grupurile Adunării, arătând cum ele fără excepțiune sunt inspirate de adevărat patriotismu ; aduse omagiile sale Senatului, acestui corp matur și chibzuit, și laudele cele mai înalte Tronului — de care acum mai mult decât ori când avea interes a fi binevăzut.

Ședința Adunării se prelungi până târziu când votul se dădù în disfavorarea ministeriului, care se și retrase. Unul din șefii opoziției fiind chemat a forma noul cabinet sub președința sa, urmă o săptămână de indoială în care se răspândeau vuetele cele mai contrazicătoare. În momentul în care Tachi Zimbilă aflase despre persoana ce era

să conducă guvernul nou, el cel întâiu se duse să-i facă vizită. El căută să convingă pe noul president al consiliului că finanțele țării trebuie reorganizate după un plan nou, că numai unul în țară ar avea un proiect, ce l'ar fi ținut secret până atunci, și, silit de a da pe față cine este acela, la sfârșit declară că acel bărbat este el. Noul ministru îi dădu speranță și Zimbilă se retrase. Cu toate acestea, după trecere de mai multe zile, deodată ministeriul se prezentă format gata în Adunare și Zimbilă nu făcea parte din el. Văzându-se din nou amăgit acum când era insfârșit să pue mâna pe visul său, Tachi se lăsă desperării, se aruncă în trăsură și se duse într'o pădurice singuratică afară de oraș unde petrecu până noaptea, primblându-se furios și gesticulând singur. Când se întoarse acasă el găsi pe biuroul său de lucru o scrisoare care avea următoarea cuprindere :

Domnul meu !

Dacă ai fi avut mintea și la altele afară de politica dumitale, ai fi băgat samă că viața cu d-ta imi este de mult nesuferită. Te rog să nu mă mai consideri ca soția d-tale de astăzi înainte. Îți las copilul spre creștere. La această cheltuială voi contribui și eu, dacă nu ai destul amor propriu să-l crești

cu ale d-tale mijloace. In curënd te voiu înștiința unde locuesc ; pân atunci nu căuta să afli nimica.

Zinca Gemändăneanu.

Cine ar putea descrie starea sufletească a lui Zimbilă după cetirea scrisorii ? El își puse amëndouë mânele in cap și stătù așa multă vreme ; apoi incepù a se primbla prin casă, smulgëndu-și mulțime de firi de păr din favorițul drept. „Dispărtenie și prin urmare *restituirea zestrei*“, cea întâi idee care-i trecù prin cap, îi frământa creerii grozav. Insfirșit sună așa de tare, încât deodată apărurë și vătaful și ambii feciori din casă. Supuși unui strict interogatoriu, ei mărturisirë că d. Nae Ciocăluș venea toate zilele in vizită la cucoana Zinca in timpul ședințelor Adunării și că in acea zi Ciocăluș fusese aici până cu o oră inaintea plecării cucoanei. — Nu mai remânea indoeală despre locul unde se afla Zinca.

După trei zile, in care Zimbilă combinase tot felul de proiecte, el trimise ca parlamentar la soția sa pe Vasilică Fuior, colaboratorul *Mândriei Naționale*, ca să cerceteze cum s'ar putea aduce trebile la o împăcaciune. Vasilică era tăcut și modest, el urmă exemplul lui Ciocăluș și pândeia momentul când acesta nu era a casă pentru a vorbi

cu Zinca. La început propunerile fură respinse cu indignare, dar Vasilică era răbdător, ştia să se plece, să cedeze la timp, să ameninţe cu procese, în tonul cel mai blând, şi să revie cu politeţă chiar când era dat afară. Aşa trecură patru luni de zile, în care Zimbilă, căruia de mult îi revenise veselia, frecventase regulat Adunarea şi căuta să sape pe din dos noul minister. Pentru aceasta, el făcù propuneri foştilor miniştri de a face cauză comună cu dînşii. *Mândria Naţională* combătea pe noul guvern prin articule fulgerătoare scrise de Lupuşor şi începea a judeca în mod favorabil pe fostul guvern; întâi arătase că el, Zimbilă, nu avusese niciodată nimic contra *persoanelor* fostului guvern, ci numai actele lor le combătuse, apoi în alt număr că *persoanele* îi erau chiar simpatice, şi că numai *unele acte* meritase desaprobară sa, însfirşit din număr în număr şi din nuanţă în nuanţă ajunsese a declara că face cauză comună cu dînşii; că a avut pururea aceleaşi păreri şi principii şi că numai ei vor scăpa ţara de la marginea peirii unde o adusesese guvernul actual.

În acest interval, Zinca se convinsese că dragostea lui Ciocăluş era îndreptată către venitul său dotal, cel puţin tot atât de mult

cât și cătră persoana ei, și acum primea ades in secret pe Vasilică Fuior ca parlamentar din partea soțului ei.

Intr'o seară de primăvară pe la opt oare, Zinca Zimbilă se afla in salonul casei soțului ei, unde se intorsese cu o zi inainte și ședea pe canapea, ținind in mână ultimul număr din *Mândria Națională* in care cetea cu mulțămire că o nouă crisă ministerială se pregătește și că totul va atîrna de la un vot ce avea a da in curînd Adunarea. Ear Tachi, ea și cum nimica nu s'ar fi intimplat intre ei, se primbla ca inainte prin casă, cu figura veselă și desmerdându-și incet favoritul drept.

CURIOSITĂȚI CONTEMPORANE

D-lui redactor al jurnalului „Epoca“

Je prends mon bien où je le trouve.

Molière.

Mi-ați făcut onoarea de a-mi cere și mie câteva rânduri pentru numărul ilustrat al „Epocei“.

V'am rugat să mă scusați din cauza multelor și deosebitelor mele ocupații. V'am arătat între altele că cumulez — până la votarea legii ce este la ordinea zilei în Senat, cumulul este ertat — v'am arătat că cumulez funcțiunea de *director* cu cea de *corector* al „Convorbirilor Literare“ și că, îndată ce am isprăvit zilnica mea corespondență cu *gintea irascibilă* a autorilor, sunt silit să încep o luptă tot așa de grea cu neamul desnădejduitor al culegătorilor tipografi. Dar apărarea mea a fost zadarnică; d-voastră

n'ați primit nici o scuză : mi-ați zis că-mi cereți două pagine scrise, *nu mai mult* și că ar fi peste putință să nu găesc prin saltarele biuroului meu ceva netipărit încă până acum.

Ideea de a căuta printre teancuri de hârtii care dorm de mult, mi s'a părut luminoasă și v'am făgăduit să vă trimit ceva.

De îndată mi-am deschis biurul și, fără multă căutare, întâlnind un plic mare de carton, l'am scos triumfător la lumină.

Intr'insul aveam să găesc ceea ce-mi trebuia.

Ce cuprindea plicul de carton ?

Silit și d-voastră ca și mine de a ceti jurnalele noastre, adesa vă veți fi oprit la oarecari publicații scrise cu intenție serioasă, dar eșite așa de comice, încât veți fi ris cu bună inimă. De mulți ani eu am pus la o parte extracte de acestea, însemnând numele jurnalului și epoca când au fost tipărite.

Plicul meu e tixit cu asemenea compilări și până la publicarea integrală a unui volum de „Curiosități Contemporane“ ce vor contribui de sigur la desfătarea posterității, vă comunic astăzi câteva specimene de probă :

Intr'un număr din „Curierul de Iași“ (Balassan) citesc în rubrica „Insertii și Re-

clame" următoarea scrisoare adresată redacției :

Domnule redactor !

Subsemnatul Altăr Avram Smilovici domiciliat disp. IV, de profesiune comerciant.

Duminică în 5 Iulie ora 5 p. m. aflându-mă la ocaziune în *localul locantei* pronumit Caragea, D. sub-controlor comunei Iași Ion Dumbravă *dresat cu pasiunea de a lovi* în onorabilitatea celor care se găsește față și din interes poate că nu reușise față cu mine de a se folosi de fructul ostenelelor sale ca sub-controlor, *adica afacere de impus la dare sau se fie scutit cineva, m'am trezit maltratat.*

.....

Altăr Avram Smilovici.

Ce ziceți, d-le redactor, de claritatea cu care d. Smilovici își exprimă ideile sale ?

* *
*

În jurnalul „Steaua României“ din acelaș an am găsit următoarele rânduri :

„Monitorul“ din 24 Noembrie publică decretul prin care D. Emanoil Filipescu este numit în postul de membru al Înaltei Curți de compturi, devenit vacant prin *punerea în retragere a decedatului G. Văleanu.*

Sărmănuțul G. Văleanu ! După ce moare apoi mai vine și nedreptul guvern, și-l silește să se retragă din funcțiunea ce ocupa.

* *
*

Estras din „Curierul Român“ No 112.

ROMANIA

PROTOEREUL URBEI IAȘI

1871 Octom. 11

No. 265.

Onorabile parinte!

Din motivul Inaltei ordonante No. 1651 subsemnatul protoereu are onoare a vă face cunoscut că sunteți oprit de lucrarea diaconiei *pentru totdeauna până când veți da probe de îndreptare...*

p. protoiereu

A. Gavrilescu Iconomu.

Acest curios protoiereu auzise desigur că Napoleon III fiind condamnat sub Ludovic Filip la reclusiune vecinică, întrebasese pe directorul închisorii: cât timp țin în Franța asemenea eternități?...

* * *

O telegramă adresată ziarului „Românul“ :

Severin 1 Iunie.

Ziarului Românul.

Din ordinele ministrului de interne sunt arestat fără mandat. Rugai pe d. Ministru telegrafic să ordone emiterea mandatului spre a nu se călca procedura.

Ghiculescu.

Observați ce exemplu de respect pentru lege ne dă d. Ghiculescu! În momentul arestării sale nu-i pare rău de pierderea libertății, ci se îngrijește grozav ca nu cumva funcționarii să uite de a îndeplini vre o formă prescrisă de Codul de procedură.

* * *

Imparțialul, Anul I No. 11, Joi 17 Maiu 1883 publică cu litere mari în fruntea jurnalului :

Din cauza de maladie jurnalul nostru n'a putut să apară până în momentul de față; cerem scuse... etc...

Noroc că a scăpat de boală bietul „Imparțialul“! „Era așa de ténér“ : trăise abia 11 numere în întâiul an al existenței ei.

* * *

Pe foi volante se împărțea următorul anunț venit din Botoșani :

Mâne Marți, zioa de 30 Septemvrie, având a se trata la trib. din Botoșani apelul făcut de subscrisul Ion Cristy contra hotărîrii dată de judele de pace, în *casul rumperii mai în tot corpul* ce am suferit de câinii d-lui Sofian și *carile au a fi aparăți cel întâiu de d-nul Anastase Botez și cel al doile de d. Alecu Enacovici* — se invită onor. public a asista etc...

I. Cristy.

Fără indoeală câinii d-lui Sofian au avut o avere însemnată dacă fiecare din ei au fost în stare să-și tocmească un avocat special !

* * *

Un *necrolog* din „Curierul de Iași“ (Ballasan) :

Săftica Vranceanu născută Pleșescu soție iubită *nu numai de soțul ei* . . . s'a săvârșit din viață...

Iubită **nu numai de soțul ei ? !** Jurnalul are, ce i drept, grija de a adăogi mai jos : *Dumnezeu s'o ierte și să-i fie țerina ușoară !*

* * *

În acelaș jurnal cetesc următoarea :

Mulțumire.

Subsemnata Maria Vasiliu *suferind de boală de facere timp de cinci ani* și căutându-mă cu toți medicii etc. etc.

Inchipuiți-vă ce sănătate de fer a avut d-na Maria Vasiliu dacă a putut rezista la dureri de facere *timp de cinci ani de zile !*

* * *

Dintr'un ziar din București copiez următorul anunț :

Fotografia Rudnicky.

*Calea Mogoșoarei, alături cu prefectura poliției
Capitalei.*

Subscrisa face cunoscut onor. public că
deși soțul meu a repausat în urma unei
boale grele... atelierul nostru fotografic con-
tinuă a funcționa tot sub conducerea artis-
tică a vechiului său dirigent d. *Alexandru
Ihalski* care ținea locul repausatului meu soț
de mai mult timp.

Carolina Rudnicky.

Aici imi veți permite a nu adăoga nici
un comentar.

* * *

Sfîrșesc cu un epitaf în versuri copiat de
pe o piatră de mormînt la Sinaia :

Sub această piatră de mormînt
Locuesc în acest pămînt
În sinul maicii mele
Până la a doua înviere.
La 1805, Pîrvulescu născut
Estate de 67 ani am avut,
Archimandritu Ghenadie mă numeam
În viață când mă aflam
Aici scăpat de viață cu amar
De chronic reumatismu și catar
Voi toți ce citiți aceste cuvinte
Ziceți: D-zeu să te ierte Archimandrite !

Aș fi putut prelungi această scrisoare ci-
tînd extracte din discursuri parlamentare,

orațiuni funebre, versuri de felicitare, articule de jurnale, circulări ministeriale, anun-ciuri, reclame, poesii, inserțiuni etc. etc. dar mă opresc, căci mi-e frică să abuzez de răbdarea d-v. Dacă am fost prea lung chiar așa, rog pe cititori să mă scuseze :

Voi toți ce citiți aceste cuvinte
Ziceți : Dumnezeu să te erte, Archimandrite !

1885.

CHILIPIR

Silvan iubește numai știința aceea care
Venitul înmulțește și scade cheltuiala.

Antioh Cantemir.

Fericit e omul care trăește în bună înțelegere cu toată lumea și nu are nici un dușman să-l prigonească, să-i voească răul, sau măcar să-i pismuească binele! Puțini sunt de acest soi, dar dintre acești puțini face parte amicul meu Griguță. — Zic amicul meu, fiindcă totdeauna relațiunile noastre au fost plăcute și niciodată nu s'a arătat cel mai mic nouraș care să le intunece seninul, dar aș pute zice tot așa de bine amicul lumii întregi, căci cu toată lumea Griguță e intim, de toată lumea Griguță e iubit. Și cum s'ar putea să nu fie, când el este deopotrivă amabil cu oricine, fie bărbat sau femeie, mare sau mic, ténér sau bătrân,

prost sau cu spirit? Mi s'a părut, ce-i drept, a vedè că între bogați și săraci Griguță face o mică deosebire, plăcându-i ceva mai mult să fie în societatea celor dintâi, dar poate aceasta este numai o părere a mea.

Virsta lui Griguță e greu de știut, căci despre aceasta el nu vorbește niciodată și chiar când vine vorba de ani, el o schimbă cu mult meșteșug. Presupun însă că trebuie să fie între douăzecișidoi și patruzecișicinci de ani. De douăzecișidoi îl apropie ținerea sa dreaptă, colorile vii ale feței, musteața sa mică și zimbirea vecinică de pe buzele sale. Spre patruzecișicinci însă îl împing oarecare mici crețuri ce i se ivesc ici colea pe obraz în apropierea ochilor și lipsa mai, mai desăvirșită de păr la mijlocul capului, cu începere de la frunte și până dincolo de creștet. Cu cei tineri îl unește veselia sa necurmată și iubirea sa de petreceri, de cei mai în virstă îl apropie convorbirea sa serioasă, sfaturile sale bune când e vorba de trebi și împrejurarea că ține minte cam de mult.

Imbrăcămintea sa de și nu nouă, dar bine conservată și totdeauna curată, este un amestec de eleganța tinereții și de paza bătrâneții. Hainele îi sunt totdeauna croite cu meșteșug și bine potrivite pe trup, dar

o legătoare cam lată îi păzește gâtul și pieptul de receală și flanela o poartă vara și iarnă. Bățul său nu e nici vârguța ușurică a tinerilor eleganți nici bastonul sdravên a bătrânilor slăbiți, ci un ce mijlociu care la nevoie ar putea sluji și unora și altora. Ghi-cească dar cine poate anii exacti ai lui Griguță!

În toate casele familiilor înstărite și mai cu seamă în acele unde poți șede la masă și petrece seara când vrei, făcând prin aceasta chiar o mulțămire persoanelor de gazdă, îl vezi de sigur și pe Griguță. Pre-tutindenea el e privit oarecum ca făcând parte din familie. Stăpânul casei îl însărci-nează cu mici comisiuni, copii toți îi sar în cap și se joacă cu el fără cea mai mică sfială, cucoana îl primește în négligé și glu-mește cu el. El împlinește comisiunile cu cea mai mare amabilitate, cerând numai câteodată trăsura ca să meargă prin oraș, ceea ce i se incuviințează cu plăcere; cu copii se joacă cât de mult timp fără să i se urască, dar nu le aduce niciodată jucării sau bomboane; ear cât despre cuconiță, chiar când e frumușică, oricât de intimă sau co-chetă s'ar arăta cu dînsul, el totuș nu se alunecă niciodată până a-i spune cuvinte mai îndrăznețe, ci se stăpânește totdeauna chiar

cu risicul de a fi crezut cam prostuț, căci bunul său simț și practica vieții l'au învățat cât de des asemenea cuvinte se preschimbă în propuneri... sentimentale, ș'aceste earăș se prefac... însfirșit el respectează liniștea familiilor și are groază de tot ce ia o înfătoșare dramatică. Suspinuri, lacrimi, certe și împăcări, scrisorele sau întâlniri ascunse, cu toate plăcerile și cu toate grijele și spaimele ce aduc cu sine, toată mulțimea de scene poetico-romantice care turbură pacea prosaică a vieții nu sunt treaba lui Griguță. El vrea mâncare bună, somn odihnitor, liniște de suflet. Numai odată în viața lui... dar despre aceasta vom vorbi mai la vale.

Ceea însă ce caracterisează mai cu seamă pe amicul meu Griguță este neplăcerea ce are de a cheltui bani pe lucruri nefolositoare. Pentru dînsul una din mișcările cele mai nesuferite ale mânilor este acea prin care se disleagă baerele pungii. El urește aceasta pînă într'atîta, că de mulți ani s'a hotărit nici să mai poarte pungă în buzunar. Bani săi, presupuind că are cu dînsul — ceea ce foarte rar s'a constatat — îi poartă în buzunare și, pe cît se crede, în vre un buzunar tainic, căci ca să incredințeze la trebuință pe ori și cine că a uitat să ia bani de a

casă, el întoarce adeseori buzunarele jiletcei sale și arată o goliciune deplină a căptușelei. Nici un cerșitor nu se poate lăuda că a primit vre o dată un gologan de la Griguță. Când vede pe vre unul din acești oameni supărăcioși, totdeauna se dă pe partea cealaltă a uliții; nu-i place, precât zice însuș, să aibă a face cu acești trândavi ce trăesc din munca altora. Dar de cerșitori nu se scapă cu ușurință: sunt unii ce se acată de trecători și-i roagă și-i urmează până tot scot câte ceva de la dînsii.

— Dă la ologul, la săracul! îi strigă fără incetare unul sprijinit în cărje ce-l urmărește de o jumătate de cias.

„Du-te de lucrează, netrebnicule, îi răspunde Griguță.

— Că nu pot, păcătosul de mine, dă la sormanul... n'am mâncat de zece zile!

„N'am parale schimbate. Hai, fugi, că te cunosc cine ești! Fugi îți zic că chem sergentul de poliție!

Dacă cerșitorul tot îl urmărește, și Griguță vede că nu poate scăpa altmintrelea, el îi zice insfirșit:

„Ei bine, bine, vino la mine acasă și ți-oiu da destul, acum n'am parale.

— Bogda prosti! Să trăești cuconașule, Dumnezeu să-ți dee... — când însă vrea să-l

întrebe unde şade, Griguţă e departe, şi cerşitorul cu cărjele lui nu-l mai poate ajunge. Deaceea în locul tonului rugător şi umilit se aude adese ori o injurătură rostită cu energie în gura cerşitorului, care priveşte cu furie după Griguţă.

Dar mai mult decât pomenele, Griguţă ureşte bacşişurile pe care le declară unul din cele mai mari rele sociale. Niciodată nu a dat un bacşiş la un servitor ce i-a adus vre un pachet, la un birjar ori la băeţi de prin cafenele, oteluri sau locande. Pentru ce li-ar da? Nu sunt ei plătiţi de stăpânul lor ca să slujească publicul? Deaceea Griguţă, înainte de a veni momentul plăţii, face în cap socoteala exactă a sumei ce dătureşte şi o pune pe masă întreagă, fără ca să întreacă sau să lipsească un ban măcar. El nu se incurcă niciodată cu monedă de aur ce are să i se schimbe, căci ştie prea bine cât de des se întimplă ca să nu ajungă întocmai şi cum puterea împrejurărilor pune astfel pe plătitor în neplăcută poziţie de a lăsa băiatului cusurul ce lipseşte. El plăteşte în cel de pe urmă moment, când are pălăria şi băţul în mână pentru ca, fără zăbavă, îndată ce a dat banii, să şi poată eşi cu paşi răpezi. Privirile servitorilor pline de ironie sau de părere de rău sau de mânie

ce-l urmăresc, sau cuvintele de necaz ori luare în ris ce se șoptesc la spatele lui, el nu le bagă în seamă căci este presupus a nu le fi auzit. Dar băeții din cafenele sunt o ciudată breaslă de oameni; ei își inchipuesc că au *un drept* la bacșișuri, și câteodată unul din ei cu figura mai isteată aduce aminte oaspei prea uităcios de acest drept al lor, bazat de nu pe legi pozitive, cel puțin pe dreptul consuetudinal.

Asemenea aduceri aminte s'au întâmplat să se facă și lui Griguță care întâia oară s'a supărat grozav.

— Ați uitat bacșișul, cuconășule, îi zise odată unul din băeții restaurației la care Griguță mergea adese ori.

„Ești cam obraznicuț, dragul meu, îi răspunse Griguță. Tocmai eram să-ți dau, dar fiindcă imi aduci aminte, apoi vei mai răbda, ca să înveți a te purta cu oamenii.

Repetându-se asemenea răspunsuri, băeții se sfătuiră să-și resbune dându-i o poreclă de ris și-i scorniră numele *Chilipir*. Când intra Griguță în locandă, cuvântul chilipir se auzea în toate părțile. „Grăbește Ioniță, striga un servitor de departe către altul, adă lista, azi sunt mulți, avem *chilipir*.

— Ce friptură imi dai, Tudorachi? întreabă un oaspe.

„Avem prepelițe la frigare, cuconașule, foarte grase, *chilipir*.

— Ia șterge masa, Nae, că am resturnat paharul. — Eaca vin, asta-i noroc, *chilipir*. — Și când băeții rosteau cuvântul *chilipir*, totdeauna aruncau o ochire furișată asupra lui Griguță și zimbeau pe sub buze cu ironie. Incurând toți visitorii știau ce înseamnă acest *vecinic chilipir*. Zimbirile la rostirea acestui cuvânt deveneau generale; câțiva mai răutăcioși îl întrebuintară și ei din vreme în vreme. Insfirșit tot orașul adoptă pentru Griguță porecla *Chilipir* și astfel amicul meu fû botezat a doua oară. Deși la început Griguță se înroșea și se cam supăra când cunoscuții lui îi dădeau acest nume, cu vremea se deprinse cu el și nu-și mai bătù capul.

Nevăzut cu desăvirșire este Chilipir la Sfântul Grigorie care e zioa lui, la Sfântul Vasile, când toți sdrențătoșii se cred în drept de a cere bacșișuri și la Sfântul Gheorghie, când tot felul de oameni vin cu un miel în brațe să-l aducă plocon. În acele zile neplăcute Griguță închide poarta casei sale, toate ușele le incuie cu zăvorul și mai trage și perdelele ca să se incredințeze toți că nu e nimeni a casă. Câteodată, când doritorii de bacșișuri se îndărătnicesc, el ascultă ciasuri întregi cu

liniște și cu o răbdare în adevăr stoică plesnirile din biciuri, vuetul buhaiului și țițetele tuturor băeților ce stau sub fereastra sa, fără ca să facă cea mai mică mișcare, pentru ca în nici un chip să nu se presupue că el ar fi a casă. Zioa lui însă îi este supărătoare, nu numai din cauza bacșișurilor, dar și fiindcă o mulțime de cunoscuți viind să-l feliciteze și lăsând rindașului ce stă la poartă cărțile lor de vizită, e silit să meargă și el pe la dînșii, cheltuind pentru birje și pentru cărți de vizită. Dar ca om practic, în-deobște nu se incurcă cu asemenea cheltueli. Mai întâi în loc de cărți de vizită, care sunt numai un lux zadarnic, el taie din hârtie albă țițule în formă de cărți și scrie caligrafic (căci are o scrisoare foarte frumoasă) numele lui pe fiecare hârtiuță. Visitele cele mai apropiate le începe pe jos. Apoi întâlnește pe vre un amic cu trăsura care și el aleargă pe la visite, se informează pe unde acesta are să se mai ducă și dacă se potrivește câteva persoane, se sue în trăsura lui și face visite cu el împreună. Când în asemenea împrejurări întâlnește în vre o casă pe alt amic, el cercetează și lista acestuia, la trebuință părăsește pe cel întâiu și întovărășește pe acesta și așa din amic în

amic el își implinește scopul, scăpând cele mai dese ori de cheltuiala trăsuri.

În acele zile de sărbători el mănâncă a casă. O bătrână ce-l slujește îi face o ciorbă și un fel de bucate și rândușul — alte slugi decât pe acești doi nu are — îi păzește poarta. Căci el știe prea bine că ori unde s'ar duce, servitorii au să-i ureze mulți ani și că ar fi silit să le dea bacșișuri.

La dînsul în casă e foarte curățel. Toate trele odăițele sale, deși simplu mobilate, sunt atât de bine ținute, încât este o plăcere să-și vezi locuința.

În salonașul său are și o mică bibliotecă, compusă din cărți parte dăruită de amici, parte cumpărate odată de la un mezat. În acea zi Chilipir purtase un mare răsboiu cu sine însuși. De mult umblase cu gândul să-și completeze biblioteca, cum zicea el, adică să umple vre o trei polițe ce stăteau deșerte și jicneau astfel iubirea sa de orânduială. El umblase pe la toate mezaturile silnice pe unde se vindeau și cărți, arsesese de dor să cumpere câte îi trebuiau pentru bibliotecă, dar totdeauna în momentul hotărîtor pierduse curajul și se retrăsese. Într-o zi însă se simți plin de vitejie și abia ajuns în localul unde se ținea mezatul, o ameteală îl cuprinse și se puse să atirdisească. Cu

cât îl suiau câțiva evrei, neguțitori de lucruri vechi ce concurau cu dinsul, cu atât îi urca și el în pripă, simțind în sine că deși va da un singur moment de cugetare, frica a să-l apuce și totul va fi pierdut. Cu vremea două dorințe opuse îi sfășiau pieptul: deoparte voea ca concurenții săi, pe care îi privea ca dușmani personali, să se discursa-jeze, să nu-l mai suie la mezat și el să rămâie cu cărțile; pe de altă parte spera în taină că-l vor urca așa, încât el să nu poată da mai mult și va scăpa de această grea ispită. Când lupta aceasta ajunsese la culme și frica cheltuelei era să fie biruitoare, evreii tăcură deodată; se strigă *arici de trei*, se bătù toba și cărțile rămaseră asupra lui. Atunci toate simțirile sale deosebite se prefăcură într'o grozavă căință; el îngălbeni la față, scoase cu mâna tremurândă banii din buzunar, plăti, puse cărțile într'o trăsorică cu un cal și se duse a casă oftând din greu. În zioa aceea, cuprins de o violentă migrenă, el nu mănâcă nimic, ci se culcă de cu zioă cu durere la cap și desperare în suflet.

În zadar a doua zi și cele următoare, el căuta să se mângâie cu ideea că scopul său e împlinit acum și că a scăpat de o dorință și prin urmare de o grijă, săptămâni întregi

au trebuit să treacă pentru a-i șterge cu incetul din gând acea schinuitoare amintire.

A doua mobilă interesantă ce are Griguță este o casă de fer sdravănă, așezată în etac, lângă pat. Pe aceasta n'a dat nici un ban, căci o are moștenire de la un unchiu al său, lăsată lui anume prin testament, împreună cu niște argintării și un ornic de aur. Argintăria tot este încă în ladă, căci niciodată nu a întrebuintat-o, deși de trei, patru ori pe ani, slujnica o freacă și curăță în față cu dinsul, ear ornicul îl poartă de zece ani, îngrijindu-l și păzindu-l așa de bine că niciodată n'a făcut încă vizită la ciasornicar. Dar și această mobilă iubită, în care Griguță ține închise documentele căsutei sale și hârtiile de valoare ce formează puțină lui avere — avere ce se înmulțește pe fiecare an prin economiile ce face — deveni odată pe neașteptate un subiect de grijă și frică pentru dinsul. Într'o dimineață veni să-l vadă un vechiu amic al său, un om bogat care-l primea în casă și la masă ca pe un frate, și puse dinaintea lui o mie de galbeni în aur.

— Chilipir dragă, îi zise amicul, am să te rog să-mi faci un bine.

„Ce pot să-ți fac? răspunse Griguță, uitându-se cu ochi plini de mirare la aurul ce era înaintea lui.

— Trebuie să plec mâine la băi cu nevasta și copilul. În lipsa mea am pus să-mi repareze casa...

„N'aibi nici o grijă, am să merg în toate zilele să fac inspecție.

— Nu mi-e de asta, dar nu am unde ține acești bani. Nu vreau să-i las la mine, căci are să fie nerânduială grozavă în casă, în timpul absenței noastre. Păstrează-mi-i tu vr'o trei luni până m'oiu întoarce.

Lui Griguță i se strinse inima. „Să țin eu atâți bani la mine? Dar gândește că sunt un om singur, mă slujește numai o femeie bătrână... dacă, doamne ferește...

— Lasă, că ai o ladă de fer bună, nu mi-e frică.

„Dar poate să ardă casa — nu fie zis într'un cîas rău! — poate să... mai știi ce se poate întimpla...

— De-ți arde casa ta, pot să-mi ardă și banii mei. Hai, ține-i la tine și nu mai fă vorbă!

Griguță devenea tot mai palid, căci toată răspunderea ce are un depositar după lege i se infățișă în minte, însă recunoștința ce avea pentru amicul său, nu-l iertă să refuze.

Să-ți dau dar o adiverință! șopti atunci Griguță cu un suspin adânc, luând o filă de hârtie și un condeiu. Mâna sa tremură grozav,

căci niciodată încă nu iscălise un act prin care se indatorea la ceva.

— Nu-i nevoie, Griguță, lasă târfăloagele la o parte. Intre oameni cinstiți nu trebuiesc inscrisuri.

— Dar pot... să mor, răspuse Griguță, din ce în ce mai turburat.

„Nu-i mai muri. Hai! lasă istoriile acestea, că mă supăr.

— Cel puțin am să învălesc pachetul într'o hârtie mare și am să scriu deasupra că mi l'ai dat tu în păstrare. — Ia așa... Vino de vezi; pun banii ici în saltarul ista, ca să știi... la o împrejurare... ferească Dumnezeu!...

„Bine, bine, să vorbim de altele.

În toată vremea cât lipsise amicul său, Griguță era neliniștit, pe de o parte de grija depositului, pe de alta de tainica părere de rău că banii sunt străini și au să easă odată din lada sa. În zioa în care înapoi depositul mai, mai ar fi simțit nemulțumire, dacă prezentul ce primî de la prietenul său nu l'ar fi mângâiat. Acesta îi adusese câte o duzină de mănuși, cravate și batiste, toate frumoase, cumpărate la Paris. Nici că i se putea face un prezent mai nimerit, căci Chilipir nu prea face haz de obiecte de lux; acele prezenturi îi plac care aduc un folos real și scutesc de cheltuială.

Chilipir nu poartă niciodată tutun cu dînsul, nu doară că nu fumează, dar—după cum zice el—e distras, uită să-și umple portabacul. La ori care din cunoscuții săi s'ar duce, el își face țigară din tutunul ce este pe masă, ear de la acel unde a petrecut sara, cere voia să-și iee de câteva țigări cu dînsul, căci prăvăliile ar fi închise și ar fi sfîrșit tocmai tinicheaua cu tutun ce are a casă, n'ar voi însă să se culce fără a mai fuma o țigaretă. De la sine se înțelege că nimeni nu-i refușă și Chilipir, după prealabila incuviințare, pîndește momentul când nu-l ia nimeni în seamă și își umple punga bine. A casă apoi o deșartă în tinicheaoa ce posedă în adevăr și a doua zi dimineată ese earăș cu portabacul gol. Precum tutunul îi pare o cheltuială de prisos, asemenea și birjele. Ca la visite, așa și la primblare, când ese în trăsuri de piață din cele mai elegante, să nu se creadă că aceste sunt oprite de dînsul. Niciodată n'ar face el un asemenea păcat! Trăsura cea frumoasă, este a vre unui amic care o ține cu luna și în acea zi nu poate eși. În loc ca birja să stea în curte fără treabă, amicul o oferă lui Chilipir pentru primblare și asemenea propuneri el nu le refușă niciodată. Sau poate Chilipir a apucat-o pe jos după obicei și pe drum a

intîlnit vre un cunoscut singur în trăsură, l'a salutat cu zimbirea sa obicînită și acesta s'a oprit și l'a luat cu dînsul, fiind mulțumit de a găsi un tovarăș așa de plăcut cum este Griguță. Când nici un prilej nu se infățișează atunci își face primblarea pe jos până la sfîrșit.

— *Per pedes apostolorum*, Griguță? îl întrebai odată intîlnindu-l la primblare. Încotro?

„Merg și eu așa. M'am săturat de trăsuri. Sănătatea cere să mai facem și mișcare. Mai ales eu ar trebui să umblu foarte mult pe jos, după cât mi-au zis doftorii.

— Chilipir, Chilipir, spune drept că nu vrei să cheltuești câțiva lei.

„Ba zău nu! Ce mi-ar fi să... nu mă vezi mai totdeauna în trăsură? Dar cum îți spun, m'am hotărit să mai schimb, pentru sănătate.

Eu m'am făcut că cred, dar nu m'am putut opri de a nu zimbi.

La teatru Chilipir nu lipsește niciodată, deși nime nu ține minte să-l fi văzut plătindu-și vre-odată biletul. „Un locușor în loja vre unui cunoscut, voi găsi eu doară“, își zice el când pleacă de a casă, și în adevăr totdeauna găsește. Mai întăi se duce la ușa parterului și se uită cu ce lojă ar putea

incepe. Funcționarului ce-l întreabă de bilet el răspunde cu dispreț că nu are obiceiul de a merge la stal, ci vra numai să vadă ceva, apoi alegându-și loja se sue în grabă. Când în casuri foarte rare se întâmplă să nu fie nici un cunoscut de-ai lui la teatru la care s'ar putea duce, el găsește un adăpost sigur în loja rezervată pentru comitetul teatral, căci cu aceste persoane el face toate chiriurile să aibă legături strinse de amicie.

Când nu merge la teatru, Chilipir petrece serile în familii cunoscute unde e totdeauna bine primit, fiind politicos, vesel și găsind ceva de vorbit cu ori și cine. Cărți are de principiu să nu joace cu damele. Căci din aceste sunt multe care au greșita idee că un cavalier ar trebui să peardă totdeauna când joacă cu ele, idee ce Chilipir nu împărtășește de loc. Cu bărbații Chilipir joacă mai ales când înlocuește pe cineva și atunci e un mandatar foarte bun, căci joacă bine mai toate jocurile și are și noroc. Pe socoteala lui însă el se pune la cărți foarte rare ori, când nu poate scăpa, și chiar atunci, numai dacă se primește a se juca jos de tot. Cât de mic însă ar fi prețul, emoțiunea lui e grozavă în asemenea împrejurare și cu toată osteneala ce-și dă să o ascundă, suspinurile dese și adânci îi distăinuiesc neastâmpărul

sufletesc. Când nu se joacă cărți el e vesel, petrece și face pe alții să petreacă. Ceea însă ce-i displace cu desăvîrșire este obiceiul cel rău ce-l au câteva dame de a patrona familii sărace, sau institute de binefacere, înființând pentru ele loterii și adresându-se la toți cunoscuții cu indemnul de a subscrie și de a plăti. De asemenea liste Chilipir fuge ca de dracul. Ii este de ajuns să vadă o hârtie strinsă în patru, în mânele vre unei dame, pentru ca să i se strice tot cheful. El miroase de departe loteriile și toate contribuțiile cu scop de binefacere și se ascunde în odăea cea mai depărtată ca să nu fie văzut; acolo se ține până se schimbă vorba și se uită loteria. Când însă dă de cuconițe pe care nu le vezi niciodată fără liste de loterie în mână, ce nu se trag niciodată, cuconițe care nu uită toată sara și apucă pe ori și cine în gura mare, față cu o lume întreagă, Chilipir nu se mulțumește de a fugi în odăi laterale ci, luându-și pălăria, se depărtează pe ascuns, *à la française*. Eșind, el strigă trăsura ori cărui amic sau cunoscut al său ce ar fi rămas sus, căci cunoaște pe toți vezeteii particularilor și pe toți birjarii.

— Procopi al lui cuconul Iancu Vlădileanu!

„Eaca trag îndată.

— A spus cuconul Iancu să mă duci a casă și apoi să te întorci îndată să-l iei.

Deși cuconul Iancu nu spusese nimic, tonul hotărit al lui Chilipir face pe vezeteu să-l creadă și să-l ducă gratis până a casă.

Așa ar fi trăit Griguță fără schimbare— câteodată îngrijit de cheltueli neașteptate, cele mai dese ori însă bine dispus din cauza economiilor ce a putut face—dacă o împrejurare serioasă nu ar fi schimbat într-o vreme chipul său de viață. Amorul nu alege, ci dă orbiș peste ori și cine, chiar peste cei ce se păzesc mai mult și dădă astfel odată și peste Griguță. Unui amic al său, în casa cărui mergea dese ori, i se întorsese fiica din străinătate. Din cel întâiu moment fata îi plăcuse mult. El stătea cu dînsa la vorbă, juca cu dînsa conșina, la baluri era dăntuitorul ei cel mai neobosit, bucurându-se foarte mult de simpatia ce copila îi arăta, fără a se gândi la vre o urmare oare care. Într-o dimineată însă deșteptându-se, el își aduse a minte că visase toată noaptea de dînsa. Apoi îmbrăcându-se, băgă de seamă că culoarea cravatei sale seamănă cu cea a rochei ce avusese fata cu o sară mai înainte. O zimbire trecu pe buzele sale și el voi să gândească la altele, dar imaginea copilei i se infățișă din nou și nu-l mai părăsi.

De câteva ori se surprinse oftând. „Curios lucru! își zise el, niciodată nu m'am simțit așa de... nu știu cum, pare că sunt și trist și pare că simt și o mare fericire în suflet“. Eșind, picioarele îl duseră mai mult fără voie earăș la amicul său dar suind scările, i se părură că inima i se bate tare și când, intrând în casă, se uită drept în ochii ei, simți că i se sue sângele la cap și că glasul îi amortăște. Câteva zile, câteva săptămâni trecură și Griguță simți că-i amoretat. De îndată și ideea căsătoriei i se infătoșă în minte, și cu această idee îi veniră și gri-jile. „Când te însori trebuie să ai bani, își zicea el, trebuie să ai casa și masa ta, trebuie să ai cu ce ține femeea... dapoi nunta... presenturi, bacșișuri... dapoi copii cu dadace, cu doftori... brrr!... Mai bine să nu mă'nsor“. Cu toate acestea amorul devenea mai mare, tot mai mare.

Chilipir era distras, nu mai avea somn, nu mai mânca cu poftă. Cu vremea starea sa deveni nesuferită, mai cu seamă că fata îi arăta acum o răceală neobicinuită. Indoeala începă a-l munci așa, încât el se hotărî cu orice preț să ajungă la un rezultat, oricare ar fi. El însărcină pe un cunoscut să cerce pe departe dacă propunerea sa ar fi primită. Acesta, un om fără dibăcie, vorbi de-a dreptul

cu tatăl care avu nenorocita idee să consulte pe fata lui. Aceasta deschise ochi mari de mirare și, mâniată de o asemenea cutezare din partea unui om ca Chilipir, declară că refuză fără mai lungă cugetare. Deatunci bietul Griguță se simți foarte nenorocit. Amorul îl muncea tot mai mult; el fugea de oameni, se ascundea în locuri depărtate și-și plângea soarta.

Eu îl cam perdusem din vedere de un timp încoace când îl întâlni într'o seară singur pe uliță. Văzându-l palid și trist imi adusei aminte de propunerea sa respinsă despre care aflasem, și căutai să aduc convorbirea asupra altor lucruri indiferente, dar el revenea nesfârșit la sentiment. Ca să-mi spue necazurile sale în toată voia, el făcù semn unei trăsurii de piață, mă invită să mă suiu cu el și ne îndreptarăm spre o grădină cam depărtată din împrejurimile orașului. În timpul primblării el imi spuse toate împrejurările de la început; cum a cunoscut-o, cum se arăta amabilă cu dînsul, cum după cele vorbite era în drept să creadă că este iubit, cum a fost respins, cât suferă de grozav, cât îi pare viața nesuferită, în-sfârșit atât se tânguia, încât simțeam adevărată milă pentru nenorocitul meu amic. Trecură astfel mai multe ciasuri și noaptea

căzuse. E vreme să ne întoarcem, i-am zis eu. „Să ne întoarcem“, răspunse el. Abia ne apropiarăm însă de locuința mea, el făcù un semn birjarului să se oprească și se dădù jos din trăsură. „Noapte bună! Mă duc de aici pe jos. Mai vino să mă vezi; am nevoie de mângâierile unui amic!“ Zicând așa, el se duse stringându-mi mâna și birja chemată de dînsul, remase pe socoteala mea. Nu m'am putut oprì de a nu zimbì, vèzènd că nici suferințele sale nu-l făcuse să-și uite principiul de a nu plăti trăsura.

Un an, doi trecură; necazurile lui Chilipir se risipiră. Focul său amoros se potoli lângă o vèduviță dintr'o mahala care-l iubia și nu-i cerea nici căsătorie, nici cheltuială. Chilipir redobândi colorile sale vii și își reîncepù viața sa obicînită. El tot urește cersitorii, bacșișurile, loteriile și tot iubește petrecerile pe socoteala amicilor, tutunul și trăsurile altora. Chilipirurile urmează ca în trecut și prieteni tot are mulți de la care bucuros primește presenturi, fără a le face el niciodată.

S C A E T I

Cu săgeata-i otrăvită
A sosit ca să mă certe...

Eminescu.

Cetitorul unui jurnal sau unei reviste, nu-și dă seamă obicînuît la cîtă corespondență ori discuție, între autorul unui articol și directorul foaei, a dat loc scrierea pe care o are sub ochi. La jurnalele politice lucrul este mai ușor. Dacă articolul ce se înfățișează nu este contrar direcțiunii politice statornicite; dacă d. ex. el laudă guvernul, sau dacă el îl combate, ziarele politice guvernamentale în cazul dintâi, cele de opoziție în cazul al doile, îl vor primi și publica fără multă greutate. Nici scopul ce-și propune o foae care apare zilnic, nici timpul ce-l are directorul nu iartă ca fiecare articol să fie studiat în toate amănuntele sale, să fie

cercetat, cernut, discusut in privința stilului, limbei, ideilor.

O revistă literară din contra va fi obicînit foarte indiferentă pentru tendența politică ce are scrierea care i se presentă — presupuind că s'ar intimpla să aibă o asemenea tendență. Cel care conduce o astfel de publicațiune se va uita mai intîi dacă studiul propus cuprinde idei bune ; dacă aceste idei se ridică mai presus de banalitățile comune ; dacă — obiectul scrierii fiind științific — autorul ei năzuește sincer la aflarea adevărului, ear cînd scrierea este de curată imaginație, fie in prosă fie in versuri, dacă ea este destul de originală sau de interesantă ca concepție și destul de frumoasă ca formă ; dacă insfirșit este scrisă intr'o limbă destul de corectă și instr'un stil destul de bun și limpede pentru a fi primită și publicată.

Cele mai multe din scrieri ce se infățișează fiind însă foarte rele, ele vor fi obicînit respinse. Această refuzare, neplăcută pentru directorul unei reviste, este grozav de dureroasă pentru autorul respins, mai ales pentru autorul tîner care debutează. Atins in amorul său propriu, acest june care a așternut intăiele sale cugetări in prosă sau poate intăiele sale simțiri in versuri, este bine incredințat că numai un motiv

personal a indemnizat pe directorul jurnalului să respingă fructele imaginației și muncii sale, despre care el însuși, și adesea câțiva prieteni binevoitori, au o părere foarte favorabilă. Această nemulțumire a autorului respins se manifestează câteodată prin scrisori insultătoare sau ironice, adresate directorului, fie iscălite, fie anonime sau pseudonime. Alte ori apare în vre un jurnal politic un articol luător în ris pentru directorul revistei, sau o critică grozav de aspră a scrierilor acestuia; ba s'a întâmplat chiar să i se trimită vre un articol cu aparență serioasă, dar cu scopul ascuns de a-l păcăli. În tot cazul, ori se resbună, ori nu, autorul respins simte obicnuit pe lângă necaz și o mare descurajare. Căci un sentiment, fie cât de năbușit și de vag, tot străbate și-i șoptește la ureche că poate scrierea sa nu este tocmai așa de perfectă cum și-o inchipuise el.

O lungă experiență a făcut însă pe scriitorul acestor rânduri să se convingă că toate aceste resentimente nu țin multă vreme și că, peste curând, autorul respins și descurajat reincepe a păcătuî în prosă sau în versuri și se adresează earăș și earăș și încă cu destulă modestie, ba chiar cu umilire, la acel care l'a insultat.

O mângâiere mare pentru directorul unei

reviste este de a vedè că acei pe cari i-a respins la început fără milă, au devenit după trecerea câtorva ani, când mințile tinerilor s'au mai copt, colaboratorii sîi cei mai statornici și poate chiar prietenii sîi cei mai buni și mai recunoscători.

Aici este locul să fac o mărturisire gravă. În deseale mele corespondențe cu deosebiții autori ce s'au adresat la mine, am răspuns de multe ori că manuscriptele refuzate și pe care autorii le cereau înapoi cu multă stăruință și puțină urbanitate, au fost aruncate în foc, fiindcă am avè principiul nes-trămutat „*de a arde manuscriptele nepublicate*“.

Trebue dar să mărturisesc — căci pentru ce aş tăgădui până la sfîrșit un lucru ce tot se va descoperi odată? — că atunci când dădeam acest răspuns autorilor refușați eu le afirmam cu bună știință un neadevăr. Nu, eu n'am ars manuscriptele respinse, ci le-am păstrat, le am încă și astăzi, legate până acum în trei mari volume care peste curînd se vor înmulți cu un al patrulea mai mare încă.

Făcut-am rău?

Autorilor respinși de sigur nu, de vreme ce am împlinit una din dorințele lor cele mai mari, conservarea fructului muncii lor;

mie insumi mi-am făcut o mare indatorire, căci adesea când am avut necazuri și suferări de tot felul, am încercat să găsesc distracție în deschiderea vre unuia din aceste volume și totdeauna am isbutit. Aci văd pe un autor care-mi trimite poesii sub un nume, apoi, după respingere, mi le trimite a doua oară prea puțin schimbate, sub alt nume, doar nu voiui băga de seamă; colo urmăresc pe altul sub zece pseudonime deosebite. Mai departe recunosc că epistola cea blândă și rugătoare este scrisă de aceeași mână care a scris pe astălaltă plină de necaz, de dispreț și de insulte. Eată ici o satiră amară în versuri ce mi-a făcut un june autor care mai târziu mi-a devenit bun prieten și mi-a mulțumit din inimă că i-am refuzat întâiele și copilăreștele sale încercări literare. Și așa mai departe fiecare pagină a acestor trei volume are interesul său.

Un amic pe care îl stimez foarte mult, mi-a dat într-o zi ideea să deschid în revista literară o rubrică intitulată „Poesii respinse“, în care aş publica specimene de versuri refuzate.

Aceasta ar avea, imi zicea el, un mare folos și ar împăca pe toată lumea: pe directorul revistei, fiindcă n'ar fi răspunzător de absurditățile ce s'ar tipări în această

parte, pe autor, fiindcă dorința lui de a se vedea publicat, s'ar împlini și el ar fi în poziție de a apela la publicul cel mare, judecătorul suprem, în procesul său cu directorul revistei; pe public însfirșit, fiindcă acesta ar avea mulțumirea de a arunca o privire în tainicele culise unde se țin actorii înainte de a îmbrăca costumele cu cari au să apară pe scenă. Eu însă m'am împotrivit cu energie la această inovație, cu toate stăruințele amicului meu. Incercarea mi s'a părut foarte riscată, căci cetitorii sunt ciudați. Dacă acolo unde criticul a văzut o curată absurditate, mulți cetitori, a căror nivel intelectual n'ar fi mai înalt decât acel al autorului respins, ar găsi scrierea foarte bună? Dacă scrierile respinse ar părè aceleiaș public chiar cu mult mai bune decât cele primite?... Nu, lucrul mi s'a părut că e prea primejdios, și am înlăturat propunerea.

Cu toate acestea voi imita și eu pe acel călugăr care, de câte ori aluneca la fapte profane, se apăra zicând: odată-i ertat!

Mă voi depărta și eu astă una dată de la principiul statornicit!

Fie-mi dar ertat să arăt publicului corespundența mea cu unul din scriitorii ce dau năvală la publicare:

Eri primesc prin poştă următoarea scrisoare in versuri:

21 Martie, 1887.

Domnule redactor !

Când năpasta e să cadă
Peste vre un biet creştin,
Cade fără să-l vestească
Tronc ! din cer senin.

Deci mă vei erta pe mine,
Că, de sigur scris ți-a fost,
Ciasul rău să te surprinză
Intr'o zi de post.

Căci de astăzi chiar intr'una
Cu scaeți te-oiu bombarda
Doar se va lipi vre una
Și de haina ta !

Această scrisoare este iscălită cu interesantul nume *Victor Fuchs*.

Ea mai are și un *Post scriptum* :

Dacă dup'atacul ăsta ai scăpat chiar neatins
Nu uita că-mi este plină tolba și vei fi invins.

Aici aş fi putut observa d-lui Victor Fuchs că in tolba se țin obicînit *săgeți* ear nu *scaeți*; că in strofa a treia:

Cu scaeți te-oiu bombardă
Doar se va lipi vre *una*

ar trebui să se zică vre *unul*, scaete fiind un substantiv masculin și că atunci ar lipsi rima, — dar nu fac nici o observație, fiind curios să aflu ce sunt „scaeții” care urmează.

Sub acest nume cetesc patru epigrame pe care le transcriu intocmai, fără comentariu:

Pe când am fost bolnav.

Astăzi când m’au vizitat
Medicii, s’au supărat;
Căci de-o lună se trudes
Și eu încă mai trăesc.

* * *

Sandu are dreptate.

Sandu azi pe mine cârpaci m’a poreclit;
Și are zău dreptate: adesea l’am cârpit.

* * *

Lui Neacșu epigramist.

Ia priviți-l cum se screme
Incât tigva-i aburește,
Știți ce face el acum?
Inc’un epigram clocește!

* * *

Aceluiaș.

Ești intocmai ca și cucul
Ce, fiind de toți uitat,
Singur strigă și-și răspunde
Cucu, cucu nencetat.

* * *

Ce-ar fi făcut oare cetitorul în locul meu?
Ar fi primit întâia, respingând pe cele trei
din urmă?... Respingerea ar fi fost pură și
simplă sau motivată?... Ce ar fi răspuns
autorului la amenințarea că-l va bombarda
cu alte epigrame de acelaș calibru?... La
aceste întrebări aștept răspunsuri de la pu-
blic. Oricine poate să-mi comunice părerea
sa cu scrisori din care una va fi de sigur
de la însuș d. Fuchs, ba poate d. Fuchs
mi-a scrie mai multe sub deosebite iscălituri.

Până atunci însă îl rog să creadă :

Că aceste epigrame nu se vor preface 'n scrum
Ci vor merge să-și ia locul în al patrulea volum.

1887.

CUCONUL PANTAZACHI

Indupedita suis fatalibus omnia vincis.

Lucretius.

Căsuța lui Pantazachi Breazu era așezată pe valea Bahluiului și avea dealungul ei un cerdac de lemn, boit cu galbăn și despărțit la mijloc prin o portiță. Din cerdac te coborai într'o mică grădină bine îngrijită tot așa de curată și veselă ca și casa. Proprietarul, „Cuconul Pantazachi“, cum il numea toată mahalaoa, n'avea nici femei, nici copii ci singur aici cu Mef, un prepelicar mare și frumos, el trăia o viață foarte liniștită. De cum se disprimăvăra până toamna târziu, Pantazachi petrecea toată zioa în cerdac sau în grădină căutând de pomi și de flori sau jucându-se cu cânele său de vânat. Mef era prietenul său cel mai bun și, în această

calitate, avea o mulțime de drepturi: El putea prânzi împreună cu stăpânul său, își puneă când voia capul pe genunchii lui, ba câteodată se întindea chiar pe divanuri. Dar și ce câne deștept! Știind că stăpânul său avea obiceiul să se scoale la șase ciasuri, nici o minută mai de vreme sau mai târziu, cum auzea bătând oara, el se ducea la patul unde dormea Pantazachi și-i lingea încet mâna până îl deștepta. În grădină, când stăpânul sfârșea de fumat, Mef lua ciubucul în dinți și-l ținea sau îl ducea în casă, după deosebite semne ce-i făcea Pantazachi. Când vedea de departe pe vre un cunoscut viind în vizită, Mef alerga iute la stăpânul său și-l înștiința lătrând de trei ori. Ear când Pantazachi se gătea să meargă la vânat, nu era ființă mai fericită pe lume decât Mef care se gudura, sărea, hămăea, alerga de la trăsura la care se inhăma calul, în casă și din casă la trăsura până ce stăpânul său era gata de plecare.

Afară de Mef, Pantazachi mai avea un rânđaș care totodată era și grădinar și vizitiu, o bucătăriță bătrână și pe Mărinca. Pe când cei doi întâi aveau însărcinări bine hotărâte, Mărinca juca un rol cam indoișor. Frumușică, totdeauna curățel îmbrăcată, cu două cozi lungi lăsate pe spate, ea ținea

cheile de la camară și de la pivniță, îngrijea de gospodărie, căuta chiar de flori. Deși tânăra, Mărinca era oare-cum gospodina casei. Însă prea vorbea poruncitor cu celelalte două slugi, prea vorbea Pantazachi blând cu dînsa și prea o respecta Mef... vecinii cam cărteau.

Casa de pe Bahlui nu era singura proprietate a Cuconului Pantazachi; el mai avea și o vie la *Nebuna* unde ședea și iarna și vara muma lui, Cucoana Păuna, o băbuță bătrână și sbircită. Pe aceasta Pantazachi o iubea foarte mult, mergea regulat să o vadă cel puțin odată pe săptămână și îngrijea să nu-i lipsească nimic. La culesul viilor, Pantazachi se ducea în fie care zi de petrecea cu dînsa, dar nici baba nu venea în oraș vre odată, nici pe Mărinca n'o trimitea la vie, încât aceste două femei nu se văzuse una pe alta, ci se știeau numai din auz.

Cine nu cunoștea pe Cuconul Pantazachi! Toți vânătorii îi fusese tovarăși și petrecuseră cu dînsul. O mulțime de funcționăriși care sunt mulțamiți să aibă un prieten la a cărui masă să vie nepoftiți, prețuiau mult pe Pantazachi. Dar nici era om de un caracter mai plăcut, decât dînsul. Totdeauna bine dispus, cu un zimbet liniștit pe buze,

el eșea înaintea ori cărui cunoscut, îi strîngea amîndouă mînele, îi mulțumea că vine să-i ție tovărășie la masă, îl ducea prin grădină, îi arăta fiecare copăcel, fiecare floare, însfirșit făcea ori ce putea mulțămî pe prietenul său. În zile de serbători, cînd se întimpla să vie mai mulți, Pantazachi făcea un semn Mărinicăi se scoată vin de cel mai vechiu și dacă la masă veseliea lua o întindere mai mare, el trimitea pe rîndaș după lăutari cari se așăzau la porțița cerdacului și se puneau să cînte. După masă începeau să se distupe butelci de vutcă făcută de Cucoana Păuna și astfel se mărea și mai mult mulțămirea generală. În asemenea împrejurări Pantazachi eșea din liniștea sa obicinuită și se punea chiar în fruntea veseliei. Adesea se așăza turcește pe divan, cu ciubucul în mînă, își tuflea fesul pe cap și striga cu glas tare: „Acum, haideți fraților să trăim bine!“ Cîteodată dădea povață lăutarilor: „Măi baragladină, să-mi cîntați cum și-a pierdut ciobanul oaea!“ Atunci lăutarii începeau un cîntec trăgănat și jalnic pe care Pantazachi îl asculta cîteva minute, trăgînd încet fumul din ciubuc, apoi deodată intrerupîndu-i: „Destul, striga el, cîntați cum și-a găsit ciobanul oaea!“ și lăutarii treceau la un *allegro* pe care Panta-

zachi îl asculta cu mânele în șolduri, cu fesul pe o ureche și cu tot trupul în mișcare. Ba ades, când cheful era mare, el pune pe lăutari să cânte jocuri naționale și începea să joace singur prin casă. Papucii și fesul îi săreau în toate părțile și el se sbuciuma până cădea obosit pe divan în mijlocul risului sgomotos al tovarășilor. Cu toate acestea Pantazachi nu bea niciodată așa de mult încât să se amețească cu totul și nici lăsa pe alții să bea din cale afară. Îndată ce unul din meseni începea a-și pierde mințile până a se arăta prea desmierdător cu Mărinca, Pantazachi făcea un semn ascuns și la moment dispăreau și Mărinca și butelcile și pahăruțele de vutcă.

Până la aceste petreceri mergea însă amabilitatea lui Pantazachi, mai departe nu. De câte ori cunoscuți de-ai lui îl rugaseră să le împrumute bani la vre-o nevoie, să cunune, să dea chizășie, să boteze vre-un copil ori să primească a fi epitrop vre unui orfan, Pantazachi refuza totdeauna. Negreșit politicoș, căci pentru nimic în lume Pantazachi n'ar fi zis un cuvânt neplăcut cuiva, dar refuza. „Ba că tocmai acum sfârșise banii, ba că nu are mâna fericită și copii botezați de dînsul mor cu toții, ba că tatăl său i-a

lăsat cu limbă de moarte să nu fie în veci chizăș sau epitrop“, însfirșit totdeauna găsea un pretext. Cu chipul acesta avea prieteni numeroși dar nu prea intimi și nici un singur dușman, stare pe care o credea cea mai fericită pe lume.

Ceea ce caracteriza mai mult pe Cuconul Petrachi era lenea și o nepăsare nemărginită pentru întreaga lume ce nu era în raport cu dînsul. A căuta să lucreze ca să câștige și să-și mărească modesta lui stare, a lua o carte în mână sau măcar o gazetă ca să știe ce se mai petrece în lume, a alerga după vre-o funcție, toate acestea erau lucruri foarte neplăcute pentru dînsul. De aceea și Cuconul Todiraș, un boer bogat și influent de a cărui casă fusese tatăl lui Pantazachi, care îl botezase, îl crescuse și îl iubea, era foarte supărat pe dînsul. Câteodată îl chema și-l dojenea: „Bine, Pantazachi dragă, deaceea te-am învățat carte ca să te îngropi în bordeiul tău ca un prost? Am să stăruiesc cu dinadînsul să intri într'o slujbă și dacă te-î purta bine vei merge înainte. Vremile în care numai boerii de neam ajungeau la ranguri mari trec vîzînd cu ochii. Fii harnic și vei fi și tu om!“ Aceste povești repetîndu-se și cucoana Păuna stăruind și ea cu lacrimi în ochi,

Pantazachi primi la postelnicie o slujbă care i se dădù după stăruințele nașului său. Amar ii mai venea să meargă la cîntelerie și să stee infipt la o masă o bună parte a zilei. Cu cât trecea timpul și el, inaintând în grad, vedea mai bine cele ce se petreceau în jurul său, cu atîta neplăcerea sa era mai adîncă. Odată onestitatea sa avù o mare incercare. Prin mînilor sale trecënd decretelor de boerii, un boer bogat cu rangul de *spatar* care ardea de ambiția să fie *agă*, ii propuse să vire printre celelalte decrete unul mai mult pentru dînsul și să-l infățișeze la iscălitura ministrului care de sigur nici n'ar lua sama. După multe stăruințe din partea spatarului și refusări din partea șefului de masă, la urmă principiilor sale slăbiră și Pantazachi îndeplini cererea stăruitorului. Hărtia trecù pe dinaintea directorului care crezù că este un ordin al ministrului; ministru iscăli fără să bage sama; de la ministru și hărtia aceasta trecù pierdută într'un teanc de acte la iscălitura domnească și treaba se făcù fără ca cineva să știe secretul acestei inaintări. A doua zi după publicarea decretelor, Pantazachi, intorcëndu-se a casă, vèzù la dînsul pe masă o cutie mare de catifea, pe care un necunoscut o adusesese fără alt respuns. Deschizënd-o, Pantazachi

găsi un ciasornic de aur frumos, cu un lanț gros tot de aur, ear dedesubt era o hărtiuță cu cuvintele : „Din partea unui recunoscător“. Pantazachi luă ciasornicul și lanțul și se uită la ele multă vreme, apoi puse ciasornicul in buzunarul jiletcei in locul celui vechiu de argint al său. El simțea însă o mare neliniște pe care nu și-o putea tălmăci. Fiind primăvară el eși in grădină, urmat de Mef, cu gând să caute de flori, dar era așa de distras, încât toate le făcea pe dos ; uda drumurile și mergea pe iarbă și pe straturi ; tăea crenguțe verzi și lăsa pe cele uscate ; plivea firii de iarbă in loc de buruene. Insfirșit văzând că timpul trece, ceru bucate, deși nu-i era foame, sperând că schimbarea ocupației ii va schimba și gândurile. In vreme ce Mărinca pune masa, el o intrebă de mai multe ori dacă astăzi n'a venit nimeni și răspunzând aceasta că nu s'a arătat nici un mușafir, era foarte supărat să mănânce singur in zioa aceea. Când, așteptând să-i aducă bucate, văzù pe Mef cum se pusese in fața lui și se uita țintă la dînsul, el se intrebă in sine neliniștit : „Ce dracu se tot uită cănele ista așa de ciudat la mine?“ și cercetând ce lucru atrage băgarea de seamă a lui Mef, dădù cu ochii de lanțul ciasornicului și tresări. Sara,

când se desbrăcă să se culce, Pantazachi puse ciasornicul la locul său obicnuit, pe o măsută, dar se tăvăli în pat în toate părțile, neputend să adoarmă. Nu era în casă liniștea obicnuită și nu-și dădea samă ce putea să fie. Aprinzend luminarea, el vèzù pe Mef treaz la picioarele lui cu ochii ațintiți asupra sa ca și peste zi. „Cănele mă supără” gândi el și, pentru întâia oară, dădù pe Mef afară din odaie. Dar somnul tot nu voea să vie și acum Pantazachi își dădù samă că tic-tacul ciasornicului îi turbură liniștea nopții. El se sculă deci, incuiè ciasornicul într'un saltar și astfel după multă sbuciumare adormi însfirșit într'un târziu. A doua zi la cãntelerie era așa de palid și de distras, încât colegii lui îl întrebau într'una ce are și dacă nu-i bolnav? A treia zi își dădù dimisia în mânilor ministrului, apoi alergând răpede a casă, puse ciasornicul și lanțul în cutia lor și o aruncă în fundul unei lăzi, ear în loc scoase din nou vechiul său ciasornic de argint.

Aflând de dimisia lui Pantazachi, Cuconul Todiraș se supără așa de tare, încât îi trimise răspuns că nu vra să mai vadă în veci un leneș ca dînsul și că-l va da afară dacă va mai îndrăsni să-i calce în casă. Dar cei păsa lui Pantazachi?

El nu voia să se mai ocupe de nimic și își redobândise liniștea pierdută. Vănatul, mesele, căutarea grădinei urmau ca înainte deși cu mai puțină veselie. Odată căzând greu bolnav, ideea morții i se infățișă pentru întâia oară. La început se înfioră de dînsa și își făgădui de a numai ucide epuri, prepelițe și alt vânat, căci ar fi păcat a ridica viața unor ființe ce au dreptul la dînsa ca și oamenii. După ce se îndreptă, negreșit el nu se țină de cuvânt, ci urmă vânătorile sale, dar ideea morții i se prezenta adeseori, așa că se deprinse cu dînsa; numai simțea nici o groază, ci numai o melancolie liniștită, mai ales când gîndea că nu va lăsa pe nimeni în urma lui.

Astfel treceau anii și Pantazachi vedea înmulțindu-se perii albi în musteți și pe cap. Cucoana Păuna care simțea că slăbește tot mai tare, era disperată că fiul său are să rămăe burlac și-l ruga în fiecare zi să se însoare cât ar mai fi vreme, dar Pantazachi nu se putea hotărî.

Intr'o zi, după o masă mare ce dăduse prietenilor săi, petrecere la care Mărinca glumise neobicinuit de mult cu unul din meseni, un tîner avocat, Pantazachi umblă cu gîndul să se despartă de dînsa, fără însă a ave curajul să facă o așa de mare

schimbare în chipul său de viață. Treaba însă se făcu de la sine căci, nu mult după aceea, întorcându-se de la via, el căută pe gospodina sa în toată casa. Slugile îi spuseră că Mărinca își făcuse bocceluța și plecase, ba bucătărița, care se dusesese să pândească, adăuse că a văzut cu ochii ei cum la colțul hudiței, Mărinca se suise într-o trăsură în care se găsea un cuconăș, chiar acel ce mânca deunăzi aici la masă, când fusese mulți musafiri. Ea mai adăuse, cu răutate că ar trebui cuconul Pantazachi să cerceteze dacă nu lipsește nimic din casă. Pantazachi sbirci fruntea și aruncă o privire în jurul său. Toate păreau a fi în rânduială, o singură ladă în care se găseau lucruri vechi nu era la locul ei. Pantazachi deschise capacul și cercetă; din ladă nu lipsea nimic decât ciasornicul și lanțul de aur. Un zimbet ușor trecu pe buzele sale: „Toate sunt în regulă, zise el bucătăriței, poți să te duci!”

Îi părea bine lui Pantazachi, îi părea rău? Poate că-i părea bine, căci de mult timp Cucoana Păuna îl tot muștra, zicând că nu șede frumos să aibă o fată tânără în casă, el care trebuia să se însoare. Cu toate acestea se primblă ciasuri întregi prin grădina adâncită în gânduri și nu desmierdă de loc pe credinciosul Mef. La masă abia gustă

din bucate și inspre sară se întinse pe divanul din cerdac, își răzimă capul pe braț și se uită lung la apusul soarelui.

Din zioa aceea prietenii lui băgară de samă că Pantazachi se făcuse mai tăcut, că lăutarii nu-i mai călcau pragul casei și că vorbele sale erau mult mai serioase. El aducea vorba adese ori despre singurătate, despre căsătorie, despre viață și moarte. În adevăr Pantazachi se simțea foarte isolat. El nu cunoștea decât societatea bărbaților, printre femei era timid și stângaci și se tot întreba dacă trebuie să se însoare sau nu; dacă mulțămirea de-a ave o nevastă este destul de mare în comparație cu osteneala ce trebuie să-ți dai ca s'o cauți și cu neplăcerea de a-ți schimba obiceiurile și de a-ți înmulți grijile.

Întîmplarea însă este ciudată! Abie acum, când îl munceau aceste gânduri, el băgă de seamă că tot în mahalaoa lui, o văduviță pe care o văzuse numai în treacăt, uitându-se la dînsa fără interes, este foarte frumușică și că ea are obiceiul de a se pune la fereastră când trecea el pe acolo. Cunoștința între vecini se face răpede și „Duduca Sevastița“, tîneră văduvă care era foarte veselă și vioae și avea și avere bunișoară, îl primi cu bucurie în casa ei. Mulți se adu-

nau la dînsa! Tot tineri eleganți și galanți, mai de prin mahala mai și din oraș și Duduca Sevastița era amabilă cu toți. Negreșit cei cu privirea mai petrunzătoare băgau samă cu unul era totdeauna preferitul, dar aceasta nu împiedeca prietenia, căci după cătăva vreme favoritul cel vechiu făcea loc altuia nou, așa încât toți erau în drept de a avea speranță. Numai Cuconul Pantazachi, nedeprins cu lumea, nu vedea, nu auzea nimic, deși mergea s'o vadă pe toată zioa. El se ținea prin colțuri tăcut și admira de departe pe Duduca Sevastița, o admira intru atât, încât pedepsea pe Mef pentru antipatia ce inspira cânelui frumoasa văduvă, căci Mef nu voia de loc să intre în casa Duducăi Sevastiței. Și ciudat! Tocmai cu Pantazachi văduvița era mai plăcută: ea ținea par'că anume să se vadă că din toți pe dînsul îl deosebește.

Lucrurile merseră așa cătva timp și Cuconul Pantazachi simțea pentru întâia oară în viața lui că și femeile au însemnătatea lor. Ca bun vecin el trimetea văduviței când o balercă de vin vechiu, când o farfurie cu brânză și smântână sau cu unt proaspăt, ba câteva butelci de vutcă, ba buchete de flori și fructe frumoase din grădina și via lui; ear Duduca Sevastița părea tot mai

incântată de amabilul ei vecin — când era față. În lipsa lui obicinuiții casei șopteau între dînșii că văduvița ride mult de bătrânul amoretat și de purtările sale. De la o vreme Pantazachi descrie Cucoanei Păunei care îmbătrânise și slăbise de tot, cu colori foarte frumoase pe tînăra văduvă și o întrebă de sfatul ei. Auzindu-l bătrâna plânse de bucurie și, fără a mai sta pe gânduri, îl rugă să se cunune cât mai curînd ca să aibă fericirea de a-l vedea însurat până a nu muri. În urma acestei convorbiri, el merse la Duduca Sevastița să-i vorbească. Incepînd de departe cu multe ocoliri și alusii, pe care văduva cu nici un chip nu voia să le înțeleagă, el ajunsese insfirșit a scoate cuvîntul și a-i propune căsătoria. Duduca Sevastița plecă ochii rușinată și o zimbire tainică de mulțămire sbură pe buzele sale. Ea nu răspunse nici că primește, nici că refuză, ci lăsă treaba nebotărită căci „acesta ar fi un pas foarte serios pentru o femeie tînără ca dînsa și ar trebui să se mai gîndească“. Luni întregi văduva îl duse cu vorba, povestind prietenilor săi cu mult haz stîngăciile lui Pantazachi, oftările și amarurile sale. Timpul trecea, Cucoana Păuna tot întreba pe Pantazachi când se însoară și el suspina mereu, vîzînd că nu face nici un

pas înainte. Însfîșit într'o zi, pierzînd răbdarea își luă o inimă și-i ceru răspunsul hotărîtor. Ear Duduca Sevastița, după mai multe încercări de a mai trăgăna treaba, silită fiind să se rostească, schimbă deodată tonul și-i răspuse scurt și rece că nu-l vrea. „Nebună ar fi ea, abie scăpată de un bărbat bătrîn să-și vire capul sub un alt jug?”

Auzind acest răspuns neașteptat, Pantazachi remase impietrit. I se făcû negru dinaintea ochilor și se sprijini de o masă. Apoi, fără a zice-un cuvînt, eși din casa Duducăi Sevastiței, se puse earăș pe divanul lui din cerdac și remase nemișcat toată zioa, cu mâinile încrucișate pe piept, în vreme ce Mef, ascuns sub masă, nu dislipea de pe stîpînul său ochii săi induioșați.

Înspre sară vierul care într'o fugă venise de la vie, îi spuse că a lăsat pe Cucoana Păuna foarte bolnavă și că Cuconașul trebuie să vie în grabă dacă vra s'o găsească în viață. Pantazachi tresări, ridică capul său palid și, fără a mai cere lămuriri, alergă la grajdul, ca să ajute a scoate calul și a-l inhăma la brișcă. În curînd totul era gata și el se găsea pe drum spre *Nebuna*, dar ori cît mănă calul de răpede, el nu mai putu sosi la vreme. Bătrîna murise cîteva minute înainte. Pantazachi sărută mîna moartei cu

respect, apoi eși afară, se puse pe prispă, ascunse capul în mâni, și pentru întâia oară din copilăria lui, începù a plânge cu amar. Așa petrecù toată noaptea până în zori.

Din zioa aceea Pantazachi se făcù alt om. Părul său albî de tot, fața lui slăbi și plecarea sa firească spre melancolie se făcù tot mai mare. Puținii prieteni ce veneau încă să-l vadă nu mai găseau plăcere în societatea lui, așa încât unul câte unul se retrăgea până, peste puțin timp, Pantazachi remase singur de tot în casa lui. El părea mulțămît de aceasta căci, chiar în oraș, când întâlnea pe vre unul din vechii săi cunoscuți, sau apuca pe o uliță laterală sau, când era prea târziu, pleca ochii la pământ, făcându-se că nu-l vede. Mef remase singurul său tovarăș, dar bătrân acum și el, nici mai cerca să înveselească pe stăpânul său cu săriturile și glumele sale, ci urma liniștit pașii lui prin grădină.

În zioa când se împlinî anul de la moartea Cucoanei Păunei, Pantazachi puse să citească rugăciuni pentru sufletul ei. Apoi, după ce plăti preotul, își luă pușca din cuiu, cercetă dacă este în bună stare și o așază pe divan. După aceea făcù o primblare în jurul casei sale, merse în grajdii, în șură ca să vadă dacă totul este în regulă și se uită cu dea-

măruntul la grădinița lui. Reintrând în casă, deschise saltarul, luă toți banii ce ținea acolo, îi puse în pungă, chemă pe Mef, îl desmierdă, îl sărută și îl incuiă în iatac. Apoi luă pălăria, o șterse de praf și o așază pe cap. Pușca o anină de umăr, incuiă casa, lăsând cheia în broască și plecă. Un moment îi tresări inima, căci trecând sub ferestrele iatacului, auzi pe Mef urlând jalnic; dar numai un moment, căci fața lui redeveni liniștită îndată ce trecu dincolo de pragul porții.

El apucă deadreptul peste câmpie și de acolo peste dealuri. După câteva ciasuri, simțindu-se obosit, el se așază pe o piatră lângă drum, unde venise să se odihnească și doi țărani care se intorceau de la lucru. Auzindu-i cum se plâneau unul cătră altul de greutatea vremilor, de puținul câștig ce-l aduce munca, el își deșertă punga, rugându-i să primească banii ca un dar de la dînsul. Țăranii nu îndrăzniră întâi să iee banii, dar după multă stăruință, primiră însfirșit, uitându-se însă la dînsul cu ochi mari și nevrînd să creadă că a dat peste ei așa un noroc. El însă nu ascultă mulțămirile lor, ci se depărtă în graba spre o pădure învecinată. Țăranii îl urmăriră cu ochii până se

pierdù in pădure, apoi clătinând din cap, se indreptară spre satul lor.

Trei zile după aceea se povestea in casa Duducăi Sevastiței cum Pantazachi s'a găsit mort într'o pădure din apropiere. Povestitorul știea să arăte cu de-amănuntul cum Pantazachi nu s'a putut ucide altfel, decât puind stratul puștei in pământ, apropiind pieptul de virful țevii și apăsând cu varga puștei asupra cucoșului, apoi cum un câne al său de vânat, scăpând pe fereastră din casa unde fusese incuiat, îi găsisese urmele și era culcat lângă trupul stăpânului său, nevroind a-l părăsi. In vremea istorisirii Duduca Sevastița era serioasă și pe gânduri. Ear apoi, trecând convorbirea la altele, veselia și glumele reincepură ca de obicei și nimeni nu-și mai aduse a minte că fusese odată un vecin blând și plăcut, pe care mahalaoa îl numea „Cuconul Pantazachi“ și in casa căruia mulți prieteni petrecuse vesel ani îndelungați.

UN DRUM LA CAHUL

Când se 'ntîmplă de se leagă
Amorul de vr'un bătrân,
Să mă crezi că nu-i de șagă,
Leagă-l de gard și dă-i fîn!

Const. Negruzzi.

Pe vremea aceea orașul Cahul făcea încă parte din statul Român. El era capitală de județ, prin urmare rezidența unei prefecturi și a unui tribunal. E drept că guvernul nu prea avea îngrijiri părintești pentru acest oraș, căci îi trimitea niște funcționari... dar de ce să zic de rău de acești bieți oameni? Destulă pedeapsă era pentru dinșii de a fi surguniți la Cahul. Vara îi mâncau țințarii, iarna n'aveau *ei* ce mânca, casele lor erau mici, strimte, joase în pod, mai fără ferești și de tot fără sobe, și abia la o săptămână odată le venea o căruță de poștă, cu câte o gazetă, arare ori și cu câte o scrisoare

din care aflau târziu și deobște cu deplină nepăsare ce se mai petrecea prin lume.

Orașul Cahul era vestit din două cauze :
Întâi pentru că locuitorii lui jucau grozav de rău *préférence*.— Să joci acelaș joc și vara și iarna, de dimineată până seara și câteodată de cu seară până dimineata și tot să nu-l deprinzi—lucrul e în adevăr de mirat dar e așa. Cahulenii așa de puțin îl știâu, încât ajunsese proverbiali. Când în altă parte a țării, cineva făcea vre o greșeală boacăna la *préférence* și tovarășii îi ziceau indignați : „Joci ca la Cahul“, aceasta era musturarea cea mai mare ce i se putea face.— A doua cauză de celebritate a Cahulului era fabrica sa, nu de obiecte industriale, ci de deputați și senatori. În formă și la Cahul alegătorii singuri numeau pe reprezentanții lor, în fapt însă ministrul de interne din București telegrafia prefectului numele persoanelor ce trebuiau să se bucure de încrederea județului. Câteodată telegramele soseau în ajunul alegerilor, altă dată în zioa chiar a alegerilor când buletinele începuse a se depune în urnă, și totuș alegătorii în nici un caz nu se depărtau de dorința ministrului. Ba se zice că odată telegrama din București sosise a doua zi, după sfârșitul operațiilor electorale, când deputatul fusese chiar pro-

clamat și totuș, nu știu prin ce minune, cel proclamat a rămas neales, și altul a venit ca deputat la cameră, ținând în mână un mandat iscălit și pecetluit în regulă și fără ca să se fi făcut vre un protest sau măcar să se fi arătat vre o nemulțumire din partea cuiva. Așa se petreceau lucrurile la Cahul. Nu-i vorbă, se șoptește că și pe aiurea s'au întâmplat asemenea minuni, chiar prin orașe mari... știu eu?... foaste capitale... însă oamenii răi și mincinoși ce nu scornesc? Ferească Dumnezeu să incapi pe gura lor.

Dar uite! Pomenesc de oameni răi și nu bag seamă că și eu vorbesc rău de alegătorii din Cahul, eu care am fost ales deputat de dinșii! Dar! Am fost ales, ba încă în colegiul al IV-lea și aveam și eu mandat iscălit și pecetluit, însă spun drept că am meritat această dispăgubire de la un oraș în care am pățit ceea ce nu pățisem nicăire. Judece toată lumea!

Ca mai toți cetățenii Români care știu scrie și ceti făceam și eu într'o vreme pe avocatul, apărând pe un cap la curți și tribunale, nedreptățile oamenilor ce se adresaau la mine. Intr'o zi vine un Rus și-mi zice că la trecerea Basarabiei către Moldova, vânduse moșia sa unui Român, că cumpărătorul îi rămăsese dator cu un rest din

preț, că termenul plății ar fi trecut de mult, că, deși l'ar fi prelungit de câteva ori, cum-părătorul tot nu-i plătește, așa încât se vede silit să ceară banii prin judecată. Dau eu hârtie și după câteva luni imi vine chemarea.

Terminul fiind pe la sfârșitul lunii Noem-vrie, tocmesec pe *Costache*, poreclit *Bani-Gata*, birjar cunoscut din Iași, și plec împreună cu Rusul meu. La început am mers bine: Pân pe la Răpedea timpul era frumos deși rece, și noi eram veseli. Mai inspre seară însă, după ce părăsisem șoseaoa, începù să inghețe și să fulgue puțin, așa încât trăsura luneca în toate părțile pe drumurile costișe ce duc la Huși. Inoptase, și mai mult pe jos decât în trăsură sosirem într'un târziu la o crâșmă jidovească, cu două odăi. Din păcate era Vineri și crâșma era ticsită de jidovi pe care îi prinsese Sabășul pe drum.

„N'avem unde să vă primim, ne zise crâșmarul, doar să stați în bucătărie cu noi, căci odaea de oaspeți e toată plină de lume.

În bucătărie era un fum de te înădușea, nu era de stat. Am prins deci să ne toc-mim cu jidovii oaspeți ca să ne lase nouă odaea cea bună și să treacă ei în bucătărie. Deși Sabăș, zi în care jidovilor le este oprit să se gândească la interes, aurul, sau, mai

drept, argintul nostru au invins și fiii lui Israil, intorcând capul cu groază, ne arătară să punem banii după sobă, căci ar fi fost un păcat neertat pentru dînșii de a-i primi în mână.

Aveam deci odaea cea bună : De-a lungul păretelui crăpat și nevăruit de cine știe când, se întindea o laiță de trei scânduri una mai sus, alta mai jos, încât, deși te puteai lungi, trebuia să-ți ții bine cumpăna, căci la cea mai mică mișcare cădeai de un palmac pe scândura inferioară. Pe jos odaie era nepodită, de lut și locul nu era drept, ci cu dealuri și văi. Intr'un capăt al laiței trăgea de la fereastra spartă un vânt rece... în capătul opus venea de la cuptor o ferbinteală și un fum... în colțul dintre cuptor și ușă se ridica o movilă mare de colb strins cu mătura, căci se grijise de Sabăș. Pe masa schioapă și scârnavă de lângă fereastră era o luminare de sêu virită într'un gât de butelcă — aceasta era odaea cea bună ! Uitându-mă împrejurul meu mă cam cutremurai, dar Rusului se vede că această priveliște nu-i făcù nici un efect deosebit, căci zise zimbind :

— Odaea imi pare bună, avem să dormim de minune, numai să mâncăm ceva...

Uitasem și unul și altul de a lua merinde

la drum și ne adresarăm către gazdă. Crășmarul avea numai niște slănină, cam învechită, și rachiu. Ce să fac? De nevoie am bătut și eu un pahar de rachiu, dar slăcina am lasat-o Rusului toată. Bărbosul meu de Muscal se puse să înghită bucătoae de grăsimi așa de răpede și cu atâta lăcomie, încât la un moment țin minte că m'a apucat frica să nu inhățe, în furia sa, și capătul de luminare ce fumega în gâtul butelcii.

„Să tragem la sorți, zisei către Rus după ce sfârșise de mâncat, care din noi să doarmă la fereastră și care la cuptor.

— Ce sorți! imi răspuse el, alege d-ta care loc vrei, mie tot una imi este, eu dorm bine ori când și ori unde...

Stătui un moment la indoială. De o parte vântul ce sufla prin geamul spart, de alta căldura și duhoarea ce-ți bătea în cap de la cuptor... Grea alegere! Cam friguros de soiu, m'am hotărit la urmă pentru cuptor. Muscalul se întinse în partea ferestrei, învelit în șuba lui de lup și după câteva minute dormea dus. Eu de cealaltă parte mă svircoleam pe laiță, cădeam pe scândura de mai jos, mă ridicam ear, simțeam că mă înădușă aerul greu din odaie în care se amesteca fumul din cuptor cu cel al luminării de seau și cu mirosul slăninei. Adormind insfirșit

intr'un târziu, avui un vis foarte urit: Se făcea că eram culcat intr'o pădure sub un copac, că fulgera și tuna infricoșat și că un uriaș mă tot lovea în cap cu o măciucă. Mă deșteptai amețit de tot, căci dormisem cu capul în dreptul gurei cuptorului și auzii pe tovarășul meu horăind din resputeri. Sărind de pe laiță la pământ căzui jos de vre-o două ori, atât din cauza amețelei, cât și din cauză că pământul odăei era accidentat. La urmă imi pusei blana în spate, imi indesai căciula în cap și după multă bojbăială găsind ușa, eșii afară. Aerul rece și curat al dimineții mă recorî și mă deșteptă de tot.

— Cine i acolo? imi strigă glasul puternic al unei umbre ce se mișca împrejurul casei.

„Om bun, răspunsei eu, dar d-ta cine ești?

Umbra apropiindu-se, recunoscui pe birjarul *Bani-Gata* care făcea strajă și-și păzea caii și trăsura de tâlhari. După câteva momente, cuprins de frig mă întorsei în casă, dar greșind colțul laitei mă aruncaii cu toată greutatea peste Rus. Acesta însă, nu prea simțitor din fire, borborosi numai câteva cuvinte în limba lui apoi se întoarse pe cealaltă parte și urmă a dormi. Printre horăiturile tovarășului meu mi se părû că aud încă ceva și că zăresc nu știu ce mișcându-se pe cuptor în dosul ușei deasupra movilei de

gunoiu. De sigur o mătă care a intrat când am deschis uşa, gândii în mine şi, vrând să văd mai bine, mă îndreptai spre masă să iau chibriturile. Dar greşii earaş pasul la o vale şi răsturnai masa cu luminare, strachină de slănină, pahare de rachiu, cutie de chibrituri, tot. Nu mai era cu putinţă să nimeresc prin întuneric şi cu anevoe m'am tăriit până la vechiul meu colţ de laiţă, unde am stat toată noaptea deştept, luptându-mă cu somnul ce mă fura câteodată, cu jigăniile ce năvăleau asupra mea de pe pereţi şi din vreme în vreme aruncând ochii spre acel ceva negru ce se mişca pe cuptor lângă uşă. La cea întâi rază a zilei mai mult găcită decât simţită, părându-mi-se a băga de seamă că ceea ce se mişcă nu seamănă de loc a motan, ci a nu ştiu ce mai mare, într'un moment, când o presupunere ce intrase de câteva clipe în mintea mea deveni puternică, mă răpezii drept la acel ceva, şi implântându-mi mâna într'un lucru moale ce părea a fi o barbă, strigai în gura mare: „Săriţi! Tălharii!

Rusul de pe laiţă, Bani-Gata de la cai şi mai mulţi oaspeţi din bucătărie năvălire împreună. Ce era? Pe când eu fusesem afară, doi jidani cari nu mai încăpuse dincolo şi îngheţau de frig, îşi scosese papucii, se fu-

rișase tiptil la noi in odaie și se ghemuise unul peste altul pe cuptor: ei erau acel ceva negru ce credeam a zări in întuneric. Figura îngrozită a jidanului in barba căruia imi înclăștasem mâna, era așa de poznașă, încât pe loc ne-a umflat risul pe toți. Chiar zioa următoare am ris tot timpul in trăsură, atât de chipul jidanului ce nu-mi eșea din gând, cât și mai ales, de Rusul meu care tot prefăcea pe jidanul spăimântat.

Era in adevăr foarte comic de a vedea pe Muscal așa de vesel. El își virea mâinile prin barba sa tufoasă, căutând să dea figurei sale, altminteri sëlbatice, expresiunea de umilire și spaimă a Evreului. Apoi, umflându-l risul, se lovea cu mâinile pe genunchi și când îl năbuseau hohotele, își strîngea pântecul cu amîndouă brațele. Ilaritatea lui ținea deșteaptă nu numai pe a mea, ci și pe a lui Bani-Gata de pe capră, încât într'un ris am dus-o cu toții o bună parte din drum; ear țărani cu carele, ce ne întîlneau, căscau gura la vederea acestui trio vesel și întorceau capul după noi in indoeală dacă suntem nebuni sau numai beți.

In această stare sufletească trecurem Sămbătă prin Huși și ajunserem sara la Fălciu, fără altă întîmplare, ear Duminică pe la două după amiază, sosirăm la Cahul unde

am tras la singurul han ce era pe atunci in acel oraş, acel al bătrânului Sacalof. Termenul procesului fiind fixat pentru a doua zi luni, Rusul meu eşi îndată să caute pe grefierul tribunalului, care, in urma unui mic present, deveni foarte amabil, căută pe arhivar, merse cu acesta să scoată dosarul procesului şi mi-l aduse ca să-l studiez. In odaea mea eram eu, grefierul, arhivarul, Muscalul şi Sacalof, cu care clientul meu era prieten bun încă de când Basarabia fusese rusească. Cu toată lumina extraordinară ce se făcuse in odaie—se aprinseseră in acelaş timp *douè* luminări, una de sêu, alta de spermentetă — abia vedeam să cetesc, căci toţi fumau in casă şi, pe la Cahul nefiind sobe care să preschimbe aerul, fumul se îngroşase şi întuneca odaea de tot. După ce cu mare greu sfîrşii dosarul, grefierul imi zise cu aer misterios :

„Cunoaşteţi pe cuconul Manolaş?

— Nu, cine-i acesta?

„Presidentul tribunalului; n’ar fi stricat să-l cunoaşteţi, sau d-voastră, sau, mai bine încă, clientul d-voastre.

— Dar pentru ce?

„Apoi... fiindcă...dê! îngăimă grefierul mai incet, căindu-se par’că de cele zise şi eşi răpede urmat de arhivar care ţinea dosarul

sub braț, învăluit într'un testemel galben, și de Sacalof care mergea să îngrijască de masă.

Peste o jumătate de cias Sacalof reîntră, urmat de rândașul său (un lipovan cârn, cu cămeșă albastră și barbă roșie) care ținea o tabla cu mâncări. Clientul meu se aruncă ca un pui de lup asupra bucatelor, eu însă gustând, sării de o palmă în sus.

— Ce-i asta, sunt fript! strigai strimbându-mă.

„Ha, ha, ha, răspunse Sacalof rizând. Cam pipărat, ha? Așa bun, așa bun!

— Așa bun, așa bun, repetă Muscalul meu, îndopându-se cu bucăți de carne și cu pipăruși întregi.

„Cunoașteți pe cuconul Manolaș? mă întrebă de la o vreme Sacalof.

— Pe president? Nu. Dar ce nevoie?...

„Dă! șopti Sacalof, fiindcă... obiceiul... apoi... dă... trebuia să-l cunoașteți pe dînsul, sau măcar pe duduca Pipița...

— Pe duduca Pipița!...

Muscalul meu se puse pe gânduri și când remaserăm singuri imi zise cam mahnit:

„Imi pare foarte rău că nu cunoaștem nici unul pe *Cacon Manalaș*...

A doua zi pe la unsprezece dimineața imi strinsei hârtiile și, întovărășit de clientul

meu, mă dusei la tribunal. Prin tribunal trebuie să ne inchipuim o căsuță ca toate celelalte din Cahul, numai ceva mai mică și mai murdară. Acolo făcui cunoștință cu avocatul adversarului meu, unul din *luceferii* Cahulului, un tînăr cu barba în furculiță, cu părul vîlvoi și cu idei politice foarte înaintate. Figura lui imi displicu, căci imi tot părea a vedea un mic zimbet ironic într'un colț al gurei.

Fiindcă nu venise încă rîndul procesului meu, intrai în sala ședințelor, adică în odăița din mijlocul casei, pentru ca, asistînd la alte judecări, să mai treacă vremea pînă ne-or striga pe noi. În dosul unei mese pătate de cerneală și cam șchioape, pe care sta o cruce afumată și un clopoțel strimb, ședea doi indivizi, cel din stînga tînăr, cu gura căscată și somnoros, celalalt bătrîn, slăbuț la față, cu ochii mici căprii și vioi și cu musteața surie. Acești doi magistrați judecau pe un țigan discult, rupt și nepieptănat ce sta în picioare între doi dorobanți înarmați cu puști, sub invinovățirea că furase un cucuș din sat. La altă mesuță mai de-o parte sta procurorul, un tînăr ce cunoscusem și care imi făcea semne de prietenie.

„Ce vrei d-ta? mă întreba, cu aer de au-

toritate, magistratul cel cu musteata surie, văzându-mă intrând în sală.

— Nimic, domnule, am un proces aice și-mi aștept rândul.

„Fost-ai chemat ?

— Ba nu.

„Apoi nu vom pute... binevoiți a aștepta dincolo.

— Socoteam că este ședință publică, zisei eu cam necăjit.

„Nu vom pute!... strigă magistratul trăgând clopoțelul și arătându-mi cu capul odaia de alături.

Muscalul meu se uitase prin ușa crăpată și văzând această scenă imi șopti măhnit :

„Cacon Manalaș... rău că nu cunoaștem... trebuia cunoaștem Cacon Manlaaș sau măcar *Pipiț*“. Ear avocatul adversarului meu șuera încet dinaintea lui un aer de polcă, zimbînd cu ironie din colțul drept al gurei. După vre o jumătate de cîas auzii dincolo clopoțelul, ușa se crăpă, unul din dorobanți eși cu spatele intăi, ținînd baioneta indreptată spre pieptul prevenitului, apoi veni acesta cîscînd grozav de urit, și la urmă al doilea dorobanț cu baioneta indreptată spre spatele tîlharului de cucuși, care fusese osîndit la trei zile de închisoare. Ei se depărtară, un ușier strigă procesul nostru și cu toții in-

trarēm în sala audiențelor. Presidentul trase clopoțelul și zise cu glas tare :

„D-le grefier, cetiți petițiunea introductivă de instanță!“ Apoi imi aruncă o privire triumfătoare care însemna :

„Vezi dumneata cum știu terminologia juridică ? Tremură !

Sfîrșind grefierul de cetit eu mă sculai de pe scaun și începui :

-- Domnilor magistrați !... Înșă în acelaș moment, presidentul intrerupëndu-mă, imi zise cu glas tare :

„Sunteți fără *robă*, imbrăcați-vă *roba* !

Trebue să însemnez că tocmai atunci venise un ordin din București ca judecătorii, procurorii și advocații să pue *robe* ca în Franța, pentru a înălța prestigiul justiției în România. Eu însă, neavënd loc deajuns în micul meu sac de drum, nu mai luasem cu mine această haină solemnă despre care publicul nostru glumea așa de mult.

— N'am luat *roba* cu mine, domnule președinte, avem puțin loc...

„Atunci nu vom putè ! răspunse presidentul.

— Dați-mi voie, strigai eu supërat...

„Nu vom putè, repetă Manolaș trăgënd clopoțelul.

Vëzënd aceasta, procurorul care avea pen-

tru mine o stimă deosebită, sări de pe loc, insuflat de o simțire sublimă, își scoase roba din spate și mi-o întinse mie. Eu o aruncai iute pe umere și zisei triumfând la rândul meu :

— Fiindcă acum am *robă*, socot că-mi veți da voie să vorbesc...

Manolaș își mușcă buzele dar, nevrând să se dea bătut : „Bine, robă este, dar cartă de avocat aveți ?“ imi strigă el cu glasul înădușit de furie.

— N'am cu mine răspunsul eu, dar sunt cunoscut, întrebați...

„De n'aveți *cartă*, nu vom pute ! repetă el puind mâna pe clopoțel.

Procurorul sări earăș de pe scaun și zise cu glas solemn !

„Ministerul public cunoaște și afirmă că d-nul avocat are dreptul să exerciteze.

Judecătorul cel adormit, ridică puțin pleoapele obosite și zise incet către president :

— Dumniului are dreptul să exerciteze, știu bine.

„Cunosc și eu că are dreptul, adaose și adversarul meu, care avea tot interesul să nu se amâe procesul, știind bine că nu va mai găsi tribunalul așa bine dispus pentru cauza lui.

„In fața acestor aserțiuni solemne admitem

să pledați, imi zise presidentul din ce in ce mai furios, însă înainte de a începe dați-ne *procura* (Manolaș punea accentul pe silaba întâia a cuvântului) precum ne-a dat și adversarul d-voastre sau nu vom putè...

— Domnule președinte, pentru Dumnezeu, clientul confratelui nostru nu este față, de-aceea a lăsat o procură, dar al nostru e aici, eată-l, și ne declară pe noi reprezentant al său.

„Cacon Manolaș! șopti Moscalul meu palid, încrucișând brațele pe piept și închinându-se adânc.

— D-nialui e reclamantul? borborosi presidentul tot mai înădușit.

„Cacon Manalaș, Cacon Manalaș...” șopti clientul meu cu glas blând și rugător.

— Vorbiți, imi zise presidentul, trăgându-și musteața și fixându-mă cu ochi crunți.

Eu, inghițându-mi mânia, expusei cauza în câteva cuvinte și mă reasezai pe loc. Adversarul meu se sculă la rândul său și căută să dovedească că termenul de plată n'a sosit încă.

„Mai aveți ceva de replicat? mă întreba președintele cu un zimbet de dispreț.

— Negreșit, negreșit...

„Fiți scurt, domnule avocat...

— Cacon Manalaș!... se rugă Rusul cu brațele pe piept, închinându-se adânc.

După replica mea, duplica adversarului și conclusiunile procurorului care erau favorabile cauzei noastre, ne retraserăm cu toții. Eu mă dusei drept a casă, fără a mai aștepta pronunțarea hotărârii, căci simțisem deajuns cum va merge treaba și nu-mi mai făceam ilusiuni zadarnice. Inșă rezultatul întrecu așteptările mele cele mai pesimiste. Eram a casă de vre o jumătate de cias când procurorul, grefierul, arhivarul și Muscalul meu veniră toți într'o fugă să-mi spuie că hotărârea tribunalului era — nu cum cerea adversarul meu — să se prelungească plata, ci — ceea ce nu ceruse nime — să nu se mai plătească de loc restul de bani ce se datora.

„Nu-i chip! Apel! imi strigă procurorul.

— Trebuea cunoscut Cacon Manalaș, tot zicea Rusul meu cu mâhnire. Dușmanul meu a văzut înainte pe Cacon Manalaș, asta rău!

„Dar trebuea să cunoașteți pe cuconul Manolaș, repetă Sacalof, sau cel puțin pe duduca Pipița!

Treaba asta imi părù așa de gogonată, încât am remas uimit. A doua zi când am plecat din Cahul eram mai puțin vesel decât când sosisem și mă hotării să fac ceva

vuet pe la cel guvern. Deatunci n'am mai uitat pe presidentul tribunalului de Cahul și am căutat să aflu cât se poate mai multe știri despre acest interesant personaj.

Manolaș Meriuță, era fecior de boier, de origine din județul Sorocei în Basarabia. Viind de mic copil în Moldova, el intră diac la visterie, apoi trecu la postelnicie, logofeție și însfirșit la judecătorie. Din candidat ce fusese în întâii ani ai Regulamentului Organic, se urcase cu vremea până la rangul de *Șlen* la Divanul Apelativ, unde-l găsi Convențiunea și mișcarea Unirii. Meriuță dobândise o mare practică prin judecătorii și, ajutat de inteligența sa firească, n'ar fi fost rău funcționar dacă n'ar fi avut un păcat: el avea o prea mare slăbiciune pentru sexul frumos. De trei ori insurat, de trei ori dispărut, mai întreținuse, în intervalul acestor căsătorii, relațiuni nelegale în dreapta și în stînga, încât avea copii și legitimi și nelegitimi în toate părțile țării. E drept că această împrejurare nu înmulțea grijile nici îngreua mult starea materială a lui Manolaș, căci el nu-și bătea capul de loc de urmașii săi. Toate simțirile lui erau concentrate numai și numai asupra ultimei iubite, pe care, cât timp trăia cu dînsa, o ținea în catifele și mătăsuri. Pentru cheltueli ca ale lui nu

ajungea leafa; trebuiau venituri extraordinare produse de funcțiunea ce ocupa. Aceste venituri și le procura în toate chipurile: dreptate, lege... nici nu-i păsa de ele, bani îi trebuiau să îmbrace și să cocolească pe actuala sultană! Negreșit că purtarea sa da loc la reclamații, la scandaluri, în urma cărora guvernul îl da afară, însă nu pe multă vreme. Manolaș făcea ce făcea, intriga, se ruga, se incovoia și după puțină vreme te pomeneai că ear a fost numit în vre un post. Acum la apropierea bătrâneței ajunsese president la tribunalul de Cahul. Ministrul justiției îl trimisese în această parte a țării cam părăsită de Dumnezeu, ca să nu se mai audă vorbind de dînsul. Cahulenii care îi știau obiceiul, îl sufereau cum sufereau multe altele și Manolaș Meriuță ar fi trăit fericit în orașul lor dacă ar fi avut alt procuror la tribunal, căci cu acesta nu era chip să se impace. Mai întâi văzuse de mai multe ori pe colegul său primblându-se pe sub ferestrele Pipiței, favoritei actuale, și avea prepusuri grozave, ear apoi răutăciosul de procuror necăjea din cale afară pe Manolaș cu alusii asupra virstei sale. Următorul *quatre-act* dintr'o comedie națională:

Când se 'ntimplă de se leagă
Amorul de vre-un bătrân
Să mă crezi că nu-i de şagă
Leagă-l de gard şi dă-i fên!

Manolaş îl găsea scris în toate părţile : De lua un dosar în mână, versurile erau pe copertă ; de deschidea un codice de legi, găsea poesioara pe toate hârtiuţele puse ca semn între deosebite file : odată văzû versurile însemnate cu cerneală groasă pe masa tribunalului şi după ce le ştersese furios, le regăsi a doua zi săpate în lemn cu cuţitaşul.

Nu-i vorbă, se resbuna şi el ori când îi era cu putinţă. La orice cerere a cărei împlinire atârna de president, procurorul era sigur că Manolaş va răspunde :

„Nu vom putè !... ”

Apoi când da hotăriri în neunire cu concludsiunile procurorului, Manolaş rostea „*in neunire*” cu ton tare şi energic însoţindu-şi vorbele cu o privire de dispreţ asupra reprezentantului ministeriului public, dar aceste erau lucruri mici, care cădeau mai des în spatele imprecinaţilor decât a procurorului.

Plângerile la ministeriu despre purtarea lui Meriuţă deviind tot mai numeroase, într'o bună dimineată el se trezi dat afară şi

— ca toți funcționarii români ce se mazi-lesc — Manolaș se făcù avocat. In această calitate il revăzui in primăvara următoare la Curte, tocmai când apăram, in apel, procesul Muscalului meu. Manolaș era acum avocatul părții adverse și apăra hotărîrea dată de dînsul la tribunalul de intăia instanță. El se schimbase mult: îmbetrânise, părea mai trist și toată infăptoșarea lui era mai sărăcăcioasă decât odinioară. Cu toate aceste trecù pe lângă mine cu mândrie ca să se așaze la locul său. Deși nu sunt răutacios de soi, totuș, fiindcă intîmplarea mă slu-jise așa de bine, nu m'am putut opri de a nu necăji ceva pe cuconul Manolaș. Inainte de a incepe judecata strigai:

— Domnule președinte, adversarul nostru n'are *robă*!

„Un zimbet sbură pe buzele judecătorilor care toți cunoșteau intîmplările mele de la Cahul.

„N'am adus robă cu mine, raspunse Manolaș, mușcându-și buzele, n'aveam loc in sac, gândeam...

— Dar cartă de avocat aveți?...

„Sunt cunoscut, am fost șlen la divanul apelativ...

— Unde vă este *prócura*? (apăsai pe si-laba intăi a cuvântului).

„Domnule președinte, strigă Manolaș furios, ved că permiteți adversarului nostru să mă necăjească...

— Fără prócură nu vom putè! strigai eu.

„Clientul meu este aici față, respunse Manolaș.

„Trebue roba la *Cacon Manolaș!* strigă Moscalul de la spatele mele cu energie.

Presidentul Curții vèzènd că toată sala începuse a ride cu hohot curmă răpede gluma și intrarèm in cercetarea apelului.

Vai de bietul Manolaș Meriuță! El se incurcă așa de tare in pledoaria lui, încât nu știa ce mai zice: când susținea că Curtea trebue să apere pe clientul său de ori ce plată, când zicea că termenul plății n'a sosit încă. Presidentul il intrerupea, cerènd să specifice mai bine conclusiunile sale; el își ștergea fruntea de sudori și la urmă, amețit, prăpădit, uită cu totul obiectul procesului și începù să se apere pe sine, afirmând că este om onest. Poate oricine să-și inchipu-ească ce haz făcurè judecătorii și publicul de această infătoșare a lui Manolaș. Procurorul in conclusiunile sale fu foarte aspru cu hotărirea tribunalului și mai aspru cu judecătorii de la Cahul. Când Curtea pronunță hotărirea, Manolaș se ascunse printre

public ca să nu fie văzut, ear Rustul meu îi strigă :

— Poftim, vino, ascultă, *Cacon Manolaș!*

Încă pân a nu sfinși presidentul rostirea hotărîrii, Manolaș se strecură pîntre public și se făcù nevăzut.

Deatunci am aflat că advocatura lui Meriuță mergea rău. Cu legile aste noue franțuzești — bată-le-ar focul ! — și cu reputația lui Manolaș, clienții nu se prea grămădeau. Ei se imputîneau din ce în ce, încât la urmă erau rari de tot. Miseria bătù la ușă odată cu bătrîneța. Vesela Pipiță îl părăsi și Manolaș rămase o scurtă vreme fără iubită. Căzënd tot mai jos, jos de tot, Meriuță se așază într'un sat, legă prietenie cu o țărăncuță și se făcù avocatul sătenilor pe la subprefectură și alte autorități inferioare. Ba într'o vreme, când în capitală vîntul bătea a democrație, Manolaș strînse un mic rest de energie și se făcù demagog în regulă, căutând să răscoale pe țărani, să se facă popular și să ajungă la ceva prin acest chip — măcar la deputăție. Dar nu isbuti. Miseria îl apăsă tot mai tare și urmele sale se perdurë prin sate.

Cățiva ani după judecata mea, ducëndu-mă cu alte trebi la Cahul, găsii un otel nou, și pe fostul procuror al lui Manolaș president

al tribunalului în locul său. Poftit la masa acestuia, avui ocasiunea de a face cunoștință cu duduca Pipița, căci ea singură la Cahul nu-și schimbase pozițiunea socială. În loc de a ține tovărășie vechiului president, ea îngrijea de gospodăria celui nou. Pipița era o brunetă frumușică, cu ochi negri mari, era de o natură vioae și îi plăcea să poveștească și să ridă. De la dînsa am aflat cele mai multe știri despre viața lui Manolaș Meriuță. Așa de bine îl cunoștea Pipița încât își însușise chiar frase și gesturi de ale lui. Cel puțin când numeroșii amici ai noului president o prea ingrămădeau cu amabilitățile, Pipița arunca nu știu cum capul în sus ca Manolaș și, arătând un frumos șirag de dinți strălucitori, zicea cu aer obrăsnicuț:

— Nu vom putea! Nu vom putea!

VORBE PARLAMENTARE

Words, words, words...

Shakespeare, Hamlet.

Când s'a introdus regimul constituțional la Români, el era deopotrivă necunoscut de guvern, de deputați, de funcționari și de publicul cel mare. Deaceea multă vreme lucrurile au mers după întâmplare, și mișcarea statului, în loc să fie înlesnită, se incurcă mai rău printr'o formă de guvern atât de complicată. Nimeni nu-și cunoștea competența și atribuțiile: chestiuni de simplă administrație erau supuse deliberării Adunării Naționale, ear chestiuni de legislație se hotărau de guvern fără concursul Camerei; miniștrii erau jicniți de controlul acestei nouă autorități atât de puternice și de supărătoare; deputații se virau în trebi la

care n'aveau nici un amestec, ear grămada alegătorilor privea pe reprezentanții săi ca pe niște funcționari superiori și le cerea numiri, mutări, înaintări, scutiri. Limba care se vorbea în Adunare era cea vulgară, numai pe ici pe colo impestrițată cu vre un cuvânt nou, introdus odată cu nouele instituții. Când citești discursurile ce se țineau în aceste adunări la început, — discursuri reproduse de stenografi, care și ei își făceau întâiele lor încercări, — găsești rareori frase gramatical corecte, afară doar la oratorii cei mai buni. Cu timpul lucrurile s'au schimbat: lumea a început să se deprindă cu această sistemă de a cârmui poporul. Tinerii ce învățaseră în străinătate, mai ales în Franța, au simțit necesitatea să studieze mai de aproape o formă introdusă și la noi; pentru studenții rămași în țară s'au înființat catedre speciale de drept public și constituțional la școlile noastre înalte. Și aci, ca pretutindeni, generația de atunci a găsit în Franța de-a gata ceea ce-i trebuia, legi, regulamente, deprinderi până și o limbă parlamentară, și le-a adoptat mai pe toate fără schimbare și fără multă bătaie de cap. S'au luat chiar cuvinte și locuțiuni franceze și s'au resădit în parlamentul nostru, fără a se băga seama dacă erau potrivite; câte-

odată li se da chiar un alt înțeles decât îl aveau în Franța. Pe lângă aceasta practica parlamentară a mai primit sau creat și o mulțime de alte ziceri, întrebuințate mai întâi de oratorii însemnați și trecute mai apoi în obiceiul comun, adică în întrebuințarea tuturor oratorilor de rând.

Din aceste ziceri deosebite mi-am însemnat câteva pentru a le pune sub ochii publicului. Poate că unii oratori se vor feri de ele pe viitor, ear acei care n'au obiceiul să-și îngrijească vorbirea vor găsi aici „cliseuri“ parlamentare gata și se vor folosi de ele, avându-le la îndemână la cas de trebuință.

I. **Sus și tare.** Frasa obicnuită în care intră această locuțiune este: „*Voiu spune sus și tare!*“ Deputații ce rostesc aceste cuvinte sunt mai mult din opoziție, căci ei, prin natura lucrurilor, sunt siliți să vorbească mai tare ca să fie auziți și de publicul de afara, neputând spera că înăuntrul Adunării majoritatea îi va urma, ba adese chiar îi va asculta. — „*Sus și tare*“ e luat de la francezul „*haut et fort*“. Dintr'o nenorocită întâmplare, cel întâiu care a întrebuințat această zicere a tradus-o foarte greșit. În adevăr, *haut* însemnează *sus*, însă nu

în locuțiunea aceasta. Aici *haut* are înțelesul de *puissant, retentissant*, a vorbi cu glas *plin, puternic, străbătător*. Pe românește însă a *vorbi sus* nu poate însemna aceasta nicio dată. A *vorbi sus*, sau n'are nici un sens, sau însemnează a vorbi cu glas subțire, de exemplu cu glas de contralto ori soprano. Cel mult ar mai putea însemna a vorbi *în sus* ori *de sus*, de la un loc înalt, de exemplu de la o tribună, în opunere cu altul ce ar vorbi jos, de exemplu de la locul său. Un orator francez când rostește cuvintele: *je dirai haut et fort*, are în gând să zică: voi vorbi cu tărie, cu mândrie. Din contră un orator român prin cuvintele „voi spune *sus...*“ a zis un lucru fără sens. Atât de puțin își dau seama oratorii despre ce însemnează „a vorbi *sus*“, că — pe cât am băgat seama — ei o rostesc obicînuiridicînd capul și mâna dreaptă, la care întind *indexul* pentru a sensibiliza oarecum prin gesturi adverbul *sus*, ca și când ar vorbi *de sus* ori *în sus* spre o înălțime, de exemplu spre tribuna publicului.

Eu unul nu spun *sus și tare*, ci *jos și pe cât se poate de încet*, că oratorii rostind frasa pomenită spun o curată prostie.

II. **Mă fac forte**; în limba franceză *je me*

fais fort. — *Forte* este românescul *foarte*, ce nu mai există de loc ca adiectiv în limba noastră, ci numai în forma adverbială. Această împrejurare nu oprește pe oratorii noștri să zică: „Mă fac forte să probez...” „Mă fac forte să vă conving” etc. adică mă îndatoresc, mă bizuesc, iau îndatorirea, răspunderea, dau chezășie etc.

Un Român ce nu cunoaște limba franceză bine nici poate înțelege frasa: *mă fac forte*. Mai întâi, precum am arătat mai pe larg în alt loc ¹⁾, forma *forte* în loc de *foarte* ar dovedi că vorbește un străin, nu un Român: parc’ar zice cineva *morte*, *porte*, *sorte*, în loc de *moarte*, *poarte*, *soarte*. Apoi toată zicerea este special franceză și cu neputință a se traduce literal. Ce îndemână este să găsești frazele de-a gata la Francezi și să traduci fiecare cuvânt de-a rândul fără a-ți mai da osteneala de a reproduce ideea prin o altă frază românească! Precum am arătat odinioară cu altă ocaziune ²⁾, de multe ori am auzit zicându-se: *Îți voesc pentru aceasta*, franțuzește *je vous en veux*, adică „sunt necăjit, supărat pe tine” etc. De când mă plângeam de acest grozav galicism, mi s’a

¹⁾ Vezi „Scrisori”.

²⁾ Idem

intimplat chiar să aud francezul : *vous avez tort*, tradus prin : *ai tor*. Nu mă credeți ? — *Mè fac forte* să v'o probez când veți vrea.

III. **Dumnezeul părinților noștri.** Această locuțiune este luată din limba noastră religioasă, în special din Testamentul vechiu. În Corpurile legiuitoare „Dumnezeul părinților noștri“ se invoacă în momente solemne obicnuit de miniștri. Când în Adunare se arată vre o bănuială că guvernul n'ar fi condus politica exterioară după cum ar fi trebuit și că s'ar putea ivi complicații primejdioase, ministrul răspunde adeseori printr'un apel la „Dumnezeul părinților noștrii“, care în momente grele ne-ar protege. Acest apel se întovărășește de regulă cu ridicarea ambelor brațe. Subînțeles este că, deși ministrul a făcut greșeli, Dumnezeuul părinților n'ar incuviința ca acestea să aibă urmări rele, ci le-ar înlătura printr'o specială bunăvoință. Acest apel se primește totdeauna în Adunare cu numeroase aplause, neputându-se presupune că Dumnezeuul părinților ar fi răuvoitor pentru urmași. Cu toate acestea, îmi pare că efectul se produce mai mult prin tonul solemn al rostirii decât prin înțelesul invocației. În adevăr, precum nu avem noi astăzi, așa nici părinții noștri n'au

avut vre odată un Dumnezeu special. Evreii, de la care am luat această frasă, sunt altfel de oameni; ei aveau și au încă un Dumnezeu evreesc, tot așa de puternic ocrotitor al lor pe cât de mare dușman al celorlalte popoare. Dar noi creștinii, de orice popor și neam suntem toți fiii aceluiaș „Unul Dumnezeu“, de o potrivă bun și drept pentru noi ca și pentru dușmanii noștri. Când Evreii fac vre o nedreptate altui popor, ei pot fi siguri că Dumnezeul evreesc îi va apăra dacă-l roagă în forma prescrisă; noi însă, în asemenea împrejurări, am face mai bine să tăcem, doar vom rămâne nebagăți în seamă; căci, în cazul contrar, Dumnezeul creștin, ca unul ce este totdeauna drept, ne-ar da o pedeapsă bine meritată. Am auzit odată pe un president de Consiliu invocând în Cameră și pe „Dumnezeul Românilor“. De vreme ce noi nu avem o mitologie națională, nu mi-am putut da seamă la care zeități se adresa oratorul. Fiind însă că această invocație o făcea cu ocazia unei interpelări asupra unui tratat de negoț, presupun că acest zeu corespunde cam cu Mercur al străbunilor noștri de la Roma.

IV. A se ascunde după deget. „De ce să ne ascundem după deget“? „Nu vă mai

ascundeți după deget!“ Aceste frase foarte usitate în parlament însemnează: „De ce mai faceți zadarnice încercări de a tăgădui scopul politic ce urmăriți? El este așa de limpede că toată lumea îl vede ușor și lămurit! Imi inchipuesc că imaginea la care se face aici iluzie trebuie să fie următoarea: pe un bărbat (sau poate pe o femeie) ce s'a scăldat și a eșit din apă gol peste tot, îl incunjoară mai mulți trecători și îl privesc; el, simțindu-se foarte rușinat în această situație, caută în toate părțile vestimente sau alte obiecte ca să se acopere, dar nu găsește nimica; atunci, în buimăceala sa, nu-i trece altă idee prin cap, decât de a ridica un deget, presupun indexul de la mână dreaptă—și de a căuta prin toate chipurile să se ascundă după dînsul—se 'nțelege fără nici un succes.—Când la auzul zicerii „a ne ascunde după deget“ aveam înaintea ochilor imaginea ce am descris, imi ziceam totdeauna că persoana cea goală, care nu vrea să fie văzută, ar nimeri mult mai bine dacă s'ar ghemui cât ar putea, căutând să se ascundă după genunchi și după brațe, căci aceste membre, deși nu l'ar acoperi deajuns, totuș sunt ceva mai groase decât degetele. Inșă oratorii cărora le place comparația aceasta, au ales degetul tocmai pentru că le

trebuia un obiect foarte mic, cu care să fie absolută imposibilitate de a-și ajunge scopul. Dacă-i așa, pentru a face o comparație și mai caracteristică, s'ar putea găsi obiecte mult mai subțiri decât degetele. Eu aș propune în interesul imaginii să se zică de exemplu: „De ce vă mai ascundeți după scobitoare?”

V. **A da cărțile pe față**, în limba franceză „jouer cartes sur table”. În parlament locuțiunea aceasta se întrebuintează mai des când un orator apostrofează pe adversarul său, indemnându-l să nu-și mai ascundă scopurile lui politice. Fînd însă că o asemenea propunere n'ar avea resunet dacă acel care o face nu se îndatorește a-și descoperi și el țelul ce urmărește, apoi invitarea se face obicînit la întăia persoană plural: „*Să dăm cărțile pe față!*” Negreșit, acel care propune ca jocul să se arăte face în sine rezerva de a-l descoperi numai în măsura în care se va convinge de buna credință a adversarului său. În practică am auzit adeseori în Corpurile legiuitoare propunerea de a se da cărțile pe față; propunerea a fost totdeauna primită de adversar, dar niciodată părțile contractante nu s'au ținut de cuvînt. De aceea, în comedia „Scrisoarea pierdută”, au-

torul, ca bun observator ce este, nu dă nici o urmare unei propuneri făcute în termenii aceștia. În actul II, scena I, *Farfuridi* zice lui *Zaharia Trahanache*, de-a cărui bună credință se îndoiește: „Știi ce, venerabile neică Zahario, ia să dam noi mai bine cărțile pe față!” — La această provocare, Trahanache, care-i om de treabă și nu spune minciuni, se ferește de a răspunde: „Să le *dăm*!”, ci zice: „*Dă-le*, neică, să vedem!”

VI. **Grea cumpănă.** *Timpuri, zile, ciasuri sau momente de grea cumpănă*“. Expresiune luată de la cronicari și introdusă nu de mult în limba parlamentară. Dacă nu mă înșăl, întâia întrebuintare a acestei locuții s'a făcut într'un mesaj de deschidere a Corpurilor legiuitoare, pe când d. V. A. Urechiă era ministru de culte și instrucție publică. D. Urechiă, vechiu cunoscător și iubitor al cronicarilor și în special al lui Miron Costin, își dă o silință foarte mare să reîmprospăteze ziceri vechi sau întorsături de frasă eșite din obicei. Cele mai deseori încercările sale au rămas zadarnice dar cu „greua cumpănă” a isbutit, căci astăzi se aude în toate părțile vorbindu-se de dînsa. Timpurile sau zilele de „grea cumpănă” sunt acele de nenorocire mare, de calamitate pu-

blică, d. ex. o năvălire de dușmani, o epidemie, o foamete etc. Nu mi-am putut da bine seama pentru ce bătrânii au numit asemenea timpuri „zile de grea cumpănă“. Poate că ei își inchipuiau nenorocirea apăsând pe unul din talerele cumpenei așa de tare, încât, orice greutate puneai în al doilea taler, nu puteai restatornici echilibrul ce trebuie să existe în timpuri normale. Astăzi când pentru măsuri și greutate am introdus sistemul decimală, mai ales decând măsurile noastre perfecționate nici mai au două talere, imaginea cu „cumpăna cea grea“ este anevoie de păstrat. Mulți o și întrebuintează nu din cauză că-și dau seama de înțelesul ei, ci pentru că sună frumos. Cumpăna este un *dactil*, are deci accentul pe silaba antepenultimă, ceea ce dă cuvântului un ton mai plin, mai sonor și astfel îl face mai potrivit pentru declamație. Apoi zicerea este arhaică, ea are pentru sine și prestigiul vechimii. Ce frumos sună frasa: „În zi de grea cumpănă totdeauna Românii au știut să se unească!“ Dar această „Unire a tuturor Românilor“ merită o mențiune specială.

VII. În momente grele (sau în zi de grea cumpănă) totdeauna Românii au știut să se unească. Frasa aceasta se rosteste cu

mare patos. In parlament sau in alte intruniri publice, ea își află locul atunci când un bărbat politic sau un grup intreg găsește priincios la un moment oarecare să părăsească drumul urmat și să se dea cu partidul dela putere, — fără indoială in interesul public. Acei din opoziție, vîzîndu-se părăsiți, se amăresc, se supără foarte mult și atacă cu violență pe foștii lor prieteni, invinovățindu-i că ar fi nestatornici, versatili, interesați, ba chiar și trădători. Cel ce a trecut la partea adversă răspunde, găsind tot felul de cuvinte pentru care nu mai putea merge alături cu vechii lui tovarăși. Deodată, ca prin farmec, își aduce aminte de o mulțime de fapte ale acestora, ce ar fi desaprobat la deosebite ocazii și restimpuri, chiar foarte depărtate, și la urmă, ca motiv principal de îndreptățire a purtării sale, zice că *„țara ar fi in momente grele, că ea trebuia scăpată, că micile pasiuni ar trebui să dispară“* și că *„in asemenea împrejurări totdeauna Românii ar fi știut să se unească“*. Acest puternic și suprem argument se primește totdeauna cu lungi și prelungite aplause de către partidul in șirul căruia neofitul a intrat. De la o vreme incoace, momentele grele trebuie să se fi înmulțit și necesitatea de a scăpa țara trebuie

să se ivească foarte des la Români, căci am auzit de nenumărate ori invocându-se acest motiv—totdeauna cu acelaş succes—pentru unirea tuturor Românilor, adică pentru trecerea dintr'o partidă în alta. Intr'o ocaziune asemănată, d. Alexandru Lahovari răspunse cu multă răutate unui fost coleg al său: „Ați vrut să scăpați țara, ziceți? Scăparea ce doresc eu țării este ca să scape odată de asemenea scăpători!“

VIII. **A atrage atențiunea**, franțuzește „attirer l'attention“, o locuțiune trebuitoare în orice parlament, căci negreșit reprezentanții poporului sunt chemați să pue înaintea Adunării sau guvernului fapte și împrejurări ce trebuie știute, studiate, îndreptate; prin urmare nu m'aș împotrivi la primirea acestei ziceri. Însă ce se întâmplă? Sunt reprezentanți puțin iubitori de regulile gramaticale care nu-și dau seamă că „*atrage*“, este un verb nou, compus din vechiul „*trage*“ și prefixul latin „*ad*“. Deaceia, pe fiecare zi se aud deputați zicând: „Voiu să *trag* atențiunea domnului ministru... Raportul acesta a *tras* atențiunea Camerei sau a presei asupra...“—Ei *trag* atențiunea! În adevăr asemenea oratori au *tras* atențiunea mea așa de mult, încât au rupt-o cu totul. Când un

trăgător de aceștia vorbește, eu mă trag de o parte și mă ascund unde pot.

IX. Nu, de o mie de ori nu! franțuzește „Non, mille fois non!” Această categorică și energică declarație de refuzare, luată de la Francezi, e foarte lătită în parlamentul nostru, dar niciodată n'am auzit-o în gura unui orator bun. Inchipuiască-și cineva pe un om care rostește „nu, nu, nu, nu, nu...” de o mie de ori. Un singur *nu* e ades de ajuns ca să-ți producă cel mai mare necaz, dar încă *una mie* în șir! Și să nu se creadă că acest mare număr de negațiuni se întrebuintează numai în momente grave, solemne. Din contra, ele se obișnuiesc în chestiuni de tot neinsemnate, fiind știut că exagerațiile de formă ascund mai totdeauna o goli-ciune foarte mare de fond. Eu propun să părăsim această figură retorică, sau, dacă soiul de oratori căruia îi plac exagerațiile nu vrea nicidecum să se lepede de ea, măcar să-i reducă numărul. În tipicul bisericesc se arată adesa de câte ori în șir trebuie să se rostească niște cuvinte sacramentale. Dacă nu mă înșal, chiar „Doamne miluește” merge numai până la patruzeci de ori, nu mai mult. Oare această cifră n'ar ajunge și oratorilor noștri iubitori de exagerație?

X. Poarta cea mare și cea mică. După limbajul parlamentar, se intră la guvern pe una din aceste două porți. Guvernul e comparat cu o casă, ce ar avea o intrare principală pentru stăpâni și pentru musafiri, — poartă largă, prin care pot trece și trăsurile cu lachei în livrea, cu vuet, cu pocniri de biciu, ca norodul să bage bine seama la boierii ce-și fac intrarea lor solemnă, — și o porțiță mică, destinată servitorilor și oamenilor de rând, care intră pe jos, fără sgomot, nebăgați în seamă. Când însă se intră pe poarta cea mare și când pe cea mică? — După cât am înțeles, poarta cea mare este voința poporului, care silește oarecum pe suveran să numească cutare miniștri cu voie fără voie; poarta cea mică este voința personală a suveranului când alege consilieri ce n'ar fi indicați de opinia publică. Partidele ce rivnesc puterea acasă obicînit pe cele ce o au că ar fi intrat pe poarta cea mică, fiindcă nu s'ar fi bucurând de încrederea poporului. Incontra acestei acuzări, guvernanții protestă totdeauna cu mare energie. „Cum? Ei, pe poarta cea mică! Nu, de o mie de ori nu!“ Ei au intrat cu mare alaiu în sunetul tobelor și al trâmbițelor; cailor lor aveau zurgălăi, poporul îi aclama cu entuziasmu, etc., etc. Când însă starea lucru-

rilor se schimbă și guvernanții devin opo-
sanți, ei invinovașesc pe guvernul cel nou
că s'ar fi apropiat de putere tupilându-se
pe lângă zid și furișându-se în casă pe por-
țița cea mică. Așa-i de când lumea; cel ce
vrea să ajungă la putere vorbește în nu-
mele libertății, cel ce o deține în numele
autorității. Dar curios este că imaginea cu
porțile mari și mici se întrebuintează numai
pentru intrarea la guvern, niciodată pentru
eșire. Când ai căzut de la putere, ori pe
care poartă ai eșit tot rău este, nimeni nu
te mai bagă în seamă. Poți să te fălești că
ai părăsit guvernul cu sgomot mare, cu
mândrie, cu demnitate, ori că ai eșit pe ne-
simțite, cu modestie... tot una-i... parapan-
ghelos!

XI. **Ca un singur om** — în frasa: „Toți
Românii să se ridice *ca un singur om*“. De
câte ori am ris în Cameră la auzul acestei
frase, când cercam să-mi inchipuesc imagi-
nea confusă a milioaneilor de Români ridi-
cându-se într'un moment toți împreună „ca
un singur om!“ Presupun că această zicere
s'a luat de la exercițiile militare. Un ser-
gent, un caporal, înaintea căruia mai mulți
recruți fac exerciții, le comandă: „Arma la
braț! Dreapta 'mpre...jur! Marș! Impreună!

Toți împreună, ca un singur om! Un-do!
Un-do! Un-do!“

XII. Votați acum și apoi ne veți spânzura. Este vederat că numai miniștri rostesc această frasă în parlament și anume când au nevoie de voturile reprezentanților din opoziție. În asemenea împrejurări, ei fac totdeauna apel la patriotismul acestora, zicând că momentele ar fi grele, că micile pasiuni ar trebui să dispară, și că toți Românii ar trebui să se unească. În schimbul sprijinului pe care îl cere acum, ministrul făgăduiește că se va supune mai târziu la pedeapsa cea mai grozavă. Negreșit această invitație rămâne cele mai deseori nebăgată în seamă, mai întâi fiindcă pedeapsa morții s'a desființat de mult în România, ba nici a existat vre odată pentru delikte politice, apoi din cauză că opoziția, simțind că aici este ipocrisie, n'are de loc incredere în sinceritatea adversarilor, de vreme ce, pentru un folos real al momentului, li se trage o poliță foarte problematică asupra viitorului. Tot asemenea de multe ori miniștrii, adresându-se la opoziție, îi zic: „Dacă lucrați mai bine decât noi, poftim luați-ne locul!“ — Dar cine-i crede? Un moment numai să se presupue că reprezentantul guvernului vorbește serios,

și câți ar da năvală la faimoasa bancă rămasă vacantă ?

XIII. Umilă rugare. Umilă întrebare.

„Domnule președinte, am cerut cuvântul numai pentru ca să fac o *umilă* întrebare onorabilului guvern“. Așa sună obicnuit frasa parlamentară în care intră adiectivul *umil*. Pe cât știu, această zicere a fost introdusă de d. Mihail Cogălniceanu. În obiceiurile oratorice ale acestui ilustru bărbat de stat, intră de a întrebuița când vorbește despre sine, cuvintele cele mai modeste, ear adversarilor a le da epitetele de laudă cele mai umflate. Calculul este foarte nimerit, căci prin acest chip se câștigă ușor bunăvoința celor ce ascultă. Când un orator se face mic pe sine, auditorii cari îi cunosc valoarea, mai adaogă în minte, pe lângă alte merite ce are, și pe acel al unei mari modestii, așa încât el apare în ochii lor împodobit cu mai multe calități încă. Dar ceea ce se potrivește omului de talent, nu șede bine ori și cui. *Quod licet Jovi non licet bovi*. Vezi câteodată reprezentanți simpli, simpli de tot, care stau ascunși în fundul scaunelor lor și nu au dat alt semn de viață decât numai că ridică mâna din vreme în vreme la vreun vot; oameni care, când trec

pe lângă banca ministerială se string ghem ca să apară mici de tot și iau o expresie de dragoste atât de mare și de respect așa de adânc, încât se topesc dă! sunt tot soiul de ființe pe lume! Câteodată ambiția mușcă pe vreunul din aceștia să zică și el ceva în Adunare; poate dorește ca să se știe la el a casă că a vorbit în parlament, poate are vreo nemulțumire, poate vrea să-și vadă numele în „Monitor“ ... Atunci, după multă stinjinire și luptă sufletească, cere și el cuvântul spre mirarea tuturor; însă, ca nu cumva stăpânul să-și inchipuie că el ar avea un gând, oricât de depărtat, de a face opoziție, se scusează de la început de îndrăsneala sa și, fiindcă a văzut chiar bărbați însemnați întrebându-l cu succes cuvinte de modestie și umilire pentru sine, de ce n'ar încerca și el acest mijloc? Eată dar că un asemenea reprezentant cere cuvântul „pentru a face o *umilă* întrebare, o *umilă* rugare guvernului“ ... El „nu e împins de nici un gând de ostilitate; din contra declară *sus și tare* că face parte dintre sprijinatorii cei mai călduroși ai ministerului, dar cu toată modestia ar dori — dacă este cu putință — să i se facă onoarea de a i se răspunde la *umila* sa rugare, etc., etc.“ Ministru n'a apucat bine a răspunde câteva

vorbe, și reprezentantul nostru sare îndată de pe loc pentru a declara că e „adânc recunoscător“ d-lui ministru de onoare ce i-a făcut și că e mulțumit, deplin și absolut mulțumit! — După această isbândă, se re-așează pe scaunul său, roșu la față de emoția prin care a trecut și încântat că a dus la bun sfârșit această treabă gravă și periculoasă.

XIV. **Cartea cea mare a Țării.** „Numele său (a persoanei ce lauzi) stă scris în Cartea cea mare a Țării“; sau „faptele sale sunt scrise — câteodată *cu litere de aur* — în Cartea cea mare a Țării...“ Nu mi-a fost cu putință să descoper cine a fost scornitorul acestei ziceri, nici de unde a fost luată. De la Francezi nu, căci în Franța „le grand livre“ se numește sau registrul care cuprinde pe creditorii statului, sau, în terminologia comercială, un registru special în care se trec socotelile pe partizi, nemțește „das Hauptbuch“; la noi asemenea, registrul, cartea, condica sau catastiful mare. Aci a domnit în capul inventatorului o adevărată confușiune, care a trecut apoi în mintea oratorilor parlamentari ce întrebuintează această zicere. Ceea ce-i amăgește este adiectivul calificativ *mare*. Auzind ei „Cartea mare“,

se gândesc că această carte trebuie să fie cine știe ce lucru nepomenit. Ei își închipuesc de sigur că există sau că ar trebui să existe o condică de o mărime extraordinară, în care se trec din vreme în vreme, cu o caligrafie bogată, numele unor bărbați ce au bine meritat de la patrie, sau în care se înscriu cu multe laude, în șir chronologic, faptele mărețe ale acelor bărbați. O asemenea carte nu există din nenorocire, sau poate din norocire, căci dacă ar exista, paginile ei ar rămânea cam goale mai ales de un timp încoace.

XV. Am zis, zic și voi zice. Am susținut, susțin și voi susține. Frasele aceste s'au întrebuițat întâi în jurnale și deacolo, — „mai ales de la „Românul“ — a trecut în parlament. Verbul pus la trecut, la present și la viitor, dă mai multă autoritate opiniei ce ai. Un orator care zice „susțin“ exprimă părerea ce are într'un moment sau într'o împrejurare oarecare — părere ce poate fi tot așa de ușor bună sau rea, căci ea n'a fost încă bine cunoscută și studiată. Dar când adaugă: „... am susținut“, ascultătorii își zic: „Taci! el poate să aibă dreptate, căci a fost totdeauna de părerea aceasta; opinia lui a putut fi controlată“. Când în

sfârșit adaogă : „...și voi susține”, atunci cei ce ascultă își zic : „Aha ! oratorul are de sigur dreptate, căci aici nu e vorba de ceva trecător, ci de o părere ce va avea totdeauna, prin urmare de o convingere profundă, statornică, neschimbată”. Însă, pentru a întrebuița cu oarecare efect această formulă trebuie împlinite trei condiții : 1) să ai ceva talent ; 2) să faci politică de mai multă vreme ; 3) cei ce te ascultă să fie, cel puțin în majoritate, partizanii tăi politici. Celor ce nu împlinesc aceste condiții și mai cu seamă tinerilor de curând resăriți, care n’au dat încă dovadă de talent, n’au un trecut ușor de controlat și nu pot avea încă partizani, această frază nu este recomandabilă : ei n’au fost încă, poate nu sunt lucru mare și ceea ce vor fi, nu se știe.

XVI. Cu o oră mai înainte, locuțiunea parlamentară cea mai usitată din câte am citat până acum. Nu este zi în care această frază să nu umple coloanele „Monitorului oficial”. Afară de câteva laudabile excepții, mai toți oratorii politici o întrebuițează : „Trebuie să lucrăm în secțiuni pentru ca bugetele să se poată vota *cu o oră mai înainte...*” Ministeriul ține a declara *cu o oră mai înainte...* „Instrucția publică obli-

gatorie trebuie să devie o realitate *cu o oară mai înainte...*” „Țara trebuie să vadă *cu o oară mai înainte* în ce parte se găsesc adevărații ei amici...”, etc. etc. etc. Cu o oară înainte de ce? La această întrebare nu este nici un răspuns. Frasa nu are sens și nu-mi explic deasa ei întrebuințare decât tocmai din cauza aceasta. Mulți oameni sunt ciudați! Ideile lămurite, limpezi, ușor înțelese de toți le par prea comune, prea vulgare, și ei aleargă la frase intunecoase fie ca fond, fie ca formă. Prin aceasta ei vor să-și dea o aparență de învățătură spre a se deosebi în vorbire ori scriere de cei proști și pentru a impune publicului. Cu cât o frasă, chiar care nu zice nimic, are aparența de a însemna ceva mai *extra*, poți fi sigur că mulțimea mediocrităților are să se arunce cu lăcomie asupra ei. Așa s'a întâmplat și cu „o oară mai înainte”. Dar de unde a fost luată și cine a fost întâiul care și-a făcut blăstemul s'o introducă în limba parlamentară? Toate încercările mele de-a-i afla originea au fost zadarnice. — *Cu o oară mai înainte* vrea să însemneze iute, degrabă. A face ceva cât se poate de răpede pentru ca întârzierea să nu aducă vre-o pagubă. Sensul gramatical nu e acesta de loc, dar obiceiul i l'a dat. Să se bage bine seama că nu-i

ertat a lua alte împărțiri ale timpului: de ex. nu se poate zice cu un *an* mai înainte, nu cu *o lună*, *o săptămână*, *o zi* mai înainte; chiar perioada mai scurtă de ex.: *o minută*, *o secundă*, *o clipeală* mai înainte sunt oprite; nu se poate zice decât *o oară* mai înainte, nici mai mult, nici mai puțin. Chiar substantivul *cias*, sinonim cu *oară* nu se poate intrebuița în această frasă, — numai și numai *oară*. Cum să scăpăm de un așa non-sens? Practica dovedește că critica nu prea poate face mult și trebuie să alergăm la alte mijloace. Deaceea aș propune ca să introducem zicerea contrară „*cu o oară mai pe urmă*“, dându-i sensul de incet, moale, fără grăbire. Poate că lipsa de înțeles din această frasă ar avea efectul de a ne scăpa și de cealaltă. Dar și un asemenea mijloc poate deveni primejdios. Cu mediocritățile nu se glumește. Mai știi ce se întâmplă? Într'o zi te pomenesti că și „*o oară mai pe urmă*“ a dobândit dreptul de împământenire și că, în loc de a scoate un cuiu cu alt cuiu, ai ținut o prostie mai mult în limba noastră parlamentară.

XVII. Cu națiunea, prin națiune, pentru națiune. La dreptul vorbind aceste trei ziceri sunt identice, căci nu poate fi nimeni

cu națiunea decât prin națiune, și în asemenea împrejurare este cu neputință s'o indușmănești, deci trebuie neapărat să fii pentru națiune. Formula aceasta s'a inventat de cel mai vechiu jurnal politic din București și de acolo și-a făcut drumul în parlament. Partidul grupat în jurul acelui organ avea pretenția, și poate și convingerea, că el reprezenta exclusiv „națiunea” adică totalitatea Românilor. Este în natura lucrurilor ca acel care lucrează în numele altuia, ca mandatar sau chiar ca „*negotiorum gestor*”, să identifice interesele sale cu ale celor pe care crede că-i înfățișează. Adesea reprezentantul imprumută chiar numele reprezentatului. În Franța sub absolutism, când suveranitatea era concentrată în mânele regelui, nimeni nu se mira că Ludovic XV își zicea: „La France”. În congrese sau conferințe internaționale, când reprezentantul vreunui stat propune ori sprijine ceva, se zice că vorbește statul însuși. „Germania a susținut cutare idee; Rusia una contrară; Anglia a avut o părere intermediară...”, adică *reprezentanții* Germaniei, Rusiei, Angliei. În vremea robiei țiganiilor boeresti se numeau totdeauna după stăpânii lor: Ghica, Brâncoveanu, Sturza, Cantacuzin, însemna țiganiile lui Ghica, Brâncoveanul, Sturza etc. Astfel și repre-

sentanții „națiunii” au luat cu vremea obiceiul de a se numi pe scurt „națiunea”. Tot ce nu le plăcea lor era neplăcut „națiunii”. Cine îți poate tăgădui dreptul de a zice adversarilor tăi: „Națiunea nu vrea”, când nu-i mai vrei tu, reprezentantul națiunii? Aceasta este prin urmare foarte în regulă și răuvoitorii nu sunt în drept de a cârți cătuș de puțin. Greutatea se ivește numai în cas de contestare, când de ex. vine alt grup și zice: nu sunteți voi „cu națiunea”, ci noi suntem „cu națiunea”. Atunci chestiunea este mai gravă și vine întrebarea prin care chip trebuie să se limpezească dreptul între prigonitoarele părți? S’ar putea crede că mijlocul cel mai nemerit ar fi ca alegerile să hotărască gâlceava; acel care dobândește majoritatea să poată zice: „Noi suntem cu națiunea, căci suntem prin națiune și prin urmare pentru națiune”. Dar adversarii pot răspunde, și în realitate răspund totdeauna că „voința națiunii nu s’a pronunțat în libertate, că ea a fost falsificată prin presiune, violență, terorizare; că vocea ei a fost înăbușită... etc.”, așa încât e foarte greu să-ți faci o judecată nepărtinitoare. Poate că este mai bine de a recunoaște dreptul la purtarea exclusiv a poreclei „națiunea” acelui care l’a luat întâi:

jus primi occupantis, drept ce s'ar putea transmite prin moștenire. Cei care vin în urmă cu pretenția de-a fi și ei „cu națiunea“, n'aveau decât să se trezească mai de vreme. Ș'apoi n'au ei la îndemână alte cuvinte tot așa de bune? Un nou partid poate de ex. să aleagă în loc de „națiunea“ „poporul“; el poate fi *cu poporul, prin popor și pentru popor*, ba poate fi încă și *din popor*. În asemenea împrejurare s'ar putea, în adevăr, întâmpla ca poporul și națiunea să se lupte cu multă înviersunare, până când unul ar învinge cu totul pe celălalt. Dar aceasta nu face nimic, căci rezultatul final va fi tot binele general și al poporului și al națiunii.

XVIII. **Sacra sau sfânta datorie.** Cei mai mulți oratori din parlament au numai datorii *sfinte* sau *sacre*, niciodată datorii simple sau profane. Când fac o întrebare sau interpelare guvernului, ei își împlinesc totdeauna o *sacră datorie*. „Imi împlinesc o *sacră datorie* întrebând pe onor. guvern pentru ce nu reparază podul peste Teleajen...“ „Am o *sfântă datorie* față cu alegătorii mei de a face umila rugare onor. ministru de lucrări publice ca trenul No. 4 să se oprească în loc de cinci minute, măcar zece la stația

cutare...” „Guvernul are *sacra datorie* de a face ca porcii noștri să nu mai fie șicanați la intrarea lor în Ungaria...” etc. etc.

XIX. Nu noi vom fi acei care... Această frasă parlamentară este foarte puțin gramaticală. Corect este a se zice: „*Noi nu vom fi acei...*” Înșă astfel rostită, frasa cuprinde în sine numai o simplă apărare, pe când dacă zici: „*Nu noi vom fi acei care...*” pe lângă apărare ea mai cuprinde și o acuzare căci ca opunere la „*nu noi*”, se subînțelege „*ci voi...*” Această dibace insinuire se poate face în parlament la orice ocazie, dar, pe cât am băgat seama, ea se obicînuiește mai ales când e vorba de politica exterioară, când de ex. se acuză guvernul că a fost prea condescendent sau chiar servil față cu una din puterile străine. Într’o țară unde libertatea presei e nemărginită, poți să scrii în jurnale ce-ți place, poți să invinovățești pe cine vrei de orice delict, chiar de înaltă trădare, fără ca articulele ce publici să aibă mare consecvență. Dar în parlament unde adversarii stau față în față și au interesul comun de a păstra oarecare măsură în expresii, insinuările trebuie făcute cu dibăcie ca mai mult să se simță decât să se dea pe față. Deaceia, oratorul care a inventat întoarcerea

frasei din *noi nu* în *nu noi* a dat dovadă de mare finețe. Odată, de exemplu, auzeam pe un orator zicând cu răutate: „*Nu noi* vom fi acei care vom face la orice ocazie umile scuse împărăției vecine... *nu noi* vom vărsa sângele prețios al ostașilor noștri pentru ca isbânzile lor să ne aducă pierderea unei provincii...” etc. etc. Acest orator imi părea a fi un om foarte perfid.

XX. Fiul operelor sale. Odinioară era usitat ca fii să se mândrească cu nobleța străbunilor lor; numele acestora era mai mult sau mai puțin o cheazășie pentru meritele urmașilor și deaceia a se lăuda cu ei părea lucru foarte în regulă. În poemele eroice ale tuturilor popoarelor, fiii au rău nărav de a pomeni la orice ocazie de părinți; la Omer luptătorii nu încep bătălia până ce mai întâi nu-și expun mai toată spița neamului lor. Astăzi însă, când societatea s'a democratizat, nu mai este ertat de a vorbi de părinții săi decât într'un singur cas și anume când ești „fiul operelor tale”. La Francezi frasa: „je suis le fils de mes œuvres”, la Români: „sunt fiul operelor mele”, cuprinde cea mai mare laudă ce este admis ca cineva să-și facă însuș. Această vorbă parlamentară însemnează:

„Deși străbunii mei n’au fost de neam vechiu totuș eu, prin munca mea statornică, prin vasta mea inteligență, prin studiile mele adânci și prin strălucitele mele talente, m’am înălțat mult mai presus de acei care-și inchipuesc că au vreun merit din cauza vechimii familiei lor“. — Prea bine, așa fie. Intr’o societate democratică treaba aceasta poate să meargă. Dar un lucru pare ciudat... Operele sunt făcute de autorul lor, nu autorul de operele sale, și precum nu este posibil să fii fiul fiilor tăi, așa este cu nepuțință să fii fiul proprielor tale fapte. Cu toată această imposibilitate, frasa merge strună înainte pe drumul bătut. Când nu-ți vine la socoteală să pomenști de părinții legiuitori, dai această calitate operelor tale, — căci trebuie să fii fiul cuiva. Brid’oison, în „le Mariage de Figaro“, zice cu drept cuvânt: „On est toujours fils de quelqu’un“.

XXI. Pericolul bate la porțile cetății.

În această imagine, foarte usitată în discursurile parlamentare, țara este reprezentată ca o cetate din evul mediu, încunjurată cu ziduri înalte și cu șanțuri adânci, peste care trece o singură punte ce întreține comunicația cu lumea de afară. Pericolul s’a apropiat foarte mult de cetate căci a și

trecut peste punte, a ajuns la poartă, a luat ciocanul și bate într'însa cerënd intrare. Deși nu e tocmai ușor să-ți reprezentezi cu claritate această imagine dinaintea ochilor, din cauză că nu știi cum să-ți inchipu-ești pericolul care aici e personificat, totuș in discursuri parlamentare, comparațiile nu trebuesc cercetate așa de aproape. De-ai vrea să înlături imaginile false mai că ai osîndi pe oratori să le lepede pe toate și să spue fără de figuri oratorice sec, precis și limpede ceea ce au de zis. Aceasta ar fi o nenorocire mai ales pentru oamenii politici cu o imaginație vie cum sunt ai noștri. Nu li se poate cere alta decât să mai varieze comparațiile pentru ca ele să nu se tocească prin o întrebuințare prea deasă. Deaceea pentru oratorii cari nu pot fără imagini poetice și totuș nu au o inchipuire destul de bogată pentru a scorni ei înșii altele, propun aici câteva mai noue. Când vor voi să vorbească de un pericol iminent vor putea alege din aceste imagini pe aceea ce le va părea mai plastică sau le va conveni mai mult. In loc de „pericolul bate la porțile cetății“, s'ar putea zice „pericolul ne pîndește după tufă!“ (aici s'ar vedea tupilat cu arma in mână); „pericolul a plecat in goana cailor...“ (ca și cum ar fi in căruță

de postă); — „pericolul a ridicat măciuca asupra capetelor noastre“; — „pericolul a apropiat torța aprinsă de fitilul țării...“; — „pericolul a și îndreptat gura tunului spre cetate“, (ca și cum ar fi din artilerie); — „pericolul s’aude tunând...“ (aici s’ar închipui ca o furtună); — „pericolul se și rânjește la noi și începe a lătra...“ (ca și când ar fi un câne turbat) etc. etc. Dacă din comparațiile aceste cu totul noue și neusitate încă nu va plăcea niciuna, declar că mai am și altele multe, pe care le pun la dispoziția oratorilor iubitori de imagini poetice.

XXII. Nu este, nu poate fi niciun Român... frasă obicnuită când se face apel la patriotismul Românilor și rostită totdeauna cu patos. A se presupune că din atâtea milioane nu este niciun Român căruia să-i lipsească simțirile patriotice, pare lucru cam riscat; dar a zice că *nici măcar poate fi* vreun Român... este riscat de tot. Mi s’a întâmplat să aud pe un orator combătând cu multă inverșunare în partea întâia a discursului său pe adversarii politici, acuzându-i că n’au dat probe de buni patrioți; că au risipit averea statului; că au demoralizat generația tânăra; insinuând că în politica exterioară au fost vânduți străini-

lor... insfirșit invinuirile cele mai grozave ; — in partea a doua a discursului însă, măgulind pe amicii săi politici, oratorul arată că faptele lor erau așa demne de laudă, încât dobândiseră aprobarea națiunii întregi, *că nu este, că nu poate fi* vreun Român care să nu împărtășească părerile sale... Deacolo resulta pentru mine, sau că oratorul nu spune adevărul de vreme ce avea adversari și prin urmare puteau fi, ba chiar erau Români de altă părere ; sau că acești adversari erau toți de neam străin, ceea ce venea foarte greu de crezut. La începutul epocii noastre de regenerare națională, exagerațiile erau naturale și până la un punct ertate : trecea să arătăm că Românii au toate calitățile și niciun defect. Astăzi însă când epoca de entusiasm a făcut loc alteia de muncă și cugetare, diapasonul ar mai trebui coborât ceva și in realitate s'a coborât de la sine. Totuș mulți oratori au apucat-o și o țin bună că Românul nu piere, că e cu drept cuvânt mândru, că e o ființă superioară etc. Un vecin din Cameră, auzind într'o zi pe un orator ce tot vorbea de mândria română imi spunea anecdota următoare : „De ce naționalitate ești, domnule, întrebă odată cineva pe un jidan? — Domnule, sunt Evreu și sunt mândru de a fi Evreu ! — Ești Evreu ?

prea bine. Dar spune-mi, mă rog, pentru ce ești mândru? — Pentru că, răspuns jidanul, dacă n'aș fi mândru, tot Evreu aș rămânea. Prin urmare prefer să fiu și mândru!"

XXIII. A denunța abuzurile, a biciui, a strivi răul, ori din care parte ar veni. Cele mai multe jurnale când apar vor să se infățișeze publicului ca organe nepărtinitoare, care vor spune numai adevărul și nu vor fi influențate de nici un spirit de partid. Este știut că jurnaliștii sunt oameni foarte buni, oameni superiori cari nu acopăr nedreptăți, nu lasă să treacă vreun abus nebiciuit, care n'ar spune o minciună, ferească Dumnezeu! Din momentul când te tocmești scriitor la un jurnal și iei pană în mână, ai devenit om nepărtinitor, om lipsit de orice patimi; poți să denunți abuzuri, poți să biciuești, să stigmatizezi, să lovești, să strivești cât îți place, — tot ce faci e bine făcut. Ești reprezentantul opiniei publice, — judecătorul cel mai mare și mai puternic. Deaceea nici n'aș cuteza să mă impotrivesc vreodată la biciuirile și strivirile jurnaliștilor. Mă ridic numai contra obiceiului ce au luat câțiva juri deputați de a voi și ei, — bucurându-se de un privilegiu ce au exclusiv jurnaliștii, — să biciuiască răul din orice parte ar veni.

Acești juni nu vor să se compromită și nu știu încă în ce parte să se da. „Mă întrebați, exclamă unul din ei, din ce partid sunt? Ei bine, vă voi răspunde: sunt din partidul oamenilor onești, tineri, necorupți... Declar sus și tare că voi denunța abuzurile și voi strivi răul ori din care parte ar veni!...” etc. Vorbind așa, junele bărbat politic zice cu alte cuvinte: „Voi care faceți politică mai de mult și v’ați împărțit în partide, sunteți toți niște oameni pătați, stricați; ați făcut numai abuzuri și fărdelegi; eu însă și noi toți junii entusiaști suntem dreapți, desinteresați, nu voim de loc binele nostru, ci numai binele țării”, etc. Toate vorbele aceste sunt frumoase, dar pe mine unul — nu știu pentru ce — m’apucă o groază de toți acei bărbați vrednici care vor să arăte cât sunt de buni și de dreapți denunțând, călcând, dărămând, șfichiuind, strivind și biciuind!

XXIV. Un cuvânt încă și am terminat.
Mă resum și zic... Cu aceste frase foarte mulți oratori în loc de a sfârși, reincep prea lungile lor discursuri. Eu însă mă voi ține de cuvânt, resumându-mă pe scurt într’o *umilă rugare* ce adresez oratorilor din parlamentul român:

Domnilor,

Imi implinesc o sacră datorie, trăgându-vă atențiunea că trebuie să vă schimbați vorbirea cu o oară mai nainte! De ce vă ascundeți după deget? Frasele acestea nu mai merg. Declar sus și tare, și mă fac forte să v'o probez, că suntem în zi de grea cum-pănă, când miclele noastre neînțelegeri trebuie să dispară! În asemenea momente, totdeauna Românii au știut să se unească. Dacă pe viitor nu lăsați aceste vorbe, vă voi denunța opiniei publice, voi biciui, voi strivi răul ori din care parte ar veni! A sosit momentul să vă coboriți, să intrați în națiune pe poarta cea mare! Cum? Ați mai urma cu aceste abusuri? Nu! de o mie de ori nu! Susțin și voi susțin, am zis, zic și voi zice: pericolul bate la porțile cetății! Toți Românii au să se scoale ca un singur om contra voastră! Fiți fii operelor voastre! Fiți în națiune, prin națiune și pentru națiune! Lăsați frasele, primiți-mi acum propunerea și pe urmă mă veți spânzura! Nu este, nu poate fi niciun Român care să mai ție la asemenea vorbe! Da, primiți-mi propunerea și Dumnezeuul părinților noștri vă va binecuvânta!

SCRISORI

*Acum se 'ncearcă cruzii în oarba lor trufie
Să ne răpească limba, dar morți numai o dăm.*

Mureșan.

SCRISOAREA I

Nu cred să fi trecut cinsprezece sau douăzeci de ani de când oarecari cuvinte românești întrebuintate de strămoșii noștri în vechia literatură, de toți autorii mai noi cei însemnați și de întregul popor până în ziua de astăzi, au foarte deodată sau osindite cu desăvîrșire sau așa de schimonosite încât abia le mai recunoști. Cine o fi fost cel întâiu care o fi zis *resbel* în loc de *resboiu*, *elev* în loc de *școlar*, *savant* în loc de *învățat*, *moravuri* în loc de *năravuri* și care să fi fost cauzele pentru care s'au introdus aceste schimbări ?

Imi aduc aminte că în ziua în care *resbelul* eși pentru întâia dată sficios la lumină, d. Hășdău cu spiritul său sarcastic cunoscut, își bătută așa joc de dînsul, încât ai fi crezut că acest cuvînt ciudat nu va mai

indrăzni să se arate ¹⁾; și cu toate acestea resbelul domnește și până astăzi; el a devenit cuvântul oficial: Ministeriul nu mai este de *resboiu*, ci de *resbel*, gazetele se întreabă dacă va fi pace sau *resbel*, legile militare vorbesc numai de *resbel*, insfirșit *resbel* în cărți, *resbel* în gazete, *resbel* în cuvintele rostite în adunările noastre politice, *resbel* până și în convorbirile particulare. — Inșă pentru ce *resbel*? Acei câțiva profesori cari voiau cu ori ce chip să ne latinizeze limba, sau cu alte cuvinte să prefacă o limbă vie într'o limbă moartă, ar fi dorit de sigur ca în loc de resboiu să se zică „bel“ fără silaba *res* la început; dovadă despre aceasta ne dă Simeon Bărnuz care în cartea sa „dreptul public al Românilor“ zice pretutindenea *bel* simplu ²⁾. Inșă, temându-se poate că publicul nu va primi *belul* fără strigăte de protestare, novatorii au întrebuițat viclenia: ei au latinizat silaba din urmă a cuvântului și au lăsat slavonă silaba întâia. Astfel sufletul lor se mai împacă puțin: străinilor și școlarilor le-ar fi arătat cuvântul drept un cuvânt latin, zicându-le că acest *res* de la început ar fi o prepositie nevino-

¹⁾ Vezi jurnalul „Lumina“ a d-lui Hășdău.

²⁾ V. d. e. pag. 124 ș. a.

vată și scopul lor ar fi fost atins. Căci să fie bine știut, că tuturor acestor latinizatori le pasă prea puțin de bogăția limbei, de tradițiile ei, de graiul viu al poporului, de neputința dezvoltării literaturii naționale prin întrebuințarea cuvintelor și zicerilor iscodite de ei, de peirea desăvirșită a tuturor proverbelor, zicătoarelor, a colindelor și poezilor populare, într'un cuvânt a întregii comori de idei, gândiri și simțiri ce au strins Românii în șirul veacurilor, ei vor să arate lumii că suntem un popor de *ginte latină*. Când le zice cineva că latinitatea noastră nu o mai tăgăduiește nimeni astăzi, — ei zimbesc cu dispreț; când ai îndrăzni însă a le zice că, la urmă, obirșia unui popor este un lucru neinsemnat în comparare cu meritele ce are și vitalitatea sa; că ar fi mai bine să te tragi din poporul cel mai neinsemnat, numai să trăiești, să fii puternic și cult, decât să te tragi dintr'un popor mare și să fii slab, prăpădit și disprețuit — ei te au de trădători ai națiunii române. Aceasta este cu atât mai ciudat, cu cât acești latinizatori sunt toți fără osebite mari democrați în părerile lor politice: ei propovăduiesc de pe catedră egalitatea desăvirșită între oameni, arătând școlarilor că nu este nobleță de origine, că sângele moștenit nu in-

semnează nimic și că fiul opincei este tot așa de nobil ca și fiul celei mai mari boerii. Dacă este așa, întreb de ce principiile de egalitate sunt bune pentru oameni și rele pentru popoare? Dece fiul Romei este mai presus de fiul Mediei sau țării Armenești? Cuvântul acestei contraziceri trebuie să fie următorul : Acești învățători tremură de frică să nu le aducă cineva aminte, în chip de mustrare, că sunt eșiți din rândurile de jos ale poporului — prin urmare ei au interes de a sprijini principiul egalității între oameni cu toate argumentele științei. Pentru popoare însă lucrul se schimbă : interesul lor este de a fi cetățenii unei națiuni de o vechie nobleță, pentru a fi mai presus de popoarele iocunjurătoare și, mai cu seamă, pentru a fi mai presus de coboritorii vechilor boeri ai țării ; deaceea pe aceștia îi arată, de câte ori li se înfățișează prilejul, ca proveniți din familii grecești, fanariotice etc., prin urmare din sânge de rând și mișelesc, ear pe dinșii că provenind în linie dreaptă din adevărații coloni Romani, prin urmare din sânge nobil și viteaz. Din această cauză, spre mai mare siguranță, ei își schimbă și latinizează chiar numele părintesc : D. *Turtă* se numește *Tertulian*, *Caș* se schimbă în *Cassiu*, *Vulpe* în *Ulpian* și *Cioară* în *Cor-*

neliu sau *Cornelian*. Aşa dar, din unul şi acelaş cuvânt se sprijine egalitatea indivizilor şi inegalitatea colectivităţilor : interesul meschin al unei mici clase de oameni este adevărata cauză a tuturor acestor frumoase teorii. Inşă, pentru a fi dreپتی, trebuie să mărturisim că acest fenomen ciudat işi are şi o altă tălmăcire : învăطătorii ce au introdus aceste idei in şcoala noastră au fost mai toطی bărbaطی veniطی din Transilvania. Acolo, incunjuraطی de Maghiari, adică de poporul cel mai asupritor şi despotic, ei trebuiau să caute un leac trufiei duşmăneşطی ; pe aceasta il găsire in buciumarea unei origini mai nobile, mai vechi şi mai vitejeşطی decât acea a selbaticilor Huni ; asemenea, ne mai avēnd in Transilvania o nobleطă pămēnteană ci numai străină, ura Romānilor impotriva claselor inalte este lesne inطeleasă prin vecinicele prigoniri la care au fost şi sunt încă supuşı. Veniطی cu aceste simطiri dincoace de Carpaطی, învăطătorii transilvani le-au trecut şcolarilor lor deşı la noi starea lucrurilor era cu totul alta. Astfel se esplică pe de o parte, mirarea foastei nobleطe de a se vedea deodată priviطă cu atāta ură, deşı ea singură, fără nici un indemn străin, se grăbise a jertfi toate urmele privilegielor sale atunci cānd simطise că nu le mai merită din

causa pierderii însușirilor sale resboinice pentru care dobândise acele privilegiiuri în alte vremi, pe de altă parte dușmănia neimpăcată care de la o vreme încoace amenință de a învrăjbi clasele sociale la noi, unele împotriva altora.

Intorcându-ne la latinizarea limbei vedem că novatorii, pentru a isbuti, întrebuintează toate mijloacele, din care cel mai puternic este *școala*. Acolo se tălmăcește copiilor lesne crezători de ce limba trebuie prefăcută și este știut cât de greu se leapădă cineva de ideile ce i s'au dat în școală. Numai spirite neatirnite și înalte se scutură de această povară, ear mulțimea cea mare o poartă cu sine întreaga viață chiar fără a-și da seamă că nu este o proprietate a sa. În afară din școală, aceia din ei ce au ajuns funcționari în vre un ministeriu sau prefectură, latinizează pe nesimțite cuvintele unei rezoluții a șefului lor, care îndobște este nepăsător pentru aceasta, sau prefăce terminația cuvintelor dintr'un raport ce trebuie să copieze, sau viră asemenea vocabule în articule de jurnale la care sunt tocmiți ca scriitori; apoi bărbații politici, care se interesează puțin de forma limbei, și pentru care cetirea jurnalelor este neapărat o indeletnicire de căpetenie, și-o însu-

șesc fără greutate, o aduc la tribuna Adunărilor; deacolo trece în textul legilor; autorii răi o introduc în traduceri ce fac pentru teatru sau în alte scrieri; chiar autorii buni dar neîndrăzneți, de frică să nu rămăie îndărătul mișcării generale, o întrebuințează în scrieri și așa — fără de veste — cuvintele românești cele vechi și frumoase sunt isgonite cu nemilostivire și înlocuite prin cuvinte bastarde și urite, biata limbă, proprietatea comună a tuturor, este jertfită interesului câtorva! A zice că limba e jertfită nu e prea mult, căci în această formă nouă încă nici un autor nu a fost în stare să producă o scriere însemnată în prosă sau în versuri. Cuvintele nouă sau înnoite au pierdut legătura lor spirituală cu cele vechi. Frasele în care se amestecă amândouă seamănă cu acele tablouri naționale, în care, printre figurile țărănești cu vechia lor îmbrăcăminte, ai vedea amestecate figuri de târgoveți cu haine moderne: frac, pantaloni negri și pălărie Gibus. Care este urmarea acestei ciudate schimonosiri? Unii autori ce se ivesc și simt că ar avea idei de împărtășit publicului, în necunoștința limbei părintești pe care nu au mai învățat-o în școală, se ajută cum pot: negăsind o limbă literară potrivită, ei scriu în limbi străine,

adică gândesc în altă limbă și apoi traduc în minte cuvintele de-a rândul în românește și aștern frasa astfel alcătuită pe hârtie: aceasta se cheamă apoi limbă și literatură națională! În România liberă limba franceză fiind mai răspândită se scrie o franțuzească tradusă; în Austria limba germană fiind mai comună, nu găsim decât frase nemțești, traduse foarte rău, dar limbă românească nu se mai vede nicăirea. Deaceea și limba scrisă de Românii din Austria este așa de deosebită de cea de la noi, încât adeseori la cetit unii pe alții nu ne înțelegem, pe când poporul de jos din toate părțile locuite de Români se înțelege în vorbă minunat de bine, ca și cum ar fi făcut totdeauna parte din acelaș stat și ar fi învățat la aceeași școală.

D. T. Maiorescu în critica sa: „Limba română în jurnalele din Austria“ a dat un șir de exemple foarte comice despre germanismele cu care se scrie românește în Transilvania, Bucovina etc.; tot așa s'ar putea face cu galicismele ce se întrebuintează în jurnalele și cărțile române de la noi. Deosebirea este numai că limba românească, fiind în construcția ei mai asemănată limbei franceze decât celei germane, scrierile noastre par mai puțin pedante și greoaie, dar cuvintele sunt tot atât de străine.

Când sprijinim aceste păreri, ni se zice obicînuît că voim să ținem limba în loc, că împiedicăm fireasca ei propășire. Dar aceasta o spun numai acei ce nu vor să-și dea osteneala de-a învăța limba părintească; ei își inchipuesc că ea se învață de la sine prin zilnica întrebuințare și că numai pentru limbile străine se cere muncă și studiu. Acestora le-am răspuns totdeauna și nu putem îndestul repeta: că noi primim bucurios cuvinte nouă, însă numai atunci când aceste înfățișează și *idei* nouă, sau cel puțin *nuanțe* nouă, ori cât de palide și străvezii, numai aceste să aducă un adaos la bogăția limbei indeobște; dar când nu îmbogățesc limba de loc, ba chiar o sărăcesc, pentru ce să o îngreuiem și să o urățim, cu sunete nepotrivite și prisoselnice? Se aduce prin aceasta vre un folos, ori se produce numai o incurcătură în gândirea mulțimii? De pildă, pentru ce să zicem *elev* și nu *școlar*? Care este deosebirea înțelesului acestor două vorbe și ce câștigă limba noastră cu primirea acestui nou cuvînt? Aici nici măcar pretextul slavonismului nu există, căci cuvîntul *școlar* este de-o origine mai curat latină și prin urmare mai nobilă decât cuvîntul *elev*. Cu toate aceste astăzi vechiul cuvînt este uitat, disprețuit; el nu se mai găsește nici în le-

gea învățământului public, nici se mai întrebuințează în *școală*, unde mai ales *școlarul* ar fi la locul său. Așa dar repetăm, că primim cuvinte nouă când trebuința exprimării unei idei ce nu am avut ne silește. Nici un autor bun din nici o țară nu s'a împotrivit la aceasta. Schopenhauer zice hotărîtor: (Abhdl. über die deutsche Sprache)

Man soll so wenig wie möglich neue Worte einführen, hingegen neue Gedanken so viel wie möglich. (Trebuie introduse cuvinte nouă cât se poate mai puține, ear idei nouă cât se poate mai multe).

Asemenea și la noi bătrânii scriitori cum păneau bine toate înțelesurile cuvintelor vechi, până ce se hotărau de a introduce vre unul străin. Aceasta se poate vedea din corespondența urmată intra I. Eliad și Constantin Negruzzi ¹⁾ unde acești vechi autori se consultă adesea, în nedumerirea lor, înainte de a înfia vre un cuvânt oarecare. Deaceia și Const. Negruzzi în una din scrisorile sale (No. XIV), arătând că este învinovățit de a întrebuința neologisme, exclamă : „Ce o să fac când imi lipsesc cuvinte ca să-mi arăt ideile?“ — Este drept că Eliad în

¹⁾ V. Conv. Lit. Volumul VI, pag. 177.

partea din urmă a carierei sale literare s'a despărțit cu desăvîrșire de principiile ce avea mai înainte și, din cauza autorității ce dobândise, este în mare parte vinovat de incurcătura de față a limbei românești.

Aceea ce am zis despre *elev* se potrivește întocmai pentru cuvîntul *savant*. Francezul numește *savant* pe acel ce cunoaște mult în materie de știință, pe omul ce are multă erudiție, învățătură: întocmai același înțeles cuvîntul *învățat* îl are la Români: mintea mea se muncește înzadar spre a găsi vre o deosebire cât de mică în înțelesul acestor două ziceri. Cu toate acestea vedem că cei mai mulți scriitori moderni întrebuintează numai cuvîntul *savant*: „*Savantul* meu amic D. X în conferința sa ne-a spus...” „*Savantul* nostru confrate publică un studiu important despre...” Neapărat că acest epitet se dă obicînuir cu reserva reciprocității: acel ce a fost numit *savant* de colegul său, dă și el același epitet iubitului său confrate și deodată ne pomenim cu un număr însemnat de *savanți*. Publicul cel mare aude acest cuvînt necunoscut; se întreabă ce o fi însemnând și, fiindcă orice este nou are o aparență mai strălucită, își zice că trebuie să fie lucru mare. Dacă acești *savanți* s'ar numi unii pe alții *învățați*, pe românește,

mulțimea știind ce însemnează acest cuvânt ar putea cerceta dacă persoana titluită cu acest epitet merită în adevăr atâta laudă și poate că nu ar împărtăși părerea scriitorului. Această cercetare se înlăturează prin întrebuințarea zicerii străine, lăsând la o parte că impestrițarea fraselor cu cuvinte din alte limbi mai dă a înțelege că autorul are cunoștințe infricoșate. Deaceea sunt încredințat că, cu cât un autor va fi mai sărac în idei sau în inchipuire, cu atât frazele sale vor fi mai bogate în cuvinte străine și mă întreb, nu fără indoială, dacă pînă la toți savanții noștri se găsește un singur învățat? Ba câteodată la citirea unei scrieri a savanților noștri fără voie imi aduc aminte de următoarele cuvinte ale nemuritorului Molière:

je vous suis garant
Qu'un sot savant est sot, plus qu'un sot ignorant.

SCRISOAREA II

Zicând *resbel* în loc de *resboiu* limba noastră are încă neajunsul de a schimba o zicere puternică și bărbătească cu alta slabă și mueratică. Când rostești: *resboiu*, simțеști îndată că este vorba de ceva serios, amenințător, pe când cuvântul *resbel* este de parte de a-ți deștepta o asemenea gândire. Aceasta este atât de adevărat, încât până acum toți poeții noștri — vorbesc de cei buni — nu au cutezat să întrebuinteze cuvântul *resbel* în versurile lor, simțind că toată puterea și prin urmare tot efectul versului s'ar pierde dacă s'ar aluneca pe povirnișul acestor neologisme:

Alecsandri zice:

Crunt *resboiu*, privire cruntă!

Fiul Romei se incrunță...

(Sentinela Română).

Bolintineanu :

De la lungi *resboaie*, Mihai cu mărire
Intră'n capitală cu a lui oștire...

(Intoarcerea lui Mihai).

Gr. Alexandrescu :

Căci *resboiul* e biciu groaznic care moartea il iubește
Și ai lui săngerăți dafini, neamurile impletesc.

(Umbra lui Mircea).

Const. Negruzzi :

Se intorc cu bărbăție, se înșiră ear la loc
Și *resboiul* se 'ncleștează mai ucigaș, mai cu foc.

(Aprodul Purice).

Donici :

Acolo nu sunt *resboaie*

Toți in pace viețuiesc...

(Lupul și Cucul).

Văcărescu :

Căutătura-ți vra *resboiu*

Zimbirea-ți cere pace.

(Epigramă).

Beldiman :

Contenește tot *resboiul* : il scot afară pe mort
Cu nespusă intristare pe mânilor lor il port.

(Jalnica Tragodie).

În poesia populară e de prisos a mai spune că se întrebuintează numai cuvântul *resboiu*, d. e.:

Ori la nunți, ori la *resboiu*
Când ne-om lupta noi cu voi.

(Român Grue-Grozovanul).

Dar chiar din tinerii poeți moderni, care adeseori cad în greșala de a întrebuinta prea multe neologisme prisoselnice, acei ce au cătuș de puțin talent se împotrivesc cu bărbăție la cuvântul *resbel*, așa d. e. D. Scurtescu zice:

Din nou resună arma, se nasc din nou *resboaie*
Și sângele pe câmpuri se varsă în șiroae.

(Oda la Hertegovina, în calendarul
pentru Toți pe anul 1877).

Foarte curios și totodată caracteristic este că novatorii vor să isgonească din limbă cuvântul strămoșesc *resboiu*, tocmai atunci când Românii au pierdut obiceiul resboaielor. Vechile noastre chronice arată că Românii erau odinioară un popor resboinic; ce fel sunt ei astăzi?¹⁾ Această întrebare ne dovedește ceea ce am zis în scrisoarea întâia că adeseori introducerea unui

¹⁾ Studiul acesta a fost scris înainte de 1877.

cuvânt nou în locul unui vechiu, departe de a ne îmbogăți limba ne-o sărăcește, căci cu vechiul substantiv sunt legate multe alte ziceri care nu se pot întocmi după cel nou și astfel rămân pierdute. Din *resboiu* s'a făcut *resboinic* și *a se resboi*, dar din *resbel* putem oare face *resbelnic* sau poate chiar *resbelic* (terminația în *nic* fiind osindită ca slavonă de latinizatori) și *a se resbeli*? Oricare Român ar auzi aceste ziceri deșănțate și mai cu samă pe acea din urmă ar ride fără voie. D. B. P. Hășdău, pentru a arăta ridicul acestor vorbe, au alcătuit din ele câteva fraze ce nu voiu reproduce, dar pe care ar trebui să le cetească toți autorii moderni spre a se disgusta cu desăvirșire de aceste înovări ¹⁾. Prosatorii români cei buni au întrebuintat totdeauna vechile cuvinte *resboiu*, *resboinic*, *a se resboi*, dovadă ne dau scrierile unor autori ca: Bălcescu, Const. Negruzzi, M. Cogălniceanu, Odobescu etc., iar poeții au avut o deosebită plăcere de a împodobi versurile lor cu adiectivul *resboinic* și cu verbul *a se resboi*. Cărlova începe o poezie a sa foarte cunoscută prin cuvintele:

¹⁾ Cu toate aceste — lucru ciudat — d. Hășdău scrie astăzi *resbel* v. d. e.: Columna lui Traian pe Februarie 1877, pag. 88.

Frații mei, feciori *resboinici*...

Conachi zice :

Dar toate in astă lume sunt supuse la schimbare
Se *resboesc*, se sfărâmă, se prefac făr' incetare.

(Cercare de voroavă asupra omului).

Alecsandri :

Apărători ai crucii voi îi cunoașteți bine
Căci pentru-a lor risipă ați *resboit* cu mine.

(Dumbrava roșie).

Acolo va fi altarul zise falnicul monarc
Ce se 'nchină și se pleacă pe *resboinicul* său arc.

(Zidirea Mănăstirii Putna).

Bolintineanu :

De Maghiari *resboinici* fuge 'nconjurat

(Mihai scăpând standardul).

N. Schiletti :

Și ai regelui *resboinici* se inchin la Dumnezeu

(Blăstămul Cântărețului tr.).

Cum ar suna toate aceste frumoase versuri, dacă am înlocui vechia formă a acestor cuvinte prin cea nouă? Incercarea este lesne de făcut și osebirea se poate vedea foarte ușor. Versul lui Conachi citat mai sus ar suna așa :

Dar toate in astă lume sunt supuse la schimbare
Se *resbelesc*, se sfărâmă, etc.

Acolo trebuie să ajungem cu furia neologismelor? Eu unul nu mă indolesc că toți acei cari țin la frumuseța, sonoritatea și bogăția limbei noastre imi vor împărtăși părerea și vor striga împreună cu mine: Resboiu Resbelului!

O zicere tot așa de curioasă este *moravuri* in loc de *năravuri*. Scopul a fost și aici de a da vechiului cuvânt de origine străină o aparență de latinitate, puindu-l cu meșteșugire in legătură cu substantivul latin *mos, mores*. Și aici adevărații puriști au disprețuit orice învoeală. Simeon Bărnuț d. e., cel mai pur din puriști, zice fără sfială *mori* pentru *mores*¹⁾. Inșă acest cuvânt pare cu atât mai ciudat, cu cât *mori* este in românește pluralul substantivului

¹⁾ V. d. e.: Dreptul public al Românilor § 17, p. 22 și alte locuri multe. — Spre marea mea mirare am mai găsit cuvântul *mori* întrebuințat și in o scriere de tot nouă, in adresa Curții de Casație din 31 Dec. 1876 către M. S. Domnitorul; „Sunt trecuți 18 ani, Prea Înălțate Doamne, decând Puterile cele mari ale Europei, care, prin comisari speciali studiaseră țara noastră sub raportul instituțiilor, al Culturei și al *Morelor*, au in scris in Convențiunea etc. (Vezi Monit. Ofic. Nr. 15 din 12 Ian. 1877).

moară. Intrebuințarea cuvântului latin ar da loc prin urmare la vecinice neînțelegeri.

De exemplu dacă am voi a traduce în românește următoarea frază franceză : „Chez les peuples qui ont des mœurs les filles sont faciles et les femmes sévères etc....”, am zice „La popoarele care au *mori*, fetele sunt ușoare și femeile aspre... de unde s’ar părè că după J. J. Rousseau, autorul acestei fraze, virtutea femeilor este în strinsă legătură cu câtimea de făină ce se macină într’o țară. Așa dar din aceeași cauză din care s’a zis *resbel* și nu *bel*, s’a zis și *moravuri* și nu *mori*, dar în tot cazul pentru nimic în lume nu s’ar fi păstrat vechiul cuvânt *năravuri*, căci acesta era de obîrșie barbară și prin urmare trebuia stirpit cu orice preț.

Eată pentru ce astăzi avem *moravuri* în loc de *naravuri* cum aveau părinții noștri! Dar cât de mult am pierdut cu această schimbare! Verbul *a se năravî*, oricât ne-am încerca, nu-l putem preface în *a se morăvî*; un cal cu *narav* nu va fi niciodată cu *morav*, și de lup nu vom mai putè zice că pèrul și-l schimbă, dar *moravul* nu, căci un glas din lăuntru ne-ar mustra pentru această schimosire a limbei. Chiar novatorii se sfiesc de a întrebuința vorba *morav* în singular

și cu drept cuvânt, căci ce nume am da atunci unui locuitor din Moravia?

Așa dar pentru plăcerea naivă de a latiniza o mică silabă dintr'un vechiu cuvânt, am pierde singularul unui substantiv, un adiectiv, un adverb, un verb și un șir de ziceri, zicători și proverbe frumoase și caracteristice, dând astfel o avere reală în schimbul unei năluciri. Lucrarea noastră ar fi tot așa de deșanțată ca aceea a unui boer mare din Moldova, care a dat Domnitorului țării toate moșiile sale pentru ca acesta să-i sărute mâna în fața mai multor marturi și să-i hărăzească titlul de *baş-boer*. Domnitorul i-a sărutat mâna, i-a incuviințat titlul și la mazilire s'a găsit stăpân peste cea mai însemnată avere teritorială din țară, pe când boerul a văzut cu amărăciune noul seu titlu luat vecinic în ris și la bătrânețe a ramas cerșitor. Nu cred că suferințele sale se alinau atunci prin aducerea aminte că odinioară își implinise o ridiculă și trecătoare deșertăciune.

Unii însă vor zice poate că cuvântul *narav*, *naravuri* nu are un înțeles identic cu *mores*, *moeurs*, căci prin *naravuri* s'ar înțelege *moravuri rele*. Chiar așa de-ar fi, de unde cuvântul *morav* care înlocuește întocmai pe cel vechiu, ar dobândi el însușiri pe care

acesta nu le-ar fi avut? Este mai presus de orice indoeală că *moravul* sau trebuie să fie înlocuitorul deplin a vechiului *narav*, precum noul *resbel* înfățișează întocmai pe vechiul *resboiu*, sau trebuie să aibă o cu totul altă formă, să fie adică un cuvânt cu totul nou. Însă aceasta poate fi îndoelnic numai pentru *narav* în singular și e desigur neadevărat pentru *naravuri* în plural. Dovadă ne dau tot felul de scrieri și mai vechi și mai noue. Lăsând la o parte cărțile bisericesti și pe chronicarii noștri, în special pe Urechie care întrebuintează cuvântul *naravuri* foarte des, aș putea cita o mulțime de alte exemple. Mă voiu mărgini însă numai la câteva :

În Foaea pentru Minte din 1843 găsim cuvântul *naravuri* adeseori ; la pag. 265 d. ex. se zice „legile și *naravurile*“. La pag. 44 asemenea : „... care toate adaogă la stricarea *naravurilor* bune“. La pag. 254 „... pentru că toată lumea cea cu *naravuri* bune îi hulește“ ¹⁾. Adăogirea epitetului *bun* în aceste frase este o dovadă foarte mare, că vorba *naravuri* nu are în sine un înțeles rău, căci dacă ar fi identică cu obiceiuri *rele*,

¹⁾ Gr. Lazăr, Precuvântări la Abecedar 1820.

adăogirea calificativului bun ar fi o contradicție și prin urmare un *non-sens*.

Dacă *naravuri* ar însemna o aplecare obicnuită spre rele, precum înseamnă cuvântul *viciu*, desigur că tot așa de puțin s'ar fi putut zice *naravuri bune*, pe cât se poate zice *viciuri bune* sau *virtuți rele*.

În traducerea „Descrierii Moldovei“ de prințul Dimitrie Cantemir, făcută la 1806 sub îngrijirea Prea Sfințitului Grigorie, mitropolit Ungro-Vlahiei, capitolul XVII este intitulat „Despre *naravurile* Moldovenilor“. Cuvântul *naravuri* se păstrează și în ediția tipărită la Mănăstirea Neamțului în 1825. Asemenea în ediția tipografiei francezo-române din Iași din anul 1851:

„Năravurile românești încet, încet s'au părăsit. — De ar învia un Radu-Vodă, un Mateiu-Vodă și un Ștefan-Vodă al Moldovei să vadă legile și năravurile Românilor de acum.“

Bojinca în precuvântarea cărții sale: Anticele Romanilor, scrie: „Anticele sau vechimile Romanilor cuprind în sine datinele și *naravurile* Romanilor, precum în cele religioase așa și în cele politicești etc.“

Donici și C. Negruzzi în traducerea satirilor lui A. Cantemir întrebuintează cuvântul adeseori:

Ar fi mai de ertare la unul ca acela
Atuncea să se plângă când vede pe-un nevrednic
Têmpit intru *naravuri*, precum și intru neam etc.

(Satira II).

Naravurile rele tu nu le 'ngăduiești
Cu mare cutezare le rizi, le infruntezi.

(Satira IV).

Asemenea cetim și in Gr. Alecsandrescu :

Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte strălucite
Inșă triste și amare: legi, *naravuri* se 'ndulcesc :

(Umbra lui Mircea).

După cine trebuie să ne luăm? Avem pe de-o parte toată literatura veche, avem din cea nouă pe scriitorii cei buni, adânci cunosători ai geniului și formeii limbei noastre, avem graiul viu al poporului și toată bogăția literaturii populare; ear pe de alta avem câțiva pedanți ce ar voi să incuie limba in îngustele saltare ale regulelor lor și câțiva gazetari, plătiți să umple pe fiecare zi, bine sau rău mai multe coli de hârtie, muncă mecanică care prin chiar firea ei este protivnică oricărui studiu serios și oricărei cugetări adânci. Judece tinerii autori și învățători, care din aceste două cum-pene trage mai mult!

SCRISOAREA III

Scriitorii *strică-limbă* se impart in trei categorii: Intăia este acea a latinizatorilor sau pedanților, cum îi numește Alecsandri. Puternici într'o vreme, când domneau fără mărginire asupra școlilor, ei astăzi scad din ce in ce mai mult la număr. Puținii câți au mai rămas, privesc cu ochii plini de lacrimi la risipa clădirii lor, risipă ce nu mai pot împiedeca. Cei de pe urmă reprezentanți, impresurați din toate părțile, s'au întărit ca într'o cetățue in Societatea Academică, de unde se mai apară pe cât le este cu putință. Dictionarul academic este suprema incercare de a păstra prestigiul ce avusese, și tocmai acesta le dă lovirea de moarte, căci prin adunarea la un loc a tuturor deșanțatelor lor cuvinte și ziceri, ridiculul a eșit la lumină cu atăta strălucire

incât chiar ucenicii lor cei mai credincioși se feresc acum de dînșii.

Categoria a doua se compune din germanizatori : Aceștia, nereprezentăți în România, ci numai în Austria, se deosebesc de cei întâi prin aceea, că strică limba numai de nevoie, nu din principiu. Făcând învățăturile lor în școli nemțești de la vîrsta cea mai fragedă, ei își însușesc modul nemțesc de gîndire și în acesta scriu și grăesc românește. La ei se vede un fenomen foarte curios : dușmani de moarte ai germanismului de a căruia întindere pîntre Români tremură ca de cea mai mare primejdie ce amenință naționalitatea noastră, tocmai ei sunt acei ce-l introduc, fără voe, în mulțimea poporului. Chipul lucrării lor este acesta : Ei iau frasa nemțească și schimbă fiecare cuvînt cu unul românesc ; dar necunoscînd limba lor, parte iau cuvinte latine neîntrebuintate și necunoscute de popor, parte alcătuesc cuvinte întortochiate care au de scop de a reproduce întocmai pe cele nemțești, dar firește nu deșteaptă în mintea Românului nici o idee limpede. Cuvintele sună ciudat și frasa întreagă, în construcția ei străină, și mai ciudat încă.

Pe lîngă numeroasele exemple despre aceasta ce ne dă d. T. Maiorescu în critica sa

„Limba română in jurnalele din Austria“ ¹⁾ mai adaog câteva luate din limba lor juridică.

D-nul S. C. pornește un proces la tribunalul din Arad contra d-lui D. S., și zice între altele in petițiunea sa :

„ me rog de onoratul tribunale comitatense, ca să binevoească a *enuncia* :

Că jumătate din averile notate intru cartea fund. pentru Paulisiu la Nr. 132 pe basa dreptului de succesiune este proprietatea mea și ca *incatul* D: S: este *deobligat* a preda această jumetate din *lăsământul* moșului meu M. S. in posesiunea mea și ca incatul e *deobligat* a-mi *solvi* in *decurs* de 15 zile sub *greumânt* de esecutiune spesele *spetificând* in decursul procesului, rezervându-mi dreptul d'a *cerca* desdaunare pentru fruptele folosite pe nedrept din această jumătate.

D-nul T. D. chiamă in judecată pe d. F. R. inaintea tribunalului de Radna și zice între altele in petițiunea sa :

„*Detorașul* a conto pretensiunii a fost lucrat mai multe câte toate și la 1 Ianuarie de est timp și-a formulat conta sa anecșă aci sub B. in suma de fl. 188 v. a. dară restul n'a solvit in *mânia mai multor provări*

¹⁾ V. Critice, ediț. din 1892, pag. 135.

amicabile neci creditorului, neci *cesatariului*, neci mie celui ce în puterea *decisului* de sub C. sum curatorul de secuestru al bunurilor socrului meu I. C. care actualmintese află sub cercetare la comisariatul reg. din Seghedin.

Comparând limba juridică română din Austria, cu cea din România, se găsește vre-o asemănare? Socotesc că cei mai mulți juriști de la noi nici vor înțelege ceea ce se cere prin petițiile citate.

Însă de lățirea acestei a doua clase nu avem a ne teme, căci limba ei e mult prea străină poporului român pentru a străbate vreodată până la el; ea nu se întemeiază pe nici un principiu ca cea a latinizatorilor pentru a putea fi sprijinită în teorie și autorii înșii au dorința de a schimba chipul lor de a scrie. O îndreptare se poate chiar vedea de câțiva ani încoace și va fi tot mai simțitoare, cu cât vor înflori institutele românești de învățământ în Austria și cu cât Românii de acolo vor intra în o atingere mai deasă și mai intimă cu Românii de dincoace de Carpați.

Categoria a treia cea mai numeroasă și mai primejdioasă se compune din acei ce vom numi *frantuziții*. Istoria lor începe pe la anii 1845—46 când un număr de tineri

crescuți în Paris se întoarseră în patrie. Incântați de strălucirea civilizației franceze pe care o văzuseră de aproape, uimiți de deosebirea cea mare dintre patria lor și țara în care petrecuse un timp atât de îndelungat, plini de entuziasm și cu inimi tinere și lesne crezătoare, ei începură de îndată a lucra la reformarea societății noastre. Această activitate a lor avu cea întâi urmărire practică în anul 1848, când, plini de încredere în principiile ce supseseră în școlile și societatea franceză, se măguliră cu speranța că vor putea întocmi țara noastră după chipul și asemănarea acelui popor mare, viteaz, generos și luminat cu care avem o depărtată înrudire prin comuna noastră origine și prin oarecare foarte puține și foarte mici asemănări de caracter. Lucrarea acestor tineri entusiaști avu urmări și bune și rele pe care le simțim mai mult acum decât atunci și care se vor judeca cu mai mare dreptate și nepărtinire încă de generațiile viitoare. În privința limbii, de care singură mi-am propus să vorbesc aici, se poate spune că la început aceia din tineri ce aveau menirea de a deveni autori, au făcut numai bine. Mai moderați în această privință decât în privința politică și socială, ei au dezvoltat limba româ-

nească pe calea apucată de scriitorii buni ce am avut la începutul veacului nostru, mai cu seamă de la 1821 încoace. Cu începerea reformelor s'au înfiat și un număr mare de cuvinte luate din limba franceză, dar mai toate trebuitoare și folositoare: ei scriu românește așa de curat, încât orice scriere a lor ne place și ne atrage pe ne-simțite. De sigur că tot așa ar fi urmat mersul și propășirea limbei, dacă deodată, cam de la proclamarea Unirii Principatelor, nu ne-ar fi apucat pe toți o ameteală neînțeleasă și, cuprinși ca de un vârtej, nu am fi început a sfărâma cu o grabă și o răătăcire nepreceptută tot ce ne rămăsese din trecut, binele ca și răul. Causa acestei mișcări oarbe trebuie să fie creșterea străină ce am apucat a da celui mai mare număr al copiilor noștri. Cu introducerea deplinei egalități de drepturi, copii din toate clasele sociale se trimiteau de mici în Paris, unde instrăinați de țară, de părinți, desfăcuți de toate amintirile naționale, și atrași de acel popor francez care, ca nici un altul, are meșteșugul de a plăcè și de a contopi elemente străine în sinul său, se depărtau fără voe de legăturile patriei și se intorceau străini în mijlocul poporului lor. Plecați de

mici ca Români buni, ei se întorceau mari ca răi Franceji.

În țară însă reformele începute îi sileau mai pe toți să intre în viața publică pentru care cunoștința limbii românești era neapărată. În saloane, în corespondență și în convorbiri private, limba franceză se introdusese, dar în viața publică aceasta era cu neputință. Deci, în graba de a se arăta, de a ajunge, de a câștiga, de a străluci, ei nu mai aveau nici timp, nici plăcere de a se munci întru învățarea limbii părintești și astfel parte de nevoie, parte din ușurință, ei vorbiră și scriseră românește așa cum le venea mai îndemână, adică cu construcția franceză și cu cuvinte franceze. Nici măcar nu-și dădeau osteneala de a înlocui în frazele lor zicerea străină cu una românească, precum se încearcă a face Românii din Austria, ci puneau în pripă pe cea franceză fără mai multă cercetare. Legi nouă impunându-se poporului cu grămada, textul acelor legi ne înfățișează o icoană credincioasă a limbii lor. Pe lângă aceasta, viața noastră politică, așa precum ne-a făcut-o instituțiile de astăzi, aducând cu sine înmulțirea școlilor, parlamentarismul cu cuvântările sale, întinderea jurnalismului, a teatrului, în toate aceste se vede o neingrijire și o necunoș-

tință a limbei cu atât mai mare, cu cât
pripa lucrării nici le mai lasă un timp de
cugetare cât de mic. Acei care nu învățase
la școala străină trebuire să urmeze pilda
lor, parte de nevoie, precum advocații, ju-
decătorii, impricinații și toată gloata micilor
funcționari chemați de a pune în lucrare
nămolul de legi nouă ce căzuse pe capul
lor, parte de rușine ca să nu fie invinova-
țiți că sunt oameni inculți și ruginiți. Chiar
betrânii, cuprinși de frigurile ce bântueau
intreaga noastră societate, alergau orbiș
înainte în această goană obștească; ba ce
e mai mult autorii și poeții buni, care odi-
nioară încântase poporul românesc cu scrie-
rile lor, se grăbeau în ediții nouă a-și ase-
măna limba după modă și stricau astfel cu
o mână hulitoare frumuseța limbei cu care
deșteptase pînă la Români simțirea naționa-
lității, câteva zeci de ani mai înainte. D-nii
G. Sion, C. Boliac și mulți alții, pînă la care
resăr mai cu samă Bolintineanu și Eliad
ne dau cele mai lămurite pilde despre aceasta.
Cățiva scriitori din 1848, puțini la număr,
între care mai cu samă V. Alecsandri, —
ei care începuse mișcarea reformelor — stă-
teau acum uimiți în fața faptelor ce se pe-
treceau înaintea ochilor lor. După oarecare
încercări de a opri puhoiul prin bune sfă-

tui, sau prin luări în ris, văzând că rămân nebăgați în seamă, ei se retrăsese plini de mahnire din mișcarea generală. Poporul aluneca neoprit pe acest povirniș primejdios pentru individualitatea sa, când deodată mărimea răului pare a fi produs deșteptarea: Bunul simț se arată din nou, mai întâi sfios, apoi cu tot mai mult curaj pe fiecare zi ce merge. Dar cu ce dușmani, cât de puternici și cât de numeroși are să se lupte! Cu mai întreagă adunare a legiuirilor, cu tot aparatul regulamentelor de administrație, cu scriitorii jurnalelor politico-literare, cu cei mai mulți oameni politici și, ce e mai primejdios, cu un foarte însemnat număr de învățători și scriitori. Însă isbândă nu poate fi îndoelnică. Limba nu poate fi scoasă cu meșteșugire și năprăsnicie din calea ei firească, căci, dacă Românii au pierdut alte tradiții ale lor prin întâmplările istorice, limba a rămas deapănarea vie și statornică; ea nu a fost pierdută și regăsită, ci a urmat drumul ei încet și regulat. Literatura populară ce acum se adună ne dă despre aceasta cea mai bună dovadă și este cel mai puternic sprijin al bunilor scriitori. De altminterlea ceea ce mă mângăie este că, prin restimpuri asemănate au trecut și alte popoare. Pe la sfârșitul veacului al 17 mulți

autori engleji, uimiți de strălucirea literaturii franceze care atunci ajunsese, în privința formei, la culmea frumuseții și atrași de inriurirea politică și socială a Franciei asupra poporului englez, căzură în acelaș păcat, deși nu într'un grad așa de întins. În Germania asemenea este știut, cum frumoasa limbă a lui Luther fusese schimosită și prin latinizări nesfârșite ale pedanților și mai cu samă prin inriurirea scriitorilor ce urmau cu atîrnare pe literații franceji, până ce un mare critic și un însemnat număr de autori geniali arătară poporului lor calea cea adevărată. La noi, deși epoca oamenilor de geniu poate nu a venit încă, totuș răul pare a fi ajuns la culme. Trebuie să mai dovedesc aceasta cu exemple? N'aș avea decât a lua în mână mai orice carte nouă, mai orice număr de jurnal din cele ce apar pe fiecare zi; n'aș avea decât a cita oricare cuvînt ținut în corpurile legiuitoare sau înaintea vre unui tribunal. Cu alt prilej, sunt acum zece ani, am mai luat în ris această străinomanie introdusă în limba noastră (v. Gramaticale în Copii de pe natură), astăzi mă mărginesc la câteva exemple speciale, luate din jurnale cu totul noue și din discursuri făcute de curînd de bărbați politici cunoscuți:

În *Fulgerul* din 23 Ian. 1877 se cetește:

„În Mesopotomia a izbucnit cholera, *ra-vagele* (stricăciunile) ce a făcut...

În „*Pressa*“ din 17 Fevr. 1877:

„Să vedem când o să *finim* odată cu acest *compt*? îl întrebă într-o zi unul din *creanțierii* săi. — (finir, compte, créancier în loc de a sfârși, socoteală, creditor).

În acelaș jurnal din 13 Martie citesc verbul *a suplia* (supplier). — Cuvântul *pantă* (pente) în loc de povirniș se întrebuințează foarte des. Pe d. N. Ionescu, unul din oratorii noștri cei mai cunoscuți, l'am auzit rostind odată în Adunarea deputaților: „Noi din această *sacrosanctă incintă* (enceinte) să ne ferim de a luneca pe această *pantă* periculoasă etc.

D. G. Vernescu fost ministru de interne, în șed. Adunării din 11 Martie 1877 întrebuințează verbul „*a se recria*“ (se récrier).

Jurnalul „*Timpul*“ a numit multă vreme comisiunea însărcinată cu facerea instrucției miniștrilor dați în judecată.

Comitetul de **salut** public.

Un **salut (!)** masculin, te infiori când citești asemenea cuvinte! ¹⁾

D. N. Blaremborg, în o ședință memorabilă a Adunării, numește dăunăzi trupele străine intrate în România — *invahisori!* (envahisseurs, năvălitori).

Din cursul de literatură generală al d-lui D. Droc-Barcianu (București 1877), carte ce ne poate fi de povățuire cum *nu* trebuie să se scrie românește, aleg din mii de exemple numai unul de la pag. 51.

Doze excesive sunt de evitat în stilul epistolar: 1.... figurile strălucitoare și pompoase, *tururile* (les tours) pompoase etc.

D. Chițu, actual ministru de instrucție publică, în adresa din anul c. cu No. 12,298 serie:

Funcționarii agenției române, care *depașând* (dépassant) orice idee de competență etc.

D. Ioan Ghica în ședința Senatului din 9 Fevr. 1877, zice:

¹⁾ Trebuie să mărturisesc că de o vreme încoace jurnalul *Timpul* și-a îndreptat limba foarte mult. Asemenea și jurnalul *Românul*. Se vede că acțiunile naționale însemnate care mișcă adânc inima unui popor, produc efectele sale binefăcătoare în toate privințele.

La Hamburg nu se primește grâul nostru, decât cu o *pesă* (poids) oareșicare...

Mi s'a întâmplat să citesc o carte de judecată, în care un judecător de pace condamnă pe un impricinat la „**freuri de proces**“ (frais du procès).

Mai cu samă doue vorbe franceze nou introduse și obștește întrebuintate, sunt cu atât mai ciudate, cu cât ele există în românește din vechi, sub un cu totul alt înțeles. Aceste sunt vorbele *sol* și *cursă*. Astăzi toată lumea dă cuvântului *sol*, după limba franceză, înțelesul de *pământ*: d. e. *solul* nostru este inviolabil; să apărăm *solul* strămoșesc... etc., pe când *sol* însemnează un trimis sau reprezentant al țării, agent diplomatic etc., de unde și *solie* însemnează *legațiune*, misiune diplomatică. Ear *cursă* se întrebuintează astăzi pentru cuvântul *alergare*. În București când sunt alergări de cai, afișele lipite pe pereți îndeamnă publicul să vie la *Cursele* de la Băneasa. Cât ar fi ris bătrânii noștri cetind asemenea invitări! Ei știau că în românește *cursă* însemnează un instrument sau mașină care are scopul de a prinde pe cineva pe neașteptate, o capcană, și le-ar fi părut curios de a fi poftiți la o *cursă* ce li s'ar întinde. În Iași afișele îndeamnă pe public

să vie la *Alergările* de pe șesul Bahluiului. Pentru ce acest cuvânt românesc nu se întrebuințează și la București? Odiñoară Românii nu aveau alergări de cai. La înființarea lor, urmată la Iași cam pe la anul 1850, inițiatorii acestei petreceri s'au întrebat cum trebuie să-i zică pe românește, și și-au adus aminte de o novelă a lui Constantin Negruzzi scrisă în anul 1836 și intitulată *o Alergare de cai*, novelă în care intriga începe la prilejul unei asemenea alergări în Chișinău¹⁾. Cuvântul era bun fiindcă reproducea ideea întocmai; era introdus de un autor cunoscut, prin urmare a fost primit și s'a păstrat. În București însă alergările, înființându-se abia în anul 1875, inițiatorii au făcut cum fac mai toți Românii culti de astăzi: n'au mai cercetat de avem vorba în limbă sau nu, ci au luat cuvântul francez fără multă bătaie de cap. Deaceea jumătatea societății pentru îmbunătățirea cailor din România aflătoare în București are *curse*, ear a doua jumătate cea din Iași are *alergări*!

Dar nu numai cuvinte singuratice, ci întreaga construcție a frazei este franceză, ba chiar locuțiuni sau zicători și proverbe

¹⁾ V. Const. Negruzzi, *Scrieri complete*, Vol. I p. 35.

franceze se întrebuințează, traducându-se din cuvânt în cuvânt. De câte ori am auzit și cetit în scrieri moderne ziceri ca „și încă!” pentru francezul „et encore!” sau „*la ce bun?*” (à quoi bon), *aceasta sare în ochi* (cela saute aux yeux), *iți voesc pentru aceasta* (je vous en veux) etc. Am văzut chiar citat ca proverb românesc pe următorul: *la bun auzitor salute!* (à bon entendeur salut!)

Pân într'atâta lumea cultă și-a identificat gândirea și vorbirea cu cele franceze, încât se miră, dacă cineva nu pricepe această limbă a lor. Toți uită că locuțiunile și proverbele sunt proprietatea exclusivă unui popor, sunt eșite din felul său original de a concepe lumea, că s'au alcătuit odată cu desvoltarea poporului în toate manifestările vieții sale și că, având înțeles pentru din-sul, ele nu au nici un înțeles pentru un popor străin. Dacă aș întoarce lucrurile și aș traduce un proverb românesc în franțuzește, aceasta s'ar vedea deindată foarte lămurit, așa d. e. unul din cele mai originale și mai frumoase din proverbele noastre: *rău cu rău, dar mai rău fără de rău* are pentru noi Românii un înțeles foarte limpede, pe când: *mal avec mal, mais pire sans mal*, este pentru Franceji o frază de om smintit.

Dacă noi zicem, *am mers strună* sau *am picat* de pe drum, nu dau Tatarii, mort-copt, calea-valea, nați-o bună, caracteristicul apoi dă! etc. miile aceste de locuțiuni sunt ale noastre propriu, înțelese numai de noi, și fără înțeles pentru alte popoare, precum acele străine, ori cât le-am traduce nu au nici un înțeles și nici un preț pentru noi.

Toți acei care vorbesc, sau scriu sau învață pe copii în această limbă stricată fac numai rău originalității poporului nostru. Este foarte trist de a vedea că mulți tocmai din cei ce au nesfârșit cuvântul „naționalitate” în gură și se laudă cu simțirile lor naționale, ne sfărâmă limba părintească, elementul de naționalitate cel mai puternic. A nu învăța limba poporului, a nu-și da osteneala să pătrunzi firea ei adevărată, ci a o privi ca o jucărie pe care toți au dreptul să o sfășie după plac, este fapta unui om ce nu respectează de loc naționalitatea sa. Ori de vom schimba limba noastră în limbă latină, ori de vom germaniza-o, ori de vom înăduși-o sub un nămol de cuvinte și ziceri franceze, fie cu voie, fie fără voie, rezultatul este acelaș: dărâmam cel mai trainic element, cea mai puternică temelie a naționalității române!

SCRISOAREA IV.

Pentru a da dovadă pipăită despre deosebirea cea mare ce este între adevărata limbă românească și cea în care scriu germanizatorii, franțužiții și pedanții, m'am încercat să întocmesc câteva fraze după chipul cum ar scrie aceste deosebite specii de autori. Am luat de la întâmplare un pasaj din unul din cei mai buni prozatori români, din Bălcescu și — nu fără greutate — l'am tălmăcit în deosebitele limbi românești moderne. Pasajul luat din „Epoca Românilor sub Mihai Viteazul” și anume din episodul lui Răsvan-Vodă, este următorul (v. România literară din 1 Ian. 1855 p. 7): „Dar „să întoarcem mai bine ochii de la această „cruntă priveliște ce rescoală inima... fără de „lege uricioasă ce va rămâne o pată vecinică de „necinste asupra numelui lui Ieremia Movilă, „carele o porunci și asupra Polonilor, care „o suferire fără împotrivire, cu atât mai

„mult că Răzvan era prinsul lor! In drumul
„de la Suceava la Baia și până astăzi se
„pomeneste : Movila lui Răzvan-Vodă, locul
„unde zac oasele viteazului Domn“.

Sunt incredințat că oricare autor modern
ar fi voit să rostească intocmai această gân-
dire a lui Bălcescu... mai întâi nu ar fi
intrebuințat cuvintele : *crunt, privesc, re-*
scoală, fărdelege, uricios, vecinic, necinste,
porunci, împotrivire, prins, pomeneste, viteaz
și poate nici *domn* și apoi ar fi dat frasei
intregi o construcție cu totul alta. Eată
cam în ce chip ar fi scris autorii germani-
zatori :

„Să ni întorcem noi însă mai bine pri-
„virea de la acest înflorătoriu, revoltătoriu
„aspect (sau chiar *aspept*), fapt criminale,
„care ca o eternă peată de rușine va apesa
„pe numele lui Ieremia Movilă, care lăsa să
„se exequeze și pe acela al Polonilor care,
„tăcând, asupra propriului lor captiv de res-
„bel, lăsară să se întâmple. Pe calea între
„Suceava și Baia și astăzi se indegetează
„încă tumulul Răzvan sub care pausează
„osemintele bravului principe.“

Cum ar fi scris mai toți autorii moderni
din România—frantuziții—este foarte ușor
de găcit. Fraza lui Bălcescu o gândești încă
odată în limba franceză și apoi o traduci

în românește, puind fără grijă cuvinte franceze unde ale noastre îi sunt necunoscute:

„Dar să ne deturnăm mai de grabă ochii „de la acest teribil spectacol care ne sule- „vează inima, crimă abominabilă care se va „considera eternelminte ca o pată de deso- „noare pentru numele de Ieremia Movilă, „care o ordonă și pentru Polonejii, care nu „se opuseră la execuțiunea ei, cu atât mai „mult că Răzvan era prizonierul lor. Pe „drumul de la Suceava la Baia se mențio- „nează pân în zilele noastre Movila Răzvan- „Vodă, locul unde repăusează osemintele „acestui brav principe.“

Celor mai mulți din cetitori limba aceasta va părè foarte corectă, așa s’au deprins cu dînsa! — Eată acum și chipul cum ar fi scris pedanții. Toate cuvintele subliniate le-am luat din dicționarul academic, păstrând și ortografia acestui *op savant*:

„Dero se ni *invertem* mai bene oculi-i de „la aquestu-a *ferroce conspectu* que revoluta „anim’a... *sceleratione odiosa* que va per- „mane una *maculatione eterna* de *inhonore* „*super* nume-lui lui Geremia *Monticellu* ¹⁾

¹⁾ Dacă nume geografice ca *Slatina*, *Tergoviștea* etc. acești autori le prefac în *Stellatina*, *Tergul-Vestei* etc., pentru ce și nume istorice ca *Movilă* nu s’ar schimba în *Monticellu*?

„quarele *discernesse* si *supera* Poloniloru
„quari-i se *sumessere* fora *oppusetione* cu
„attantu mai multu co Resvanu erá *pren-*
„sullu lor de bellu! In *vi'a* de la Sucev'a
„pone la Bai'a și pone ast'a *die* se face
„*mentione-a*: *Monticullului* Resvannu *reg-*
„*natarinllu*, *locatione-a* in quare *iacu* ossa-le
„*valente-lui duce*.

Aceste sunt chipurile in care se scrie astăzi românește și încă eu, deși mi-am dat osteneală, nu am putut reproduce cu toată credința feliul de a scrie a deosebitelor categorii de autori români, căci alta este a scrie in mod firesc, și alta de a intocmi frazele cu meșteșugire in scop de a imita. Eu am *tradus*, deci am păstrat construcția fraselor lui Bălcescu, pe când autorii *compun*, și prin urmare, intocmesc frazele lor proprie. Aceste însă ar fi fost, sunt sigur, mult mai străine limbei române decât acele alcătuite de mine.

Intreb pe orice român adevărat, care din aceste deosebite limbi românești este mai frumoasă, mai bună și mai originală? Mulți autori tineri, jurnaliști și chiar învățători imi vor zice, precum mi-au mai zis și încă cu luare in ris, că limba lui Bălcescu este invechită, *arhaică* și că un om, care se res-

pectă nu o mai poate întrebuința astăzi, dar pe de altă parte nu mă indoesc că sunt mulți bărbați cugetători, care imi vor da deplină dreptate. Ei vor gândi mai întâi că la acelaș popor nu pot fi mai multe limbi culte; că, dacă chiar la națiunile ce au felurite dialecte populare foarte deosebite, limba literară este una și aceeași pentru toți, cu atât mai firească este unitatea la poporul nostru, care se bucură de rara fericire de a nu avea nici măcar deosebiri însemnate de dialecte populare deși Românii trăesc dispărțiți în deosebite state și au așa de puține legături între dinșii. Bărbații cugetători vor mai pătrunde îndată, că de la Bălcescu, Constantin Negruzzi, Marțian, etc., încoace, nu am mai avut alți prosatori care să se poată compara cu dinșii; că cei puțini care compun astăzi scrieri bune și bine cugetate, scriu toți în limba românească cea adevărată, luptând împotriva șuvoiului, ce amenință să ne innee și că niciodată, în nici o țară și în nici o epocă scriitorilor de rând nu li s'a îngăduit să reformeze limba după placul lor și după relele lor instincte.

Dimpotrivă, totdeauna scriitorii buni au fost luați de model și limba acestora s'a generalizat în clasele culte ale societății,

lucru la noi cu atât mai ușor, cu cât limba bunurilor autori este însăși limba întregului nostru popor. Bărbații cugetători vor mai înțelege, că bătrânii filologi și istorici, care au sprijinit în mod sistematic latinizarea limbei românești, nu pot să se supere pentru părerile mele. Eu recunosc scriitorilor latinizatori — numiți astăzi cu un cuvânt tradus din nemțește: *anteluptători* (Vorkämpfer) — toate meritele ce au avut. Lor le datorim în parte recunoașterea noastră de ginte latină, tot lor le mai datorim, întru câtva, renașterea școalelor naționale și deșteptarea ideii de unitate a neamului românesc, dar pe de altă parte este vedurat, că acești autori au fost stăpâniți, în toate scrierile lor de ideea fundamentală a sprijinirii și dovedirii latinității neamului nostru, idee exclusiv politică și prin urmare străină literaturii și științei. Pătrunși de laudabilul, dar unicul țel ce urmăreau, anteluptătorii ca cei ce apără o singură idee, sunt exclusivi și nemulțămii de ideile străine lor, care se respândesc astăzi. Ei nu bagă samă că scopul lor a fost îndeplinit: Latinitatea noastră nu se mai tăgăduiește cu isbândă nici în teorie, nici în politică. Ea este un punct câștigat în viața poporului românesc. Deaceea nu se mai poate lu-

era astăzi pe calea arătată de dînşii căci această lucrare n'ar avea deacum înainte nici un interes, ar fi cu desăvîrşire stearpă. Deaceea literatura şi ştiinţa nu mai pot avea scopul politic ce, cu drept cuvînt sau fără cuvînt, au avut în timpul activităţii lor; literatura şi ştiinţa trebuie să meargă şi la noi pe calea, pe care au mers la toate popoarele şi în toate timpurile, una trebuie să urmărească binele şi frumosul, ear cealaltă adevărul, fără alte scopuri ascunse.

După ce mi-am făcut datoria de a recunoaşte meritele anteluptătorilor, întorcîndu-mă earăş la limba noastră şi măgulindu-mă cu plăcuta nălucire că am convins pe un mare număr de Români de adevărul criticelor şi părerilor mele, mă întreb ce ar fi de făcut ca să dispară aceste deosebite limbi româneşti stricate şi să avem cu toţii numai una, cea adevărată? Autorilor, care nu vor să înţeleagă, sau care nu-şi dau samă de însemnătatea ce are pentru un popor unitatea şi curăţia limbei sale, negreşit că nu mai am nimic de zis. Dar pentru cei care înţeleg că drumul arătat de mine este cel adevărat, dar care nu ştiu cum trebuie să ajungă la acest ţel, însemnez mai jos un şir de cugetări, ce socot bune a fi luate în samă :

1) *Cine vra să scrie românește, trebuie să și gândească românește.* Prin scris ca și prin graiu noi împărtășim altora ceea ce gândim și imi pare foarte greu, dacă nu chiar cu neputință, a gândi într'o limbă și a exprima gândirile sale în o alta. Căci mintea noastră trebuie să facă deodată două lucrări, cea a rostirii ideilor și cea a traducerii lor în altă limbă, lucrări care nu se pot împreuna în același timp. Deaceia voiu zice și germanizatorilor și franțuziților : Greșala voastră de căpetenie este că gândiți în limbi străine : până nu veți ști să cugetați în limba voastră părintească, nu o veți putea scrie bine. Dacă gândiți franțuzește sau nemțește, scrieți în limba acestor popoare străine, eară nu în limba poporului român. Cât de adevărat este aceasta, se poate vedea din deosebirea limbei lor când scriu în prosă, și când scriu în versuri. Versurile sunt mai bune peste tot — vorbesc numai în privința limbei, nu și a ideilor — căci este cu neputință de a scrie românește frase ritmice și rimate, gândite într'un ritmu străin și cu rime străine. Prosa dincontra este peste tot inferioară căci la dînsa, nelovindu-ne de greutatea ritmului și a rimei, frasele traduse curg de la sine. Aceasta imi pare a fi una din cauzele, pentru care Românii au

păn acum mult mai buni poeți decât pro-satori. Asemeneze-se proza autorilor noștri, cu versurile lor și adevărul părerii mele va eși deindată la lumină!

2) *Limba românească, ca ori și ce altă limbă, nu se poate ști de la sine, ci trebuie învățată.* Foarte greșiți sunt acei, care cred că știu românește, fiindcă sunt născuți Români. Mai greșiți sunt încă acei care, întorcându-se în patrie, după ce au petrecut un șir de ani prin școalele din străinătate, își inchipuiesc că vor deprinde limba, numai prin zilnica ei întrebuințare. Ei trebuie să o învețe și încă cu mare sirguintă. Trebuie să citească scrierile vechi, cărțile bisericești, chronicarii și mai cu samă literatura populară, la a cărei adunare se lucrează de o vreme incoace; însă mai pe sus de toate trebuie să se adăpe la adevăratul izvor al limbei, să urmărească cu luare aminte și interes graiul poporului de jos care a știut să păstreze neatinsă limba ce a moștenit de la străbuni.

Vorbind și scriind franțuzește prin saloane; vorbind și scriind frase impestrițate cu cuvinte franceze sau nemțești în orașele de universitate ale Franței, Belgiei, Germaniei, Helveției, Austriei, tinerimea uită încă puțină românească ce a învățat în casa

părintească și studiul limbei trebuie început din nou. Urmarea acestei neglijențe se vede în întreaga noastră legislație, din care mulțimea cea mare a poporului nu înțelege nimic, ca și când legile nu ar fi făcute pentru dînsa ci pentru câțiva aleși; se vede apoi în relele produceri literare a mai întregii noastre generații și în nepăsarea, adesea și disprețul clasei înalte pentru limba, literatura și instituțiile naționale. — Mi se va zice, poate, că cer prea mult, că studiul acesta nu-i ușor și că este foarte neîndămănat și neplăcut de a reîncepe studiul în momentul când te bucuri de sfîrșitul lui și intri în viața practică. Voiu răspunde că cu ușurință niciodată nu s'a produs ceva bun. Cei care se mulțănesc cu o palidă mediocritate, urmeze calea îndemănărilor, dar cei cari au năzuințe mai înalte, trebuie să aleagă cărarea muncii, presurată cu spini.

3) *Nu este ertat ori și cărui autor de a schimba limba părinților după placul său, căci limba nu este o proprietate individuală a fiecăruia, ci este proprietatea comună a întregului popor. Deaceia sunt de osîndit toate cuvintele nouă prisoselnice, introduse de juriștii cei tineri în legislația noastră în locul cuvintelor vechi, curat românești și întrebuințate obștește de popor.*

Prin aceasta nu voi u să zic, că nouele aşazămintele de drept, aduse de puterea întâmplărilor istorice nu trebuesc însemnate cu cuvinte noue, căci este firesc ca aceste să păstreze amintirea originii lor, ei vorbesc numai de cele vechi care sunt resbotezate astăzi, fără nici o trebuinţă şi fără nici un scop. De pildă, de ce să zicem: *erede, ereditate*, etc., în loc de *moştenitor, moştenire*? Dacă voim prin această schimbare să dăm legilor o aparenţă mai ştiinţifică, le depărtăm, precum am zis, de popor adică tocmai de acei, pentru care sunt făcute. Dacă avem însă scopul latinizării, apoi am răspuns de ajuns la acest argument în scrisorile de mai înainte. Ori şi cum ar fi, lepădând vechile cuvinte ca rele, trebuie, dacă suntem logici, să lepădăm şi toate cele alcătuite din aceeaşi rădăcină; vom scoate prin urmare din limbă odată cu *moştenirea* şi cuvintele: *moş, strămoş, moaşă, a moşi, moşie, moştean, moşneag, serbătoarea Moşilor, moşnean* etc., adică ne vom săraci limba şi vom sfărma tradiţiile ei. Juriştii români din Austria merg însă mult mai departe: ei au cuvinte aşa zise româneşti, iscodite numai de inchipuirea lor precum *lăsămēt, a deobliga, detoraş, cesatar* etc., cuvinte cu totul fantastice, pe lângă că sunt netrebnice.—Însă în

afară de jurisprudență și indeobște de știință, care au introdus în toate limbile un mare număr de ziceri nouă, omului de litere nu i se poate îngădui de a face din limbă ceea ce vra el, ci ceea ce vra ea, afară numai dacă scrie pentru sine și nu pentru public. Dar ce să zic? Mai că-mi vine a crede că mulți scriu astăzi cu singurul scop ca numele lor să figureze printre autori, ear nu cu scopul de a fi cetiți, când ved cât de mulți scriu și cât de puțini citesc! — Repe-tez ceea ce am zis: cuvintele străine intro-duse fără trebuință și acele fantastice, isco-dite din capriciu ne fac limba urită și o sărăcesc, împiedică ușurința scrierii și in-tunecă limpezimea gândirii. Negreșit, omul de geniu va crea ziceri cât de multe care vor fi primite de popor, dar unde este acel om de geniu? Un vechiu autor român a zis că mulți din cei ce se cred *creatori* sunt *croitori* și încă *croitori rei*¹⁾.

4) *Trebue să ne lăsăm de pretenția naivă că ne vom putea latiniza limba, așa încât să nu mai rămăie într'insa cuvinte de origine „barbară“.* Ar trebui să gândim, că pe cât limba noastră cuprinde elemente slave, ma-ghiare sau altele, cam tot pe atât este ames-

¹⁾ Const. Negruzzi.

tecat și sângele nostru cu sângele acestor popoare. Din acest amestec s'a format în șirul veacurilor și limba noastră și poporul nostru. Cu pretenția unei latinități curate nu mai putem amăgi astăzi pe nimeni. Dar ce strică acest amestec de sânge, precum și acest amestec de cuvinte? Nu s'a format tot prin amestec popoarele cele mai civilizate și mai puternice? Provinciile prusiane de la nord și apus nu au avut odinioară locuitori slavi și nu sunt astăzi aceiași locuitori tot atât de buni germani ca cei din Thuringhia, Suabia sau de pe malurile Rhinului? Spaniolii nu au în caracterul ca și în limba lor multe urme de ale Maurilor cu care au conlocuit? Francezii sunt ei Romani curați? Ce s'ar zice de dinșii, dacă ar voi să scoată din limba lor orice urme lăsate de popoare „barbare”? Ce am zice mai cu samă de Engleji, dacă s'ar ivi și la dinșii oameni de știință cu pretenția de a curăți limba lor de urmele ce au lăsat Normanzii? Tocmai din amestecul deosebitelor rase și a deosebitelor limbi s'au format aceste culte și puternice popoare de astăzi; din acest amestec deplin a eșit poporul Englez atât de mare și de original. Din o asemenea contopire am eșit și noi Românii de astăzi, cu deosebirile originale ce ne

dispart de popoarele ce ne incunjură, de Slavi ca și de Maghiari, Turci, Nemți și Tătari. Veacuri intregi a ținut zămisirea poporului nostru, pân au ajuns a avea limba sa, datinele și năravurile sale, caracterul său particular intr'un cuvânt tot ce formează individualitatea sa proprie. Temelia noastră este romană, să ne mulțămim cu această idee și să fim *Români!*

5) *Cei mai mulți scriitori trebuie să se lepede de un mare număr de idei învățate în școală asupra limbei române.* Așa precum era până mai eri învățătura în școalele noastre din toate provinciile române și precum este în foarte mare parte astăzi încă, latinitatea noastră desăvirșită se arăta copiilor în imagini atât de strălucite și măgulitoare pentru Români, încât ea s'a identificat cu întreaga noastră sistemă de cugetare. A sfărâma lanțurile, care ne leagă de această parte a întâiei noastre învățături este fără îndoială, lucrul cel mai greu. Dar aici nu se incăpe alegere, nici șovăire, trebuie să le sfărâmăm aceste lanțuri, altminteri primejduim întreaga noastră propășire. Sunt mulți, convinși de acest adevăr și care cu toate aceste simt o părere de rău fără margini, când trebuie să lepede noul cuvânt latin și să întrebuinteze pe cel vechiu și barbar.

Li doare inima de fiecare frasă și deaceea tot lasă pe ici pe colo să se strecoare în scrierea lor câte un cuvânt clasic căci „cel vechiu sună din cale afară slavonește și cel nou tot poate va pătrunde cu vremea în popor“. Acestor autori le voi zice: aveți puțin curaj, călcați-vă pe inimă și treaba va merge bine! Cine știe dacă acest apel la curaj nu mi l'am făcut și mie adeseori și cât de des mi l'am făcut înzadar!

6) Românilor din Austria și în special din Ardeal, le voi zice: Părăsiți cugetarea că veți putea vreodată atrage pe ceilalți Români după voi. Aceasta este cu neputință, căci la voi limba „cultă“ este încă o simplă teorie, pe când la noi cei din România neatârnată ea a intrat în practică și se întărește tot mai mult pe fiecare zi ce merge. Avem și noi elemente străine în mijlocul nostru și ce e mai rău, multe elemente *instrăinate*, dar însfirșit viața în întregul ei este și rămâne națională; parlamentarismul, jurnalismul, teatrul, literatura câtă este, știința ori cât ar fi de puțină, multele noastre școli de la cele primare până la universități, tribunalele, o parte din negoț, biserica, oștire, toată mașina guvernamentală, într'un cuvânt întreaga viață este națională — în

mare parte pripită, greșită și poate chiar falsificată, dar insfirșit națională. Acest folos nu-l aveți voi. Pe când la voi totul se găsește încă ascuns în negurile teoriei, la noi deosebitele elemente se simt, viețuiesc. Ori câtă dreptate ați avea în multe privințe, în teorie, trebuie să plecați capul înaintea vieții practice ce au milioanele de Români, constituiți în stat național. S'apoi unitatea limbii este de un folos așa de mare pentru întregul popor, încât, față cu această idee, desbinările noastre trebuie să înceteze. A fost o vreme când voi Transilvănenii ați deșteptat în noi simțirile naționale, dar acea vreme a trecut de mult, odată cu desăvirșita stingere a Fanariotismului; astăzi trebuie să ne plătim datoria către voi, și dar vă indemnăm să primiți povățuirile ce vă dăm cu aceeași mulțumire, cu care am primit noi pe ale voastre.

Lupta pentru limbă are să fie lungă și grea, căci avem să ne lovim ici de lene, colo de îndărătnicie, dincolo de rea voință, în multe părți de dragostea, rău înțeleasă dar plină de năluciri a originii noastre și peste tot locul de nepăsare, adică de dușmanii cei mai puternici. În această luptă pentru ideea cea adevărată, critica poate face începutul, deșteptând pe câțiva, dar ea

singură nu va îndrepta răul niciodată. Binele trebuie să-l așteptăm de la școli și de la literatură, căci precum zice Seneca: *Longum iter est per praecepta, breve et efficax per exempla*. Asupra școlilor și literaturii naționale trebuie dar să ațintim privirile noastre.

SCRISOAREA V.

Găsesc de trebuință să mai ating și câteva întrebări limbistice care s'au înfățișat odată cu introducerea zicerilor celor nouă și cu începerea întrebuirii limbii românești în scrieri științifice. Aceste întrebări sunt și astăzi încă nedislegate și vor fi poate multă vreme încă obiecte de controversă ale filologilor și literaților noștri. Scopul meu nu este de a face filologie, ci numai de a privi cu luare aminte mersul lucrurilor și a căuta să află prin presupuneri și asemănări care va fi dislegarea probabilă ce va da poporul român controverselor și nedumeririlor de astăzi.

I. *Constituție, constituciune, constituțiune, constituțiune, constituție, constituție, constituire.* — Odată cu înființarea regulamentului organic și chiar mai înainte s'au primit în limba noastră un

număr însemnat de cuvinte latine cu terminația *io*, gen. *ionis*, pe care le au nu numai toate celelalte popoare de origine romanică dar și multe altele străine. La început s'a dat acestor cuvinte terminația *ie*, precum se vede din vechia noastră legislație: s'a zis *direcție*, *nație*, *lecție*, *rezoluție* etc. De la o vreme însă câțiva filologi români, descoperind că alte cuvinte latine analoage și foarte vechi în limba noastră, luaseră o altă terminație și anume în *ciune*, au propus ca toate cuvintele de această specie nou introduse să se formeze după aceeași analogie. De vreme ce de la *rogatio*, *tionis*, am făcut *rugăciune*, apoi trebuie negreșit să zicem și *năciune*, *resoluciune*, *locăciune*, *terminăciune* etc., căci altfel nu am fi consecvenți. Văzând că publicul ridea mult și-și bătea joc de această ciudată ino-ire, alți filologi au propus ca *ciunele* să se prefacă în *țiune*, căci această terminație ar fi cea adevărată, pe când *ciune* ar fi o *formă coruptă* ¹⁾. Trebuie dar să zicem: *direcțiune*, *națiune*, *lecțiune*, *terminațiune*, *intuițiune* etc. Pe de altă parte Eliad a propus terminația latină curată *constituțio*, *lectio* gen. *constitu-*

¹⁾ Expresia „forma coruptă” joacă un rol foarte însemnat la acești învățați.

țiunii, lecțiunii și însfirșit, pe lângă toți aceștia, s'au mai arătat câțiva iubitori de limba italiană, care ne-au sfătuit să nu zicem nici *țio*, nici *ciune*, nici *țiune*, ci *țione*, nu prea știu pentru ce, poate numai de dragul Italienilor; așa dar *lecțiune, intuițiune, terminațiune, națiune, constituțiune, multiplicațiune* etc.

De la început literatura, adică adevărata păstrătoare a limbii, s'a ridicat cu putere împotriva tuturor acestor inoiri. Constantin Negruzzi ¹⁾ și mulți alții ca și dînsul, dar mai ales V. Alecsandri au purtat un resboiu de moarte cu filologii noștri în privința aceasta. Nu numai în revista sa „România Literară” Alecsandri a lovit în *ciuniști* la orice ocazie, dar i-a luat încă în ris în multe alte scrieri și chiar comedii de ale sale. Pentru a curma controversa, Alecsandri propune să luăm infinitivele verbelor corespunzătoare care în limba noastră au devenit precum se știe substantive ²⁾. Vom zice dar o *constituire, resolvire, multiplicare, reducere*, în loc de *multiplicațiune, reducțiune*, etc. Reprezentanții acestor deosebite sisteme fiind cu o îndărătnicie caracteristică filolo-

¹⁾ Vezi d. e. Scrisoarea 32 în Scrieri Complete Vol. I.

²⁾ Scrieri Complete Vol. VII pag. 533.

gilor la terminația lor, mă întreb care va fi rezultatul final al atâtor certe și care va fi forma ce va fi primită și păstrată de poporul nostru pân în sfârșit?

De pe acum vedem că *ciunele* a căzut sub povara atâtor loviri și luări în ris. Nimeni în România nu mai zice sau scrie *constituțiune*, *rezoluțiune*, *incriminăciune* etc. Câțiva profesori îmbetrâniți și rezleți nu mai însemnează nimic, căci nici ucenicii lor nu-i mai urmează pe această cale. Numai școala Pumnuleană din Bucovina mai păstrează *ciunele* sistematic, din respect către venerabilul ei intemeietor, dar și pînă la discipulii lui Pumnul se arată de o vreme încoace sfială și neîncredere; rândurile lor se răresc, credința dispare și ca mâni nici ei nu vor mai ține la această regulă a reposatului lor magistru: *Ciunele* este dar mort și îngropat și nu va mai învia; de această primejdie au scăpat Românii!—Tot așa s'a întîmplat și cu *țio* și cu *țione*, care pot zice că au fost copii născuți morți. Temeiuri teoretice pentru sprijinirea acestor terminații nu prea sunt, și gura Românului nu le prea poate rosti curat, ori câtă osteneală și-ar da. De altminteri *țione* este adoptat de Dicționarul Academic—cea mai mare dovadă că poporul românesc l'a respins cu desăvirșire.

Din toți, *țiuniștii* au fost mai numeroși. Deși luați în ris de oamenii de literă, ei lucrau în tăcere introducând *țiunele* în școală pe nesimțite. Cu teorii limbistice bune sau rele, cu o statornică întrebuintare, cu vecinice îndreptări în vorbirea și scrierea școlarilor; mai cu exclamări indignate, mai cu carcere și cu lovituri de vergi, ei au deprins pe băeți a zice *țiune* de voie, de nevoie. Astfel *țiuniștii* s'au răspândit pîntre Români, în necazul autorilor noștri celor buni. De o vreme încoace s'a ivit însă și pîntre învățători o oarecare reacție ¹⁾, așa încât astăzi Românii culți, obosiți de atâtea certe, întrebuintează în discursuri și scrieri atât *ție* cât și *țiune* fără osebite, și cu deplină nepăsare. Adesea se va găsi chiar același cuvînt și în aceeași frază, sfîrșind când în *ție* când în *țiune*. Însă care terminație va fi biruitoare pînă în sfîrșit, aceasta-i întrebarea? Căci cu vremea limba nu va putea păstra pe toate împreună, și poporul, sătul de această anarhie, va trebui să aleagă. Eu cred că vor rămîne câte trele terminațiile. Infinitivul propus de Alecsandri se va păstra, socot, pentru câteva cuvinte: se va

¹⁾ Reagere, reacție, reacțiune, reacțiune, reacțiune, și chiar după alții reapțiune, țione, ciune.

zice d. ex.: *reducere, deducere, convingere* etc., dar el nu se poate primî la acele substantive care in limba noastră nu au verbe corespunzătoare precum, *rațiune, motiune, sanctiune* etc., și nici la cele unde infinitivul verbului are din vechi un alt înțeles decât substantivul corespunzător așa d. ex. la frângere, dregere, care au înțelesuri cu totul deosebite de fracțiune, direcție. Infinitivul lui Alecsandri va rămâne prin urmare la un mic număr de cuvinte. In afară de aceste, urechia poporului va alege, va hotărî și statornici cu timpul cuvintele care vor trebui să se sfîrșescă in *ție* și acele care au să păstreze pe *țiune*. De pe acum imi pare a vedea că puține vor păstra terminația, *țiune*, căci, precum foarte drept bagă de samă Alecsandri, versurile, chiar a poezilor celor mai de rînd, nu primesc aceste cuvinte ce sună rău și sunt prea lungi; și apoi multe sunt prea greu de rostit pentru Români. Intuițiune, superfetatiune, abomi-națiune, execrațiune, recriminațiune, indiscrețiune, distribuțiune, coalițiune etc. sunt din cale afară străine in forma lor și lungi pentru graiul nostru. Vor rămâne poate câteva cuvinte mai scurte precum noțiune, motiune, rațiune etc., care chiar par a suna mai bine in această formă, decât in forma

noție, motie și mai ales rație. Cel mai ni-
merit ar fi să înlăturăm greutatea pe cât
va fi cu putință, neintroducând cuvinte cu
această terminație, decât numai în cazurile
unde vor fi neapărat trebuitoare adică acolo
unde nu avem din vechi cuvinte cu înțeles
identic.

De ce nu am zice d. ex. întărire sau întă-
ritură, înmulțire, adunare, învățământ, așă-
zământ, ocrotire, încheere, mângăere, per-
zanie, apăsare, chemare, dăruire, compăti-
mire, năvălire, îmbunătățire etc. în loc de
fortificațiune, multiplicațiune, adițiune, in-
strucțiune, instituțiune, protecțiune, conclu-
siune, consolațiune, perdițiune, presiune, mi-
siune, donațiune, compasiune, invasiune, a-
meliorațiune?

Cele vechi, pe lângă că sunt mai frumoase
și mai ușor de rostit, mai au folosul de a
fi bine înțelese și cunoscute de toată lumea.
Celor care cred că nu se poate face știință
fără ziceri străine ce par cu atât mai înalte,
cu cât sunt mai necunoscute mulțimii, le
voiu zice: Nu pe forma cuvintelor, ci pe
adevărul ideilor se întemeiază știința. Cu
cuvinte străine, sforăitoare și *savante* se pot
spune tot atâtea prostii, minciuni și sēcă-
turi, pe cât se pot spune adevărurile știin-

tifice cele mai adânci cu cuvinte simple și populare.

Așa dar *ciune* și *țione* s'au dus; infinitivele vor rămâne în câteva cuvinte, foarte puține; pentru a înlătura cearta între *ție* și *țiune* se vor lua ori unde este cu putință cuvintele vechi corespunzătoare, ear pentru casuri neapărate se va zice *ție*, cum s'a zis exclusiv timp îndelungat, de la începutul veacului nostru incoace, ba chiar în veacul trecut și cum se zice și astăzi. *Țiune* înșfîșit se va păstra numai la câteva cuvinte scurte fiindcă sună mai bine. Cu chipul acesta aș putea împăca pe toți. Zic: *aș putea împăca*, căci știu prea bine că toți vor fi nemulțămîți și că mi se va zice din toate părțile: unde este consecuența, unde este logica? Ori *infinitivele* ori *ție*, ori *țiune*, alege încai una din toate! Voiu răspunde: Consequenți au fost Francezii când din acelaș *tio*, *tionis* latin au făcut când *tion*, când *son*, când *çon*? *Ambitio* este *ambition*, *comparatio* însă *comparaison*, ear *lectio* *leçon* însă *ratio* este și *raison* și *ration* și nimeni nu strigă și protestează. Consequenți au fost Românii când din *o*, *onis* latin au făcut când *on*, când *une* zicînd pe de o parte clapon, sapon etc. și pe de alta *tăciune*, *cărbune*?

Câte alte inconsequențe de aceste aș mai

putè cita! Ar trebui însă să ne incredințăm că alta este logica unui intreg popor care urmează instinctul său și alta logica îngustă a filologului care are numai câteva saltare în care trebuie să încapă toate. De altminteri cine știe cum va hotărî viitorul? Eu dau numai părerea mea după ceea ce-mi pare mai probabil.

II. *Respect, respekt.* — Părinții noștri Români aveau, se vede, organele rostirii astfel intocmite, încât nu puteau împreuna consoanele *c* și *t*. Filologii ne arată că Românii în loc de a zice lacte, pectine, direct, coct etc., au zis lapte, pieptene, drept, copt, etc. Am fi negreșit foarte recunoscători filologilor noștri pentru această adâncă descoperire dacă ei s'ar fi oprit aici. Dar filologii români din școala veche—ca nealții—nu se mulțămesc cu descoperirea adevărurilor limbistice, ei vor totodată să creeze o limbă românească așa precum o cred ei mai *coreptă* și să o impuie Românilor. Prin aceasta ei es cu totul din rolul lor. Filologul trebuie să descopere legile limbilor, nu se întocmească forme limbistice noue ori să îndrepte pe cele existente. Aceasta este treaba intregului popor care va urma totdeauna calea arătată de geniile sale literare, adică de acei ce au pe-truns instinctele sale, ear nu pe învățații,

ori cât de adânci care, departe de popor, își alcătuesc regule după oarecare principii a priori. Așa în toate, așa și aici. Filologii noștri au căutat să înlocuească în toate cuvintele nou introduse pe *ct* cu *pt* după analogia cuvintelor străvechi. Ei ne învață dară să zicem drept, redactor, corept, apțiune, aptor, aptrice, căci așa ar fi analogia *striptă*.

Odată discutam ca un vechiu adept al acestei școale care tot zicea *pandepete* în loc de *pandecte* și căutam să-i dovedesc că astăzi Românii pot roști fără cea mai mică greutate consoanele *ct* împreună și că prin urmare ar fi de prisos a schimosi toate cuvintele nouă după exemplul unei forme învechite.

— Dacă zici lapte, drept, fript trebuie să zici și respept, conspept, prospept, pandepete, imi respunse învățatul.

„Nu ved trebuința. Astăzi organele noastre îngădue să rostim director, conspect, redactor. Popoarele își schimbă vorbirea lor în șirul veacurilor. O propășire firească...

— Atunci spune: *lacte*, *pect*, *pectine*, *coct*, *frict*, ori așa, ori așa.

„Dar, pentru Dumnezeu, cum am să schimb după voea mea vechile cuvinte românești?

— Atunci schimbă pe cele noue, spune :
aspect, conspect, pandepte, carapter.

„Dacă la sfârșitul veacului trecut și la începutul acestuia când s’au introdus aceste ziceri nouă, Românii ar fi avut încă instinctele ce avusese la epoca formării limbei lor, de la sine ar fi zis director, redactor, conspect, carapter. De vreme însă ce această formă nici măcar le-a trecut prin gând, nu ne putem îndoi că ei s’au schimbat în privința aceasta . . . urechia lor nu se mai supără la auzul acestui sunet.

— Eu nu discut cu urechia ! — Zicând așa, filologul dădă din umere, îmi mai aruncă o privire de dispreț și se depărtă. Ar fi fost o înjosire pentru dînsul de a vorbi mai mult cu un ignorant ca mine !

Deși împotriva *dreptului script*, poporul a primit a zice, redactor, director, pandecte, respect, caracter. Forma cea ridiculă, dispare, și chiar a dispărut.

III. *Legal, legalmente, legalmente, legală.*

Numai pentru adiectivele cu terminația *esc*, limba românească are o formă deosebită la adverbe. În celelalte cazuri adverbele și adiectivele sunt identice. Românul zice „un om frumos” și „vorbește frumos” ; „un om rău” și „lucrează rău” etc. Cu toate acestea, novatorii voesc astăzi, să creeze o termi-

nație specială, în *mente*, *minte*, sau è pentru toate adverbele nou introduse. Dacă cugetarea lor ar fi românească, asemenea forme adverbiale nici nu le-ar fi trecut prin minte, dar precum am arătat în Scrisoarea III, având mulți franțuzeasca, ear câțiva alții italieneasca în cap, ei nu-și pot inchipui o formă de adverbe alta, decât cea străină și prin urmare, călcând în picioare fără nici o grijă una din particularitățile limbii românești, ei zic : *Legalmente, specialmente, directamente*. Mi-am însemnat următoarea frasă ce am cetit într'o broșură politică tipărită nu de mult:

„Specialmente în chestiunea ce ne preocupă, putè-se-va pretinde că ministrul a lucrat constituționalmente? Evidamente nu!—“ Este de băgat sama că scriitorii de soiul aceasta introduc în limba noastră, chiar excepțiile gramaticii franceze, căci altfel pentru ce ar zice *evidamente* (sau *minte*) și nu *evidentement*? În pledoariile multor avocați de astăzi frasele : *evidamente da, evidamente nu*, se aud în tot momentul. Dacă judecătorii noștri ar vra să mă asculte, ei ar da totdeauna remas pe avocații ce vorbesc așa de pocit. În acest chip, disvățându-l de *mente* i-ar învăța *minte*!

Alecsandri, în „Dicționarul grotesc“ zice

că numai sistema minciunilor din zioa de astăzi, face pe novatorii noștri să adauge un *mente* la sfârșitul cuvintelor. *Francaminte* vorbind, și eu am mai mare încredere în ministrul care lucrează legal, constituțional, decât în acel ce lucrează legalmente, constituționalmente! În această privință, ca în multe altele, Moldovenii sunt mai buni păstrători ai limbei decât Românii de peste Milcov. *Mentele* la noi nu se prea aude în convorbiri cum se aude din păcate adeseori la București. Am arătat în Scrisoarea I că în Iași sunt *alergări*, pe când în București sunt *curse*; fie deajuns a adaugi că în București, Consiliul de igienă publică pe fiecare lună număru *deceselor* și *maladiilor*, pe când Consiliul din Iași vorbește de *morți* și *boale* și însfârșit că, pe când Curtea din București *pronunță decisiuni*, cea din Iași *rostește hotăriri*.

Cățiva redactori ai legislației din 1864 au introdus adverbele în *è*: *legalè*, *specialè*. Această formă, străină și limbei române și celei franceze nu a pătruns de loc. Nu mă indoesc că tot așa vor dispăre în curând adverbele în *mente* sau *mente*. Apoi *mente* este forma Dicționarului Academic. *Sapienti sat!*

IV. *Amabil, amabile, amaver*. Controversa

dacă trebuie să se zică un om *amabil* sau un om *amabile* este mai tot atât de vechie ca și aceea a terminației *ciune*. Filologii au foarte mare cuvânt când ne spun că, din vechi, Românii dădeau terminația *e* la adiectivele latine ce se sfârșeau în *is* la masculin și feminin și *e* la neutru. Așa este, sau mai bine, așa a fost odinioară dar astăzi nu mai este. Dovadă, că toată stăruința ce au pus filologii a fost aici cu desăvârșire zadarnică. Românul nu vra și socot că nici nu prea poate zice astăzi un om *amabile*, o femeie *amabile*, două femei *amabili* etc., ci zice *amabil*, plur. *bili*, *amabilă* plur. *bile* în necazul întregii filologii. Am băgat sama că chiar când este scris *amabile*, *agreabile*, *sensibile*, *visibile*, *perfectibile*, *durabile*, *civile*, *penale* etc. școlarul, funcționarul, actorul, preotul, oratorul rostesc *amabil*, *sensibil*, *durabil*, *penal* etc., fără a sta un moment măcar la indoială. În noua noastră lege civilă, s'a primit mai mult forma savantă și cu toate acestea nici un magistrat, avocat, imprecinat etc., nu vrea să zică codicele civile, penale; obligațiile divisibili, indivisibili, ci totdeauna și fără excepție, codicele civil, penal, comercial, procedura civilă, penală, obligațiile divisibile, comerciale, prescriptibile etc. — Mai

mult încă, am băgat sama că chiar filologii înșii care întrebuințează forma așa numită corectă când scriu, întrebuințează pe cea vulgară și incorectă când vorbesc. Negreșit! Când *scriu* ei fac monologuri sau convorbesc între dînșii, adică cu alți membrii din doctul lor corp, prin urmare se înțeleg prea bine în limba lor însă când *vorbesc*, ei se indreaptă către simplii muritori, și ca să fie înțeleși, trebuie să grăească în limba cea vulgară și profană a acestora. Mi-e chiar teamă că în aceste cazuri ei vorbesc ca ceilalți și cam de rușine căci, ori cât ar fi cineva filolog, tot nu-i place să fie ridicul!

Cât despre terminația *ver* d. ex. amaver, sensiver, cu care alți câțiva învățați din Austria voeau într'o vreme să înlocuească pe cea în *bil*, ea a ramas nebagată în samă și o putem privi ca înlăturată cu desăvîrsire. — Mai plecați-vă ceva d-nilor filologi, căci poporul nu vi le primește toate. Zicătoarea lui este: Nici toate ale doctorului, nici toate ale duhovnicului; astăzi adauge, nici toate ale filologului! Și d-voastră știți prea bine: Vox populi, vox Dei!

V. *Curaj, curagiu*. — Amëndouë aceste forme se întrebuințează: în scrieri mai mult *curagiu*, în vorbă mult mai mult *curaj*. Tocmai aceasta mă face a crede că forma

din urmă are să rămăe căci omul, când scrie, având timp de cugetare, va fi totdeauna plecat să dea și frasei și cuvântului forma pe care o crede mai frumoasă și mai deplină, în vreme ce când vorbește, este silit prin chiar natura improvisării, să rostească cuvintele așa precum le întocmesc mai firește organele sale. Astfel fiind, pentru ce nu am scrie aceste cuvinte așa precum le rostim? Pentru ce am scrie curajos, pagiu, bagagiu, cortegiu, corsagiu etc., când suntem predispuși a zice curajos, paj, bagaj, cortej, corsaj? Nimeni nu îndrăznește a cere să zicem în loc de mreajă, vênjos, strujan, praj, coajă, grijă, vêtej, perjă — *mreagiă, vêngios, strugian, pragiu, coagiă, grigiă, vêrtegiu, pergiă*; căci *j* este o literă foarte românească — ori de au avut-o ori de n'au avut-o Latinii, ori de o au ori de nu o au Italienii. Să se bage de samă la drumul de fer: nici un hamal sau alt funcționar inferior nu-ți va vorbi de *bagagiu* precum stă scris, ci totdeauna de *bagaj*; la spitaluri și ambulante nici un subchirurg, bărbier sau îngrijitor nu va zice *bandagiu* precum stă scris, ci *bandaj*, fără ca acești oameni din popor să știe franțuzește. Prin urmare această formă este mai potrivită

limbei noastre: In zadar scriem *curagiu*, noi rostim *curaaj*!

Naturam expelles furca tamen usque recurret.

Forma *curagiu* mai are și nenorocirea de a fi afectată și prin urmare condemnabilă. Ea este afectată fiindcă printr'însa am vrea să arătăm că nu am fi luat-o de la Franceji, ci că am fi primit-o după — nu știu care — analogii italienești sau poate chiar latine. Aceasta însă nu este adevărat. Am luat aceste cuvinte, precum multe alte lucruri, de la Franceji și numai de la dînșii; de la sinul acestui mare popor am supt inceputurile civilizației noastre, pe Franceji i-am cunoscut mai întâi din popoarele romanice apusene, de ei am fost imbrățișați. Inriurirea franceză nu se va pute șterge cu totul nici din viața noastră publică și privată nici din limba noastră. Dacă m'am ridicat cu o altă ocazie improtiva unei trîndave atîrnări și unei imitări slugarnice a Românilor față cu Francejii pentru a nu primejdui originalitatea noastră, ar fi o nebunie a crede că vom pute vreodată șterge cu desăvirșire orice urmă a inriuririi franceze de la noi — cu atât mai puțin când o formă franceză este, din întîmplare, cu to-

tul asemănată unei forme vii pîntre noi și adevărat românești.

VI. *Deja, degia, gia, jam, iam.* — Nu știu prin ce nenorocită întîmplare Românii nu au în limba lor nici o zicere care reproduce în totul și în toate cazurile înțelesul adverbului *déjà*. Lipsa aceasta este foarte simțită și totodată foarte ciudată, căci pentru această noțiune nu se cere o desvoltare însemnată a unei limbi; ea se găsește chiar la multe limbi primitive. Este drept că avem conjuncția *și* care înlocuește pe *déjà* în unele cazuri, d. ex.: J'ai dèjà été: am și fost. — Il m'a déjà donné: mi-a și dat. — Ce să facem însă în cazurile când *și* nu poate înlocui pe *deja* d. ex. în următoarea frază: Les Romains connaissaient déjà... Aici nu putem zice: Romanii *și* cunoșteau. — Cum să traducem următorul dialog:

A. Me voilà de retour...

B. Déjà?

Pe românește:

A. Eată-mă întors.

B. ?

Cuvintele *așăș* sau chiar *așiș* propuse de unii, nereproducînd de loc înțelesul adverbului *déjà*, cei mai mulți au luat după obicei și fără grijă, cuvîntul francez și l'au introdus în limba noastră. Cățiva — cei iubitori de limba

italiană — au adoptat *gia* și *degia*, ear filologii din școala veche, credincioși principiilor lor, și-au zis că, dacă este nevoie să introducem un nou cuvânt, trebuie să-l împrumutăm de la străbunii noștri Romani și să zicem *iam* sau *jam*. Nu mai am nevoie să zic că poporul român cult nu a primit propunerile filologilor și că atât *iam* cât și *jam* a rămas în rândul curiosităților contemporane. Italienesele *gia* și *degia* se mai întrebuintează pe ici pe colo de cătră vreun tîner de curînd întors din Italia, ear mulțimea cea mare zice *deja* și întrebuintarea acestui cuvânt străin se întinde în limba noastră pe zi ce merge. Va dobîndi oare împămîntenirea acest cuvânt străin, sau va fi numai trecător ca multe altele?

Un actor român cu talent, din cei ce apucase limba cea bună a vechilor autori și nu putea de loc să se deprindă cu multele neologisme introduse în timpurile mai nouă, îmi zicea într'o zi că din toate cuvintele virite în limbă fără trebuință „*dejaoa ceea*“ nu vra nici decum să-i easă din gât. Și în adevăr, tocmai la teatru am băgat sama căt de străin și de ciudat sună un „*déjà*“ în mijlocul unei frase românești. În versuri *dejaoa* nu se întrebuintează mai de loc, chiar de poeți răi și am mai spus că ver-

surile păstrează mult mai bine curăția unei limbi decât prosa din cauza ritmului și a rimei care silesc pe autor să gândească în limba în care scrie. Așa fiind, părerea mea este că cuvântul francez *déjà* trebuie isgonit din limba noastră fără a se înlocui prin un altul străin oricare ar fi.

Dar mi se va zice că prin aceasta limba ar rămâne mai săracă, căci i-ar lipsi o zicere trebuitoare. Voiu răspunde că „*déjà*“ nu este un termen de știință pe care îl introduce în limbă propășirea firească a unui popor, ci este o zicere ce trebuie să existe chiar la un popor incult și că Românii, neavând un cuvânt identic pentru toate ca-surile, vor fi siliți să întrebuinteze conjunc-țiile „și“, „chiar“, „chiar și“, „acum“ etc., sau o perifrasă, pentru înlocuirea lui. Să dăm câteva exemple:

J'ai déjà été... am și fost.

Déjà les Romains savaient... chiar și Romanii știau...

Il y a déjà dix ans... Sunt acum zece ani.

Me voilà de retour. — Déjà?... Eată-mă întors. — Te-ai și întors?

Negreșit că *chiar*, *chiar și*, *acum* sau o perifrasă oarecare nu reproduc înțelesul întocmai, ci lasă o nuanță de deosebire. „Chiar

și Romanii știau“ s'ar traduce în franțuzește: *Même les Romains savaient*, nu *déjà les Romains savaient* și așa mai departe, dar băgându-se bine sama, deosebirea este așa de mică, încât ar fi păcat să ne impestrițăm și să ne stricăm limba numai pentru aceasta.

Câte ziceri de ale noastre nu se pot traduce în franțuzește și cu toate acestea traducătorii franceji vor întrebuița în aceste cazuri totdeauna o perifrasă și nu vor îndrăzni a introduce din autoritatea lor, cuvinte străine. Să urmăăm și noi pilda lor! — Voiu merge însă și mai departe, voiu zice că acei Români care întrebuițează pe *déjà* în scrierile lor originale, nu știu bine românește, căci dacă ar gândi în limba lor nici nu le-ar veni în minte un cuvânt pe care această limbă nu-l are și nu l'a avut niciodată, prin urmare nici nu ar simți nevoia de a-l întrebuița.

VII. *Autor, creditor, autore, creditore.* — Până la anii 1864, 1865 nici unui Român nu i-ar fi trecut prin gând să zică un *creditore*, un *autore*, un *profesore* etc., ci toată lumea zicea și scriea un *autor*, un *creditor* după analogia vechilor noastre cuvinte și după firea neștrămutată a limbei. În acei ani însă, odată cu noua legislație care resturnă

un întreg trecut și o măreață clădire de obiceiuri naționale, furia dărămării a fost așa de nemărginită, încât aproape nimic românesc n'ar fi rămas în picioare dacă un instinct firesc de conservare nu s'ar fi împotrivit acestei porniri pe atât oarbe, pe cât fără de lege. Atunci s'a zis întâi un *creditor*, un *autore*, cuvinte cu terminații pe care limba unui adevărat Român nu le poate rosti ori cât s'ar învârti și suci. Terminația *ore* nici nu e cunoscută în limba noastră. Noi avem *oare*, nu *ore* și acest *oare* este, cu o singură excepție, totdeauna feminin. Afară de *un soare*, noi zicem *or* (în câteva provincii *orîu*). Avem *lucrător*, *muncitor*, *creditor*, *autor*, *actor*, *reșbunător*, *datator*, *judecător*; avem *ninsoare*, *moare*, *ci-coare*, *lungoare*; avem o *lucrătoare*, o *muncitoare*, o *creditoare* etc., dar acel *ore* italian noi nu-l avem și nu-l vom avea, firea limbii noastre energice și bărbătești se resvrătește împotriva acestei inoiri străine și muera-tice! Deaceea, deși introdusă în textul legilor, nimeni nu ține în samă această terminație, afară de câțiva адвоаți, cărora orice cuvânt străin le pare mai *savant*, mai științific și le ridică meritul în fața unor bieți imprecinați ce nu-i pricep și unor judecători tineri veniți de prin școli străine care au

pierdut obiceiul limbii, datinelor și credințelor părintești. Terminația în *oare* este atât de originală românească, încât de la rostirea ei se poate cunoaște un străin totdeauna. Ori cât de bine ar vorbi cineva românește, dacă în loc de *soare* zice *sore*, în loc de *oameni* zice *omeni* etc., deindată și fără greș se vede că nu este Român. Această instrăinare să fie scopul novatorilor noștri?

VIII. *Problem-problemă; sistem-sistemă.* — Știința atrage după sine un întreg nămol de cuvinte, mai ales grecești pentru care se găsește un număr mare de substantive, neutre la Greci și cu terminația în *a*, *atos*. Francezii le-au făcut cu foarte puține excepții masculine, Nemții neutre—fiecare popor după natura limbii sale. Românii sunt încă nehotăriți până astăzi. Unii se iau după limba franceză și le fac masculine, zicând un *program*, un *monogram*, *epigram*, *anagram*, *paralelogram*, un *problem*, *stratagem*, *anatem*, etc. Numai pentru cuvântul *le drame*, toți au zis de la început o *dramă*, de sigur din cauză că un *dram* masc. însemnează la noi o măsură. Alții, le-au făcut feminine: o *programă*, o *problemă*, o *epigramă*; cei mai mulți însfirșit dau acestor cuvinte genul ce le vine mai ușor pe limbă, fără nici o alegere sau metodă: ei

zic prin urmare fără osebire când un sistem, când o sistemă; când un program, când o programă și așa mai departe.

Mie imi pare că cel mai nimerit este să lăsăm toate aceste substantive a fi feminine, căci ele nu sunt franceze, ci cosmopolite. Toate popoarele ce fac știință în limba lor le-au înfiat tocmai din cauză că știința nu este națională, ci universală, comună tuturor. Așa fiind, de vreme ce aceste cuvinte se sfârșesc în limba cea grecească, adică în limba științei, cu un *a* și că la noi toate cuvintele ce au această terminație sunt feminine, (afară de foarte puține excepții), propun ca să le facem pe toate feminine. Vom zice dar o problemă, o sistemă, o programă, o paralelogramă etc.

Dacă însă practica poporului, nu ar vrea să urmeze propunerea mea, ci, după capriciu și fantasmă, ar face pe unele din aceste cuvinte masculine, pe altele feminine, zicând d. e. o *dramă* și un *melodram*, o *epigramă*, și un *program* un *sistem* și o *problemă*, facă-să voia ei! Mă voi pleca înaintea hotărârii poporului: nu sunt filolog, prin urmare nu sunt îndărătnic!

IX. *Inglezi, Francezi, Polonezi, Portughezi.*
Substantivele masculine, cu terminația în *z*, prefac această consoană la plural într'un

j. Harbuz, boz, călăuz, rogoz, viteaz, dîrz —
fac harbuji, boji, călăuji, rogoji, viteji, dîrji.

Din această cauză Românii au zis în toate
timpurile și zic și astăzi Ingleji, Genoveji,
Portugheji de la Inglez, Genovez, Portughez.
Pentru ce deodată să zicem Inglezi, Portu-
ghezi, Olandezi? Neputînd presupune că
punem un *z*, pentru a rostî *j*, imi inchi-
puesc că novatorii ar voi să prefacă limba
Românilor numai dintr'un capriciu ce le-a
trecut prin cap, fără alte temeieri. Dar ro-
stirea poporului este prea energică pentru
a-i urma pe această cale. Chiar novatorii
înșii ar ride când ar grăi așa precum scriu :
doi Portughezi plini de vitezie s'au culcat pe
o rogozină. Cam așa vorbea lumea elegantă
de la noi pe vremea Fanarioților, când limba
grecească modernă era limba de salon in-
tocmai așa precum este astăzi cea franceză.
Pentru a imita pe guvernatorii din Fanar,
ei se făceau că nu pot rostî o limbă așa
de selhatecă cum este cea română. *C, g, j,*
ș, șt, sunete așa de barbare nu eșeau cu
nici un chip din gîngașul lor gătlej. Ei
ziceau :

„Am zis mozikului că iau o prăzină și-i
dau douezeți de bețe dacă va mai batzocori
cu atîta obrăznicie pe un evghenist ca mine;
mzikul tot mzik!“

admirabil
Că

De pe atunci puținii scriitorii ce aveam luau în ris pe acești români greciți după cum se cuvinea unor renegați.

Trebue să ne întoarcem astăzi la aceleași vremi?

X. *Puternic, puteric, putinte*. — Și terminația în *nic* filologii noștri o găsesc prea slavonă și au hotărît să o dislavoniseze. Dar cum să facă? Multe din cuvintele ce se sfârșeau astfel erau de origine latină și numai terminația era barbară. Ei și-au închipuit dar că mijlocul cel mai ușor este să ștergem consoana *n* din toate aceste cuvinte, prefăcându-le astfel, fără multă bătae de cap, în cuvinte latine curate. Așa dar, zicând *puteric* în loc de *puternic*, treaba ar fi fost pusă la cale! Avut-au oare acești oameni îngâmfarea de a crede că-i va asculta cineva? În loc de *vornic*, *visternic*, *postelnic*, *sfetnic*, *grabnic*, *zadarnic*, *crainic*, *amarnic*, *prădalnic*, *cainic*, *silnic*, *resboinic*, *volnic*, *netrebnic*, etc., să zicem *voric*, *visteric*, *sfetic*, *grabic*, *silic*, *volic*, *netrebic*?

Ei singuri nu sperau că vor isbuti. Deacea dorința lor ascunsă era să alungăm toate cuvintele de origine străină sau cel puțin indoelnică și să păstrăm numai pe cele latine cu a căror schimbare ne vom deprinde cu vremea. Ce lucru ușor! Să lepădăm 50

la sută din averea limbii ca netrebnică și apoi, Români curați, să ne punem pe trăit bine, invértind hora latinității, cu ceea ce ne-a ramas. Atunci pentruce să nu lepădăm totul și să intocmim apoi o limbă nouă după regule curat teoretice? — Ce galantomie! — Este de prisos a mai spune că barbarul, dar energicul *nic* a ramas neatins de lovirele purismului.

Alții au schimbat la câteva din aceste vorbe terminația din *nic* in *inte*: In loc d. ex. de *puternic* au zis *putinte*. Acest cuvânt se mai vede câte odată scris și se aude chiar pe teatru in comedii și tragedii traduse. „Dumnezeule putinte!” rostesc adeseori pe scena noastră eroii cei inchipuiți.

Făcând abstracție de ceea ce am repetat ades că nu este iertat nimărui a schimba limba poporului, câtă slăbăciune in *putinte* și câtă energie in *puternic*! Urechia românească va deosebi aceasta deindată și nu va deschide niciodată porțile limbii, slăbănogitului, sbârcitului și neputinciosului *putinte*.

XI. *Onor-onoare*. — Un bătrân vecin de moșie al lui Constantin Negruzzi zicea odată acestui autor că de când a eșit *onorul* a lipsit *cinstea* ¹⁾. Ce ar zice venerabilul serdar

¹⁾ V. Opere Complete, Scrisoarea No. VIII Vol. I. pag. 220.

Ion Bogonos, văzând că astăzi nici măcar *onorul* n'a mai ramas și că și acela s'a schimbat in *onoare*? Puține cuvinte au avut nenorocirea să deștepte furia lui Alecsandri ca tocmai această onoare. El a osindit această zicere ori când au avut prilejul, a luat-o in ris, a batjocurit-o, a lovit-o fără cruțare. In dicționarul grotesc ¹⁾ Alecsandri arată că la popoarele de sânge sau inrudire latină cuvântul acesta este masculin; că chiar trebuie să fie așa fiindcă exprimă o simțire bărbătească; insfirșit că *onoare* este pluralul substantivului *onor* și insemnează măriri, ranguri etc. dobândite adese cu disprețul onorului.

Părerea lui Alecsandri este ea dreaptă? Dacă la Latini și la alte popoare romanice cuvântul acesta este masculin, trebuie oare să fie și la noi? Latinii ziceau *sal*, *salis* masc., Francejii zic *le sel*; ital. *il sale*; noi însă zicem *sarea* femin. prin un capriciu al poporului nostru, schimbând genul la acest substantiv, ca și la multe altele.

Cuvântul, zice Alecsandri, exprimă o simțire bărbătească.—Tăgăduesc. Onoarea este tot atât de firească și trebuitoare femeilor ca și bărbaților. Noi ziceam până mai eri

¹⁾ V. Scrieri Complete, Vol. V, pag. 528.

cinstea la fem. și să mă ferească Dumnezeu de-a crede că această simțire nu ar fi avut-o străbunii noștri bărbați ca și femeile lor. Dar câte alte ziceri care exprimă, nu ca aceasta o simțire sau însușire comună ambelor sexe, ci chiar altele exclusiv bărbătești sunt cu toate aceste feminine, la noi ca la alte popoare. Bărbăția, vitejia, sumeția, puterea, voinicia sunt feminine, deși bărbătești.

Adevărul este că limbile statornicesc genul substantivelor după forma, ear nu după înțelesul lor. In deosebi la noi substantivele abstracte sunt mai toate de genul feminin.

Prin urmare pluralul nu este *onoare*, ci *onori*, precum unsoare face unsori, soare, sori, strimtoare, strimtori etc.

Poate prin urmare cineva foarte ușor să dobândească *onori* și să-i lipsească *onoarea*.

Cu toată nemulțumirea lui Alecsandri mulțimea cea mare păstrează *onoarea* nu *onorul* și mărturisesc că spre părerea aceasta mă plec și eu. O, poete, iartă-mă! Acesta este unul din prea puținele casuri in care nu urmez calea arătată de tine. Aș vra și n'aș putea. *Pe onoarea mea!*

XII. *Sezizat, deseizizat*. — Cugetarea că o autoritate judecătorească a intrat in cercetarea unei cereri și are indatorirea să-i dea o dislegare sau hotărîre, Francejii o exprimă

prin verbul *saisir*; dimpotrivă, cugetarea că acea autoritate nu mai este în drept a hotărî, prin verbul *désaisir*. Ei zic dar *la cour est saisie, la cour est désaisie*. Toată economia legilor și deprinderilor judecătorești franceze introducându-se și la noi în urma legislației nouă, cum erau să se traducă în limba noastră aceste verbe? Neavînd un cuvînt la îndemână, juriștii noștri după bunul lor obicei, au și început a zice a se zisa, a dese zisa: Curtea e *sezisată*, tribunalul e *desezisat*.

Grozav!!

Am cunoscut un avocat cu o urechie mai românească care, nevrînd a roști aceste verbe, se hotărîse a le traduce prin verbul corespunzător *a apuca*. Din nenorocire participiul *apucat* luase în limba noastră, prefăcându-se în adiectiv, un înțeles neplăcut pentru cel calificat cu dînsul. Apucat este un om care are cugetările sale propriie, totdeauna ciudate și greșite asupra oricărui lucru, cam ca acel numit de Franceji *maniac*. Când avocatul acesta zicea: Curtea-i apucată, se vedeau toți judecătorii cu frunțile încrețite. Deacea *apucat* nu a prins. Ce este de făcut? — Eu propun să traducem verbul *saisir* în înțelesul acesta, prin *a lega* d. ex. *Curtea e legată, Curtea e deslegată*.

Sunt sigur însă că, deși a lega reproduce în destul de bine ideea verbului *saisir*, totuș majorității a *sezisa* le va plăce mai mult, așa sunt de deprinși a cugeta franțuzește. Dacă însă câțiva magistrați superiori, d. ex. de la Curtea de Casație mi-ar primi propunerea, aceasta ar prinde de îndată. Cuvântul *portărel* a fost iscodit—de nu mă înșăl—de unul din înalții noștri magistrați de astăzi, pe când era la reposatul consiliu de stat. Deși fără nici o tradiție, fără nici un înțeles propriu și chiar fără a ave o formă ades obicinuită, *portărelul* așa de bine a intrat în deprinderile noastre încât îl știu, înțeleg și întrebuintează toți de la vlădică până la opincă—numai fiindcă a fost înscris în lege ca o instituție nouă. Mai ușor s'ar lăți și verbul *a lega*, *a deslega* în înțelesul propus de mine, fiind un vechiu cuvânt românesc. Câțiva franțuziți ar face greutăți la început, dar cu vremea s'ar pleca dinaintea întrebuintării obștești și *sezisat* ar dispăre ca și cum n'ar fi fost.

Dar vă asculta cineva?

XIII. *Bel*, *belă*, *beleță* în loc de *frumos*, *frumoasă*, *frumuseță*.—Dacă n'ar fi fost pândite, prinse și ferecate la vreme, poate că și aceste ziceri pocite ar fi isbutit a străbate în limbă; poate că s'ar fi zis chiar—intocmai

cu aceleași temeieri, — *led, ledă*, în loc de *urit, urită*. De ce nu? Nu se zice *suavă, gentilă* ba chiar *jantilă*?

Astăzi *bel, belă* se întrebuintează numai de stihuitorii mitocani de prin mahalalele Bucureștilor sau de acei care scriu pentru dinșii. Hăsdău a scos cel întâiu strigătul de deșteptare asupra beleței, ear Alecsandri i-a dedicat următoarele patru versuri:

„Ah! Doamnă ești *belă* ca rosa ce crește
Și fruntea-ți divină treptat se *belește*.

Ah! lasă-m'ați spune cât sum fericit

Văzând dulcea-ți față c'astfel s'a *belit*!”

XIV. *Mihai Bravul*. — Dacă aș mai fi în stare să mă infuriez astăzi pentru vre o inoie smintită oareșicare, apoi desigur că, mai pre sus de toate, schimbarea lui *Mihai Viteazul* în *Mihai Bravul* m'ar face să-mi pierd liniștea și cumpătul. Dar nenorociți contemporani, nu precepeți că aceasta este o hulă împotriva marelui nostru domn? Numele ce dau popoarele eroilor și geniilor lor trebuie să rămâie vecinice și neschimbate. Sub acest nume: *Mihai Viteazul*, figura marelui căpitan s'a cristalizat în memoria Românilor din neam în neam! Schimbându-i astăzi numele, îi ștergeți și figura și faptele din închipuirea generațiilor tinere! Chiar când cuvân-

tul „viteaz“ ar fi dispărut din limba noastră modernă încă el ar trebui păstrat anume la *Mihai Viteazul*, cu cât mai mult când el este viu și puternic prin improspătarea luptelor de astăzi. Francezii, pe cari unii îi invinoveștesc de a ține mai puțin decât alte popoare la tradițiile lor istorice, nu ar îndrăzni pentru nimic în lume să schimbe astfel un nume istoric. Ei zic și vor zice totdeauna *Philippe le Bel*, ear nu *Philippe le beau*, deși această din urmă este forma modernă și cea dintâi învechită. Forma cuvintelor este supusă schimbărilor, ear memoria eroilor impietrită în titlul ce le-a dat istoria, trebuie să rămăne neatinsă de coasa timpului.

Dacă zicem Mihai Bravul, de ce n'am zice Stefan Magnul sau Ioan Domnul Cel Teribil și n'am șterge astfel dintr'un condeiu, strănepoți nemulțămitori ce suntem, toată plasticitatea figurelor noastre istorice?

Astăzi în cele mai multe familii *culte*, copii nu se mai chiamă după numele lor de botez: Vasile, Dumitru, Ioan, Radu, Stefan, Manoli, Mihai, ci li se dă — în chip de desmierdare — numele franțuzești corespunzătoare, care sunt mai *jantile*! Basile, Démètre, Etienne, Rodolphe, Emanuel, Jean, Michel. Deaceea nu m'aș mira s'aud mâne în

loc de Ioan Vodă cel Cumplit zicându-se :
Jean Principele cel Teribil. Poate voi ajunge
să aud chiar Mișel Bravul ! Cine mai știe ?
Poate că unii pitici de astăzi vor isbuti să
prefacă după chipul și asemănarea lor pe
un *viteaz* intr'un *mișel* !

XV. *Speranță-nădejde*. — O mărturisire
de păcate ! Și eu care m'am ridicat impo-
triva inoirilor, am lăsat la o parte câteva
cuvinte vechi românești, și le-am înlocuit
cu altele nouă. Pentru a preintimpina critica
celor care scotând mai multe cuvinte nouă,
presurate pe ici pe colo în scrierile mele,
mi-ar pute arunca muștrarea că sunt in-
consequent, voi răspunde de pe acum că
nu fac parte din cei ce merg cu consecvența
lor până la extremitate. Eu nu am stator-
nicit regule din care nu ar fi ertat a se
abate niciodată, ci am băgat sama cu luare
aminte la instinctele poporului pentru a
cerceta care inoiri, după toată probabilitatea,
se vor păstra și care nu. Este vederat că
astăzi nu mai putem scrie întocmai precum
scrieam cu 50 de ani în urmă, căci, precum
am spus, înriurirea franceză și poate inde-
obște cea occidentală vor lăsa oarecare urme
în limba noastră. Deși pe de-o parte sunt
incredințat că poporul nu se va disvăța
de întrebuintarea cuvintelor vechi precum

d. ex. nădejde, desnădăjduire, pomenire, veac, băgare de samă, neastêmpăr, ori de-am vrea noi oamenii ziși culți ori de nu am vrea; pe de altă parte socot că vor străbate până la dînsul și multe cuvinte nouă corespunzătoare precum: speranță, desperare, memorie, secul, observație, emoție etc.

Se va vedè la noi acelaș fenomen ce s'a văzut la alte limbi. Vor fi câteva cuvinte sinonime vechi și noue care vor trăi paralel unele cu altele, ear la cele mai multe din aceste se va statornici cu timpul o deosebire de nuanță între zicerea vechie și cea nouă. Așa d. ex. imi pare a vedè de pe acum că *emoția* este o mișcare internă mai năprasnică și mai scurtă, decât „neastêmpărul sufletesc” care e stătător; *pomenirea* imi pare a avè un înțeles mai mult religios, bisericesc, pe când *memoria* este mai mult lumească; *asilul* este un loc de scăpare împotriva prigonirii omenesti, pe când *adăpostul*, cu un înțeles mai general, un loc de siguranță și împotriva elementelor; *amorul* însemnează mai mult iubirea sexuală, pe când *dragostea* exprimă această simțire în deobște d. ex. dragostea părintească; *demnitatea* este mai mult simțirea valorii sale individuale față cu ceilalți oameni, ear *credința* cuprinde însușirile folositoare se-

menilor săi pe care publicul le recunoaște, *complicația* este un amestec de idei deosebite împreunate așa încât preceperea e foarte grea, pe când *incurcătura* mai cuprinde pe lângă aceasta și ideea neorânduelei; *dantela* va rămâne poate numele lucrărilor celor fine de acest soi, pe când *horbota* va însemna pe cele mai de rând. În opunere cu *exemplul*, *pilda* va avea poate un înțeles special pentru *morală* și fapte bune ș. a. m. d. Astfel poate poporul va face deosebiri subtile și fine între *nădejde* și *speranță*, *veac* și *secol*, *prilej* și *ocasiie*, *delicat* și *gingaș*, *cinste* și *onoare*, *glorie* și *slavă*, etc. Nu avem oare din vechi multe ziceri ce s'ar crede omonime la întâia vedere, dar la care o pătrundere mai adâncă descopere numai decât deosebiri indestul de fine? D. ex. *frica* însemnează o simțire căreia conștiința pare a-i lipsi cu totul, pe când *temerea* mai are și un amestec de grijă, adică de preceperea parțială a primejdiei; tot așa se deosebesc mai mult sau mai puțin *chin* și *durere*; *caznă* și *schinjiuire*; *fală* și *mândrie*; *fudulie* și *trufie*; *mulțămitor* și *recunoscător*; *drum* și *cale*; *vreme* și *timp*; *neam* și *rudă* etc.

Așa dar ziceri nouă de soiul celor arătate mai sus nu le putem isgoni din limbă, și chiar dacă am pute, fineța nuanțelor fiind

o bogăție a limbei, nu ar trebui să le isgonim. Dar pe de altă parte a lăsa să urmeze domnia desăvirșită a anarchiei care ne primejduște frumuseța, bogăția și originalitatea limbei noastre este o crimă împotriva căreia trebuie să se ridice orice cugetător care-și iubește limba și țara.

TABLA DE MATERII

Copii de pe Natură.

Pag.

Prolog	7 ✓
Părintele Gavril. ✓	11 ✓
Eroul fără voie. ✓	24 ✓
Vespasian și Papinian	44
Stărostii ✓	54
Poeticele	69 ✓
Lei Paralei	85 ✓
Christachi Vaicărescu. ✓	100 ✓
Stefan și Mihai	116 ✓
Cucoana Nastasiica. ✓	125 ✓
Electorale	148
Tribulațiile unui redactor	160 ✓
Don Juan de la Archivă. ✓	166 ✓
Foi căzute	189 ✓
Ioniță Cocovei. ✓	203 ✓
Artistul dramatic	219 ✓
Gramaticale	233 ✓
Tache Zimbilă, om politic. ✓	251 ✓
Curiosități contimporane	278
Chilipir. ✓	286
Scaei.	308

	Pag.
Cuconul Pantazachi	317
Un drum la Cahul	335
Vorbe parlamentare	359

Scri s o r i .

Scrisoarea I	397
Scrisoarea II	410
Scrisoarea III	420
Scrisoarea IV	436
Scrisoarea V	453

